

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI.

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 1.

ИЗДАЈЕ: 15. и 20. АПРИЛА
У Београду.

УРЕДНИК ПРИВРЕДНО-
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СТАРА 41. ГОДИНА Ч. БРОЈ 4. ВОЈ.
ГОДИНА.

15. НОВЕМБРА 1873.

Вештачко умножавање биља.

Вештачко умножавање биља можемо свести на ове начине:

а) На калемљење; б) на умножавање с положницама, и в) на умножавање с пресадницама.

а. Калемљење.

Калемљење састоји се у главnome у томе, да се један, или више *пинолапа* са једне *гранчице*, *пренесу* на другу. Оваково калемљење може се са успехом извршавати само између једнаког, или бар у неколико сродног растиња. То сродство не може се у науца тачно одредити, већ се само искуством сазнати мора.

Главни начини калемљења ови су: *очење*, или калемљење с листом; калемљење у *процеп* или под кору, и *аблактисање*.

По досадашњем искуству, даје се јабучасто воће калемити само с јабучастим, а *контичање* с *контичањем*; али опет зато не могу се калемити н. пр. *трешње* на *шљаве*, ни *крушке* на *јабукe*, премда се *крушке*, као и *самн бадени*, могу калемити на *гуње*. Наузетке, по којима се *растине* носве *разног* рода може калемити једно на друго (н. пр. *питоми кестен* на *рјесу*), ваља као такоде сматрати, којих *последнице* обично не трају дуго. — Да *фидан*

(калем-гранчица) и *подлога* му, пошто уједно срасте, стоје у *узвјмвој* *свези*, то је *извесно*. Тако н. пр. *стабла*, на која се калеме *гране* са *шареним* *лишћем*, издају *мало* по *мало* на *свима* *гранама* *шарено* *лишће*; даје, кад се *некалени* *питоми* *воће* на *дивјане*, *питоми* *гранчица* што се *развије* из *фидана*, *ојача* и *отврдне* *према* *ладноћи*; итд.

Очење *Очење* састоји се у *пресађивању* *једног* *окца* или *пупа* *једног* *дрвета*, на *стабло* или *грану* *другог*. То бива обично овако: Са *једногодишње* *гране* *сложити*, или *скине*, *једно* *окце*, *заједно* са *једним* *делом* *коре* *око* *нега*, у *виду* *дугуљастог* *троуглића*, у *чијој* се *средини* *налази* *окце* *поред* *свог* *закрпног* *листа*. Ваља *пазити*, да се *окце* *добро* *скине* *заједно* са *својом* *белом* *белвучом* *језгрицом*, која се *види* на *унутарњој* *страни* *коре*, јер је *само* *тада* *пуполак* *подвиг* и *може* се *развити*. Пошто се *тако* *окце* *одвоји*, *онда* се *обично* на *једно*-или *двоногодишњој* *гранн* *другог* *стабла* (*подлоге*) *направи* *урез* у *кору* *до* *самог* *дрвета*, *тако*, да се *исечено* *окце* у *нега* (*урез*) *уметнути* *може*. (*Урез* се *прави* *овако* $\perp$.) Затим се *посувраћу* *један* *крај* *тога* *уреца* (*што* се *наравно* *може* *учинити* *само* *онда*, *кад* *испод* *коре* *сок* *тече*, *те* *се* *она* *лако* *од* *дрвета* *одваја*, *због* *чега* *се* *очење* *само* *онда* *у* *предузимају* *може*, *кад* *је* *дрво* *пуно* *сока*). У *посувраћени* *урез* *умете* се *окце* *тако*, да *негопа*

унутарња страна дође у свезу са самим дрветом; после се урез омет тако тесно склопи, да уметнуто окце изгледа, као да је баш из њега израстало. Најпосле се склопљен урез обвije ланом, да ваздух неби пробјао кроз пукотине уреза и да уметнуто окце могло са својом подлогом поднуно срастети.

— Кад се доцније види, да је пунољак поднуно срастао са својом подлогом, које се познаје по правилном развињу накалимењеног пунољка — онда се завој с калема одвије, па се одсеку све гране старог стабла (подлоге), што се налазе изнад калема.

Очење предузима се обично с пролећа, кад се мезгра у стаблу обнавља, јер се тим обнављањем нарочито подпомаже сраставање калема с подлогом. Почем се такав пролетњи калем одма развија у грану с лишњем; то се пролетнo очење назива *очење на живом окцу*. Но то очење може се предузети с успехом и у време тако званог „лишњег сока“, који је слабији од пролетњег сока, и тадашње очење зове се *очење на мртвом окцу*, јер се ово окце тек идућег пролећа развијајући почне.

Калемљење у процепи састоји се у уметању више пунољака на једној граници у друго стабло. Пошто се тако понајвише калеме поје на дивјаке, то се благородна граница назива *фидан*, или *калемак*, а подлога, на којој се калема, зове се *дивјака*.

У овом калемљењу главна је ствар, да се фидан и дивјака тако сједине, како ће њихове мезгре непосредно у додир доћи, па да се тако сједињени обвју неким завојем, ради заштите од спољних удара. То бива на разне начине: *свајањем*, *калемљењем у процепи* и *калемљењем под кору*.

Свајање састоји се у следећем: и дивјака и фидан пресеку се тако једно, да пресек фидана подпуно одговара пресеку дивјакиног стабла; затим се фидан насади, управо споји, са дивјаком тако, да се њихове мезгре узајно додирују. Ако је дивјакина грана тако дебела, да јој се пресек неби мртао подпуно покрити фидановим пресеком, онда се граница дивјакина напреснеца савије, него се тако с једне стране посо зареже, како ће се додурити с фиданом, па се онда дивјака с фиданом тако споји, да кора на кору, а мезгра на мезгру дође, јер баш у мезгри фидан с подлогом срастајује.

Калемљење у процепи бива овако: стабло или грана дивјаке пресеке се или сруби равно, а фидан се зашпади на доњем крају као клин; сад се дивјакино стабло или грана јој усеке, процепи, у тој се процепи умете зашпаљени фидан тако, да се кора фидана, са кором дивјаке споји.

Калемљење под кору разликује се од калемљења у процепи само тиме, што се фидан неуметне у процеп

дивјака, но само између коре и дрвета. С тога се у овом случају и фидан дружије шља, т. ј. на доњем крају фиданове границе исече се једна страна до половине, а ова се друга половина зашпаји, да се у дивјаку, између коре и дрвета уметне.

Калемљење у опште, предузима се такође у оно време, кад је растине пуно сока. Међутим фидани (са три до четири окца) могу се одсећи још у фебруару, на пресеку замазати лоском да се не пресуше, пак их онда у земљу или песак укупати и чувати до употребе. — *Калемљење у процепи и под кору* нарочито се онде предузима, где су фидани дебели. Таквим калемљењем може се дати једној дивјаки савим питома круна, ако се само у процеп дивјакиног стабла уметну више фидана унаоколо; или ако се засебни фидани накалиме на гране, где се дебло дели, и то се онда зове *калемљење у круну*. Ако је дивјака врло стара, онда треба оставити из почетна и неколико њених грана, ради спречења нагле навале и опште заостанка сова у калемљеним местима.

Аблактисање састоји се у следећем: да се две гране од два стабла, од којих је свако још у земљи, саставе тако, како ће срастети. У тој цели олушти се на свакој тој грани по један део коре до лане, па се оне обе гране са слуштеним местима сједине и тврдо свежу, ради заштите од спољашњих утицаја. Тим начином срести питома грана са дивјаком, те дивјака одпочне својим соком и ту питому грану рањити. После тога се у своје време питома грана одсече од свог старог стабла, па се тако поставља шта она цел, као и с калемљењем у опште.

Почем при аблактисању фидан за време свог пресајења остаје у свези са старим кореном и стаблом, то нема скоро никакве опасности да ће она пропасти. С тога се аблактисање понављати онда предузима, кад се хоће да располаже ретко растине, које се негује у саксијама.

6. Положнице.

Положницама се овако рашће располађава: најпре се једна питома грана с окцама у земљу положи и земљом покрије тако, да јој се из земље само крајевни виде. Из положене гране навија наскоро корен у земљу. Пошто се тај корен као што треба оспажи, онда се положена грана одсече од старог шоба, те се самостално развија.

Да се избегање корена из положене гране подпомогне, треба ту грану при полагању у земљу, у средини до срце увезати, па још и даље од

тога уреза, уздуж, распорити. Где се гране не могу положити у оближњу земљу, ту се употребе нарочите савсије, које се из две полутине састоје. Те две полутине саставе се око гране на оном месту, где се хоће да она корен избије, пошто се уста грана уреже и распори, као што је напред речено па се онда савсија испуни плодном баштенном земљом. Ако се земља у тој савсији брижљиво задиња, онда положена грана брзо жале пусти, а кад то буде, онда се грана иза савсије одсече од старог дебела, да се даље сама за себе развија. — Положницама се умножавају нарочито: винова лоза, каранфила, ружа и остало растине, из кој лапо корен избија.

в. Пресаднице.

Пресаднице зову се засебне гране, или делови стабла, на којима се најпре венчатици произведе корен, па се после пресађују у земљу, да се самостално развијају. За пресаднице одсеку се младе граничке, 1—2 стопе дугачке, а и дужи, и то обично у месецу фебруару или марту, па се с пролећа у земљу усаде тако, да им само једно окце на пољу остане. Чим настане потребна топлота и влага, почну па граници жале да избијају, и пошто жале избију, то се граничке на истом месту самостално развијају, али се могу и на друго место пресадити.

Пресаднице служе за умножење и располађање меснатих и ртних дрва, која лако жале издају, као што су н. пр. прбе, тополе, винова лоза итд. **Р.**

О ројењу пчела.

(Својерук)

У ројитби се свакојаки случајеви догађају вато добар пчелар треба на средства да мисли, којима ће се у сваком случају послужити и сходно поступати. И на то треба особито pazити, да спрам роја и празник буде, а не који пре до руже дође, тако да се слабом роју голем, а јаком роју мален празник даде. Кад кошница први рој пусти, то ће, ако је само време не задржи, осми или девети дан други рој следовати: а на то трећи дан, трећи рој. После трећег роја види се па крај саћа само мало нешто не излеженог прва, који, кад до два-три дана испадне, кошницу такову до горњи први подрезати треба, ако је то јест, за себе горе при узгела; ако ли пак први нема, него је доста народа за себе задржала, и то је треба тако подрезати, да пчела саће добро покрије. Ако ли се пак таква кошница јако изројила, да је

с' малим народом остала, то јој треба, кад се подреже, једно ројче додати, и тако је оснажити, како год што се и оној, која се после подрезивања онет роја, исти рој онет мора вратити да неби због оскудности пчела слаба остала; а не као што једни пчелари раде, кои свако, ма слабо ројче, за себе у врсту међу, и јако изројене кошнице без помоћи остављају, пак онда веле: „Бог ће дати, паћ ће се оснажити и опреседети.“ То је цела истина, да Бог даје, али луве дејствују, пак треба на плодност године pazити и онако поступати, јер су ретко за пчелу добре године, као што је у Банату 1831 и 1840 година била, гди су не само пети и шести ројеви једне кошнице у земљу ударили, и за чибар отежали; него су и ројеви, који су о преображењу прехваћени, саће до земље извели и опреседели се. И она је година врло ретка, гди у Илијински месец пчеле само за рану своју штогод у пољу наћи могу; то је време најоскудније и најопасније за њи, онда им сва радња престане; оскудности ради стану прв из чаурица водити и на поље бацати, пчела се умалује јер младог нараштаја нема; саће изграву, а код слаби се ројева често и метиљ увуче, и понајвише, не само ројчад, него и саме јако изројене маторке то суво саће, и ту хулу и цушту кућу оставе и без трага одете. А тој штети и несрећи често је од части из више узрока и сам пчелар крив; једно, што се може бити није добро трудио, рад је био на врсти много кошница да види, и да их еришпо запати, пак је тако свако и слабо ројче за себе прехваћало и маторке пуштао, те су се јако изројале и тако ослабиле.

Ако се која кошница у ројитби тако задржала да је до ројења свог већ сав при изгела, то треба такоу, чим први рој пусти, такм подрезати; јер таква кошница увек велики рој даде; пак су оне пчеле, што заостану, ако их и подоста има за кућу и домазлук нужне, и ништа се даље од њи више одвоити не може, ако желимо да нам добра кошница остане; јер новог приплода пчела више нема.

Тко жели кошнице не само запатити, него их и у добром стању држати, тај нек не иде на то да многе, него да јаке кошнице има, пак нека онако као што сам рекао, у ројитби поступа. Нека при том не штеди восак, да који повчић више за њега добије; него чим која изројена кошница до подрезивања дође, онда треба сво лено саће ројевима дати, т. ј. један тако извањени пчелски сат у онај празник срезати, у којег мислимо рој ватати, место зачине сирам шупљине и тако га

чврсто у среду сложити; по пазити ваља, да сат не би стрмо дошао, него тако наместити, као што је о накадажљивању речено, и с' једном с' прста широком притком утврдити, да се не би никуда помази, а јошт мање испати могао. То не само да је велика помоћ за ројеве него пчела има таки место, где ће своју из маторке понешену рану оставити; јер сваки рој, кад хоће да се пусти, толико меда из маторке са собом узме, колико свака пчела понети може и онда даље гледа, од куда ће што више пренети.

Особито слаби ројеви, кад им се подобар такови сат да, могу добри да буду; а у хрђавој години, кад ројеви беже, пчеду тако лако свој понов дом оставити, у ком се такови уложени сат находе, као празник, гди ништа нема.

Кад настане наш месец Јули, не треба никаквог роја више на врету метати, осим у врло доброј години, које су пак и врло ретке) него ако јошт у то доба, или доцније које ројче падне, то га треба у маторку потраг бацити, или друге слабице њиме помагати, да не би васније ту жалост имали, пропаст такови ројева из наведених узрока очима гледати.

Ако је година тако опасна, да и прехваћени ројеви празнике остављају и одлазе, то треба други дан кад је већ владајућа матица одбразла и кад су пчеле оне друге матице потукле, тај рој подводити, ону једину матицу гледати, уситити, и без вреда полагајемо је ухватити и с' макавицама јој крила до половине одсећи, и опет је у кошницу из пчели својој пустити. Ово одрезивање крила матици ништа не шкоди; него само с' тим рој сачувава, јер пчела би дариве своје нигда побећи неће. Само се треба чувати, да се такови рој не закошља; јер с' медом интересна и запљавена пчела, особито кад је топла дан, лако се загушити, и сва угинути, дакле и сав рој пропасти може.

Прехваћене ројеви пре недељу дана не треба дирати, и после тога треба гледати, да л' су почели радити и да л' излазе саће праве. Смотрили се гди што трупташког саћа, тога треба таки до пчелики заграда одсећи; ако је пак цео сат трупташки, то га треба са свим из главе извадити, и од изројене кавке кошнице један леп сат уметути, да се не би рој запљављавао и у својој радњи заостао. Ако је пак такови рој већ преко прве притве изградио, да му се та штета накнадити не може, то треба надгледати, да на оном месту пчелски сат правити почне.

Трећим се код којег роја, да је ово саће из

главе трупташке, то је знак, да је матица та на трупташком саћу измекла, дакле није јој можно да своју пчелу наведе, да саће добро прави. Зато треба увек све матичњаке на трупташком саћу покарвати и недопустити, да се на таквом саћу матице легу. У том случају треба матицу такоу убити, то хрђаво саће све повадити, и ако је по велики рој, из већ ројене кошнице парче сата са неколико матичњака, у којима се зрела и гди која већ прожљувљена матица налази, извадити, пак у споменути рој преденути, који ће себи, кад се те матице изауку, једну изабрати, и таки почети јудски радити. Ако је пак такови рој слаб, то је боље, кад која кошница други рој да, да се њен рој, кад се прехвати, таки и' врсти пренесе и на њено место постави; а њу, т. ј. сат ројеу маторку, треба по том на место тог прехватања ставити и њега у њу стрести. Онај на маторкино место постављени рој биће у толико већи и бољи што ће још више народа од маторке задобити; јер сва пчела, која је у време тог прехватања у пољу била, сад се на своје старо место враћа, у пољу кошницу улази и ту остаје, а рој такоу пчелу прима, нити се пчеле намећу себи туку, јербо су сестрине и њери једне матере. — Тим је начиним и маторка оспажена, и не само да ће опет добар пресад бити, него се и за чабар добро направити може, јер сад опет доста пчела има, као да се ни ронка није.

Ројеви треба од трупташког сата чистити и надгледати, да само пчелско праве, и тако их за добре преседе преправљати.

Једни пчелари у време ронбе кошнице премештају, т. ј. кад која кошница други или трећи рој пусти, а они тај рој таки на маторкино место метну, да би само више пчела добио и јачи постао, и да тако само више ројева имају, а маторку на страну ставе, не мислећи да ће она због лишња и губитка своје удаљене пчеле слаба остати. Јер ако што прва улеженог у себи имаде док такови испадне и као зрела пчела радити и у поље излетати почне, све то највише недељу дана траје, а за то се време ништа не приноси, него се јошт готово, ако што има, троши и једе. Дакле, у оскудијој години таква кошница, ако баш и не пропадне, а оно се у будуће пролеће равније мора. А и не ретко бива, да у време игре и матица излази, па онда на своје старо увежбава место одлетити, гди и угине, и тако та кошница без матице остане и пропадне; дакле више штете нег користи из таквог премештања произлази. Ово се премештање може само у врло ло-

број година и то под јаки кошница, које јошт подоста удеженог прва имају, и то код другог, а не трећег роја, предузети. — кошнице пак, које су сав свој прв изабаци и већ никаквог више порода не очекују, треба на миру оставити.

(В.)

Р.

Пловна (патка, шотка).

Ако газдарица своје пловке надгледа сваки дан и пазљиво их гаји, оне ће јој донети највећег прихода, од свију осталих перади. Но од надгледања и пазљивог гајења зависи уопште доходак од перади, јер се небригом и нередом при неговану и гајењу мали пловчићи, бираћи (гушчићи), ћурићи (ћурићи, тучићи, пучићи) и палићи тако много изгуби, да човек изгуби вољу и да их после гаји.

Има предела у којима се пловке врло пазљиво гаје; у Норимандији лежи највећи капитал тамошњих сељака у пловкама, — исто је тако и у неким шпанским провинцијама. Пловчићи репски врло су скупи, јер им је месо тако врло, укусно и дебело, да се сваком другом меду предпоставља.

Пловка се мора редовно гајити. Плован (патка) служи 5—6 недеља у години за растење, а то је од месеца јануара до јуна; после тога временом можеш га слободно продати, и само их толико оставити (ако више имаш), колико ти идеће године за приплод треба; на сваки осам пловкака рачунај по једног плована.

Месеца марта почињу пловке да носе; годишње пловке тек идучег пролећа понесу; али, ако су раније изведене, раније ће и понети. Једна пловка понесе 30 и више јаја, а то кад почну да носе, онда носе сваки дан; ако се не наседе на та навешена јаја, онда ће још и месеца августа неколико понети. Познато ће бити, да се пловчија јаја не могу тако за сваки употребити као кокошја, а пловчија јаја најрадије узимају послатчари и коначари, јер се за њихова месања врло добро потрошати дају. И пловке се на сопствена јаја пасажују, а не се из искуства зна, да су кокошке за пасаживање боље, оне су бржљивије и перније материје младих пловчића. Пловка није у стању ни тако да их закрили, као кокошка.

Оне лежу 29—30 дана; под пловку се обично међу 12 до 14 јаја, а под кокошку 10 до 12. Одма, како се пловчићи излегу, трче и траже воду да пашају и да се брчкају и гурају; онет их зато тек после 24 сата у воду пушта, јер иначе, ако је време поље ладније — хоће да мру. И

киша им шкоди док су мали и њежни; од више их морамо нарочито чувати проз први 8 дана, — и ако су од кишне проксали, одна их метни украј ватре да се осуше и загреју, а при том их мало рани.

Кад већ до три недеље дорасте, онда их можеш саобиди и у воду и на кину пустити. Пет до шест недеља треба их сваки дан ранили. Онда је за њи најбоља рана; навешене трице (некиње) и исецкане младе коприве; ако видиш да ово неће пловчићи да једу, а ти им подај по мало пројине каше. Покрај тога треба да имају на близу барнице да се купају, јер их и то гоји, а ако барнице у авалији немаш, а ти ископај и направи.

Кад се дакле пловчићи са оваком негом негују, онда врло брзо расте и могу после и саме без воће бити.

Ако хоћеш брзо да их угодиш, подај им у води навешена прекрупуљена јечма, а ако имаш промпира, репе и ч. д. подај им — све они врло радо једу и гоје се; најрадије пак једу пужеће, криве које у води им у земљи налазе; зато их можеш и у башту пустити, где те бране од разних непријатеља, утамањивањем ових баштенских непријатеља.

Да ти се пловчићи и даље још брзо гоје, узми један кошарић — тога у наших сељака има — пак га постави на топло и мирно место; у овом их затвору ваља три пута на дан ранили с пројиним кашом (навешеним кукурузним брашном). Овај кошар века је само горе отворен, а свуд унакоко оплетен, да је у њему помрчина, јер овда непрестано спавају, а то спавање им гојење ускорави. Сваки дан треба им више ране давати. За 14 дана прилично се на овај начин угоје, а и дигерица им је онда већ прилично крупна. Не-гојене пловке могу се после 3 месеца већ клати и онда им је месо најукусније и најбоље.

У Француској, особито у Риелу, пловке нико и негледа — оне се оставе, што-но реч на Божију веренију; оне траже себи удаљено, сакривено место у слободној авалији, где јаја једно за другим носе, пак их онда сламом и перјем прекрију. Кад легну на јаја да лежу, онда само једаред оставе преко дана гњездо и оду да се паране, па се одма на своје гњездо врате, и то чине на врло лукав начин, да их неби ко смогнато куд иду. Овако исто чине и дивје пловке, јер се највише приима ране, зато им и јесте добро месо.

Преида се пловке врло радо у води купају и брчкају, а при том ваљано расте, онет зато не-треба мислити, да је за њихово успевање вода

неопходно нужна; шта више, неки сведоче, да је месо од ових плевача боље, које су удашене од воде гојене.

Пловку можеш у свакој авлији одгојити, ној не треба много простора; гојење је њихово врло јестиво, а сразмерно томе, месо је врло скупо. И пловчаје перје има своју вредност; пловка не подлеже многим болестима и врло се лако одрани, нарочито ако је време топло. Најчешћа је болест *отитис*. (Овим ове болести и средство против ње, наћићеш у књизи „Гајење пернате живине“ од дра Ђ. Радића.)

Пловке се на више начина кољу; неки им главу одрубе, неки само грљан пресеку, неки ударе вр'астим ножем на дебелом иглоу у мозак; има људи, који тврде, да је најбоље кад се пловки шија загреју; пеле да је на тај начин умртвљена најслађа, јер сва крв у ној остане.

Свака друга пернад више стаје од пловке, — ај бадава, у добро уређеној кући треба да има и гусака, кокошана, нарочито овије, где се многа јаја тропе.

(Blatt. f. Geflüg.)

P.

Од чега ваљано врење вина зависи?

За ваљано врење вина нужно је: сасвим зрело грозђе, ваздух и топлота. Но пошто се све ово не стиче заједно у свако доба, то је винар понекад принуђен да вештином својом и уметношћу све оно надокнади, што добро врење условљава, а оно опет одклонити, што би добром врењу сметало.

Да вино добро преврети може, зависи од калкве грозђа и од ваздушне топлоте.

Грозђе нема увек у себи довољно шећера, а да би се из њега довољна количина алкохола развили могла, јер, или није грозђе сасвим зрело, или је шећер с многом водом у соку бобица смешан, или на послетку зато, што време није допустило, да се шећер у грозђу довољно развије. У свима овим околностима стоји нам само једно средство на расположењу, којим се овај природни недостатак у грозђу надокнадити и поправити даје, а то је: слабом вино додати шећера. Овде се мора па то пазити, да се не дода ни одвише много, а ни пренећ мало; јер, ако се дода одвише, биће густа шира, пак ће тешко да врји, а ако се опет мало метне, онда ће вино остати слабо. — То је само начин, којим се овај природни недостатак у грозђу надокнадити може.

И стари су исто ово знали, јер су мед са широм мешали и остављали да преврију. Узми један пун котао шире и укувај је до половине котла, помешај га сад с новим вином и остави да преврију. Овим начином оде неки део воде у виду паре, а заостали шећер сгусне се тано, да вино једначије превриј и да боље буде. Где су вина слаба, ту треба ширу укувати и онако поступати као што је горе речено, а код нас н. пр. само онда треба то чинити, кад су лето и берба кишовити, или ако је грозђе неговрело брато.

И шира и вино могу се поправити, ако се оставе да се смрзну, т. ј. овако: усипи вино или ширу — које желиш да поправиш — у бачву, а да не много па једанпут, остави је непокривену да се на зими смрзне, пак ће се ту већи део воде, која се у вино налази, смрзнути. Ако зима није одвећ љута, онда можеш ту бачву (пацу) с вином или широм оставити да на пољу преко целе ноћи престоји; а ако је зима одвише љута, онда треба оставити само неколико сахата преко дана. Ако ово намераваш у већој количини да предузмеш, а ти узми добро окована бурад, налиј их вином или широм, а да само до $\frac{1}{4}$ бурета, да једна четвртина остане празна а то зато, да се неби буре распукло. Лед који се у бурету ухватио, није чиста вода, него у ној има и вина помешана, зато га баш и не треба бацити, јер се од њега добро сирће направити може. Кад се вино једанпут сирне, онда ћеш два пута јаче вино добити; а ако оставиш да се два и три пута сирне, онда ћеш преискусног вина добити. Ово, од неке чести воде ослобођено вино, може ти за поправљање других слабијих вина послужити.

Ова су средства код нас слабо позната, пак се зато и не употребљују, а наши винари треба да знаду, да на овај начин праве фабрицирани од нашег вина: токајско, шампанско, мадејреско итд. и продају га опет нама за прескуне новце.

И грозђе само може се приправити на добро врење вина, ако се најпре на сунцу мало просуши.

Приправљајући калук или ширу да добро преврију, мораш у обзир узети калкву грозђа и доброту вина ког имати желиш. Неко грозђе има особити мирис, н. пр. тамјаника, динка, мускат итд. пак би се тај мирис изгубио, кад би се оставило да вино нагло и дуго врји. Друга опет грозђа имају у себи много јачине, која се само онда поправити и усавршити може, ако оставимо да вино дуже врји. Зато се н. пр. у Шампању за бело вино бере грозђе врло рано а јутра, док је на њему још роса, а прво тек онда, кад сунце полише стоји и росу осуши.

Слаба вина треба у бурадима оставити да превре, а јака можеш и у отвореним кацама оставити да превре. За све пределе а одношаје не може се једно правило утврдити, јер је за означавање правила нужно: да виноделца позна природу свога грошја и основана правила и услове винског врења, и тек ће из ових правила моћи себи за своје околности посебна правила утврдити.

Даље је речено, да и од топлоте зависи врење. Што је ваздух топлији, тим и вино почне пре врети и брже при. Ако је дакле нужна топлота, а нема је, онда треба вина угрејати и у каду усути, где ће вино да врји; ово топло вино измешај добро с кљуком, или на послетку и пивницу ону угреј где вино стоји и треба да преври, — но први је начин бољи. И тиме се може топлота повисити, кад се гази комина, јер је у ладнијим пределима искуством посведочено, да се комина лакше угрејава и да је преврила, кад је ногама почешће гажена.

(По Вабо-у)

Р.

Три правила кованцијска.

I.

Погледај сваки дан твоје трике (кошнице).

Постави кошнице ако је икакo могуће на онаково место, куда сваки дан тебe пролазити мораш, пак их онда увек и погледај, нарочито с пролећа, преко лета и с јесени, пак ћеш на тај начин увек знати, како ти пчеле стоје. Одама, чим поред њи прођеш, моћићеш приметити, ако има каквог недостатка, пак им одма и помоћи можеш.

Код кованцака ваља увек по једну перушку да имаш, и она ће те опознати да све лено и чисто држиш. Особито мораш на научине пазити, у које пчеле случајно улећу и угину, — како дакле научину видиш, одма је перушком уклони. Запамти! не само да научину уклониш, него оди и наука убиј, јер ако то не урадиш, ето ти сутра опет нове научине.

Пчеле лалећу сваки дан, ако је време лепо, у подне, или по подне до 2 сата, и онда су несеље и дружији, јачи глас од себе дају, и то се зове *играње*. Ту се уче младице летати, ту се своју кошницу, стан и предео, а сакате при том игрању избацују се. После неколико кишовитих дана бива то још живље, а у време ројења тако, да човек помисли да хоће да се роје. У то ни доба не треба стајати на путу и пред кошницом

да се не би младице забуниле и у кошничку кошницу ушле, где би их оне пчеле узвиле и удавиле. — С пролећа, или при првом излетању, треба при том игрању то запамтити, да се пчеле онда и чисте, зато не треба на близу бело рубље прати ни сумити, јер ће га пчеле укаљати, које се тешко испрати да. И то још при том запамти, да, што год је играње живље и несељеје, тим је и кошница боља, тим више народа има и тим је здравија и плоднија њена матица. Где с пролећа и преко лета нема таковог играња, кад друге играју, ту нема ни подмлада — та кошница пропада.

II.

Гледај да задобијеш јаке и пчела пуне кошнице.

Само јаке и пчела пуне кошнице доносе праву корист, а што је кошница пунија пчела; тим је и корист већа. Да боље појмиш, ово памти: кад једна кошница од 20 хиљада пчела, 12—15 хиљада последњено на рођење шле, то ће кошница од 8 хиљада пчела само 5 хиљада изаслати моћи, јер свака кошница мора до 3 хиљаде пчела код куће оставити, да друге послове свршују. Зато и доноси пчела пунија кошница два и три пута сраз мерно више користи од слабије. Из тога се уопште морају слабије кошнице у средњим годинама и рапнати, где на против јаче и за нас меда остављају, где да се јасније изјасним: јача доноси 18—20 ока меда, а слабија 6—9 ока само. При том има јака кошница и више топлоте преко зиме и пролећа, већма се плоди, рапције се роји с јачим ројевима, лакше се од краће брани, може при каквој непогоди и више пчела прегорети, може медљакве дане боље употребити, унесе онда до 5 ока, где слабија ни половику тога унети не може, и на послетку не остаје тако лако без матице. Кованције су се увериле, да 3.000 пчела толико исто меда преко зиме потроше, као и 15.000, јер се оне слабије и слабије сгрављају, пак им више ране треба. Зато треба затим аћ, да се слабије кошнице јачају.

„Слабе кошнице које се кроз целу зиму рапнати морају, нису ништа друго, но упропашћављујући капитал, који, не само да интерес од боље кошнице упропашћава, него му и сам капитал пропада“ — вели један стари кованција. Њи треба само за тај случај држати, да се шивима, ако до нужде дође, једна или друга кошница поопте, ако би случајно тамо нестало матице.

III.

Пчеле тију сам.

Тако се свакидашњим надгледањем учили све више и више назив ни познавати и по том их гажити — јер се само на тај начин до пчели долази. Немој ни на хрђаве године да заборавиш, него остави за снажи случај по 3 до 5 ока меда за сваку кошницу на страну. Остави пак и за бољу кошницу празних кошница у приправности, јер после хрђаве година долазе обично добре, те би у време ројења лако у неприлику дошао; кад неби имао све приправљено што ти треба. Један ковацкија имао је после хрђаве године с пролећа само 18 кошница, а од ових је после ројидбе добио 72.

На све ово добро pazi, ако од кошница до- бити желиш.

(Jl. Dorfztng).

P.

Нешто о нанислом вину.

Винско ускисавање много је чешћа болест, нег ма која друга; ускисавање вина ништа друго није по продужене винског врења. Вино се међутим опет може сачувати од овога ускисавања, кад до- знамо узроке, из којих ова болест произлази и промислимо оне промене, које бивају кад вино ускисава и кад је већ ускисло.

Виноделци казују, да има три узрока, зашто вино ускисне: 1, ако је вино сувише слабо, во- дено; 2. прекомерна ваздушна промена и 3. прет- ање вина.

Вино дотле никад не ускисне, докле год са- вршено не превраћ или док се год неча чест ше- ћера у њему нерастворена и нерастопљена налази. Зато је добро, да се вино у бурад претаче, пре но што се шећер савршено раствори. Овим се на- чином винско врење продужава и све се оно од вина удаљава, што би му повода дало да кисне.

У Француској овако практикују; укувају — ал из-тија, — један део шире и с оним вином помешају, које желе на даљи пут да шаљу, а на- рочито преко мора. У неким талијанским и шпан- ским пределима укувавају сву изцеђену шир и мешају с вином.

Слабо вино најпре ускисне. Из самог је иску- ства познато, да је вино, кад су године кишовите и само по себи кисело, јер грошће нема сласти а због тога нема ни алкохола, дакле најлакше и кисне.

Слаба вина, која ближе северу расте, такођер лако кисну; а на против она вина, која на југу расте, не могу тако лако ускиснути, јер су јака т. ј. имају у себи довољно шећера и сласти. Од најјачага вина и најбољег сирће бива, јер у њему и много алкохола има, а овог је нужно, да сирће наљано буде.

Вино, које се из од свог талоба (стење), на киселине своје раставља, која се по природи сво- јој с временом излази и на дво посуђа пада, или које се својим временом избистривањем од те излазиве твари ослободи, неће тако лако ус- киснути.

Оштра је чињеница у том обзиру са старим ви- ном, које је кроз 40 дана у отвореним стакама било излагано најжешћем суну у месецу јулу и августу, и није се ни најмање узварало. Тек, по- сле, кад вино ово на виново лишће усудо, онда је ускисло.

Вино не може никад савршено ускиснути, ако није с ваздухом у додиру, и зато је ваздух прави извасца за ускисавање вина.

У добро затвореним буради или стакама, неће вино тако лако ускиснути.

Вино увек и у свако годишње доба да кисне јер нам је из искуства познато, да вино најлакше ускиснути може кад лоза креће, кад цвета и кад грошће рудити почне. Све узроке дакле који би повода дали да вино у то доба ускисне — треба наравно одклонити.

(Deutsch. Weinztng.)

P.

Калем-восан.

„Journal des conpains usuelles“ препоручује овај калем-восак: „Узми, вели, колико беле смоле, толико и рибље масти и смешај овако: најпре растопи смоду, пак онда успиј у њу рибљу маст, остави да се охлади, па онда калем са једном четкицом помажи. Ретко ће ти се који калем, ког си овим воском намазао, осушати.“

P.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

О трошку „друштва за пољску привреду“ изашла је нова књига:

НАУКА О СТОЧАРСТВУ,

КОЈУ ЈЕ НАПИСАО АНТОНИЈЕ ТЕЛМАЈ,

може се добити у канцеларији друштва за пољску привреду, као и у овдашњим књижарама по 2 гр. чар. ком.

У делу овом побројана су сва правила, осно- вана на науци и искуству, о гајењу коња, говеда, оваца и коза, и како би се добрим гајењем њи- ховим дошло код нас до боље и савршеније стоке, јер је сточарство код нас још на веома ниском ступњу развића.

2—3

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI.

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У ВЕОГРАДУ.

БРОЈ 2.

ИЗДАЈИ СМЯНУ 10. И 20. АКА
У ВЕОГРАДУ.

УРЕДНИК ПРИСЛАБИО:
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СТАРИ: 40 ГРОША 4. БИЛ 4. КОП.
ПОШТА.

30. НОВЕМБРА 1873.

Како да побољшамо наше сточарство?

Гајење и неговање наше домаће стоке, коју, или за рину или за радњу као теглећу стоку, држимо, зовемо јединим именом *сточарство*.

Сточарство стоји код нашега сељака на прво високом степену, јер где се мушко и женско пригоју (приплоду) намењено живинче, не само не избере, по и не рани како би ваљало, ту не може се рећи да се такво живинче **гаји**, а где се стока, не пасећи какво је једно и друго живинче, не принушта по основаном правилу, већ се једно с другим нари како је коме згодније, ту не може о **сточарству** ни бити разговора. Па ипак је сточарство за пољоделство тако важно и једно с другим тако склопано, да се једно без другог — бар како данас ствари стоје — ни помислити не може, као што видимо и. пр. у Холанди и Швајцарској, где је земљоделство сточарству подчињено, т. ј. сточарство стоји на првом, а земљоделство на другом месту.

Стока даје гледи не само гноја, без којг нема земљоделству напредка, него и теглећу мариу, с којом оре и обрађује поље, покошену и прирећену летину уважи, а да даље и не кажемо о знатном добитку, који газда има над ваљано стоку своју гледи и негује — које од продатих појединих брва стоке, које за мако, сир, вуну итд.

Истина, да има осим животинског гноја и уметнога, којг из даљних предела добавља и. пр. *гуана*¹⁾ затим руднога, и. пр. разних врсти пепелане, садре, фосфорних соли итд. али наше гадовање није још тако далеко успело и напредовало, да би се могла наша земљишта с оваким гнојем гнојити, — па ће нам због тога још за дуго остати италиски гној једино средство за побољшање наших земаља; а докле нам год остане сточарство запемарено, остаће нам из недостатака гноја и поља цуста и жалова.

Истина је, да су и избаде лудске врло важно гнојиво, али то може њама добро доћи само баву велики вароши, али ће и томе некое времена требати, док се важност ових избаца на земљоделство код нас види.

У Китају и Јапану *цвста* пољоделство и без великог сточарства; али су онде земље многобројним жителством насељене, те се избаде лудске употребљују за главно гнојиво, тако, да обрађене и обилато нагнгојене њиве својом природом напаче на градине (баште).

Друга је важност стоке *радња*, коју с теглећом стоком обављамо.

Сад се већ у напреднијим земаљама обрађују поља с машинама, које пара тера; могуће је —

¹⁾ Гуано може се гној од неких морских птица, који се на неким морским обалама у великом ваљају.

бар се надати можемо — да ће се у неким по-словима и код нас временом у место стове, машинне употребавањем, али то је још исто тако далеко, као што је и оно доба, кад ће се животињски гној уметним заменити.

Зато ће и за наше, а сигурни и још на далеко будуће време сточарство бити важан део поло-делства, па ће се само онај моћна највећим добатком из пољоделства и сточарства похвалити, који узна једно поред другог у повалном размеру гајити.

Цело газдино настојање мора дакле онамо смерати, да према установљеном начину газдовања, према местним потребама и околностима, не само довољан број стове држи, него сточар мора увек на томе радити, да сваки будући нараштај наше стове буде све више одговарао оној сврхи, којој је намењен, да буде потоња стока боља од пре-ђашње, тегадеа стока да буде јача и крепчија, музаре да имају више млека, ради купе рањене овце да имају обилатију и фицију вуву, а за рану намењена стока да буде боља у месоу и масти.

Све се то може постићи само највишим га-јењем; јер парили ми и најплеменитије сојење један с другим, ако се то не препознамо добром негом и у опште наметним поступањем — све је баваз!

Зато ће наметније бити, да наши сточари нашу домаћу стоку добро ране и пазљиво гаје, него да пуцују благородније пасмине, па их онда слабо ране и неприродно гаје, па им па послетку за-кржљаве.

Избор стове за приплод. Бирајући како мушке тако и женске животиње које су за при-плод одређене, треба увек сваки газда то начело пред очима да има, да одгаји таково потомство од стове своје, које ће од родитеља бити савр-шеније, и које ће тако и већу корист газди допети,

Пре но што се газда одлучи, по ком ће начину своју стоку гајити, треба добро да сазна цељ, за коју треба да је гаји, и одабравши једну основу, ваља према њој да поступа. То ваља особито пред очима имати код говеда, па пре но што позне овог или оног брва одгајивати, треба да зна: дали је намењена за млеко као музара, или за рађу као тегадеа говече, или па послетку за месо као питанац.

Одабирајући марвинце за приплод, не ваља се управљати по том, како се коме ова или она врста па оку допада, него по том, како ће се према месним околностима више и боље исплатити.

1 *Прво је начело то, да се на приплод само изврени брави одаберу;* јер обе животиње, мушко и женско, преносе своје особености на потомство.

По овом начелу благородио је М. Хиллет писачку, узеоки од најзвезданог и најкружнијег класа, овог најбољег и најзвезданог зрно за семе. Усклад мушторог и трајнијег постовања опалог одабирања земно му је на разум тако облагоућујућу пашину до-бита, да је класе и зрно много кружније, дебље и језвиритије било, но што је ово првобитно било. У осталом овако облаго-ућујућу писачку у Китају већ од најзвезданог времена.

При укрштању стове, т. т. парењу две живо-тинје од разни пасмина, узима се обично само мушко од благородније пасме, принуђивши га домаћем живинчету старе пасмине, а то се чини зато, што наше животиње не живе у једнопарном расплођивању, т. ј. да би се увек једно исто мушко само с једним женским живинчетом спарило, него се више женски једним истим мушким оплођава, па тако мушки благородније пасмине пре расплоди својска у потомству.

По писку многих стручњака у сточарству, наследе којима нека својства крви од оца, а други крви од матере; због тога треба сточара, који ово или оно својство наследе на потомство пре-нети, да у ову околност пред очима имају. Тако се чини за пример, кад се хоће да се добију добре краве музаре, ту се узмичу за раз-плод краве од племенитије, мекше пасмине, држили, да се крвотова мекше крви од матере наслеђује. Ако се пак жели од оцава та-ково потомство имати, које ће се крвотова крвотова одождати, онда ће се узети за расплод оца племенитије типове пасмине, с тим увереним, да племенитост буде долази крви од оца него од матере.

При овом разматрању ипак нема говора толико о укрштању наших домаћих пасмина, но само о томе, како би се наша стока домаће пасмине у опште побољшати могла. Нашим малим газдама вољни смо тим мање оплеменивање стове *укрштањем* препоручити, што би се у том без сигурног савета поузданог вештака тим већа погрешка учинити могла, што би човек могао за приплод из иностранства таково племенито живинче добавити, које се неби много у нашим околностима навикнути а тешко да би се и местној пашми и земској крава научити могао, па би оваковим живинчетом расплођено потомство више окржљавило, него што би се оплеменило. — Ја би дакле нашим селацима само оплеменивање својих, укрштањем препоручио; јер ће се свиња овим путем пре оплеменити него остане домаће животиње.

2. *Пошто се, као што је већ речено, добра и зла својства од обоје родитеља на потомство пре-несу, — зато, кад желимо одгајити добре краве музаре, ваља узети, не само мекшу краву, него јој принастити и таковог бика, кој је добра музара отелела;* или да рекнемо краве за приплод треба оставити само ону кравцу, коју је добра музара отелела, а бика је такођер добра музара отелела.

Слабе и мавичаве кравце, и у опште такову младичу, која произлази од слабих родитеља, боље је продати месару за месо, него да се, задржавши их за приплод, положи темељ слабој и кржљавој

стоци. Што је у нас тако хрђава марва, мора се, осим хрђаве неге, још понајвише и томе преисцати, што се на ово, код избора брава за прилод нај- главније правило не пази.

Што до сада рекосмо о говедима, то важи и за сваку врсту домаће стоке; свуда ваља на томе настојавати, да се само таква ждребад, јагњад, прасад итд. за прилод оставе, која имају сва она својства, која хоћемо да пренесемо на потомство, те да од њега добијемо бољу стоку; дакле: *овце* само оне, које се одликују густом и фином вуном; *свиње*, које ће се добро гојити; *коње*, који ће бити јаки, трајашни и брзи; а *говедо*, која ће доста млека дати, јака бити за телеће, или која ће се лако и брзо угојити.

Ако такове стове, која би била вредна да је за прилод оставимо, немамо код куће, онда је боље, да се таква набави из поуздавих и на гласу стојећих туђих стада, и то телад, ждребад, прасад, јагњад итд., јер ће се такова млада стока нашем поднебају, рани и другом местним околностима лакше навикнути, него старја.

3. И од најбољих пасмина има се она стока од прилода исклучити, која својим спољашњим знацима и другим својствима неодољиво нашој цели, јер није ни оно све добро и савршено, што је и од племенитије пасмине произишло. Ваља дакле одабрати само онакову младу стоку, која се величном, јачином, крупношћом, здрављем, дакле свима спољним знацима одликује.

Вик треба да буде јака и мишичаста пружена тела, а поред тога да је крепак и жив; *глава* да му је кратка, *лапа* изиђу рогова кудрава, *рогови* да су дебели, *очи* велике и натрене, *ноздри* велике и отворене; *предње тело*, да му је јако; *отскача* ни узвишена ни погнута, него права; *мошница* велика или стегнута и не обешена; *јаза* да су сабијена; *ход* да му је чврст, слободан и окретан.

Крива треба да је више нежна по крупна, *тело* да јој је више обло по округло, да јој *трбух* висок, *крста* да буду широка, што шира тим боље; *стражњи део* треба дакле да буде јачи и кренији од средњег (противно од бива); *глава*, *орат* и *ноге* да су танке; *ови* велики и обешени, *нежне* *коже* (не меснате), мекало и дебелим млечним жилама напреплетено, а *куди* да буде мирне и кротке.

Пастув (хијер). За коње, који ће се у пољској приреди употребити, треба да буде пастув више крешког и жезровитог тела; а што се величине тиче, да не буде изиђу њега и кобиле велике разлике; он треба да је чист од мањих и погрешака, треба

да буде брз, окретан и дурашан; да буде жив и настрел, али послушан, а не подмикао и злобан. Пастув не треба да има велику *главу*, *уши* да су му мале, *очи* крупне, *орат* дугачак, али не пружен, *арса* широка; *гледати* га с *арси*, треба да је горњи део предњих ногу широк, исто тако да су широка и *колена*, а *ноге*, предње и стражње, треба да су праве; *копита* да је глатка и сведена, оба *јајета* да се јавно разликују и виде.

Кобила треба да се у главним деловима практично с пастувом слаже, али осим тога да има сасвим здраво и добро развијено *ови*, а пречетир године да се никако не принушта пастуву.

(сваки се).

Болести и непријатељи бресана.

Бреска је врло благородно воће, али се многе газде туже, да им брескова дрва дуго не трају, него на свору угину, а они незнају зашто.

Има више узрока због којих бреске пропадају. Или што су однеговане из кошнице, која не ваља, јер ако желимо имати лепе и дугочевне бреске, треба их кадемити, или боље *очити* на шљиве и бадеме с тврдом кошницом. Но о томе за сада нећемо говорити, јер нам није толико сада намера. Или им пропадају бреске зато, што их неће, или не умеју да крешу и обрезују. Или што не пазе на њихове болести, на разне неводе, на разне животине које им шкоде, итд.

Зато ћемо да саопштимо шта о томе *Леаер* више, највећшти француски брескар у Монтрељу. Њега дакле по њему најпре болести бресака.

1. Рудило лимба.

Ова болест убија многа дрва. Најпре се по младацима и лимбу појављује рђаста тачка, која се све више шири, лимбе пожути, опрштити се, увочити и најпосле опаде, пошто готово сасвим по рђави; младе гранчице отекну, сок удари на траг, а младе се услед тога осуше и изумру. Чини ми се, да је прави узрок овој болести нагла промена времена, уз ладну кишу и сув ветар, а појављује се понајвише у ладном и мокром пролећу, кад се пречи испаравање. Лимбе се развија на топлини; ако се дакле у време, док се лимбе развија, топлоћа на пречац промене, стисну се цевчице у младацима и прече пут соку да тече. Ако ладноћа узтраје, лимбе се урне и похрђава. Ако пак ладноће на брзо нестане, а лепо време на једанпут настане, цевчице су још стиснуте и не могу нагло толику соку да ододеду, те у след тога пуцају и лимбе пропада. Још више дејствује

нагла промена времена кад је киша и јак ветар, а нарочито кад киша неона лишће бије. Из тога се види, како је корисно брескве у тим случајевима заштићавати. Нека дакле нико не штеди кљачи, а да изгуби подковицу; јер, боље је у тим случајевима закривити брескву каквом старом асуром, него оставити да цело дрво пропадне. И кад нас су по некад честе кише, баш онда, кад брескве цветају, и више се пута промене температура тако јако, да за једну ноћ термомер за 15 степени падне. — Кад се рудило лишћа на брескви узме, не ваља чекати да узме мах, т. ј. док набрекнуто и плесиво лишће само опадне, него први посао нека нам буде, да оболеле младице и лишће одрежемо, докле је болесно. Тиме се пречи даље распрострањавање рудила и уређује поремећени ток сока; тиме се може све да спасе, што се спасти даје.

2. Смолоток.

Од смолотока може да оболе скоро свака бресква, кад се сок на неки мести међу кором и дрветом накупи и стисне; ако се пак кора не распукује, а сок не истече — онда и дрво и кору квари. Понајчешћи је узрок овој болести, прејакно гнојење, због ког стабло брзо и нагло расте, а онда има лека; али је више пута болесно само устројство, а такво дрво спасти од погибели — мучан је посао. Ова се болест понајвише појављује с пролећа, кад је животна сила бујнија, и показује се најпре на годишњим младицама, после тек на двогодишњим, особито на оним, које смо маказима обривали. Кадкад продре сок кроз кору, а не кадкад само напуни под кором и нераспукује је. У једном и у другом случају треба дрвету одма у почетку с пожем у помоћ притећи. Смрла се мора са оболелим дрветом све до здравца добро изрезати. Кад је грана из граница од тога ослобођена, замаже се рана мелешом, под којим кора и лика зарасте. Ако добро на своје брескве пазити, лако ћеш их излечити. Дрвету се може помоћи, кад му жиду пустимо, т. ј. кад суве и витке, но ипак живе гране, на којима се кора ни најмање раширити не може, уздуж распоримо. Тим распором до бејавне отвори се пут сувиншном соку, који се касије не може нигде накупити, па се зато не може ни стиснути. Више пута се мора на дебелим гранама толика кора одрезати, да једва 2—3 пртице широк комадић на њој остане, па се ипак дрво излечи и одржи. Но кад смолоток чупаву грану до срце, т. ј. не само кору, него и лику поквари, онда није најда одлевати, него се

мора до здравог дрвета исечи. Неки саветују, да се оболела грана са у ладну воду умоченом крпом обмота; тиме се, веле, отврђена смола умекша, а додије може скинути. Помаже и тресење ладном водом, али само у првои зачетку болести.

3. Меданка.

Ово је бела буђа (плесан), и појављује се најпре на крају младих грана, али се брзо раширује и по осталим гранама, а вата се и самога воћа, које зацрпа и огорчи. Од ове болести болују највише она дрва, која су истоку окренута. Болујући део смрди, суши се, и будући се ова болест брзо шири, то на скоро и цела воћка угине, ако јој се на следећи начин у помоћ не претече. При тијом времену ваља с ветра, после заода сунчаног, посити болујућу грану са сумпорним цвемом, и тај посао понављати сваки осам дана, ако би се болест поновила. Меданка се указује обично месеца јула и августа. Тврдили су, да се ова болест никако излечити не може, и да се снаге године на ново појављује, док дрво сасвим не утине. Али то није истина; има бресака, које су прошле године сасвим беле биле од меданке, а летос су биле сасвим здраве, да ни трага ојој болести на њима није било.

4. Црвен.

Црвен се зове ова болест на брескама, кад млада стабљика понегде попрвени, но после се ово црвенило све више шири, док за 3 или 4 године цело стабло не утине. Црвен чини ми се да је болест органичка, јер већ и у растућу има много црвених бресака; ове не ваља расађивати. Тој болести незнан лек. Неки тврде, да се црвен замеће само на оним брескама, које су калемљена на бадему с меканом јуском. Други веде, да се од ове болести оболело дрво излечити може, кад се усади у добру и јаку земљу, а пре тога му се подобро жале подосецају.

Непријатељи бресака они су:

1. Мраз.

Ако мраз и онали с пролећа цвет и младе гране, још можемо спасти и стабло и цвет, ако то само пре опасно него што се сунце роди. Прва нам брига мора бити, да опалено стабло од сунца поњавама на асурама заклонимо, да се мало по мало загрева и крави. Мразу су подложна највише она дрва, која су истоку окренута; по не треба се одвише плашити, ако их само можемо од јутрењег сунца заклонити. С тога морамо пре свега, кад се мразу надамо, сва средства употребити, да дрва од њега сачувамо; али, ако су већ опалена,

онда их ваља од сунца чувати, јер ако их нагло сунце загреје, онда ће младо грање попринити, а цвет ће опати. Мраз није тако штетан на сувом времену, колико после кише или у влажној магли.

Ако брескве, бар племенитије врсте, преко ноћ асурама покријемо, онда треба да засторе обдан на лепом времену скинути, да благо сунце на брескве дејствовати може, у вече их пак опет треба покривати. Особито треба пазити на то, ако су покривене сламом, јер се под њом не може ваздух мењати, а с тога остане цвет јавов и одпадне. Ако пак будемо брескве покривали ретким платном, оно може на њима и остати, јер проз платно може довољно потребна светлост и ваздух до цвета допринети. Ваља нам још пазити, да ветар платном по цвети не удара, јер би то цвети штетно могло.

2. Црваци.

Црвац (Cochenille) је бубица јајастог и плоснатог тела, а живи понавјешне на кори младих грана и на лишћу. Рани се соком воћака, а шкоди плоду. Црвци се појављују око половине месеца јуна као беле тачке на наличију лишћа и ту се држи у голмаци све до новембра, а онда се развију по старој кори. Расте лагано, бивају крупни и црвени. У месецу фебруару треба свако место, где има црваца, добро исчистити; исто тако и онд, ако брескве покрај зида имаш, а дрво нека се раније покреше; тиме се уништи савколики расплод, који се на посеченом грању задржаваше. Ако смо с тим послом закаснили, онда морамо црвце пре половине месеца маја, кад се боље опазити могу, добро истругати, а тим ћемо утаманити цело легао.

3. Вашице.

Оне су врло ситне, живе заједнички по свом стаблу, а штете тиме, што својим ридом дрво боду и сврбљу. Лишће се од тога убода извипотери, а вашице га заоденају медним соком, који праве на дрво мачи. Пре но што дрво потера, треба све вашице, које на дрвету нађемо, убити; ако је пак дрво већ проистало, онда нема друге помоћи, него дрво окадити. Бади преко дрвета асуру, а испод дрвета запади влажна дувана, који несе у пламену да горе, пак ће од дима тога вашице покрзати; најбоље је сипати га ситно исеченог на жераницу. Код те радње треба пазити, да се која млада грана не опали, што лако може бити, кад би дим пруж био. Зато је са жераницом и ситним дуваном најбоље. Још се може вашица опростити, кад се дуван или ораово лишће у води скува, и том водом стабло опере.

4. Клаунак.

Клаунак (Russelkäfer) је ситна бубица, која носи своја јајца у пунољку, где се први налаже и развија, а пре заметка га обавије мрежицом. Обиотај стабло подебелим и у катран умоченим ужетом, па кад жена узпузи на стабло да јаја носи, онаће се у катрану заленити и угинуту.

5. Сиви расточ.

Сиви расточ (Holzmilbe) точи дрво од брескве. Премажи стабло одна с пролећа, после подресивања, смесом од воде, креча и сумпорна цвета; пак си легао расточа уништи. Још је боље додати овој смеси, место чисте воде, воду, у којој је дуван куван. Има расточа још једна врста, која седе на лишћу; овде треба лишће сумпурним цветом пошипати, пак си расточ на њему уништи.

6. Цунар.

То је крилата бубица, која одгриза пунољке и младике. У пролеће живи на младинама и пунољцима од бресака; овде нема другог лека, него простри под дрво понав, стабло трести и попадале бубице поубијати.

7. Мрави.

Да их се опростити, привежи на грање, где мрави долазе, флашице, у којима је усута смеша од воде и меда; мрави ће узлзити и подавити се. Или: полиј мравинак — подаље од дебла — вључалом водом.

8. Стрижавка (†)

Она се не лаћа само лишћа, него и рода. У лето привежи на грање главичасте салате, у коју се стрижавке преко ноћи увуку. С јутра стреси стрижавке у суд, који је изнутра машћом или салом намазан, полиј их прелом водом и подај кокошима да их поједу.

9. Пужеве,

голи и с љуском, једу младе граниче и род, особито голицу, мало пре но што дозре. Пужеве из својих руна после завода сунца, зато их треба у вече, или рано изјутра потражити и поубијати.

10. Полски миш

једу посађене коштине и младике. Да их уловити, укопај у земљу (равно са земљом) лопте, који су изнутра добро калајсани и напуни их до полак водом. Који миш у тај лопак падне, тај више не излази.

(Gosp. 1.)

P.

О пресађивању младих воћана.

При пресађивању воћака мора се у обзир узети: *прво*, време кад да се пресађује; *друго*, како треба дрво ископати, и *треће*, како га треба за пресађивање приготовити.

Дрва се могу у јесен пресађивати, како лист с њих спадне, и то при сувом времену, јер се при влажном земља лепи, пак не може сваку шуљину околом жила да испуни. Ако би после пресађивања јака, гола зима, без снега наступила, то биља око стабла па жиле ђубрета посугу, које се на пролеће скине. Но и то треба знати, да на другу зиму није ђубре пужио, јер су се жиле већ добро у земљи узхватиле. Ако сјајесена толико дрва ископали, да не можемо због неугодног времена све пресађити, то их треба, само док су жиле, у јаму закопати и земљом загринути, да између жила ни најмање празнине не остане, кроз које би се зимус које киша, које снег увући могао, који би се са жилама заједно сипао и дрва пропала.

Пресађивање дрва у пролеће, доцније нам, осни што дрво преко зиме у расту расте у дебљину, још и ту корист, што у јесен ископава јама, у коју ће се дрво усадити, преко зиме зиме може отворена остати, а тим ће избачена земља, не само промрзнути, и вистршити се, него ће се и у самој јами сакупити плодна и благодетна глина. — Жиле се познају по самој круни; ако дрво јаку круну има, то су и жиле јаке и дугачке. Све земљу унаоколо ваља са жила најпре свући, а при тој познати, да се жиле не попреде; па онда с оштрим и дугачким ашомом треба свуд око стабла — бар с две стоне од стабла далеко — земљу обсећи и крајеве жила подсецати. Поред овог око стабла начињеног круга, треба још један круг подале начипити, а да по даље мало, пак онда све земљу између ова два круга на поље извадити, па после све дубље копати и гражити: да-ли се још која жила, која стабло одржава, нападн; и ако би коју нашли, то и ву, без да би је раздвојило, ваља одсећи, а дрво на поље извући. Нађе-ли се при извађењу дрвета још која жила да дрво држи, то не треба силом вући, него је одсећи. — Ако је дрво на жилама довољно земље извело, а јама у коју ће се усадити, није далеко — то га можемо са земљом до јаме препети и усадити, а с оваквим пресађивањем још и то добијамо, што не треба дрво адово да подерешемо; јер, што је год мање земље на жилама, тим се грање већма подкесати мора, а при усађивању не мора се ни задржавати.

Код сваког дрвета, које пресађити желимо, треба жале што више штедити, и ништа од њих неододећати, осим онога, што је рањаво, расцепљено, суво и тупо. Жиле, које су дуге од осталих, треба скратити и с другима изједначити. Код малих и ситних жилаца само се онда вр подсеца, кад је дрво дуге времена ископано, на сунцу и ветру голо лежало, и вр'она тиме увела. Рез на жила треба да је глатак и једаред учињен. — Кад се год жиле сасецају, треба увек нож од оздо горе вући, и тако гледати, да рез у нечеј косо буде /, како ће, кад се дрво посади, на земљу пасти, да горња влада на рану не пада.

Ако се дрво у јесен пресађује, то не треба од круне ништа сећи, него пролеће очекивати, докле се год сок у дрвима не појави; по и онда при кресану стабла ваља руком добро држати, да се жиле не покриву. Онда се морају све ситне граничке, а особито плодне — које на себи цвет посе — одсећи баш до оне грање, одане су избиле, а главне грање треба тако скратити, да само по два ока на њима остану, из којих ће после грање избијати и круну дрвета сачињавати. У колико су слабије жиле и у колико је снажније дрво, у толико се већма круна подкесати мора, јер мало жила, не могу многим грањима рану доваљати, јер и оне за себе и своје укрепање нешто ране требају. Ко при кресану јаке грање штеди, онај никад адово дрво имати неће. Ако дрво има четири главне грање, које су једнаке дебљине, а све су се на страну једна од друге разбацале, то их онда треба све тако скратити, како ће на њима 3—4 ока остати, и одатле може се после лепа круна развити. Ако-ли су само две грање, и то једна поред друге стоје, то једну од њих, која је најслабија, одсећи треба. Само орово грање — због његове велике срце — не треба скративати. Пошто ђубриво дрво круну своју радо шири и простира, то не треба у средини ни једну грању оставити, која би у висину ишла, да круна изнутра празна остане и више промаје добије. —

Трешње, шљаве и крушке радо избијају једну и више грања у висину, из којих друге грање терају, од којих ће после круна да се развије; овима не треба због тога из средине сво грање исећи.

Код младог шљавиног дрвета треба све из стабла избијене граничке одсећи, јер ће главно дрво много снажније после терати. **Р.**

Неколико питања и одговора о сејању.

На којим начинима може да се сеје?

Сејати се може или на сачму (омашке) руком, или на врсте (у редове) са сејалицом (машиницом). Ко сеје на сачму, тај ће спремљено на једнаком простору више семена потребовати, него кад се сеје сејалицом у врсте.

Зашто треба више семена оном, ко сеје с руком, него оном, ко сеје сејалицом?

Кад се сеје сејалицом у редове, мора се земља најпре сасвим измрвити, па ће па тако издржљивије и измишљеној земљи свако здраво и плаћено семе изникнути и бујно се развијати, а на против све то другачије биће, кад сејеко с руком.

Има-ли сејање у врсте још какву корист?

Кад је семе посејано у врсте, не смета једна биљка другој у расту, те се може сасвим удобно развијати свака за себе. Осим тога може се овај празан простор намећу биља према потреби обрађивати, што усењу у болем развићу помаже.

Како дубоко треба сејати?

Опште правило о томе, овако гласи: Свако семе мора се тако дубоко посејати, да паће у земљи потребну топлоту и влагу, и да може растећи и развијајућа се биљка себи одма са жилама својим потребну рану паћи и удобно се наместити.

Шта се из овога учини?

Из тога се учини, да треба и дубље и плаће орати према том, да-ли је дотичној биљци пужна већа или мања влага и топлота; али при свем том не треба никад тако дубоко посејати, да неби ваздух могао до семена допрети.

Зашто се не сме семе дубоко усејати?

Дубоко не сме се сејати зато, да може, као што реко, ваздух до семена допрети; јер, у недостатку ваздуха неће моћи семе нићи, али, ако и никне, биће несармљено.

Сме-ли се сејати одвише плитко?

Не сме ни пошто, ма да би се онда у повољним околностима брзо и повољно развијало; по при том се морамо бојати, да би се у сушном времену влада у семени задржала, шта више и пропала. Плитко посејани усеви радо и подежу.

Које правило постоји у погледу дубоког сејања?

Семе ваља тим дубље посејати, што је год оно крупније и што дебљу зуску има, што је земља трошкнија а сува и што је поднебије топлије и сувије.

Које правило постоји у погледу плитког сејања?

Семе ваља тим плаће посејати, што је год ситније, што је земља тврђа и влажнија, и што је поднебије време ладније.

Кад је сејање дубоко?

Сејање је онда дубоко, кад је семе 2—4 палца дубоко усејано.

Кад је сејање плитко?

Кад семе по палца под земљу дође.

Кад се каже да је сејање средње?

Осредње је сејање онда, кад је семе 1—2 палца дубоко усејано.

Који се усеви сеје дубоко?

Дубоко се сеје кукуруз, граор, и у опште семе с тврдом зуском.

Који се усеви сеју осредње дубоко?

Осредње дубоко сеју се све врсте жита.

А који се усеви сеју плитко?

Плитко се сеје свако ситно семе, п. пр. детелина, мах, репица итд.

Какву ћемо корист имати од тога, кад се при сејању будемо ових правила придржавали?

Ко своје поље ваљано узоре, а при сејању се горњих правила држи, успеваће му сваки усеви, брзо, крепко и бујно, неће тако лако полећи, а труд ће се сваком најобилатије наплатити. Сваки земљодејлац зато оре, сеје и мучи се, да себи нешто приреди, свакидашње своје потребе подмири, а при свем том и свој капитал умножи. **P.**

Да купус за добре „проноле“ произведеш.

Чешће сам упитан бивао да кажем: на који се начин најбоље и најбоље и најмекше проколе добити могу. Да би се давале не само поједини него и сви остали читаоци овога листа упутством овим користити могли, то га овде и стављам.

Не зависи доброта и укусуност прокола само од тога, како се у буре мете, посолан, отаче и расолом предива, него се још и при сађењу са-мога купуса пазити мора, од чега највише доброта прокола зависи. Ону деју, на коју ћеш купус за проколе да сејеш, морам овако приправити: где ће год струж купуса доћи, тамо ископај јаму, метни у њу с пола стопе поднуко зрела, сагорела ђубрета, а на ђубре 1 стопу добро измрљене земље; у ту земљу усађуј расад. На овај начин добићеш купус с леним и укусним лишћем, које ће се с лишћем најзанимијега кеља сравнити моћи. Пре него што расад усадим, залиј опи место с устојаном водом, којој, или мало говеће базеге размути, или додај штадске пшеничне. — У овако приправљеној леји одржи купус и највећу сушу, а лишће је меко и овла, кад је на другом месту чврсто као у ревува. **P.**

Средство против зечева.

„Земљад. росс.“ донео је једно средство, с којим се зечеви од младих воњака одбијају, а то је средство: *овчија крв*. Кад се у Русији кољу школци, онда се та крв збира и на ладно место остави до зиме, до времена дакле, док зечеви не почну на младе вољке да нахуру; онда се сва дрва у башти, растула и воњаву с овом крвљу премажу тако високо, да зец не може адраву кору да домаши. Пети аист уверава, да на овај начин премазано дрво неће зец никако додирнути. **Р.**

Нано се вариво најбоље кува?

Пре но оћеш пасуљ ил грашак да куваш, направи га на два дана пре кувања у води, да у њој набубри. Ту ће се љуска одлучити од меса и изаћиће на површину воде; то ваља сад бацити, јер само је љуска узрок, да многи људи не могу вариво да поднесе. У новнаје доба љусте и пасуљ и грашак у нарочитим сипавама, и тако га ољуштеног продају. Овако ољуштен и патољен много је и слађи и здравији. **Р.**

Г Л А С Н И К.

Радња друштвена.

Зависник X, седнице одбора друштва за пољску привреду, држане 17. Октобра 1873. год, под председањштвом друштвеног председника г. Мил. Сивасића,

Присутни чланови: г.г. Јован Ристич, др. Алек. Медошћ, Миланав Миловановић и секретар Гаја М. Матић.

Бр. 40.

Чита се писмо г. министра финансије, којим предаје друштву магацин за складиштење пољопривредних справа и алата што друштво узима у комисион. Магацин овај даље је направити влада наша о државном трошку. У исто време одобрава се да друштво може закупити један комад земље на 16 хектара дужине поред тог магацина, на коме ће ово правити разне опште и производне семе од зелени.

Узето и изјаву са благодаришћом, с тим да се магацин заведе у инвентар друштвеног имања.

Бр. 41.

Поздравља у Шапцу младе извештај, којима има света производеног семеса од зелени, неколико осталих усева и неколико воћа нахалемљеног и из комисије производеног, на шта шта ће се с тим радити.

Решено: да се од усева (кукуруза, пшенице итд.) остави по извесна количина ради дарити сејања, а остало да се прода, семе пак од зелени, да се пошље друштву, ради разнашљања друштвених члановима помажућим.

Бр. 42.

Г. др. Ђорђе Радич, професор, нуди друштву на одкуп 21 ком. разних дрвореза, уз које би се могли написати разни чланци за „Техника“ и нити за ове дрворезе по 5 гр. чар. за 1 □ палица.

Пошто су ови дрворези врло добри и за „Техника“ употребљиви, решено је да се одкупе од г. Радича, али најпре да се какав нештак ушта, вредан ови онолико, колико г. Радич за њих нити.

Бр. 43.

Г. др. Јован Валента, лекар београдске школе у име земљоделске школе у Хрудки у Чешкој, да се тој школи пошље бесплатно „Техник“ и остали списи, које друштво издаје о својом трошку, јер вели, у тој школи има увек и Срба, па да би имали шта читати из пољске привреда и на свом матерњем језику.

Решено, да се учини по молби г. Валента.

Бр. 44.

Делу „Наука о сточарству“, што је написао г. Љубомир Белжан, а друштво наградило и о свом трошку издало, пошто је из штампе изашло одређује се цена 2 гр. чар.

Бр. 45.

Како се са 31. Октобра о. г. свршије друштвена рачунска година, то је одбор решено да председник и благајник друштва саставе буџет за годину 1874/75 рач. годину, који ће се поднети главној збору на преглед и одобрење.

Бр. 46.

На главној збору 1872. год. државном, решено је да се из многих узрока, који су збору поднесени, не држи ове 1873. год. излог доказањих производа и рукотворина, него да се то остави за 1874. год. На како је дошло време, да се састави програм за тај излог како би се могло поднети и главној збору на решење, то је решено да се програм састави. Но да би тај програм био што подлежнији и да би обухватио све, што се излога тиче у свима подробностима, а особито да би могао што татније осплатити награде, које друштво мисли дати за добру сток, то је одбор решено да се израда тога програма преда г.г. Брети Петровићу секретару у кинесит. финансије, Стевану Поповићу проф. вел. школе и Гаји М. Матићу секретару друштва, да они програм поднуко израде, па да га поднесу кроз одбор на преглед, па онда главној збору на преглед и одобрење.

Закључено и поднато.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

О трошку „друштва за пољску привреду“ изашла је нова књига:

НАУКА О СТОЧАРСТВУ,

КОЈУ ЈЕ НАПИСАО ЉУБОМИР БЕЛЖАН,

може се добити у канцеларији друштва за пољску привреду, као и у ондашњим књижарама по 2 гр. чар. ком.

У делу овом побројана су сва правила, основана на науци и искуству, о гајењу коња, говеда, оваца и коза, и како би се добрим гајењем њиховим дошло код нас до боље и савршеније сточе, јер је сточарство код нас још на немома ниском ступњу развића. **3—3**

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI.

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 3.

ПРЕДЛАЖЕНО: Д-Р ДАКА
У БИТОРА.

УРЕДНИК ПРИВРЕДНОГ:
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СЛАВКА: 40 СТОКА И ОД 6 СТОК.
ГОДИШНО.

15. ДЕЦЕМБРА 1873.

Како да побољшамо наше сточарство?

(СОВЕТЪ.)

Нераст и крмача, треба да брзо расту, да су мише буди и да су од доброга соја. За приплод ваља оставити од пролетњег легла најлепше и најјаче прасићиће (кажу, да су они прасићићи најјачи, који на предњим сисама сисају), и пустити докле да сисају, док их крмача сама пушта; а у време сисања ваља се зато побринути, да крмача буде добро рањена.

Нераст ваља да је леног и снажног тела, јаких удова, кратких ногу, дугачког, са стране широког трбуха, дебелог врата, крупне главе и дугачких клонових ушију.

Од **крмача** задрже се за приплод оне, које имају највише сиса (јер су те плодније), које имају кратке ноге, кратку гузину, дубоко висећи трбу и танке, меке чекиње.

Крмаче, које редовно по два пута на годину не прасе, које имају хрђаву навику да своје прасице или другу живац ждери, мртве прасићиће прасе или да тешко прасе — не треба за приплод остављати, него би их ваљало за гојење оставити.

Овна. Бирајући овна за приплод, треба такође добро пазити и такве одабирати, који су здрави и живахни, који имају сва добра својства за фино вуну; у погледу на крупноћу, не треба

да се у томе много разавкују од овице, да буду између две и шест година стари и да су сложни на скакање.

Овца треба да буде пространа, више дугачког по кратког тела, у крстима да буде пуна и округла и да има добро развијено ниво; овице с голим трбухом треба такође од расклоњивања изкључити.

Зрелост за припуст. Време, или зрелост за први приступ наше стоке, зависи од тога, од које је врсте стока, какве је величине и пасмине, како се рави, и на послетку од тога, за какву цел хоћемо живинце да одегујемо. — Оште је начело, да је **круина** стока за први приступ доцније зрела неко ситна; ситнија дакле стока може се пре припустити него крупнија; жељимо-ли пак од ситнијег соја крупније одгојити, онда их треба први пут доцније припустити.

Но поред тога треба и на то пазити, како се оно живинце рави и негује, које оћемо да припустимо. Тако ће н. пр. добро рањене и одгајане животиње показати пре наклоност за скакање, него запустене. Слабуњаве и нежне животиње треба и због тога доцније припустити, што ће иначе, не само и саме слабуњаве и нежне остати, него ће крхљавост и на потомке пренети, пак ће ово таким поступком бити све лошије, у место да буде боље и савршеније.

На доцније припуштање треба нарочито код коња пазити, јер су они за припуст најдоцније дозрели, и само онај, који се овога правила држи, имаће јаке, велике и добре коње.

Али не ваља једно живице ни одвише доцкан припуштати, јер са закашњеним припустом, не само да је добитак мањи, него ће бити и цел, ради које хоћемо живице да припустимо, промашена.

Ако је кравица врло добро рањена и негована, може се преко правила рано припустити, ако оћемо да је одгојимо за добру музару, и за тај случај примењује један искусан сточар ово: „Ако гизда оће да добије добру музару, која ће му доста млека давати, нужно је, да је рано биву подведе (понекад већ у четријестом месецу), јер ће се млечни органи код овакове праве, која још у исто време како је већ стеопла, расте, савршенје развити; млечни ти органи постаће опружнији, — а то све неће бити у оном случају, кад се кравица тек после две, па често тек у трећој години подведе.“

Разуме се наравно, да овакова за приплод намењена стока, почевши од дана порођаја, треба да се добро рани, да се неким начином тело силом до раније зрелости и дотера.“

Један други стручњак у том погледу вели: „Ако се крава пре музе, но што се је подиуно развила, т. ј. дозрела, обрати ће се све силе на навођење млека, сокови ће управо нагивати у млечне жлезе, те ће бити много више млека, него онда, кад би кравица била тек доцније под бива пуштена, кад су јој се животне силе по целом телу разделиле.“

Друкије стоји ствар с осталом стоком; она се не сме прерано припустити, особито не она, од које оћемо да буде у телу јава, брувна и чврста; јер ако оћемо да ова својства и на потомство пређу, треба да су иста својства најпре у матери дозгодно развијена била.

Одигне старе животине не ваља токојер за приплод држати. Са старошћу малаксају и силе животине, те ће се тако због слабости материне и младо у утроби само слабо развијати и лагано растети.

За приплод може се држати коњ од 4 до 18 година, бик од 1½ до 6 година, крава од 1½ до 12, оваца од 2 до 8, ован од 3 до 8, а свиње до 6 година.

Код расплођивања треба даље пазити на *обнову крви*; јер тим се јединим начином може стати на пут, да се пасмина не изроди, т. ј. да лошијом не поставе.

Да кажемо дакле овом приликом нешто и о **обнови крви.**

Пошто непрекидно припуштање (парене) по крви сродних, т. ј. таквих животиња, које су код куће од исте дозе одгојене, не рађа добро потомство; па шта више, може не само све кржљаво, него на послетку и јалово остати — те се због тога препоручује, да се за приплод узме мушко живице исте додуже пасмине, али од другог домазука. Оваково парење домаћег женског живицета, с туђим мушким, зове се *обнова крви.*

Мушке ипак животиње, које се с домаћим женским припуштају, треба да буду не само исте пасмине, него истога племена и узраста. Због тога и. пр. не само да не би ваљало, да наши сељаци кравама своје мале пасмине припусте бика швајцарске пасмине; али неби ни онај — према овде изложеном начелу — добро урадио, ко би и. пр. швајцарској крави припустио мерцалскога бика. Иста ће се пасмина већ према различитом предаку у друго пасме прећи, те ћемо од не добити и. пр. планинску и долинску пасмину. Неби дакле ваљало ни овако раздвојене животиње припуштати.

Кoliko обнова крви вреди, има много случајева, где је стока била већ на врху свате и лепоте, па је пропала зато, што јој је сточар чувао од сваке смеси с туђом лошом.

Непрекидно парење у домоћој дози, т. ј. међу домаћом, по крви сродном стоком, показало је неповољних последица највише код свиња, јер су прасицићи или утигули, или је потомство дошло мало по мало тврдо, укочено тело; код свију пак врсти друге стоке опазиво се кржљаво тело, талка кожа и слаба длака.

Обнову крви у осталом не треба помешати с **укрштањем**, под којим разумемо таково парење двоје животиња, где се женском мање облагорођене пасмине припусти мушко племенитије пасмине зато, да се добра својства племенитије пасмине у потомству расплоде и одрже, а лошија својства слабије пасмине мало по мало изгину.

(Ц.)

Р.

О чувању пчела преко зиме.

Како се у годемој Немачкој свуди с вољом пчеле негују, види се и отуда, што сваке године по неколико књижица о пчеларству излазе од звани и незвани писаца; види се даље и отуда, што се на све стране пчеларске Друштине сакупљају и на послетку отуда, што се поједини пчелари, као и

читаве дружине за то старају и склпи новац издају, да само талијанску пчелу, која је много боља од наше домаће, у својој отаџбини одомаће.

А шта се у том обзиру код нас чини? (Ма да се ово питање још пре 9 година постављало, па и данас вреди) скоро ништа! И оно мало пчелара што их има, као да сваки дан све више вољу губе на гађење неуморне радилице; а зашто? Нико ми ни у Србији не може на то права одговора да да. То је пак грдна штета по напредак економије, а још грђа по нашег сељака.

Онима који је негују, намењујем овај чланак, а они, који би имали прилике и хтели би да је гаје, пријатељски саветујем да то чине — видеће, да ће им од велике користи бити.

Нека ми се дакле за зло не прими, ако овде о најважнијем пчеларском предмету дужу реч поведем, а то је: *о чувању пчела* преко зиме.

Нека пчелара који то неби знао, да је чување кошница преко зиме с многим тегобама скоччано! Сваког пчелара стра подузима, кад се време мења. А колико пута помисли пчелар у себи кад кошнице у зимно станиште смешта: Боже! да-ли ће моје пчелаци добро и срећно преживети? — То, и много друго покажује велику важност овога предмета, а барон *Еренберг* назива онога тек правим пчеларом, који пчеле са само 10% из зимнице повади, а на његову прејуду може сваки искусни пчелар много дати.

Да најпре ово питамо: Шта је томе узрок, да многе пчеле преко зиме пропадају? Ако ћу право да кажем, то је *невољно и неспретно спремање пчела на зимнице*. Ја сам и овде по Србији виђао, где гатле оставе своје кошнице онде и да преживе, где су преко лета лежале — то је нима све једно. Такве би могао двадесетину само из крагујевачког округа именовати. Други опет, предосторожнији, однесу их на таван, покрију сламом итд.; трећи их закопају у земљу — и тако на све начине покушавајући, најчешће сами себи белаја. Оно је добро да се на таван однесу и сламом претрпају, добро је и закопати их у земљу; ал је тек најбоље начинити, сазидати управо, *тавних*, пак их ту спремати да преживе. Тавник је једино средство, да ни једна једина кошница не пропадне.

Тавници су најбољи они, који су као подрум направљени. За тај посао треба ископати мали подрум, (тап), лепо га изидати и патосати; шпирна онога подрума да буде толика, колико два реда кошница с једне и с друге стране стати могу,

а у средини толико празнога места, колико се комотно пролазити може.

Ево овако:

Дужина подрума управља се увек по множини кошница. Са обадве стране где ћеш кошнице наместити, дођу даске и на њи кошнице; те даске морају бити бар једну стопу високо од земље намењене. Оваки тавник може се сазидати од тврдог материјала, а може се саградити и од слабог материјала, ал тек тврди зид остаје сигурнији и дуготечнији.

О онима подрумима немам наравно ништа више рећи, само ћу коју да рећем о великој користи, коју они подруми — тавници — допривносе. Ако је брестулак, унка, или какво друго узвишено место, на ком је тај подрум сазидан, природно, или уметно, са земљом покривен, онда можеш сигуран бити, да ће ти кошнице сасвим добро преживети, јер је ово исто таво — само много више сигурније — као да си их у земљу закопао: јер такав тап има увек 2—3 стенова топлоте, а при таковој топлоти не троше пчеле скоро ни мало раче и кад су на пољу најжешћи мразеви; коначица пак може без икакве сумње овде кошнице од пронасти сачувати, где на другом ком месту о чувању ни разговора неби бити могло. Мора ми се веровати, да је кошница од 4—5 ока унутрашње тежине подношљива, да пчелу од половине месеца новембра, до краја месеца марта, не само живу одржи, него са више много пчела из тавника изведе. Да се народ не може у таквом тавнику губити, то се лако отуда разјаснити може, што пчела ни једна од онога часа излетити неће, како се на даску у тавник положи. Ако би ми који пчелар овде о трошку приметио за подизање тавника, ја би му сасвим просто ово само приметио: Израчунај само то, колико ока меда ти заштедиш, пак ћеш онда видети, да је за једну годину само у некој предности уштеђен мед, по што те је трошка при подизању таковог тавника стало; а после, ако је добро и од доброг материјала, и пр. печених цигла и камена итд. сазидано, онда ти то и правуће наследиће може. Ако ко мало кошница има, пак вије у ставу да о свом трошку сам овакав тавник направи, а оно се могу више таквих пчелара договорити, па заједнички један тавник сазидати, те ће их и мање трошка стати.

Друга је корист та, што су овде кошнице и много сигурније од краће; јер место то мора бити сасвим

тавно, које се има добро затворити. Ваздуха овде није ни мало нужно, а ни промаје, јер се овде не ствара подрунски ваздух, пошто је при равној земљи, а горњи жу део више земље површине лежи.

Још једно што би имао приметити, то је, да се кошнице не међу свине рано у тавник, не пре 20. или 22. дана месеца новембра; а не треба их ни рано видети, — онда тек, кад се љубичица раширетава. У тавник не треба често улазити; а кад си унутри, немој кошнице подизати да се о стању њиховом увериш, јер оно једнако и мирно њихово певање, кад уво на кошницу прислоњаш, даје ти довољно сигурности, да пчелана добро иде без да ти завирирати мораш. У тавнику треба да држаш и маждовке и пацловке, отрова по нени места, или траве, које мишени и пацови не трпе. Овдешње тешке кошнице не треба у тавник мећати, и онда ћеш с пролећа — у месецу марту — кошнице из тавника извадити, да ће ти срце од радости заиграти. Мртви ће пчела онда врло мало бити; неће бити плеснивог саћа, него веселих и здравих пчела, које ће с први својим летењем брзо пролеће допразне.

Са ранењем преко зиме не треба хитати, а још мање ваља у том обзиру прехитати.

Ако сам се мало опширније у описивање зимнога чувања пчела упустио, него што би могао бити ко мислио да није нужно, то нека ме пошто-вањи читалац оних редака извини, јер ово је један од најважнијих предмета у пчеларству, а ја још ово *самостојно* уверене додајем, да сам се и сам од 1865—1869. године, док сам пчеле у тавнику држао, о ваљаности и хасновитости онаковог тавника уверио. А у једно би волео, кад би се са ово неколико речи и они, који пчелаци не гаје, приводели да је гаје, — а на почетку нек ми дозвољено буде, да се пчеларима и даље овим препоручим.

Р.

Нешто о јабуковачи.

Јабукe и крушке ово су воће, из којих се највише јабуковача цеди. Но не цеди се само од овог воћа вино, него и од огроза, трешаља и т. д. У Немачкој га највише праве у Виртембергу, и код нас у Подрињу. Виртембершки начин прављења у нечем је бољи од нашега, пах зато овим и узимамо овде виртембершки начин, да би се наш поправити могао. То је пиће врло здраво, крeпко и јастиво. Ма да су за прављење вина од развога воћа све врсте воћа способне, опет зато треба узети најспособније врсте. И овде се дели воће

на време његовог сазревања: на летњо, јесење и зимно воће, јер само од једнако сазрелог воћа може се добро вино добити.

Рано, или летње воће, много се ређе за тај посао употребљује, јер је несигурно због тога, што с пролећа врло лако озебе. Истина да даје пријатно пиће, али се не може дуго да држи. Јесење воће даје у опште најбољи материјал за вино, јер је најплодније и лакше сазрева, а тим се и шећер у њему умножава, киселина се умањавала а сок мрисавији бива. Од јесењег воћа добијено вино много је марисавије и даје се дуго одржати.

Из тих узрoка се јесење воће на ту цел најрадије и узима — јер је од њега прављено вино најбоље.

Пошто се шећер у воћу при сазревању ствара и множи, а киселина смањавала, а на тај природни процес највећег утицаја време има, зато и даје ово јесење воће много бољу и ширу и вино, јер боље може да сазре од зимог воћа, ком подпуно сазревање и ранија зима препречити може.

У односу укуса, има слатког, киселог и горког воћа, и врло се ретко употребљује воће једног укуса, јер врло мало врсти воћа има, које за себе добро пиће даје. Кисело воће има обично врло мало сока, и не даје баш пријатно пиће, и такovo се пиће не даје баш добро ни држати. Горко воће даје на против дебељу ширину, која, кад се са слатким помеша, најбоље пиће даје. У опште је јабуковача боља од крушковаче. Попајивше се јабуке с крушкама мешају, а при избору треба на то пазити, да се добре врсте изаберу и саставе, да изађе добро пиће. Најслађе и најсочније крушке, мешају се обично са врло оморним јабукама — попајивше дивјамама, — а исто се тако слатке и сочне јабуке са оморним крушкама мешају.

За прављење јабуковаче треба воће што дуже на дрвима оставити, јер ту оно најбоље сазре, али се опет зато мора *позније* воће још после бербе оставити да дозре, јер оно врло ретко — само кад је дуга и лена јесен — на дрвету подпуно сазре.

Најбоље је да се воће на пољу у гомили оставља. Наравно, да га треба ту добро покривати. У овим се гомилама развије нека топлинa, и у след тога добије воће лепши и мирис и укус. И много мање трупе воће, кад се на пољу остави, него кад се оставља у затвореним собама.

У затворене собе добро је остављати тврђе јабуке и неке врсте крушка. У Нормандији употребљују јабуке за јабуковачу тек у месецу јануару и децембру; онда их из гомиле ваде и вино цеде.

Брушке пак морају се што пре употребити, јер врло лако труну. Најзгодније је воће за цеђење онда, кад пожути, ситне модре петице по себи добије, кад онекима и кад од себе мало појачи, пријатан мирис одаје.

Пошто је воће сазрело, оно се лепо и zgodно вањаша, итјечни и изтаре, пак се после из те каше сок цеди.

За гњечење употребљује се дрвено или камено корито; сад се узме један округло камен, који се по оној каши у кориту непрестано ваља, те се тако воће оно добро изгњечи.

После се ишцеди. И за тај посао има равни агода и сирава, али је најобичнија онакова преса, с којом се вино од грозња цеди.

Кад се већ сок добро ишцеди, онда се још шњима кроз сито прође, да у ситну заостале грње, коштице, или друго што, што би се још у соку налазило. Онда се успе у велике бачве — боље нег у мале, — да ту добро преври. Бурад се морају најбоље исправни и накадити сумпором. Капе, или бачве, у којима сок врји, треба најбоље у мало паше подруме оставити, где има доста промаје, а то је најзгодније, јер у загушним подрумима удара то вино на бућу (алесан). Најудесније је, ако је у подруму 10—12° топлоте.

Време почне обично после неколико дана, и при том тера вино кроз врањ горе слу нечистоту и киселицу на поље, зато треба да су бурад увек пуна.

Кад вино престане вртити, онда се руна заврши, али се врањ опет по средини малом бургијом пробуди, да угњевита киселина, која се још у вину налази, извирати може. Ако се вино после живог врења чисто и бистро укаже, онда се може у други бурад оточити, тј. ће боље и дуготрајније бити, и шта више — лепши ће мирис добити.

(Wart. Gewer. Bl.)

P.

Разлика млена према муни.

Да крава мање или више, бољег или лошијег млека даје, зависи од чести од ране, а од чести од неких других околности, међ којима спада и време, кад се крава музе.

Није ни млеко једно исто, кад се крава музе из јутра, у подне, или с вечера. У опште се описало, да се више млека илмузе с јутра, али у њему има мање масла по у оном с вечера помуженом; међу подневном и вечерњом мужом има опет разлике.

Многим опитима дошло се је до тог резултата да се све разлике оснивају на том: да-ли је крава помужена пре или после рањања.

Према томе важе ова правила:

1. Што је више времена протекло између рањања и музе, тим се више млека илмузе, а што је мање времена протекло, тим мање и млека. Музе-ли се јутром или вечером, множина млека остаје иста, ако је исто време протекло између обе музе.

2. Друго је опет што се тиче кајмака. Што је време између једне и друге музе краће, тим има у млеку више кајмака; а што више времена, тим мање кајмака. Јутрошње млеко после дужег времена има мање кајмака него подневно или вечерње. И то је недуство посведочало.

3. И кајмак и млеко прави се брже одна после музе, него-ли доцније; с тога се добије код трипуташње музе више млека и кајмака, него код двапуташње. У том се досадашњи опити слажу, да се трипуташњом мужом добија више млека, него двапуташњом; али се тврдило, да млеко има такођер више кајмака, кад крава место три пута, само два пута музе; по није тако; јер Роде-ови и Триенрови опити побијају ово мишљење и потврђују пре наведено. Њовим опитима доказано је, да крава при једнакој рани у трипуташњој мужи за 12 дана даје 129 ова млека, а у двапуташњој (разуме се дневној) мужи само 108 ова.

У вимену се почиње кајмак тако одлучивати од млека, као што се и. пр. од стојећег млека у посућу одлучује. Као што се кајмак скупља на површини млека у посућу, исто се тако одабира и скупља у вимену у горњем пределу, пак је због тога доле водњикастије млеко. Зато и има у последње измуженом млеку и највише кајмака. Разлика је велика између млека које се најпре илмузе и онога на последку, које 2, 3 и 4 пута има више кајмака. То треба гадарице добро да утубе и краву до краја илмузу, јер иначе, не само да код неподмуне музе остане у вимену најмасније млеко већ се у вимену заостали кајмак упири и укасели, и отуда и пролази болест звана *сајазан*, од које више отече, пак су онде код простог народа криве вештице. Због тога музу у Швајцарској мушкарци, а не женскиње, јер је у мушкарца више снаге да може боље илмузити. (H.)

P.

Како су уређене холандске штале?

Приложена слика јасно показује, како су холандске штале уређене и како се у њима преко зиме стока рани.

По средини, дуж целе штале, постављена су јасла, а с једне и друге стране јасла поређане су краве, једна другој главом окренуте.

Са сваке стране има по један одук, којим сва пиштенава отаче, тако, да је штала увек сува, а балега се, како крвава избалега, одма износи на гнојаште.

Свака је крвава у засебном дрвеном оквиру везана, као што се на слици јасно види, а то зато, да једна другој при раћењу не смета, и да крму на страну не растурује и отризване прави.

Светлост са стране улази, и то кроз прозоре, који су над вратима прорезани, а врата стоје једна другима супрот,

на једном и другом крају штале.

Иза крвава прилегнут је један подељни конопцац од једног зида до другог, а испрам сваке крваве привезан је по један тави конопцац (на том дебелом), те се њиме реп сваке крваве привезе, да неби при мужи сметали.

Холандези под своје краве и непростиру, јер су им штале увек чисте — као собе. Ја сам, путујући кроз Холандију, виђао у више села, где Холандези са целом својом фамилијом у шталама становање, и само су једну малу одајницу ван штале имали, где су млеко и млекарско посуђе држали; но признати морамо, да су њихове штале много чистије, но собе у многог нашег сељака! Р.

Лудерска и црвена детелина.

О вредности лудерске и црвене детелине много је већ писано и у овим листовима, па баш зато, што су једни земљоделци нашли да је кориснија лудерска, а други онет веле да је кориснија црвена детелина — то још није одлучено: која од њих у земљоделству првенство заслужује. Зато је вредно

да чујемо, шта о том питању један од чувених земљоделаца у „*M. landw. Zeitung-y.*“

„Обично се мисли — вели он — да је лудерска детелина мало не са сваком земљом задовољна; али то није тако. Ја сам видео лудерску детелину, где је на песковитој, доста плиткој, сувој земљи бујно расла, да се није могло боље желати. Да се лудерска детелина на једној земљи по четири пута носи, то није никакво реткост. Лудерска детелина је најранија зелена крма (рава), што можемо имати; можемо је носити још пре маја месеца, па зато се није ни чудити, да доходком својим црвену детелину далеко надмашује. Поред тога, што се још по три до четири пута на годишњу кошу, надриљује ипак вишеком црвену детелину.

Ја сам увек опазио, да пролетња ладноћа и славе лудерској детелини много мање штете него

црвеној детелини, и она ће сушити много лакше одо-
љети но ова, која
више влагу воле.

Главна вредност лудерске је та, да на угодном
јој земљишту ви-
ше година траје;
тим се уштеди
много радње и
семена и не тре-
ба друго по са-
мо носити и сира-
њати, и то оби-

лађије по на најбољим сенокосима.

Пошто лудерска дубоко своје жале пушта, треба и дубоку земљу, али такову, која није подводна. Каже се да воли топлоћу; али сам ја видео, где је лудерска на дуго трајућој зими лепо напредовала.

Да су лудерску од продајних времена као врло добру и обилату крму познавали, о томе нас уверава њена повесница. За време перенјскога краља Дарија, дакле 500 година пре Христа, дође лудерска у Грчку, а од туд у Италију Римљанима, затим у Шпанију и јужну Француску. У Ческу дође у XVI. столећу. Она је још врло важна за крму, јер је најбоља и најсигурнија помоћ у оскудици крме, а нарочито у онај пределима, који немају довољно рање за стоку иначе.

Сваки земљоделац треба испрва у малом да почне лудерку сејати, па ако му мањи онити добро за руком испадну, онда му је и велики добитак

осигуран. Као што већ рекосмо, небира лудерка јако земљу, јер сам видео, где исто тако лепо успева на крму у пескуши, као и на жилавој и чврстој глини, која се на великој суши распуца.

Лудерку можемо почевши од пролећа, преко целе године сејати, те тако срањивајући различита времена сејања, можемо опазити, да је позна сејатба, и. пр. месеца августа, често најбоља.

Земља треба да буде што чистија, зато ју је најбоље сејати после окопавина, а то је већ и зато пробавачије, што се окопавашем земља дубље истроши, што лудеркиној жили, која у дубљину иде, добро дође.

Где је ратарство по установљеној намени усева удешено, онде се лудерка сејати не може, пошто више година на истој земљи расте, док довољно и обилатниј одваса даје; за њу треба да се установи посебан ред, кад више година на једној истој земљи остаје, пак се она и више подготвијати мора.

Што се првене детелине тиче, ту ни је један добар газда своје искуство своистито, које треба уважити. Познато је, да првена детелина у новије време већ тако не успева, као пре. Како се наиме, да у дубљој земљи, камо живе детелине доиру, не доиру гној, дакле остане чешићим сејањем без рине, зато се може детелина на истој земљи тек после дужег времена опет сејати, јер ће се међу тим опет рине у земљи накушати. Али ја сам пронашао, да је и првена детелина и после краћег времена на јакој земљи с пилтвом ораницом, где је испод исте било камење добро успевала; земља се није никад гнојити могла, јер је одвасе строго дежала, пак би виша била гној одела, као што је однеда и меку ораницу. Да се умињена ораница опет надокнади, требало је оштрим плутом од камена надокнадити изгубљену земљу. Тако се опет нешто мало оранице добило.

На друго успеваше првене детелине има више уплива угодно време, па је зато ништа толико не убија, колико пролетњи мразеви. Где детелина најдешње стоји, изуку јој пролетњи мразеви живе из земље, или их управо пресеку.

Ова је опасност још већа онде, где земљоделци прерано с пролећа очисте детелину од стрњике, лишћа и камења, те јој на тај начин много заклона против зиме одузму.

Стрњика наиме, лишће итд. не само да чувају детелину од непрозебе, него кад истроје, буде детелина као гној, а где има по њени крупније шлуника, онда овој земљи више ваге одржи*. Р.

Зашто има толико ђоравих ноња?

Том аду они су главни узроци:

1. *Висока јасла*, код којих коњ мора са подигнуто главом сено проз пречанине да чуна. Овде се врло често догађа, да осје или бодљика нека, у око ује и тако се забодне, да око бузне. Висока су јасла очевидна несмислица, јер живиниче пасе у слободном и дивљем стању *са земље, а не с дрвећа*. У болним конским шталама у Енглеској и Француској, давна су већ висока јасла одбацани. (Оно важи и за говеда.)

2. *Шталаки смрад*, спојен са *неправилном саставом*. Разлиће јавог нинадорног павна шкоди на дужи време сваком оку, нарочито онда, кад му је око изложено једанпут врло много, а други пут нимао баш. Онде најбоље помаже подпуна чистота у шталама. Коњи вољу јасну, али не јаку светлост, која треба у шталу да улази или од озда, или пак најмање с две стране. Ако је једно око непрестано тамниши окренуто, то је онда шкољиво, а нарочито код павле промене светлости и помирине.

3. *Бич*. На жалост, врло се често око бичем ошине, нарочито кад с њим неотесане рабације рукују, који с бичем хоће недостатак зоби да надокнаде. Бичем се најлакше оне нежне жилце у оку посредити могу, у след чега и запаљење оза дође.

4. *Очи* у коња управљене су углавном на страну; по лако на оглашцима (на уздама) има спрам сваког ока по једна кола да се коњ не плаши, то су очи приморане да непрестано напред гледе, то се очне жиле тим уморе и ослабе, а из искуства се зна, да оне поже без плашње, баш ни од какве најде на оглашцима нису — дакле их треба уздодати.

(Dorffdoctor)

Р.

Г Л А С Н И К.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ.

за месец октобар 1873 год.

По извештајима, који су нам стигли, имамо да јавимо за месец октобар ово:

Београдски округ. Народ се занимао са оравама за ошину, али и то врло мало, јер му је сува сметала. Виногради су добро родили а обради винограда већ се у великој загри. Цена зенаљских производа била је: 100 ова пшенице 130—140 гр. чар. — 100 ова брашна пшенична 140—160 гр. чар. — 100 ова кукуруза 70—85 гр. чар. — пар добрих валова 2000—3000 гр. чар. — пар неврло добрих 900—1020 гр. чар. — Сена ће бити довољно за домићу стоку.

Ваљевски округ. Стрипа жита, нарочито пшеница, сада се већ сеју, и народ се погналито сада запима са том радном, особито како је кима при крају вр. месеца мала. Изгледа је да ће се доста засејати, ако удржи подуже лепо време. Сена има довољно. Виногради се заграђу. Шљиве су дале добар плод, од њих је доста жушено и већ распродато за пива. Што није осушено, потражало је у каде и почиње се већ ракија. Цене су биле: 100 ова пшенице 150—180 гр. брашно пшенично (100 ова) 180—200 гр. чар. — 100 ова кукуруза 100—120 гр. — Пар добрих волова 20—60 дук. мес. — Пар сивих мршавих 2½—4 дук. п. Жир и растав и од грашине добро је родно а црвот слабо.

Кмажевачки округ. Од половине октобра падала је кима и земља је била удесна за орање, али при свем том, срамљено се мало пограло и посејало, а упркос је омазе у неколико и тај (поред других) што народ има изазад неких празника, у које би требао да ради, а он празнује. Ово му треба набити на главу. Цене су биле: 100 ова пшенице 115—125 гр. чар. — 100 ова брашна пшеничног 120—140 гр. — 100 ова кукуруза 100—110 гр. — пар средњих волова 12—14 дук. п. пар правих 8—10 дук. ц.(!), сивих мршавих 120—150 гр. чар.

Крајински округ. Народ је прибрао све беришете, и винограде обрао, а особито у другој половини запимао се орањем земље са стрипа жита. Виногради су врло добро родили. Киме је било врло много.

Крушевачки округ. Како је летина сабрата, народ је почео орати земље и сејати зиме усева, нарочито пшеницу, која је већ на њиховим местима никла, а за кукуруз се земља једвамо утари. Жира још траје и сивне се журе по планинама. Виногради се заграђу.

Подрињски округ. Народ оре земљу, сеје зиме усева и утари земљу за кукуруз. Стока је добро и има довољно хране. Цене су ове: 100 ова нова кукуруза 48—60 гр. чар. а стара 90—100 гр. — 100 ова пшенице 120—130 гр. — 100 ова брашна кукуруза 120—125 гр. — пар добрих волова 40—44 дук. п. пар добрих крава 15—16 дук. п. Ливаде и отаве покосене су у своје време и у сена садене. Шљиве, које су биле добро поделе, нису најбоље одржале (особито у ср. рајевском) већ су доста испареле од летошње суше, али што су остале, доста су крпане и јадре, и оне су побрате, па нешто осушене за продају, а нешто за пива ракије.

Пожаревачки округ. Оре се земља и сеје се зимних усева, заграђу се виногради. Цене су ове: товар пшенице 140—150 гр. — пшенична брашна 150—160 гр. — кукуруза 80—90 гр. — брашна кукуруза 90—100 гр. — пар добрих волова 1300—1500 гр. добрих крава 600—700 гр. — мршавих свиња 220—240 гр. — Виногради су добру бербу дали. Жира по неким крајевима има довољно. Стока је добро и хране за њу има довољно.

Руднички округ. Пшенице јесеје народ је слабо засејао, а исто је тако и слабо утарило за пролетње усева у ср. црноречком, а у катерском посејано је доста. Жира раставот и буковог има довољно. Стока је добро. Оногодшине много врло добро. Ливаде су све покосене давно. Цена хлеба по меканама 60 пара ова.

Смедеревски округ. Пољско привредно послови овога месеца били су орање земље и сејање озиме пшенице.

Берба винограда испала је врло добро, добивено је доста и добра вина. Сад се заграђу виногради. Марва је здрава, маче и сена има довољно, сивне се журе.

Ужички округ. У овом месецу народ се занимао од чести припобом стрипа жита, ограђивањем пољара за стоку; хране има довољно. Погналито се оре земља и сеје озиме. Цена: товар брашна пшеничног 120—130 ова, товар кукуруза 70—90 гр. чар.

Црногорски округ. Народ се у овом месецу позанимао орањем земље, сејањем стрипних усева и уређивањем својих домаћих послова. Стока је добро и има довољно хране. Виногради су дали добро вино и сад се заграђу.

Чакалски округ. О стрипи усевама нема се на сада шта рећи пошто су већ сви прибрати. За ове усева почели су паша земљорадници орати земљу и сејати их, но и то је у почетку мало учињено тога, што је земља била одвећ сува, па је тек од неколико дана постала добра за орање. Стока је сада добро, само из среза паравоничког јављају, да се у почетку Расини појавила лиснава нова, но како се сазнало ово није било ништа друго, што је дошло отуда што је стока пуштана у поље без надгледања. Олет дакле један упркос зиме, да паша земљорадници почну стоку у сушоти држати. — Где има винограда дали су добро вино и сад се заграђу. — Цене су ове: товар пшенице 120—140 гр. — товар кукуруза 90—100 гр. — товар јечма 70—80 гр. Ова хлеба по меканама 56 пара. Летошњи жагали продавати су по 50—60 гр. пар. О осталој стоци нема извештаја.

Шабацки округ. У другој половини месеца мала је неколико пута лена кима, што је учинило, те је народ лако и доста земље поорао и засејао са зимним усевом. Шљива има доста. Оне су обрале, и што нису осушене за продају, од оних се неће ракија. Виногради су дали добра и здрава вина и људи су скоро махом оточили из кади и пошине у бурад. Жир је добро родно; дуван такође. Стока је добро и хране има довољно.

Купрински округ. У почетку месеца време је било суво и топло, а на крају месеца било је кишовито са снегом пошмано и доста хладно. Виногради су већином заграђени. Народ сада свуда оре земљу и сеје озиме. Жира има доброт и довољно. Стока је добро и хране има доста. (Примедба. Округи, који нису овде изнети, још нису послали извештаје).

(По званичним извештајима).

О Г Л А С И.

ПРОДАЈА ИМАЊА

Пољско добро, четврт сата од Београда удаљено, од прилике 25 јутара земље у једном комаду са кућом, баштом и виноградом, сасвим спремно за економију, продаје се из слободне руке. — Јавити се треба г.г. Гаји М. Матићу секретару друштва за пољску привреду, или Милисаву Милошевићу, благајнику истог друштва. (1—6)

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI.

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 4.

ИЗДАНИ СМЕРИ 15. И 16. ДИНА
У Београду.

УПРЕДНЕ ПРИВРЕДНИЦИ
МИЛОВАН СНАЈСКИ.

СВАКИ: 40 ТИРАЖА: 1000.
ПОДРОБНО.

31. ДЕКЕМБРА 1873.

Време и његови предвјесници.

Врло је то чудновато, а уједно врло и мракo, да ми о времену, за које се цело људство интересује, о ком се од толико година са разним сипама чине научна потравања, које силни људи тако прилежно изучавају, још непрестано — строго узевши — ништа незнамо. Кад у поље изађемо, а ми поред свају сипава, незнамо: да-ли ће па-дати киша или не; кад ми данас за прексутра уговоримо да се сањамо, а оно се снег — ма он данас јако да пада и да се мрзне, до прексутра раскраси, а о летњи шетњама нећу да говорим, кад се толико пута као додоле кући враћамо.

Пошто се наука и уметност у нашем веку тако огромно развија; пошто један проналазак тога другог, а животиње, биља и планете сваком се даном све више проналазе и то тако нагло да нам се чини да ћемо скоро плавати морати као Александар велики, што неће више за освојење и за проналазак на оне свету остати — то нам нехотице пада на ум да запитамo, зашто промисао свеомугуба у погледу науке о времену тако мањички с нама поступа? — Што нису они силни звездотелци, који планете проналазе без да их виде, у стању да нам кажу, да-ли ће сутра бити кише, снега, туче, да-ли ће сунце сјати,

или ће може бити каква хада бровове с кућа на-носидати а онамо нам ти звездотелци на неко-лико стотина година напред истинито и на минут тачно одреде: кад ће бити помрачење сунца, па месеца? На та питања ми одговарамо: Наука о ваздушним појавама, као наука, одвише је млада, а да би ми од ње то закљети могли, као од стари частни наука, као и. пр. од звездарења; време је појав, који је многим и многим условима подложен, који услови од много и много других, од чести међусобних појава се свине а њихов утицај није још од научних људи толико испитан и пронађен, колико би довољно било, да и. пр. време напред одреде. Овде ће многи, може бити запитати: од чега управо то време зависи? Кад то драги читаоче незнаш, то ћемо ти овде неко-лико природних сила навести, које с временом владају.

Док помрачење сунца и месеца, као што је познато, од обрта и међусобног положаја сунца, земље и месеца зависи, и они појави постају по вековечитим и непроменљивим законима, које су звездари већ пронашли — зависи киша и снег, сунчано и облачно време, ладноћа и топлота, ветар и тихо време од уплива сунца и месеца, од сопствене земљине топлоте и ладног простора светског, од путовања или окретања земље и обр-

тава око своје сончеве осовине и од многих других takovih појављена. Од свију ових сила најјача је земљина топлота и њена мена и опадање сасвим су незнатни, међутим има сила, које су непрестаним менама изложене; јер ладан светски престор има, бар данас, узеи једнаку температуру, од прилике — 600 Р. Замисли: кретање месеца, сунца; земље око њихове осовине тако је исто стајно; али њихов међусобни положај сваког сата и дана, подложан је непрестаној промени. Сунце нас неогрејава увек једнако; променљива је Хелзингфорсу доказао је, да сунчана топлота и од тога шта више зависи, с којом је страном окренуто нама у 35', дана око своје осовине обрнуће се сунце, јер ово није у стању са сваке своје стране једнаку топлоту да издаје, јер је та моћ на четири појаса неједнако подељена — али се ни то не може и песме из вада узети, да топлота и од правца зависи, у ком сунчане зраке на земљу падају. Месец причини не-престану одсеку и слеку (или пљаму) у мору ваздушном, исто тако, као што је то случај и у свине мору, само што величина првога упиња још није довољно, или истину да признамо, скоро није уопште познат. Најјачији узрок свакој то-плоти, киши и сунцу, без сумње је правац влада-јућих ветрова. А овјој зависи од окретања земље око своје осовине, од непрестаног међусобног упиња мора са сувом земљом, од брегова и равница; он зависи од краљева леденог мора, од сунца и ме-сеца, од (у следећим поделом топлоте) пе-њајућих се тона, и падајућих ладних ваздушних струја, и од разних других појава, који су један с другим међусобно и са напред наведеним оста-лих појавама тесно спљаснати.

Лепо је дакле време у тесној свези са прав-цем ветра, али опет зато морају поред тога још и друге погодне околности суделовати. — Према је то истинита ствар, да је наука о времену слабе резултате у погледу предсказивања времена по-стигла, ипак је зато већ најбољи почетак учи-њен. Метеоролози незнају истину још сасвим тачно и поуздано, зашто киша пада, јер неки потврђују да то зависи само од температуре ваздушне, а други су опет тога мишљења, да у том дејству упињање и електрицитет; али поред свега тога опет знаду, да онда настаје лепо време кад вет-тар од истока дува, а кад на против с противне стране дува, онда доноси кишу. А пошто се је пронашло, да ветар скоро увек од севера истоку дува, а ондаде југу и западу, и да се скоро ни-пада противном правцу не окреће и пошто баро-

метар већ напред означава правац ветра, који ће тек доцније наступити, то се онда може, нарочито помоћу топломера и хигрометра (оруже с којим се ваздушна влага мери), сасвим поуздано пред-сказати, какво ће време наступити. Електрома-гнетичка телеграфија учиниће нам и овде многе услуге. Једно заведено у Енглеској добила дневно телеграфске депеше о времену разних североа-меричких држава, тако, да смо сад у стању да поуздано предскажемо, какво ће време наступити у Вашингтону после 12 часова, и то помоћу чи-њених понарања у Цинцинати и Сент-Лују. Већ од године 1858. достављају се знатна мете-оролошка понарања европским звездарицама из Беча, Париза, Алжера, Лисабона, Мадрида, Рима, Петрограда, итд., телеграфом, и тако ће се за кратко време у свима великим морским при-стаништима знати моћи, кад се буде каква бура (далга) ком прастаништу приближавала, јер је снага телеграфске струје шумна бура лагана пешак. Да је за време кримскога рата наука о времену у данашњем развију била, то би се помоћу те-леграфа онолике огромне лађе и војници спасли јер се дала, која је флоту од Балканске као ора-хове дусе преврнула и раздробила, још пре 4 дана напред на лондонским барометрима предса-кала. Према метеоролози не могу време напра-вити, и према ће то икада бити могуће да ће човек, Божије створене, моћи направити да киша пада кад он хоће и колико он хоће, као што је један Енгелс хтео да учини, мишљајући, да ће се извесном количином електричних хала учинити моћи да у свако пожелано време град (туча) пада — опет ће се зато, кад ова млада наука о времену ојача и док се унапред, казати моћи, од куда ће и кад ветар дувати и шта ће довести: топлоту или зиму, кишу или ведрину.

Врао су занимљива, а уједно и научна тако звана „*селацка правила*“; то су производни чиници у најстарија времена, који, ако и нису сасвим поуздани, опет имају и неке истине, које ми не можемо овде никакко прегрети; а има и данас много људи, који овим правилима више поверења поклањају, но и самом барометру и топломеру.

Од тих небројених „*селацких правила*“, која су и свакој скоро земљи, у сваком појасу и код сваке народности другачија, — ми ћемо овде нај-важнија поштованим нашим читаоцима навести.

1. Кад сунце с вечера с лепим вечерњим руже-њем зађе, а сутра се опет весело и чисто рађа, биће леп дан, а нарочито онда, кад је и небо чи-сто и без облака. А кад се види око сунца по-

дар, таван и првенаст потур кад залази, или кад се рађа, то се онда више дневној киши и ветру падати можемо. Кад се сунчаног рађања један мади, редак облачић укаже, показује нам лепо време; а густ, маглавит облак у то време предскажује кишу. Сјајају ли сунчани зраци при изходу и заоду сунца тавном светлошћу, онда се можемо надати кишовитом времену. Необично јако сунше преко дана предскажује увек грмљавину, громове и кишу. Ако је зорино рудило одвише ватрено, биће кише или ветра. Ако се пак при рађању сунца облаци ово њега јако гомилају, биће истога дана јаке непогода.

2. Кад се месец са првеном светлошћу укаже, предскажује ветар и непогоду. Ако у првој и последњој четврти чист и светла сјаја, биће целе четврти лепо и ведро. Ако је у средини суншине бео, тако, да изгледа као сребра на бисераст, и ако су му при том рогови адраво ушљени, — онда ће бити лепог времена. Ако се нов месец у своје време не покаже у пуној маси својој, — биће делог месеца мутно и кишовито. Ако има круг око себе, то предскажује промену времена; ако се тај круг с вечера укаже, наступиће ведро и суво време; а ако се укаже с јутра, наступиће мутно и маглавито време. На којој се страни, управо на којој се месту тај круг око месеца развије и веставе га, с те стране или с тог места добићемо ветра. — Кад се пуна месец чист и светла укаже, предскажује нам и чисто време; а ако се око њега покажу светлаца, наступиће киша.

3. Ако је „кумова слама“ на небу чиста и пуна звездица, знак је лепог времена. Ако нам се звезде укажу као да се котурају, то ће за цело бити ветра. Ако их мало на небу видимо, знак је влажног ваздуха и кише. Ако своју ведрост сјајност у број изгубе и буду тавније на једанпут наступиће јак ветар и непогода.

4. Ако нам се предмети, и. пр. појединачна дрва, прквене куле, брда итд. која се у даљини виде, укажу већи и дељи не обично што су, наступиће југовина и киша. Ако се знова, пенање, лајање пасџа, пуцање итд. јасно из далека чује, онда ће наступити време, које они вострови обично доносе, од које се стране ти гласови чују. „Криван“, „узгола“ или источни ветар (негде и „конава“) доноси обично лепо, већином постојано време. Источни ветар почиње обично изјутра да дува, а поћу се ути-га. Југ је тонал и већином влажан. Горњак доноси умерену ладноћу, а по годишњем промену доноси кишу или снег. Северин је ветар врло сув и влажно ладан. Дуготрајући југ скопчаво обично

с кишом и што дува, тим дуже и киша траје. Ако почне при благој киши да дува, обично се у суво време преобрати.

5. Магла, која као ситна кишица на земљу пада, знак је лепог времена. А ако се на више диже, онда можемо истекнути кишу. Густа магла, која с вечера издне, доноси следеће ноћи кишу. Магла која на брдима или равницама ниско лежи, означава лепо време. Кад сјутра маглавит облак рађању сунца предходи, биће кише.

6. Ниски облаци означавају кишу. Црни, густе облаци, који се с ветром дижу и пролазе и од јутра до вечера стоје, означавају дуготрајну кишу. Бели облаци, који се као бели пазук, или као гомила пераја по небу шире, кад већ сунце високо стоји, показују да ће наступити чисто време. Неколико првени облачића, који се после заода сунца укажу, предскажују лепо време. Јако и брзо летећи облаци у време кише, предскажују, да ће кише подуже још трајати. Облаци, који се као бела брда или снежаници један за другим укажу, а сунце их одагна и раствори, означају лепо и ведро време. Зеленкасти облаци доносе често бујнице и провале облака. На црних облаци обично грми и громови пуцају; само што из такових облака громови не паде.

7. Јутрашње кише обично дуго не трају, него се у ведро време пренаоче. Киша, која из тија почне, на сне већа и већа бива, траје обично дуже од оне, која нагло дође. Дуга, која светлаче бада, означава кишу. Кад при рађању сунца, на западу дуга стоји, то је знак лепог времена. Што је у дуге боја зеленија, биће више кише — а што је црвенија, биће више ветра. Кад дуга проти месецу стоји, доноси време непостојано, а понекад дуготрајну непогоду с кишом и олујом.

8. Гром, који са собом кишу доноси, није тако опасан, јер се ваздух са кишом разлади. Што више из црних облака грми, то ће више кише бити. Грмљавина у ведром подлу, доноси обично највећу кишу. Кад се небо с вечера без облака и грмљавине са многим севанем муња и блескавицама (драгушицама) разлади, наступиће лепо време. Црвене муње су опасне и западе у сред кише, а што је најчудиоватије, да се онај запаљени предмет тешко и угаси.

9. Кад ситно и фино снег пада, знак је, да ће наступити дуга и јака зима. Крупан, широки и многошастасти снег пак, који као шаму и перје пада, и који се згрудава да предскажује умерену зиму и југовину. Кад јака зима на једанпут поступи, а ваздух при том густ и мутан остане, биће

снега. Посае суве зиме, која не храни, долази обично опет снег.

10. Кад старе повреде и жуљевн код људи болу, то је обично знак наступајуће непогоде и кише. Кад је здрав човек невољан, кад се тегли, кад је асн и хрљиво расположеи, као да га све коске бољу, биће непогоде. Исто тако слуги на киши, кад свише сламу и сено тако као рабацију, као да су побеснели; кад говече ноге лиже и у стају мукајући вагише; кад пси траву пасу и опет је испљују, кад се по земљи ваљају, ништа не једу земљу попају и изјутра урину; кад стока с ногама и роговина земљу копа; кад се јелени, овце и козе шмече себе бију; кад се зечени у таква места увлаче, где неће покиснути моћи и кад козе пренагло на равну грабе.

11. Кад петли у необично време купурецу, предскажују друго време; кад кочка с пилићи одма у почетку кише у ковошњак на у кућу улази, а сјутра се одатле перадо извлачи, наступи ће киша. Кад свба поћу кад је киши много личе, значи, да ће лепо време наступити. Кад се гуске, пловке и друге водене птице гурају, играју и вичу, биће кише; исто тако и кад се вране купају, или пред виче велику вичу подигну; или кад ласте преко воде и земље ниско лете, тако, да с крилима често воду и земљу додирују; или кад голубови преко спога обичаја допне кући долећу, или кад зелена жуна много кречи и виче.

12. Кад се ради из њиве обичне воде извлаче, биће на брзо кише и одује. Кад рибе тако паметно пливају, да им се често леђа виде, биће за цело кише. Кад рибе при ведром дану чите из воде искачу, предскажују кишу, исто тако и кад глисте из земље често излазе; или кад муре, мушице, обади итд. неспосно пецају; кад жабе у барама сјутра и заталнише (зелене жабе) с вечера необично много пречећу; кад пауци из зидова излазе на па земљу падају; кад кртице земљу кише по обично набацују — у свима тима случајевима следује киша и непогода. Кад глисте избацују мале гоманице једну до друге, биће лепог времена.

13. Да ће бити скоро кише, оно су му предјесници: зидови на зградама зноје се; чај из овака пада на огњиште; лојане свеће прекају и тавије гору; со се влажи; ватра тавно горе; проходи смрде кише по обично; жице на ћеманетима (егедама) затежу се и пуцају; врата и браве хрљаво се затварају; дрвенарије набрекну; астаји, столице, орнапови итд. пуцају, као да ће да се распаду, нарочито ако су од растовине.

14. Ако пламен једне запаљене свеће мирно горе, без да прска, то ће наступити лепо време; кад звезде преливају и играју, биће ветра. Кад се киши ватра црвенија укаже по обично што је, и кад је жеравица необично црвена и светла, значи, да ће јака зима наступити.

Предсказивања по годишњим 12 месецима:

1. За *јануар* кажу: ако је зима, а нарочито у овом месецу блага, наступи ће скоро лепо пролеће и топло лето. Кад нема пре овог месеца, или баш у овом месецу много снега и јаких мразева, онда ће их бити обично у марту и априлу.

2. За *фебруар* има следећих правила: На пре времену топлоту, обично јака зима наступи. Кад су поватене птице врло дебеле, значи да ће још снега и кише бити. Колико год меше пре Срећена успевају толико ће после њега ћутати морати.

3. За месец *март* веле: Кад у марту има много ветра, у априлу кише, она ће у мају лепо време наступити. Кукавица, која у марту много кука, рџа, која много чигрто, и дивље гуске које се указују, предскажују топло пролеће. Колико год буде магле у марту, колико год слане, колико год кише — толико ће снега у месецу августу и по Вискреу. Велика недеља темпо да прође без кише и непогоде. Колико год буде кише у марту, толико ће бити и у јуну.

4. Време у месецу *априлу* по следећим се познаје: у овом месецу владају обично многи и јаки ветрови, час је снег, час киша, час туча, час сунце и у опште таква је нагла и разновидна промена у времену, какве преко целе године нема. Ако у овом месецу грми, онда се некимо кише бојати израз. У колико год буду жабе пре Бурђева кретаће, у толико ће после Бурђева ћутати.

5. У месецу *мају* има следећих правила: Месец мај обично је поладан, са средњом влагом и сунцем. Кад у овом месецу грми, знак је да ће наступити јаки ветрови. У мају падају најчешће росе, и оне, што у другој половини овога месеца паду, најздравије су.

6. *Јуни* нас учи следеће: У почетку овога месеца падају најбоље росе. — Уштал до последње четврти доноси ветрове, који су обично и човеку неспосни. У последњој четврти наступају јаке кише и провале. Како време буде у првој четврти овога месеца, тако ће бити целог месеца. (ПРОДЖЕКА СЛ.)

Ручна машиница за круњење кукуруза.

У намери смо, да овом приликом покажемо нашим земљорадницима једну справину, коју можемо најтоплије препоручити свакоме и то због њене спретности, једнострукости, доброг извршавања посла и због јевтинице. То је „ручна машиница за круњење кукуруза“ од Шобесберга. У исто време показујемо овде и слику њену, кад је машиница отворена.

Она је први пут изложена на земљорадничком излогу у Грацу 1870 год. и онда се још сваки уверио о њеној практичкој употреби и извршености у извршавању посла. На излогу у Линцу награђена је са великом сребрном медаљом и привилегисана је за Аустрију, Унгарску и Италију.

Ову машиницу препоручујемо најтоплије сваком нашем земљораднику, јер се са њом може да окруни врло лако кукуруз увек, кад год устреба окруњена кукуруза, или да живину, или за сиње, а не морају се жукати руке, као кад се кукуруз круни са чоконом. За сат један могуће је искрунити керицу кукуруза и то сасвим чисто и без штете по зрно.

Радња са машиницом је врло проста. Овако отворена машина, као што на слици стоји, мете се у леву руку, с десном руком узме се клип, па се положи на зупце, затим се машина приклопи. Клин се десном руком обрће и тако се круни даље, чим на врх машинице изађе окруњен крај шипа, онда се десном руком ухвати за нети, па се окреће и тако део клипа окруњен изиђе. После се узме други клип који се исто тако окреће итд.

Цела машина кошта ће и са преносом до Београда на 6—7 гроша чар. Ко би хтео да је узме, нека се обрати „Друштву за пољску привреду“ па ће му је оно набавити одмах. Засад друштво има само неколико комада, што је узело зарад пробе, али, ако се више купаца прјаве, поручиће оно и више, па ће онда и машинице јевтиније бити, јер ће се добити извештај рат.

О ванредном сејању кромпира.

1. Године 1851. буде одређен један комад земље за сејање кромпира, који ће се у кући потрошити, а при сејању сам веће кромпире на више делова разсејао. А да се је велики кромпир нашао, који су врло мало, тек по гдекоје окце имали, пак је зато меј бантован само окца повадио, а остало месо на страну бацио, пријетијавши: да се то потрошити може, те да не пропадне и да неструне у земљу. На тај се начин врло велика гомила накупила.

На ово сам ја свашта промишљао и свеселим ово: да узмем од ови парчади од разне величине, без окца, да ји у земљу укопам, па баш да видим шта ће од њи бити. Нисам знао шта ће се даље догодити, пак сам нестрпљиво очекивао сваки час: да ли ће се што ukazати.

То ми је било прво да погледам сваки дан, дали се што указује и дали ће ови кромпири проклијати и плод доњети.

После неколико недеља укажу се клице, и то, оних већих комада најпре, а оних мањих доцније.

Наравно, да сам сад сваки дан све више павао, на њи, и за чудо! лепо су се клице развијале и то соразмерно величини посејани комада, т. ј. што је комад већи био, тога се је и клица бујније развијала.

Сад је најглавније питање било то: шта ће бити с' овим клицама, оћели кромпира родити?

Пре свега морај још то примјетити, да је леја, у којој сам ово комаће усејао, добро урађена, дубоко препонана и 9 палаца више од остали леја била; да се пак неба срушила, обрадио сам је са даскама.

Време је дошло да се кромпир вади, и са највећом пажњом почнем извлачити лозу, која је најбујнија била и најћем одма на неколико малих кромпирића; ови су кромпирићи лежали од прилике 18 до 20 палаца од даске; а мени се учини као да се жале још и даље пружају; ја почнем даље копати и видети даску вдући — не право доле — и за чудо! баш до даске најћем на 6 до 8 мањи и већи, сасвим здрави кромпира, као што на пољу расте.

Ја сам четир комада при том покушају закопао, и као што сам нашао одма у расту између њи разлику, тако је и у роду разлике било, јер мање посејано комаће је и мање плодове рађало. Покушавао сам ји кувати, пак сам нашао да су сасвим добри били. Занимљиво је то било, што је највише кромпира поред даске било, а комаће — као што реко — 18 до 20 палаца даље од даске у земљу

уконоано; а то мора бити зато, што је поред даске од сунца више топлоте било, јер је сунце цео дан на даски сјајало.

Иа овог првог покушаја могао сам дакле посумњати, да ће сваки комадић кромпир и без тако зваиа окца, плодове рађати, и сипшлах идуће године овај покушај продужити, да се бар истинито уверим, дали је баш тако.

Узмем ти ја идуће године једну леју мало хрђавије земље, дам да читави кромпир само оно комаће изсећи, на којима небајаше окца и посејем ји заједно са осталим кромпиром. И овде је жетва добро испала, свака је комад рађао кромпире, само неједнаке величине, а ја ме ово сад уперлао, да су и они кромпире за рађање добри, који немају окца и да мо тии није баш условље, да кромпир окца имати мора бог сејати жељавио: да се дакле при сејању бр обзира сваки кромпир на два ил три дела расећи и посејати може.

По овом двогодишњем искуству причао сам ја свима мојим познаницима; а бадава, није нико хтео да ми верује, као што сам ја то и очекивао. Препоручивао сам дакле свакоме у место да се у бесцјепо диспутање упушта, да покуша идуће године, па да се увери. Заста су покушавали више них, и на радост моју — сваком је за руком успало, т. ј. сваки се о истини мојих речи уверио.

2. Године 1854 покушам ја на један сасвим напредни начин кромпир сејати. Будући сам већи део моје баште са кромпиром засејавао и које покушаје ту уједно спопчао, помислих, нећу ништа изгубити, ако једну леју за јошт један покушај употребим. Помислих: шта ће бити с кромпиром, кад га на поле расечем, месо из сваког дела издубим и у кући употребим — аа тако, да што мање меса после које остане, — а ону коју са оно мало меса посејем?

Продеће се приближило, цела је башта већ засејана и само једно мало ми место иза колебе — дакле у ладовини! остане јошт незасејано. Да би дакле сам себи на горње питање одговорити могао, т. ј. дали ће онако издубљени кромпир стаљнику жути и род родити, и да ми онај комадић земље за ову годину незасејан неостане, узмем два кромпире, расечем ји на пола, издубим као што сам горе рекао и посејем сваки комад за се. Мој баштован гледаше ме преким очима и слегаше рамени, као да би рекао: Боже! шта ће се сад одавде издећи? *Јер једном кромпиру све одузети*, што га кромпиром прави, и нашта друго, но само коју оставити и ову у земљу закопати, то му се је мало чудновито виђало.

Премда је место ладовито било, дакле се посумњати могло да ће суншине влажно бити, ипак ми се то опет боље свидело, него кад је непрестано суше, која плајање отеничава; аа кад сам даље истраживао, нашао сам да се због тригодишње непрестане суше и ово место осушило и да ни потребе влаге није имало. Шта сам радио! У оне јаме у које ћу кромпир усадити добро залијем и начини читаво блато, а кромпир са издубљеном страном доле подожим тако, да се је издубљена страна пуна блата напунила. Иадубљен је кромпир тако изгледао, као кад перапцу од меснатог дела олутити.

После неколико недеља, за неколико дана доцније нег остали кромпир у башти, проклаја и овај, које ме је јаво обрадовало јер сам се по томе надао, да ће и кромпир бити, јер сам знао, да и расађена леза од кромпире, кромпире рађа. Ово ме је уверило кад сам га вадио; свака она издубљена половина родила је кромпире, наравно не много и не велике, јер и место није за њега било.

Наравно да насам са овим покушајем престао, него сам покушао и идуће године, аа у бољој земљи и бољем положају. Кућице сам и овде заливао, а кромпире тако подожим, да су се од оздо могли блатом испунити, два пута доцније сам окопати дао, а у половини месеца септембра понавати. Страхотита ме радост обузела, кад сам видео прау кућицу извајену! Дваијест лези, велики кромпире нађем на тој леји, и могу рећи, да су сасвим здрави, чисто жуте боје и врло укисни били; јер насам се могао одржати, а да још оно вече неколико неконштам. Било је кућица у којима су лепши кромпире били, него гди се на обични начин сејало; само је у броју разлике било. Најбогатје је рађала жута феда, много боље од оне црвенкасте феде. Ја држим дакле, да се овај начин и у већем покушају може, јер се много меса за рану употребити може.

По овим дакле држим, да ова два начина сваки покушати може, и кад се сам увери, да и даље тако поступа јер је ту велика штедња. Мени се чини да су ова два поступка сасвим нова и нашем свету јошт непозната.

Мајер

УПРАВИЛА БИХА. ИМАТИТЕРЕГИСТРИ ДОБАРА.

Треба-ли гонити овце прено зимских усева на попашу, или не?

Има случајева, где шпеваца, раж и други зимски усеви, на доброј земљи раније посејани, тако под зиму узбујају, да могу ситној стоци, особито

овицама, за зелену паћу сажити. Због тога пуста гаида оиде, да овако бујан усева попасу.

Да ли се може овака понаша у начелу с по- допривредног гледишта одобрити? Ми мислимо — вели „Gosp. I. — да не може.

Који овакав поступак одобравају, веде: „Ба- тавље, а особито лишће, којим усеви под зиму узбујају, не доприносе с плодности жита ништа, јер владе и лишће, у зимској влази понавјеште струве, или жестоком зимом проиране тако, да се с пролаћа власт с корена подмлади и ново лишће потера. Треба дакле да оно стока попасе, што би и онако због зиме веструло.“

Али овакове тврдње не оснивају се на при- родословном разматрању биља. Природа не изводи од биљних органа ништа, што биља за свој жи- вот не би требала, те је опште познато, да се биља не раде само оном рјавом, коју са жилама из земље куче, него да биља и с омих органима, који се напад земље у слободном ваздуху крећу, ваздушну равну на ваздуха добива. Одуими јој лишће, пак си је лишно таквих ваздушних органа.

Они одговарају на то даље:

„Ако се на дрвету на чокоту млади изданци одесу, да се онај сав, који би се на израчу су- вишних младика потрошио, прштеди у корист плодноносних гранича.“

То је теорија, којом општи закон штедне у природи још није побједио. Па ако би се овако одкидање и даље оправдати код дво- или више- годишњег биља, т. ј. таковога, које више година треба за свој подупни развитак, као што је неко асе, грмље и дрвље, то се нека тако лаво одо- броти код једногодишњег, т. ј. таковога биља, које за једну годину и никне и изумре, као што су све врсте нашега жита; јер ове врсте биље нема ову снагу, коју има вишегодишње, да оса-

жаћена устрој својом слабом производном силом подучно надокнади. Пак ако ову производну силу и употреби на корен, који пасућа овца у земљи остави, мало ће још остати снаге за плодноносне чевстице.

Ал има још и други разлога, с којих се по- паши зимских усева преговорити може. Ако се и допусту, да се она батавља, којим корен невредим остане, овет подмлади, то треба на ум узети, да овце сијасет батавља с коренем веструају, а друге овет својим оштрим панцима разгребу, коју ће штету репродуктивна снага код осталих делова тешко надокнадити моћи.

Овоме још и то додати треба, да овце себи — као што је познато — обилнијом свежом рјавом, као што је усева, разне болести нануку, пак и оне, које здраве остану, пошто су течој паши навикле, неће дуже времена за суву рјаву марити.

Ми смо горе рекли, да се понаша усева не може у начелу оправдати, јер ако би се гаида, које уз пресов пашим, на физиологички беља основаним опа- зивама, своје, на јакоту земљи посејане усева попати даду, — изнанима изврћати могле, то се не могу отети преговору оних, који тај поступак протегну на усева, који су посејани на лошијим земљама. Штету, коју су својом усеку оваквим поступком нанели, могли би само онда опазити, кад би им могуће било, да пошпеш усева с непошпешним сравне.

Још више никде усеку они, који га у незгодно време попати даду. Извесно је да у нас усеви, изузимајући жестоку зиму, правилно почињају само месеца јануара и фебруара, иначе расте и пре и касније. Но дакле пре ил касније од ова два ме- сеца по усевама пасе, грети доустроку.

Овим мислимо обратити пажњу пашних сељака на пашу, која бар у неким крајевима и код нас влада. **Р.**

Г Л А С Н И К.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ.

за месец новембар 1873 год.

За месец Новембар добили смо извештаје о пољској привреди, овакве као што дау:

Воєградског округа: И у овом, као и прошлом месецу, народ се главније занимао са обрадом земаља, сејањем оживине и угареним земљама на кукурузу. Од посејаних усева доста је већ и никло, али бојати се, да не промрну, јер често снега пастига крава голокрадна, која усеву може јако да штети. Стока је у целом округу била здрава и хране за њу има доста. Цене у ср. гроначеској биле су ове: товар пшенице 120—140, гр. чар. — товар брашна 150—160, гр. — товар кукуруза 80—90, гр. — товар кукурузна брашна 90—100, гр. — товар јечма 60—70, гр. — 1. она меса говеђег 3, гр. — пар добрих волова 1800—2200, гр. — добрих

кравца 800—1000, гр. — пар добрих зебрара 900—1000, гр. чар. Време је праволито.

Валеовски округ. Народ сеје једино оживину, доста је посејао и много је већ никло, али из ср. посаеског јав- лају, да су се пољски зиници овет појавили и већ су толико штете нанели, да су на неким местима зиди зорали изнова сејати оживину. Стопа је добро и за њу има дозвољено хране. Жара има доста и растопи и аеронет, то се свише жито по забрањавима. Време је у почетку месеца било у оште пријатно, но при крају криво, са слабог суснежањем. Свега само има по влажњима. Продајале стопе било је нешто слабо. Цене у ср. посаеској биле су ове: пар добрих волова 40—50 дук. — пар слабих волова 15—25 дук. — пар добрих кравца 16—20, дук. — пар слабих кравца 10—14, дук. — Мртвине свиње сада нико не купује а дебеле добро се траже и наплаћују пар по 8—10, дук. — товар пшенице 120—130, гр. — товар јечма 65—75, гр. — товар овса 60—70, гр. — товар кукуруза 80—95, гр. чар. — Лебав мачен 1. она 70 пара чар.

Јагодински округ. Пошто су летовишци усеви сип сабрали, то се народ сада занима засађавањем озимих, угањених земља за кукуруз, загревањем винограда, притисањем оградџа око севља, а по где где извожењем ђубрета на пшенице. Стока је сва добро, а хране за њу има довољно. Време је било од чести кишовито, а од чести хладно са голокрадином. (Цена пшенице).

Крајински округ. Народ се занима орањем земље и сејањем јесених усева, и угањених земља за пролетне усеве, а како је време настало снежно и мразовито, то се и народ у последњој четврти овог месеца највише занимао надгледањем своје стоке. Стока је у опште добро, а хране има довољно само из среза крајинског јавља се, да ће се народ нити за време хранити се летовишном храном, по је има довољно, да ће је много и оне године куповати. Виногради су сип заграду. (Цена пшенице).

Крушевачки округ. У овом месецу а по већој чести у првој половини истог, народ се највише занима орањем земље и сејањем озимих. У другој половини овог месеца већ је то мање могло чинити због мразова, који су земљу тако отарали, да се није могла орати. Жира је по већој чести иш, настало, који је и иначе у средњу руку био родно. Стока је свуда здраву и добро а хране за њу има довољно. Виногради су сип заграду.

Руднички округ. Пшенице озиме засејано је врхушно, а тако исто и позирине је доста за пролетне усеве. Од воћа има још по где где јесених крушка. Жира букног има погледу. Стока је свуда здраву и добро, хране за њу има. Време кишовито и катин мразовито. Леб се по механама продаје 60 и. она.

Смедеревски округ. Општина смедеревска јавља, да је озимцу, које хтео, још у октобру засејано, а само је диком у овоме сејање довршено, нико није угањено а погледу и да је пшенице засејано ове године мање по прошле године. Међутим људи сеју ишине јарцу. На округу пак јављају да је доста посејано озимих и да она, која је нила, лево напредује. Сена и остале хране има доста за исхрану стоке. Цена хране у ср. орањом била је: товар пшенице 120—135. гр. — ора брашна 55—60 пара — товар кукуруза 80—90 гр. — 1. ора кукуруза брашна 35—40 пара. Леб по механама ора 65 пара. — пар добрих волова 35—40 дук. — пар добрих овала 80—90 гр. чар. — пар врхушних свиња 3—4 дук.

Ужички округ. Народ је воорао и засејано озимих доволно, особито у првој поли новембра, а у другој много мање, јер је наступила понека голокрадина и и нешто мало снега. Дуван је у ср. рачанском средње родно а пшенице по ностима добро. Жира граничана и јерова има, исто тако и хране за стоку, која је свуда здрава и добра. Леб на оку 60 и. чар. Цене у ср. ариљском биле су: товар брашна пшеничног 130—145 гр. — товар кукуруза 90—110 гр. — товар јечма 70—75. гр. Стока није продавана, на кој се зато и цена нева.

Приоречки округ. Народ се углавном занима орањем земља, сејањем озимих и уређивањем својих домаћих послова. Кукуруза има врхушно а исто тако и остале хране, мало за народ тако и за стоку, Дувана нема много, на иш жира, особито у ср. бољевачком. Шљива и јабука пађено је

на неким местима врхушно, а на неким нила. Време је прохепало, топло, хладно, са славом и са нолало снега.

Чаачки округ. Општина чаачка јавља, да хране у опште има шине а боље него прошле године и сад је већ у велико појентива. Сена такође има добра. Горе жаро-радне у општини тој нема. Виногради су дали врло богату бербу, а исто и воће. На округу јављају да се народ занима са орањем земље за озимцу угањеним за јарцу и ишеним раније. Стока је добро а има хране. На ср. харноначког јављају ово: строг усева ове јесени много је засејано, по време је било доста неповољно. Али се народ занемарно особито у производњи строг усева, јер производи само толико, колико је нужно за домаћу потребу воједина. Из среза студентског јављају, да од севана дуваног, што је хладно прелетом расасала нема никаквих успеха, јер та је славна још у почетку ругла. Цене су ове: товар пшенице 120—140. гр. — товар брашна пшеничног 130—150 гр. — товар кукуруза 90—100 гр. товар брашна кукурузног 100—110 гр. — товар јечма 70—80 гр. — товар овса и крушина 50—60 гр. Она леба по механама 56 пара. Стока није ни продавана.

Шабачки округ. Потребне хране за народ има доволно и та жеста и за продају. Ова су много овраи, а има неких те и сада прву. Шљива је било доста. Доста је продато стух и народ је за њих добио леу пару. Од посушених шљива пече се раније. Земља је воорава и засејана озимом, али, како јавља општина шабачка, сипи шина опет су се војавили и посејано храну још опитили. Сена су врло добра и она их довољно за исхрану домаће жарје и за продају. Жира је у опште здрава. Време је било менонито, кишно и мразовито. Као што је раније јављено, виногради, где их има, раније су обрати и вино грађено и у бурла оточено. Дуван је раније обрбат и доста је добар. Време је за жару вољено, само ове голокрадине нолалоње су сипама, јер је земља тврда, на не могу да траже храну, и војити су закрпота, која људи жорају провасти и жару појити, Време је у првој половини месеца било меко и доста влажно, кишно. — а од половине месеца наступило доста јак мразев, у неколико дана ухватило се снег и узељ је одмах престаја а врло мало земљу орањом. (Цена пшенице).

Ђуријевски округ. Народ се занима орањем земље, сејањем стрмих жита и загревањем винограда. Воћа има врхушно а шина доста. А стога, што су наступиле јаке голокрадине, неповољан је поглед за ове усеве, који су већ новили а ишну се добро убокирила. Жира букнога и нерона има врхушно, по где где а не свуда. Стока је у опште здрава и по иш хране има довољно. Време је хладно, било је доста шине, а нешто и снега, особито у другој половини месеца. (Цена пшенице).

Примедба. Округи, који ишну наизменично, ишну послани своја пшеница.

(По званичним извештајима).

О Г Л А С И.

ПОДАЈА ИМАБА

Пољско добро, четврт сата од Београда удаљено, од пралине 25 јутара земље у једној комаду са кућом, баштом и виноградом, сасвим спремно за економију, продаје се из слободне руке. — Јавити се треба с.г. Гаји М. Матић секретару друштва за пољску привреду, или Милану Миловановићу, благајнику истог друштва. (2—6)

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 5.

ИЗДАНО СРЕДНОМ 15. И 20. ДАНА
У МЕСЕЦУ.

УРЕЂУЈЕ ПРЕПРЕМНО:
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СТАНА: 40 ГИВРА 4. БИЛ 4. БИЛ.
ГОДИШНО.

15. ЈАНУАРА 1874.

Кад је најбоље време за гнојење винограда?

У нас се, био гној какав му драго, виноградни најрадије с пролећа пре прве коње гноје тако, да се с првим копањем гној одма и закопа.

Кад би се с пролећа гнојило с мешанцем (мешаним гнојем), добро одржаним и зрелим, сагорелим гнојем, могло би се такво гнојење, али само у неколико одобрити; али и тај гној остаје за ту годину без очевидна успеха. Био у осталом гној какав му драго, стари и искусни виноградарни су се осведочили, да је најбоље и најпробитачније гнојити (ћубрити) винограде одма после бербе, или најкасније под зиму. Ако се пак мисли гнојити са животинским гнојем, онда ти се треба тога времена више држати, него код икоје друге врсте гноја.

Преко зиме се сваки гној влагом ланше раствори и са земљом споји, а растопљене гнојне честице пробију у дубљину до чокотовог корена који их ту упијати и остави честица привлачити може. Животинском пак гноју одише земља прекомерно испадор, па разделивши се овај сарамерно преко зиме по земљи, неосећа се његово деловање тако неповољно на чокоту, колико онде, где гној није имао довољно времена да се по земљи развије. Па и то ваља у виду имати, да оном гноју, с којим је виноград с пролећа нагнојен, нема те

исте године успеха, до једино те користи, да буде лоза крпчија, а плодом се тек друге године успех покаже; а напротив јесени гној, који се преко зиме раствори, да може већ од пролећа чокот ранити, већ исте године помаже, да лоза обилатије рађа.

Јесење гнојење винограда дакле је најпробитачније

У нас се обично виноградни исто онако гноје, као и њиве, т. ј. гној се међу чокобе само разбаца, па се онда закопа. Али оваковим се начином остави управо случају, рали и колико жила којег чокоти од гноја добију, те тако толико пута падне највише гноја на празан простор, а чокот га добије најмање. У Немачкој и Француској, где је чокобе на редове сађено, изкопају између чокоба до 1½ стопе дубоко руну, а земљу с једне и друге стране чокоту прибацају. У тако изкопане руне збацају гној, па га онда с оном избаченом земљом опет затрпају.

Најбољи је ипак онај начин, где се гној с горње стране чокота закопа. У винограду који је на редове сађен, препоручује Бабо овај стари поступак: Међу свака четири чокота нанесе се гомила гноја, па се онда попречно изнад сваког чокота по по стопе дубока и 1½ стопе дугачка јамина изкопа, гној се у њу убаца и опет изкопаном

земљом закопа. Но не само на редове сађене, него и неправилно насађене винограде вајцешепије је овако гнојити; а нарочито је оваково гнојне неопходно нужно код стрменитих винограда, и тим је нужније, што су год стрменитији. Ствар је сасвим јасна. Разтворене и растољене гнојне честице пуштају се с водом услед наклоненог положаја земље, на ниже, те тако доспеду управо до чокотови жила, а онде, где гној није изнад, него може бити покрај чокота закопан, нимо жила, дакле без користи, или само с малом користи отићи могу. То би се могло нарочито лако догодити у онаким стрменитим виноградима, који су на редове сађени, јер у неправилно сађеном винограду може ипак који чокот отицајуће гнојне честице ухватити.

Да у стрменитим виноградима треба гној одма и закопати, не треба много доказивати; јер га случајна нима може тим лакше спрати на ниже, што је год виноград стрменитији.

Како дубоко треба гној да се закопа, то од тога зависи, какво је земљиште; увек га треба тако дубоко закопати, да до њега може ваздух допрети, јер ће га тако помоћу влаге и топлоте пре разтворити и чокоту пре и боље на корист обратити моћи. Али, вољко стоји у гиздиној власти, не ваља гној тако закопати, да га атмосферични живљи препагло растворе и разтопе, јер се тим може чокот од премноге рине претврати (пребујним постати), а доцније спадне опет на мршава рину. Таковом је чокоту као и оном гизди, који се једиништвом преобликује госта, а доцније мора да пошти.

Због свега тога најкорисније је овај гној узешен, који се мало по мало, али непрекидно раствара и непрестано чокот рине, тако, да се сва свага утроши, а ништа непропадне. То се све по вољи може само онде извести, где се пазн на земљиште винограда.

У дубокој, трошној земљи, под којом нема важних слојева, шире се и чокотове жила дубље, јер ако је земља трошна и оадо сува, радо чокот пушта дубоко корене. У таковој земљи треба дакле гној дубоко закопати, јер ће га ваздух и у дубљини разтворити пак ће и дубоким жилама тим ближе допрети. Кад би се у таковој земљи гној плитко закопо, развргнуо би га ваздух пренагло, те би се од премноге рине чокот преселио. *Сам од себе трошна виноград не ваља дубоко копати, али треба гној дубоко копати*

Разлози су јасни.

Другије ствар стоји са тешком, жилавом и оадо влажном земљом. Ту треба гној плитко зако-

пати, јер закопавши га дубоко, неће моћи до њега ваздух допрети; те ће само на суво струнути тако, да ћеш га још и треће године не разтворена и као спаљена наћи. Ако је пак под њим земља мокра, струну ће без сваке користи, или ће га корист бити сасвим незначитан.

Време, за које је једно гнојење довољно, није, нити се може одредити, јер то зависи од тога, каква је земља и какво је посађено чокоће, па по томе каквог рода од винограда имати желимо.

У неким пределима гноје винограде од 3—4 године, у неким чешће, шта више сваке године по мало, а многи гноје онда, кад гноја имаду. У осталом, сваки пенитији виноградар умеће пресудити по роду и ложи, кад треба винограду с гнојем у помоћ притећи. — Ако имаш виноград насађен чокоћем, који по природи својој јаку дозу тера, и обилнији грождем крупних бобица роди, а ти видиш да ти годину за годином и слабу дозу тера и мало грожда носи, то је очевидан знак, да је изприљена, или којим другим начином ослабила; треба јој дати с гнојем у помоћ притећи.

Већ по оном што горе о земљишту рекосмо, може се видети, да кад оћеш да гнојиш виноград, треба на то да пазниш, каква је земља у којој је виноград усађен. Знајући то, да се на тешкој и жилавој земљи, н. пр. пловачи, гној врло тешко раствара, онда ћемо овакове винограде гнојити тек после више година, али онда треба добро нагнојити. Ако гној није предубоко закопан, раствараће се мало по мало, али му се ипак неће гнојеће честице ни однашавњем водом, ни ветрењем у ваздуху губити, јер се жилавост и сабијеност земље једном и другом протави. Тако ће се дакле поред преклопања сваке године нове честице растварати и корену одмивати моћи.

На пескуни пак, и у опште сипкој земљи, као и на кречној земљи, гнојићемо чешће, али не онако јако, као на тешкој пловачи. Већ је пре речено, да се у пескуни и у опште свакој сипкој земљи, јер у њих топлота и влага лако могу дубоко да приближују, те гној брзо растварају и троше. Ако га дакле много у виноград нанесем, разтрошиће ти се већ прве године, те ће ти чокоће од њега више узбујати него што би требало и корисно било; али ако га не могу жила свога да упију, могу особито у стриним песковитим виноградима, разтворене гнојне честице у сипкој земљи, с водом да одићу. Да се томе на пут ставе, добро ће бити да се мање гноја употреби, и то толико мање, колико ће га чокоће потрошити моћи.

То исто, па готово још више важи за виноград

О подмлађивању воћњана.

који је пасађен у кречовитој земљи. Креч је брзо разотварач животњског гноја, те с тога узрока нећеш ни на једној земљи тако брзо разотвореног и потрошеног гноја наћи, као на кречовитој. Да разотворен гној не остане дакле без користи, него да га може човеће одма и потрошити, рекао би, да не ваља много, него по мање али чешће винограду донашати.

Једна кречовита земља онакова је, где би се и код нас виноград не само могло струнути италијанским гнојем гнојити, него би такова гнојитба и с тога пробитачна била, што би с једне стране гнојењем изгубила вина силу жестицу, којом се особито кречовити виногради отлажују, него би с друге стране креч одузео гноју и бујност, од које вино на другом земљишту радо непријатан задај добије.

Пошто саставине италијског гноја много и од тога зависе, чије је под стоку простирано, па је зато добро за винограде, јер сваком пепелике треба простирати под стоку онакову сламу, у којој има више пепелике, него у ком другом материјалу за простирање. За такво простирало препоручује се *јечмено и овсена слама*, боља је од ове *бобовна*, а још боља *репичина слама*.

У паирази (бујади) има особито много пепелике, с тога би се ово била, које по неким крајевима у Србији много расте, за простирање много више узимати требало, на што се то до сада чинило.

Ако што у опште за свако земљиште, тако је на по-се и за виноград најбоље простирало *лишће од разних дрвећа*; једно зато, што у њему има најмање саставина, које чојоту требају, а друго зато, што гној тешко у-се прима, па и лишће само у земљи најтеже раствара. Само би лишће као гној оном винограду добро дошло, у ком нема *креча*, јер овога има у лишћу више, не у свакој слами.

За трошење земље у винограду препоручује боље *сламнаст (дугачак)* него *кратак гној (плев)*; па у ту исту цел може се употребити с добрим успехом *комнина (тропина)* и *одрезина лоза*. Кад човек помисли, да у комнини лози има много пепелике, и да се овим чојотини ојнацима жадаво земљиште троши онда се морамо чудити немарљивости наших виноградара, који оставе да комнина и лоза ван винограда труну и пропадају, место да се винограду поврате.

(П. 3.)

Р.

Нећу овде да говорим о подмлађивању великих воћњана, где дрва засебно стоје и где се међ њима зелен и зеље сеје — него ћу овде да кажем у виду воћњане наших мањих сељака, где воћке једна уз другу стоје, и где се међ њи не може ништа сејати, јер би посејано била од многог и густог стаја угинути морала. Зато се у таквим воћњанима оставља да трава расте, која за храну стове није добра, јер нема раје у себи, сама је вода, а то зато, што за време раста није могла од воћака имати довољно супца, него само ладовине, а у ладонини одрасла трава и нездрава је. Ово ако и није баш сваком воћару по вољи опет зато има и ова трава — нарочито ако је воћњак пред кућом — умиљатости и драгости за око. Где давале тако збијене воћке од давна стоје где је свака стопа земље са њиховим жилама испуњена, и где је у земљи сва раја испуњена, онда се у таквим случајевима није ни чудити, кад усађене младине неће да успевају, а старија дрва од дана на дан потраг ударају, поред све неге и пажње. „Воћке су се већ од растења умориле,“ кажу воћару — а у истини зашта је тако! Све ослаби, пак и земља, кад непрестано један исти род рађа. Зато је нужно ову ослабљену и остарелу земљу „подмладити“, и о томе ћу овде сада неку реч да речем.

За подмлађивање је најпоузданије и најтемељније средство *попављати* земље, које, кад се постепено и по могућству предузима и ширивања, није ни тешко, као што ће, може бити, ко себи уобрази. Времена и силе за тај посао увек ће се наћи, само ако је газда уредан, те су му и послови као што ваља подељени, а при свем том ако за тај рад воље и напасасти има. Ја сам стотинама кола земље у моју башту навукао, пак сам и у колци преко целе азије земљу у воћњак вукао, пак се на тај — за цело трудан рад, никад појалоно нисам. Моје воћке, особито млађе за које никад ни мислити смео, да ће се опоравити, и то поповлањем земље, успевају и расте дивно и весело.

За подмлађивање земље треба узети земљу оданде, где воћке добро успевају, дакле ако је икакво могуће из доброг и помаљег воћњана. И блато из бара, шанчева, јаркова, с путова итд. узима се за наведени посао врло радо, јер се такво блато као гној сматрати има, која је тим јачи и бољи, што је год више ваздуху изложен дежао, и што у њему више гнојавних честица има.

И то је увек добро, кад воћар и у својој авалији има гомиле оваковог блата, а особито ако у том блату има још иструла, изгорела ђубрета итд. помешана. Ако је у воћњаку земља доста висока, да се због кишне неби повишавати могла, онда се мора та стара и више неплодна земља скинути, а на њено место нове, плодне земље и онога блата навући.

Како дакле треба ову плодну и добру земљу најбоље употребити?

Исто тако, као и ливаде кад се подмлађују; то јест, најпре се она горња, неплодна земља по потреби 4—6 палаци скине, а она се пона растри. Сад, оно се може ова стара земља изнети из воћњака, а може се оставити, пак се ашовом и мотком са овом новом земљом измешати. Та земља чини у том воћњаку чудо; на брзо се дејство укаже. Ово мешање или довлачење земље треба предузети с јесени, да преко зиме на воћке постепено и лагано упливисати може, а с пролећа ће се палано дејство тога ради одма показати. Како почну дрва да крећу и како с пролећа придоде окви, треба сну трануљину с мотком подгресати, и тај посао све дотле понављати, док се год трануљина по воћњаку узависала буде. Ако пак имаш у воћњаку крупна корова, као чврка, репуца, бурјана (аптовине), воприве итд., међа њих најбоље искоренити једном за свагда, кад га из корена повадим и бацим. Месеца јуна ил јула — што пре тим боље — треба узети добру смесу питомих трава и по воћњаку посејати, а за воћњак је најбоља оштрица (*Dactylis glomerata*) и власуља. Ове траве врло добро успевају у ладовини, доста и добре пиће дају, а земљи, не одузимају много рану, а прва се као и зубача по земљи шири и дуго траје.

Ако нећеш стару трану у воћњаку да дираш, а ти само земљу простриј, која ће и на тај начин свој добар утицај на воћке показати, а за време мешање доведене земље, постараће се мишени, кртица и друге пољске животињце. Овај се начин подмлађивања нарочито онде препоручити може, где воћњак у низини лежи и где је више подводно но суво.

И овако се подмлађивати може: кад се само на гдекојим местима по воћњаку добра земља запоса, и то одна, како се млада воћка усади; или се између сваке четири воћке тако плодна и добра земља нанесе — и на тај начин с добрим се успехом подмлађује.

Стари и општепознати начин тај је, да се јамна у старом воћњаку ископа, на дно те јаме добра,

плодна земља метне, на ту земљу воћница осови и опет добром земљом загре и претрапа. То је један од најпробитачнији начина подмлађивања, јер се младци већ у првој години стална снага даје, коју ће она доцније дуго да задржи. Но овде је и посао већи и земље више треба; овде није доста некоји само ашов земље; јер, ако хоћеш да буде и остане снага стална, она ти треба за свако дрво по 15—20 кубични стопа земље; што је дрво јаче и веће, тим више земље треба. Но кад се узме, да у овако поправљеној земљи воће 60—100 година живети и рађати може, онда је виста вредно и труда подложити и коју пару издати.

Ако је пак воћњак тако засађен, да се неби одма могло пресађивање предузети, онда треба изабрати најпространија места у воћњаку, ту рупе ископати и са добром их земљом испунити, а стару, неплодну земљу изнети. Кад су те јаме близу једна до друге, онда бива, да се на многе живе палаци. Те живе треба одсећи, пак ће после нове живице израсети, које ће кадрије бити да воћки рипу прибављају, но оне старије и ослабеле. Јаме (рупе) треба да су увек горе шире, а доле уже, јер се тако земља боље у њима смеже. Што се дубљине јаме тиче, то ћу из искуства рећи, да су јаме од 3 стопе дубљине довољне да сваку воћку у себе приме, а ширина управља се по потреби. За вратко ће се време нов живот у воћњак указати, и плодност увећати.

И овако се подмлађивати може: стара се земља баш око дебла ископа и на њено се место метне нова, плодна; и овде се на живе палаци мора, које се не смеју ни мало повредити. У место земље, може да се метне сасвим иструла, сагорела ђубре и ово је најбоље. То ђубре треба после с добром земљом покрити. Да младе, а бољешљаве воћке у брзо излечаш, ово је најбоље средство.

Ако имаш иначе куњску башту, т. ј. где зелен и зеље сејеш, и у њој по неку воћкицу, онда ти и куњска башта може дати довољно материјала за поправљање, ако је само земља за тај посао угодна. Земљу око воћке скини, пак узми другу с леје и мети у место ове, а на леју баци ону, коју си од воћке узео. Овде је лакши и посао.

Ако-ли пак немаш ни на близу куњске баште, нит стоке да би могао из даље земљу вући, онда се мораш другчије помоћи, а то је, мораш оставити воћку природној помоћи, природној ширани. Овако: с јесени треба ископати посебе јаме по воћњаку, пак их преко зиме оставити да ширину и да се зимом влагом напоје; с пролећа их оста-

вити неко време упливу сунчаном и ваздушном. Бусене, које се при пошану јаме повадити морало, треба код јаме оставити, а ископану другу земљу опет ставити с противне стране. Кад се дакле с пролећа опет јаме затрају, онда се опет горе оно бусене лепо послаже, које ће се сада боље залепити по пређе.

Р.

О гајењу воћана у саксијама.

У средњој Европи, где се многе жртве чине за унапређење воћарства, почеше баш у велико да гаје воћке у саксијама на домаћим прозорима. Милина је то видети кад иде цолек — да споменемо овде у Ерлурт, Готу, Ајзенах итд. пак проходећи се по улицама, на сваком скоро прозору по неколико саксија плодотворна окићене воћнице; у први мах би човек помислио да су прављене.

За суд можеш узети добро испечену саксију (цветни лонац) од добре земље, а можеш у место саксије узети и шаволче мало ил. ведрицу, а може бити и у често, сабијено, оплетена корница. И у овима воћнице добро успевају, и не треба их у њима тако често замињати. То ће се, може бити, икогиза невероватно учинити, али је заиста тако, а то врло криво. Од дрвета су судони и зато бољи, што се лако и сигурно с једног места на друго преносити могу, па се не разбијају често. Ако би се какво средство употребљавало да дрво од влаге не труне, и пр. да се премаже неком масном бојом, онда ће такви судони још дуготрајнији бити.

Величина тих судова управља се по величини воћнице коју ћеш да усадим; испрва је довољно ако је суд 10—11 палаца у висок и широк. Врло је добро, да се у дно једна рупа од једнога палаца у прешнику пробуди, да сувршина плага боље одливати може. Исто тако и са стране можеш — од половине на ниже — неколико рупица пробурити. Ове јамце усмеравају растење и одржавају здравље воћнице. Ако није јаме као што треба направљена, онда је треба полећати и после воћницу усадити, ако мислиш да ти ова напредује.

Земља је најбоља дивљина, испод бусења. Ако је бусен па јакот, масној иловачи растао, онда треба мало песка помешати; а ако је опет одвише лава — пескуна, онда јој ваља мало иловаче додати, коју пре тога добро издробити треба. Осим тога вољу јабучке, крушке, бреске и трешње, нарочито ако су на давјаци калемљене, више иловаче, а ако су калемљене на гуњи, тургуји, калсији или вишњи, онда вољу више црнице и песка. Ако ли си пак

крушку на белом глагоу калемно, онда треба прилично доста иловаче. Врло је добро помешати и мало струла дрвета. Свежа земља из ђубреника не ваља, јер у њој живе трупу. А ако баш немаш друге, него си принуђен такове узети, онда мораш с таковог измешати изтученог дрвеног угља (ђумура). Оно није агорег да угља помешаш и са другим врстама земље; од прилике једну цуну шаку узми из онолику саксију, колику сам напред назначио, а код земље из ђубреника узми 3 пута толико.

Овакове воћнице не могу без гноја опстати. Али ту се не може ма каква гној за њих узети, по само коњачно брашно (у пра стучене кошчуре). Ко хоће на овај начин воћнице да гаји и да у њима узмива, тај мора таковога гноја набавити. Ако хоћеш одма при усађивању да нагнојиш, онда узми две пуне шаке на једну саксију, и то је онда за прву годину довољно нагнојево. Идући пак година мораш течан гној употребљавати. Њега овако направи: Узми 2 ове реченог брашна и 1 литру кокошијег ђубрета, све то у 8 ова воде измешај и остави да мало струне, пак онда том водом по потреби гној.

За гнојење је најбољине време пролеће, кад почну дрва кретати, и јесен, пре но што ће род да сазре. Кад се плодови уважу, онда ваља, докле год расте, бар свака 14 дана с оном водом заливати.

На тај начин можеш врло лепе, здраве и плодне воћнице имати, без да живице кроз оне рупице продру. А ако хоћеш да ти воћнице јаче живе добију, а ти уконај саксију у плодну земљу, па ће живе већ продрету кроз оне рупице, а нарочито кроз ону доњу рупу; да би жила кроз доњу рупу продрету могла, несмеш рупу ничим другим, по једино хартијом запушити. Овни поступком, што се живе кроз рупу цунтају, избегава се то, да се воћница у саксији не видити, јер је то за њу шкодно.

С јесени, кад лишће онадати почне, ваља живе, које су из лонца прорастале, одсећи. Живе треба сасвиј до два суда са оштрим ножем одсећи. До мразева можеш оставити ове воћнице да на пољу стоје, а како се побољши мразева, одма ји ваља у собу узети. Соба та не сме се преко зиме грејати; у подрум или какво друго загузно место немој те воћнице преко зиме остављати — то није здраво. Најбоље је место у оште оно, где се вода не може да смрзне, а и па то треба пазити, да се воћнице у зимно станиште са довољно влаге унесу.

С пролећа их ваља извести, и у закон, и не па

превише сунчано место метнути, док мразева не стане, а после их постави где хоћеш у башти. Само их чувај да за време цветања не озебу, и ако се тога бојиш, а ти их преко ноћи метни под кров. Да сунце неби на жале (относно саксију) јако печало, а ти обмотај саксије с маовином, а можеш и на земљу горе маовине метнути. Р.

Д о б р а ц.

(ПИСМЕ ДР. А. ШВАРЦ, КР. ЖИДАНСКИХ ФИЗИК
У КРИЖЕВЦИМА.)

Добрац (Morchill, Masern) је болест, која се међу људима, особито детинске доба у виду богињца порађа, те заравом (пришљивањем) разпростире, управо као и праве богиње.

Битни појави болести ове, следећа су: После грознице, за којом ватруштина наступа, добија болесник главоболу, сузане зарумњене очи, кијању, кашаљ, рапави глас и велику жеђ, а поред свега тога престане му већином и воља на јело. Осим тога осећа се веома трожим и слабим.

Обично после 2—3 дана почиње му се лишто понешто надувати, те му се праве туђе, жућкасто-румене опругле пегиде, које, ако се претом претисну, изчезавају, а затим се опет тако показују, као што су биле и пре тиска. Пегиде ове растећи стичу се обично тако, да једна другу прелазе, те на послетку цело лице као једна ружича застипе. С лица прелазе пеге на врат, прса, грбих и ноге, и у том размеру све то ређе настуљају.

Тако изгледају развијене богињце 2—3 дана, после тога почињу бледети, а кожица попршна, која их покрива, стане се љуштити у виду перути. Тим љуштењем, ако се не заматне још каква друга болест почне ватруштина јако попуштати, те се добрац приближује своје крају.

Добрац је више пута врло опасна болест, која због јаке ватруштине, а нарочито због кашља, а кад и кад због неких опасних болести, које се поред њега развију.

Осим тога, као што је горе речено, распрострањава се добрац заравом с једног човека на другог, ако један другогме приближи. Човек, или боље рећи дете, што ја заражено од једног болесника, бавећи се крај њега, не ободе баш одма, него обично после једно 7 дана.

Најлакше се може добрац избећи, ако се кло- нимо ове куће, где је когод од те болести ободео, исто се тако чувајући и дотични кућа, који премда ободеи нису — ипак дружећи се с болесником,

Другога би заразити могли, те би од добраца обо- лети могао.

Због тога, што се добрац тако врло лако раз- пространити може, ваља нико да не таји, ако му је ко у кући од те болести ободео, већ да и с њим оне, који к њему долазе, на ту погубел позорница учини, и њима свако дружење прекине, докле му год болесник сасвим не оздрави. А своју чељад у кући, ако ју хоће од добраца да сачува, нека настани и сасвим другу собицу, да се болеснику ни приближити не може. — Кад који болесник од добраца оздрави, треба му и *постелину рубје добро* испрати и извргнути, и што се људи тога тачније уздрже, тим ће сигурније сачувати и себе и своје од те болести, која наше пута и у велико мори.

Ако когод, особито дете, у кући ватруш- тину добије, то је, докле год у којој околини добрац влада, врло вероватно, да ће се за једно 2—3 дана та прета богиња показати. Зато је за таквог болесника најбоље, да легне у постељу, непокривајући се баш претопло, и да му се соба због очију мало смрачи. За пиће може му се обично вода дати, а за јело и сам болесник не мари: не- треба му дане давати ништа осим мало чорбе.

Како се никад унапред знати не може, до ког ће степена ватруштина, а и последице добраца допрети, да-ли ћеће болесник моћи бити с тога у смртну погубел пасти, зато је најбоље, где је нижа могуће, да се болесник повера ком леџини (док- тору), који ће сигурно употребити најбоље све, што је сходно по могућности, да опасност, која болеснику прети, чим мања буде.

Болеснике, који су од добраца ободеи, није слободно у кући затајивати и у опште томе до- принашати, да се болест даље разпростире — то не би ни човечно било. Зато ваља јавити сваки случај који би се појавио дотичном леџару, који обилази села у којима би се та болест појавила, и то зато, да узможе леџар спрешити неопозиво злодне мере против ове болести.

(„G. L.“)

Р.

О ц в е к л и.

(ПИСМЕ ЦВЕКА; ЦВЕКА РЕЧА.)

Једно од важнијих зела наше домаће или пушке баште, за цело је и цвекла.

Корен се иен дубоко у земљу пушта, а и до- вољно у ширину расте, па с тога треба да је земља доста дубоко ископана и истрошена. Цвекла воле добру и влажну земљу. Или се семе у земљу за-

пада на она места, где ћемо цреклу оставити да дорасте, или се пак посеје на једну леју на сачму (на широко), пак се онда с те леје као расад расађује. Ако је дакле као расад расађивати намеравамо, онда јој ваља семе на једну приправљену леју почесто посејати, и то по околностима у месецу марту, пак онда непрестано дотле заливати, докле год расад за расађивање довољно не дорасте. Кад буде у биљке лист са шаке висок, онда треба ону леју добро најпре заливати — ако киша нема —, пажљиво биљке поводити и одма расађивати.

На једну 4 стопе широку леју, могу само 4 реда уздуж доћи, а по томе треба струк од струка на 1 стопу далско усадити. Црекле има округле и кратке, а има их и дугачких; за расађивање ваља и јаму с кочићем (садаљком) тако дубоко направити, да за њен корен доволно дубока буде и да се у јамци не преврћа. У сваку јамцу треба по један струк усадити, земљу с кочићем добро приљубити и пазити, да срце биљчино у једној равнини са земљом дође, да се срце не претрпа земљом, пак онда одма добро заливати.

Ако је пак лишће по стопе дугачко нарасло, или још и дуже, онда га треба тако одсећи, да само срце у среди неперидимо остане. Овај расад треба заливати — ако кише нема — све дотле, док се подишно не прима, пак онда треба с мотачицом око сваког струка земљу окопати и цеду леју полиће опраштити. Кад доцније почне лишће да расте, треба ће леју више пута преко лета преконавати и земљу дробити, да се корен ширити и крупатни може.

Месеца октобра треба, а по околностима и пре, цреклу ископати и лишће до корена одсећи и тако је после који дан оставити на сунцу да мало провене. Затим ваља у бањи, или на ком другом месту, ископати округлу јаму — њена се величина по множини црекле управља. — Ову јаму ваља и доле и спод унапозадо сувои сламом поставити, пак у њу цреклу тако сложити, да црекла земље гомила она као хула изгледа. На црекла треба опет с једно по стопе сламе бацити, земљом покрити и ашомом или мотачком је добро набити.

Кад репу преко зиме за кућу узтребаши, онда кораш гомилу ову на једном месту прокопати и оданде vadити; ту јаму треба опет сеном или сламом добро затворити, да црекла промрзада неће.

Ако пак цреклу из семена, а не расадом, проишлети желиш, а ти с прстом направити 2 палца дубоку јамцу, па у њу по 3—4 семена мети и претрпај. 3—4 семена зато се меће, што је у рече

многo семе жалово; кад пак семе изникне, а ти ћеш видети који је стучачи најздравији, пак њега остави, а оне друге поводи и баца, или засади с њима она места, на којима није семе изникло. Р.

Време и његови предвјесници.

(ПРОДЖИЊЕ).

7. У месецу јулу ово се за време предомнишља: У првој половини овога месеца долазе обично јане гриљавине. У овоме месецу падају шкољњиве росе, тако зване медљиве, кад при сунцу киша пада; особито се њоме кваре паша и пића и буду за стоку нездрави, ако наскоро не надне киша и ту медљиву не спере. Кад криви своје гомиле нише и шире по обично праве, то значи да ће рана и строга зима наступити.

8. У августу стоји овако с временом: Виноградари пазе на половину овога месеца, а нарочито на време око велике госпође, и по томе предомнишљају време за сву наступајућу јесен. Ако буде око велике госпође лепо време, онда ће цела јесен лепа бити. У овом месецу падају ладне росе, од којих воће сазрева и опада, а и прља. У половини овога месеца стварају се од заостале, али с мало ладноће пометале топлоте, магле. Долазе и јаке кише са jakim ветровима, исто се тако појаве и мразеви, од којих сво лишће на дрвима пожути и онадаји почне.

9. Месец септембар: Почетак његов доноси људиа и стоци шкољњиве магле и испарења, а доцније доноси фришке росе и сајне, због којих лишће онада и снагу биљака у жилу тера. Од друге половине овамо падају по мало топле кише, којима суви ветрови следеју, и тога ради труп, нездрав ваздух настане. С каквим временом јетан првих дана овога месеца у жетину уђе, то је веле знаи, да ће дагамо зима да наступи. Ако буде на дан Мале госпође лепо време, то ће таково још четири недеље потрајати. Ако шишарке пре врстева почну да расте, и нише их по обично има, наступиће јака зима а много снега.

10. У октобру се ово онажало: Јакн ветрови дувају, кише падају и зима се улазује већ, а то све највише у другој половини овога месеца, кад јесене време већ почиње да узима вид зиме. Кад растов и буков жип добро роде, онда, веле, да ће наступити јака зима с многим снегом. Кад се овце с вечера морају силан да гове, кажу да ће бити кише и снега.

11. Новембар се осива на следећим предомнишљајима: Ако је у почетку овога месеца кишно-

вито и облачно, томе слеђује јака зима; ако је маглавито, онда ће така нста зама слеђовати. На неким местима одсеку сељаци првог новембра (и. р.) један ивер од раста ил букве; ако је овај ивер унутра сув, онда држе да ће блага зима наступити; ако је сочан и влажан, онда се боје строге зиме. Ако је грудница (прсна кост, вилице, лопатница) у печене гуске зрка, наста ћа јака зима, а ако је ова бела, биће снега.

12. *Децембар*: Благо време о Божићу је пред-јесни, да ће зима дуго да подржи доцније. А то је, кад није пре зазимило, зазимити доцније. Што је Божић ближи новом месецу, те ће жешћа зима наступити; а што је ближи уштапу и опадњу месеца, тим ће зима блажија да буде. Ако у овом месецу узгирну, биће цела наступајућа година ветровата. Кад дани дужи бивати почињу, онда зима настаје. Рибари имају на штучијој игерици следећи знак, за који веде да је поуздан: Кад је ова остраг широка, а напред шиљава и узак, звак је, да ће дуга и љута зима настати.

(Скопје, 1873.)

Сведочба о доброту ручне машине за вршење.

Друштво за пољску привреду имало је до сада више пута прилику, да нашим земљорадницима препоручи ручне машине за вршење, које се код њега на продају налазе. Продавци за кратко време поприличну количину тих машина, оно је добијало од купаца уверење, да су са њом задовољни и да добро извршује своју радњу. Но поред тога био је само један случај негодовања, да машина не ради како треба. Овом незадовољству и хрђавом извршавању радње на сваки начин није машина крива, него или сам газда, или надничари, или најзад храна није сређена као што треба. С тога је у „Тежаку“ од прошле године и измешено на јавност све што се машине тиче, па су у једно описане добре њене стране и *услови*, које све треба тачно испунити, па да машина ради како треба.

Друштво је сада у стању да нашим земљорадницима саопшти допис трговца једног из Зајчара о овој машини, из кога оно ово вади:

Ја сам, вели дописник, дегос 1873 год. радио са ручном машином, коју ми је био дао г. Милисав Николић трговац из Зајчара. Рађа је у вршити врло добро ишла, тако да они људи, којима сам са машином пшеницу вршио, неће ваше пустити да им коњ преко гувна потрчи, мањ ако ових

машина не стане! Испочетка људи су се бојали и избегавали да њом раде, највише с тога, што још никад не радише на машини, а друго што им је и слама крупна. А кад доцније видеше, да им ја с машином из једне крстине (у једну крстину рачуна се 21 сној) извршим 70—80 ова пшенице, а они с коњима извуку из једне крстине једва 20—25 ова пшенице и то помешане са балегом, из онда, кад видеше, да ја с машином овршим дневно 25 крстине, а они са два коња тек 6—7 крстине дневно, дакле кад народ виде да са машином више 50% зрна газиу у амбар дође, онда прионуше сви да са њоме раде. Али коме је мо пре једну машину. Сами су људи признали, да ако и плаћају ваше надничарима и за друге потребе, онет газиу остаје 20% и то баш чисто. — Скоро ових дана прошао сам покрај оних слама где је са машином рађено, на тој слами *нема ни једно зрно* да је после коше провалијало, а на оним местима, где су коњи вршили, провалијало је тако, да би могла стока рахат да пасе, а то нас је све још тврђе уверило, да је машина боља.

Далје, дописник наругује за себе једну машину с вилном, што коњи окрећу и т. д.

Овај сно допис извели, да земљорадници добију сведочанства о овој машини и да се од самог народа увере о доброту њеној, при чему престаје свака даља друштвена препорука.

Зашто су некоји краставци горки?

„Кад се год врежа (лоза) од младих краставаца повреди, или кад су краставци посејани у ладовини негде, где нема довољно сунца — увек ће бити горки,“ вели *Николд*. Краставци вољу јаку топлоту и само при довољној топлоти и умереној влази добро напредују, а ладовину не вољу никакво. Они највољују заклоњене и непреставо сунцу изложене брежуљке. **Р.**

О Г Л А С И.

ПРОДАЈА ИМАЊА

Пољско добро, четврт сата од Београда удаљено, од прилике 25 јутара земље у једном комаду са кућом, баштом и виноградом, сасвим спремно за економију, продаје се из слободне руке. — Јавити се треба г.г. Гаји М. Матићу секретару друштва за пољску привреду, или Милисаву Миловановићу, благајнику истог друштва. (3—6)

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 6.

ПЕЧАТ СВЕТОМ И. И ЗИ. ДАВА
У БЕОГРАДУ.

УПРАВЉАК ПРИВРЕКОВО:
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СВАКА 40 КРОНА. У. БИО. 4. ВОЈ.
ГОДИШНО.

31. ЈАНУАРА 1874.

О гајењу крава музара.

Добре краве нису увек депог облика. Швајцарске краве имају у опште лено и заокружено тело; напротив краве холандске, које су, одсеком узевши, најбоље музаре, доста су мртавог тела, јер код њи саразмерно највећи део рање служи за производњу млека. Можемо дакле напавити на добре краве музаре свакојаког вида; код њих се у опште и не назив толико на лепоту, колико више на способност за произвођење што обилнијег и што бољег млека. Најбоља крава музара она је, која даје највећи добатак, т. ј. која утрешу рању, својим произвањем млека, на најобилнији начин наплаћује. Но како и лепота вод стоке има неке вредности, то ће и добра музара имати тии већу цену, ако је уједно и депог телесног узраста, те ће свом газди дати двоструки добатак.

Како саопште белог или знаци означају добру музариу краву?

Чуди наводе следеће знаке: Цела опостница (скелет) треба да буде фиња, глава лака, бокови мало удубљени, дојич део погу танак, крста широк, реп танак, мускуларне форме заокружене, кожа мекан и гинка, лака танка, виме велико, а сисе (брадавице) меусобно подједнако раздалене.

— А напротив крава која павичи бику, која је крупних костију, дивљег погледа, дебеле коже, тврдах лака, редовно је лошија за произвођење млека.

Виме вели следеће: добра крава музара има увек кожу гинку и мекану, опостницу фињу, лаку мекану и глатку, виме четвороугласто и фином кожом покривено, сисе су средње величине. Виме пуно млека је велико и тврдо, а кад се измуне, онда је малено и сасвим мекано. Виме, које остаје увек велико и тврдо, и које има сисе малене, хрћав је знак за мужу. Виме, које је покривено дугачком лаком, али кратком и густом и тврдом, још је гори знак. Ово вимена на унутрашњој страни између стегана, треба да је кожа првенкасто жута и сасвим кратком, меканом и фином лаком покривена. Такођер ваља назити, да све сисе доје, да виме није у својој унутрашњости тврдо, или да није од чести пресушило.

Многи краваца опет назе на друге знаке. У осталом не може се по самом изгледу за све случајеве са општом сигурношћу одредити: ни количина произвања млека, а још мање његова квалитета, па зато то све зависи, не само од устројства тела кравијег, него исто тако и од рање и целим поступањем при нези. Једна крава даје много млека, али јој је млеко водено; друга даје густо

и добро млеко; који такођер доста обилазито у време после телења, али засуши већ три или 4 месеца пре но што ће да се отели; Једно је млеко опет боље за произвођење сира, а друго за прављење масла. Краве, које добијају много и бујне ране, могу наравно давати више и бољег млека, него оне, које се ране лошијом раном, а прста ране такођер знатно упливине на квалитет млека, па се тако н. пр. одма распознаје млеко оних крава, које су рањене репом, зелем, или које једу мрљу, кукуруз итд.

Крала доброг узраста, благе буди, која се лако рањи, и која даје обилно и доброг млека све једнако до на шест недеља пре но што ће да се отели, од велике је вредности, и кравар ће морати настојавати да је што боље учува, и да му пасмина такве краве што чистија остане.

Рана за краве музаре мора бити увек добра и обилна; ако се лети гоне на пашу, треба за њи одабрати најбоље пашњаке, а ако би се раниле непрестано у стаји — што код нас још до сада није уобичајено — треба им дати што бољу крму, било зелену или суву. Биле на мочарним пашњацима не ваља начичито за краве, шта више, може им проузроковати и болести; и саме краве кад су на пашни неће да пашу у мочарна места, осим ако су тако гладне, да их је глад привукла да тамо пашу. Жетка рања даје више млека, него ли вруга; 50 ове зелене дегелине произведеће више млека, него иста та количина кад би се осушила. Зато треба крвама давати рану што више разређену, па уз то увек понешто мало соли, да више пију, и да се тако подмोगне производња млека. Но разуме се, да ни у том не ваља претеривати, да не буде млеко одвише водено.

У Енглеској се лети краве пасу у ограђеним пашњацима, где није нужно пастиреног надзора; у Швајцарској подлазе краве већином на алијне пашњаке, а по другим земљама је такођер паша више или мање уобичајена. Ако пак гада нема паше, или је нема довољно, онда му се ваља постарати за рану с друге стране.

Кад се прелази од зимског рањења на летње, ваља опрезно поступати, да се зелена рана даје крвама с почетка у малим порцијама, и то помешана да буде са сеном или отавом; у том погледу треба особито добро пазити онда, ако је зелена рана млада, мекана и јако водена; иначе би могла настати зле последице за здравље кравине.

Интерес гаде, који рањи краве музаре, састоји се у том, да он добива од њих што више и што бољег млека, а то ће моћи само тим начином

постигћи, ако их буде раниво што обилнијом и што бољом раном. Што год *више ране* могу краве у своје тело сировести и у млеко претворити, тим ће и *више млека* давати, а што буде *боља рана*, којом се краве ране и у млеко претварају, тим ће и *боље млеко* бити, пак ће тиме и гада неће добити изгати. — Швајцарци имају једну пословицу, која вели, да је крвава као чинија: из ње се не може ништа извадити, што није у њу метнуто.

За поучан пример може служити, што је у том погледу испустио немачки полупривредник *Риделс*. Он приповеда ово:

„Једном дођоше к' мени Швајцарци, да прекупе сво млеко, што сам од мојих крава добио, да од њега праве сир. Не могосмо да се погодимо; но у течају разговора опазих, да ти људи знаду много више од мене у погледу начина, како треба жару рањити и од ње хену приети. Ја помислих, неби ли добро било, да ја њима предам сав поступак и негу у произвођењу млека од мојих крава. Они пристадоше на мој предлог, те ми начинисмо погодбу, у којој је установљено, да ја дајем преко целе године рану за моје краве, а они да приме сву брину за краве, а за сво добијено млеко да ми једном за свата утирђену цену плаћају. — Прва последица ове погодбе бијаше, да сам ја на скоро морао продати близу половине мојих крава, јер су Швајцарци давали скоро дуго толико ране, што су краве пре добивале, те тако није могла ни из далека дотичати она рана, коју сам ја добио на свом имању. С почетка сам ја очајавно, видећи, где Швајцарци траже по уговору толку множини ране и то најбоље. Ја сам то за сигурно држао, да сам ја одире мојим крвама давао обилно ране, управљајући се по пропису чувених писаца, у које сам имао поднуто поверење, јер кад н. пр. *Тер* вели, да подоста крушно узраста крава на дан по 8 оха сена или друге толико хранеће пиће потребује, ја сам мислио да сам учинио много, кад сам до 1½ оке дневно више давао. — Али и ако је у ранењу мојих крава била велика промена, то је промена, гледећи њихово стање и производњу млека — била још већа. Моје краве постајаху од дана на дан све дебље, а на посетку се тако угодније, као што је случај Фараон. Него је тако и мнозина произведеног млека бивала све већа, те знавала двоструко, троструко, на посетку и четвороструко но прије. — Тако је мени 40 оха сена, или друге крме исте вредности, дало по три пута више, но одприје, док моје краве нису тако обилно рањене.“

Овај пример јасно сведочи, колико је сраз-

марно већи добитак газдин, кад своје краве обли-
није рани.

Крава, кад се отели, доји течајем први четири
недеља више, а затим постепено све мање, док
на послетку сасвим пресуши, а то време наступи
код добрих музара на 7 недеља пре но што ће
да се отели. Чуди наводи, да швајцарске краве
средње величине дају одсеком преко године —
узевши ту у обзир и оно време кад засуше — дневно
6 ова млека, а уз особиту рачу 7 до 8½ ова, а
то износи преко године 2190, 2555 и 3102½ ова
млека. Вилероа спомиње, да има холандских краве,
које дневно по 20 ова млека дају, а то би чинило
преко године 6300 ова.

Краве се музу на дан два или три пута. Кравари,
код којих се музе три пута на дан, онајају, да
се тим поступком и начином више млека произ-
води, пошто се млечне жлезде више подражују,
али само од тога краве јако слабе. Али се сва-
којако препоручује музати краве неко кратко време
одма после телена, пак онда свести на два пута
дневно.

Увек треба на то пазити, да се краве измузу
до краја, јер је последње млеко најиснаје, и не
само зато, него и зато, што се иначе у намену
застало млеко у намену згусне, згрудва, па пречи
млечним жлездама да излучавају ново млеко, а
због тога може добра крава за свагда да се по-
звари.

Чуди спомиње, да су пре неколико година у
Енглевој изнашли особну, врло просту и јефтину
машиницу за мушење, којом се може за два ми-
нута сво млеко из вимена измузати. То би била
заста велика уштеда у времену и послу.

Пропањивање млека код краве најобилније и
најбоље је у добу између пете и десете, или два-
наесте године; пре и после дају краве мање и
лошије млека.

Множина млека опада појављивањем спољног
нагона. — Краве јалове, које не могу стеопе
остати, те се често терају, увек су више или
мање узнемирене, а то знатно оубунава излучи-
вање млека; а брже краве опет дају све мање
млека, у колико већи заматах у утроби бива, јер
он за своје развиће потребује све више рана.
Зато неке газде, којима је највише до млека стало,
дају своје краве *напоити*.

Шпоњеним се прекине спољни нагон, краве
дају више и бољег млека и остају дуже времена
добре музаре.

Кравље млеко има у себи од прилике ове
ствари:

87·5 % воде,
4·5—5 % млечног шећера,
3·2—4·5 % сирне материје,
—4 % масла, и
0·2—0·6 % соли.

Где може газда да продаје млеко, као млеко
одмах, то је обично најбољи добитак; по пошто
се таква продаја може извести само близу вароши,
па ће због тога морати друге газде, које су уда-
љене од вароши, млеко на другачију корист обра-
ћати, а и ту опет треба према околностима удесити
начин како да се продаје: као свр, кајмак или
масло.

(Ф. В.)

Р

Нешто о оснивању и приређивању општинских растила (воћњана).

I.

Свестрану корист, коју нам воћарство даје,
увидио је већ одавна сваки разуман сељак, а то
је управо баш она околност, која нам обећава
најлепше надање у тој струци, кад почнемо нешто
у тој да радимо.

Корист воћарства врло је велика; оно нам даје
плод за домаћу употребу; у топлој лету угодну
ладовину; прибезиште кад нас пиша у пољу за-
тече, а и томе допринеси много чистоћи ваздуха,
а и одржавању нашега здравља. Кад су зими ве-
лики сметови и маглаштина, не би знали где смо
да воћака неми. На послетку, кад су нам толико
година слатки свој плод давали и једном престале
рађати, остаје нам дрво, које полари и столари
добро употребљују, а ако ни за то већ није, остаје
нам бар добро гориво. То је донка тако велика
корист, да се човек и нехотице запитати мора:
„Зашто више воћака не садимо?“ „Зашто леже
толики простори земље бадава, где би нам могло
красно воће рађати?“ И „зашто садимо још не-
престано друго дрвеће у крај друмова а не воћне?“

Ова су питања тако јасна, да их не може по-
бити; јер има много општина, којих земљиште за-
бадава лежи, где би нам иначе лепо користити
могло. Покрај друмова седи се и код нас још
непрестано дивље дрвеће на место воћака. Оваково
нам дрвеће само шкоди, јер нам засада цело зе-
мљиште, чини препреке киши и сунцу и на послетку
нам отешчава рад, кад год земљу нашу обрађујемо.

То чини једино овако дивље дрвеће, а погле-
дајмо само земљиште, уз које је засађен јаблан,
како нам далеко у пољу сенку своју баца и колико
нам тиме шкоди!

До душе и воћне бацају своју сенку по пољу; а ја је то незнатна штета према користи, што нам дају својим плодом. Ако дакле украј путова и друмова садимо дивље дрвце, које нам само шкоди, а ничим не користи то је боље да садимо воћне, којих је штета на спрам користи незнатна. Зато најбоље је препоручујемо нашим општинама, да се више не до сада воћарством баве.

Питање је сада: од куда и како би себи најјетиније могли набавити младе воћке? То би био општински воћњак, ако га засадио. Садња мора знати јетиније садити т. ј. да му то сађење не буде скупо, и мора већ у напред бити уверен о добром успеху, т. ј. он мора знати, коју врсту да сади, да се не би забављао много мучно, кад би му дрво слабом родом уродило, или ако би у добром, а оно би мало родило.

Сад ћемо видети, на што све имамо да назиемо, кад растило или воћњак засађујемо.

Како простран треба да буде општински воћњак?

Величину, т. ј. простор општинског воћњака не можемо у напред означити, то се мора оставити дотичној општини; јер при опредељивању простора морамо разне околности у обзир узети. Те околности пак може само таква једна особа знати, којој су општински одношаји добро познати. Ту нам се ова питања стављају на среду:

Колико би воћница могли у опште у самом месту требати?

Да-ли на једанпут, или мало по мало?

Колико у овом иа оном пролећу?

На ком би земљишту најбоље успевале на пр. јабуке, крушке, шљиве, трешње на ораси, и колико да се сади од сваке те врсте?

Да-ли ће се временом украј друмова воћне садити?

Да-ли која обављана општина већ има такав воћњак и како напредује?

Ова питања морамо уважити, а кад смо их зредо проучили, онда можемо и простор означити.

Узмимо п. пр. да општина треба сваке године 1000 комада младих воћака, које за себе, које за обављње околине, а ми знамо, да на простору, који је фат широк и фат дугачак, дакле на једном квадратном фату, можемо 18 младца одгојити, то би онда за ових 1000 комада морао бити простор од $55\frac{1}{2}$ квадратних фата. Но како ми у том расту имамо једногодишњих, двогодишњих, трогодишњих и до седмогодишњих калемака, то би онда земљиште морало бити $388\frac{1}{2}$ квадратних фата пространо. К тому додајемо земљиште, на ком ћемо семе да посејемо, а то сачињава седм део од

целог растила дакле овде $55\frac{1}{2}$ квадратна фата, те ћемо онда морати имати простор од 444 квадратних фата.

Али сада морамо путове и стазе рачунати, без којих растило не може бити, а те чине десети део од површине, овде дакле ово 45 квадратних фата.

Сад, ако хоћемо сваке године 1000 калемака да произведемо, то их морамо најмање 1100 засадити, јер их скоро десети део утине. За ових 100 калемака требамо ми у седам година простор од $38\frac{1}{2}$ квадратних фата, то мора онда цело растило заузимасти простор од 528 квадратних фата. Из целог слеђује то, ако оћемо растило да имамо у ком би одиговали 1000 добрих и здравих калемака, а поред тога и седмогодишњи обрт, то мора цело земљиште сачињавати трећину јутра. Р.

Време и његови предвјесници.

(СРЕПТАЛ).

Предомишљања о плодности и неплодности једне године:

1. Доброј се годяни падати можемо, кад сва четир годишња времена сходна својства имаду, кад воћне одвише непонесу и кад реке и остале воде презног риба нехају. Кад јововина много млади пунољака носи. Кад ора, пошто прецвета више анста не пада покаже; кад морски (наси) дух лепим, врвним цвеном узцвета, у ког лишће неће дуго да увене. Све то, кажу, да плодну годину предсказује. Ако ора добро понесе, понеће и стрмнина. Кад воден-бика (букач) рано пропева, биће плодна година.

2. Напротив се неродице бојати можемо, кад годишња времена нису таква, каква би по природи требала да буде; кад слана, мраз итд. у невреме дођу; исто тако кад се више не обично укажу мнени, падови, жаже, муге, гусенице, спавајци, змије итд.; кад нађу у време кад усеви цветају јаке олујне и цет пре времена понаваре; кад птице уочно шуме остављају и у села и вароши долећу.

3. У смотрењу родне и неродне године по месецима, ово се предомишља:

Месец *јануар*: Многа киша у овом месецу шкоди усену. Ако у овом месецу буде мало киша, биће у своје време наше вина.

Фебруар: Кад горњаци у овом месецу дувају, кажу да ће плодна година наступити. Ако у овом месецу нема јаких мразова, може лако ладно и усевима штетно пролеће наступити. Кад се у овом месецу мушнице разиграју, онда овце скапавају, јер

ладно продеће настуна, које овце неподиносе. Кад се смирута земља разиравају, онда се шткодљива испарења развијају, која су и човеку и стоци шткодљива.

Март: Ако је у овом месецу време суво, у априлу влажно, а у мају ладно, онда обично настаје родна година. Влажан, кишовит март, ретко кад родну годину доноси. „Зелен“ март, ретко над добра доноси. Велики снег у марту шткоди усеви и винограду. После многих и густих магла у овом месецу, следеју јаке кише.

Април: Топла киша у овом месецу предсказује добру жетву и многу дивљач у јесен. Сув април никад није селачу мио. Кад се зрана у првој половини овога месеца у ражи скривти може, предсказује добру жетву. Кад мушвица пре пропена, по што винова лоза потера, надају се доброј години.

Мај: Ладај мај доноси много и добра сена и много и добра вина, а ако није одвек ладај а ни мовар, биће пун и кошени и бурад. Кад људи око духова на зреде јагоде наћу, надају се, да ће им виногради добрим родом уродити.

Јуни: Ако је овај месец више сув и топао по влажан, онда ће то цветајућим виноградима добро доћи, а нарочито ако још томе и топла кишица следеју. Ако би у овом месецу и пао какав мраз или ладна слана, то све не може више винограду шткодити.

Јули: Медљика и никад у овом месецу шткоди не усеви и пашњацима, ако их скоро киша опрала не би. Кад око половине овога месеца киша пада онда се жир квари. Падне-ли киша у почетку овога месеца, онда обично ораси опадају, а дешњци прљају.

Август: Многи сунчани дани у овом месецу, допосе випородну годину, исто тако и ако је око преображења лено време. Јеленски рогови, који од Преображења до Усекновања падају, најбољи и најјачи су.

Септембар: Ако око Мале госпође настане лено време, онда ће идуже године бити випородна година, јер ће лоза лено и снажно растети моћи.

Октобар: Ако се нов месец (мјена) у леном времену укаже, онда ће и берба лена бити. Ако лишије у овом месецу неће да одпада, онда се сељаци боје идубег пролећа многих гусеница и гажежа.

Новембар: Киша, и на скоро одма мраз у почетку овога месеца, шткоди усемина. Сад се резвијају магле и испарења, која су посве нездрава. Ако снег на влажну и покислу земљу падне, слаби ће

усеви бити; а ако падне на суву и смируту, онда се надају доброј години.

Децембар: Ако пре Божића настане влажно време, онда је усевиња још добро, а ако би таково време после Божића настало, онда је усевиња хрђаво. Зелен Божић, бео васпре — а то за усеви није баш најбоље. Ако је од Божића до Богојављења облачно и магловито, кажу да ће идуже године боленштине да наступе.

(В. В. f. L.)

Р.

О мужи пре ранења, за време самог ранења и после ранења.

Заиста се то не може одрети, да није све једно у које време мужу да предузмемо, да-ли пре, за време или после ранења, јер се и овде на многе околности пазити мора, а да од мношине млека не губимо. Понајвише се безбрижно у овом делу поступа, мислећи, да није нужно ништа у обзир узимати.

Сад, по ма ком начину ми радили, на који ће се на посалетку краве повремену научити, мораћемо се у будуће, на нашу штету ил добит у множини млека, тога усвојенога реда и начина држати, који се само код протелница лако по вољи нашој уредити може.

Мужа на *кратко пре ранења*, на сваки начин најбоља је за краве, дакле и најпиробитачнија и за краваре. Краве су се пре тога дуже времена одмарале, пак ће још у сећању те пријатности и при мужи мирно стајати. Преживање, које обично $\frac{1}{2}$ до једног сата траје, непрекидно је, аа које се поводом најмање ларме на плашње прекрине и поводом тим се омет поремети цео ток варења.

Варење то правилно тече под свима околностима, и одвајање млека мора правилно бити. Осим тога неће краве после муже а за време ранења ничим узнемирене бити, него ће целу пажњу обратити на ток ранења, што се нарочито код живљих и немирних краву у приврење узети мора.

Мужа за *време ранења* има многих хрђавих страна, јер свака сметња од стране кравара неспосна је кравима. Оне су немирне и једнако главом по јаслака врдају, ретко кад да мирно стоје, мирно стојеће при мужи узнемирљају, јер је једне стране кравана неспосно да их во при „ручку“ узнемирава, где се у том обзиру заједно с човеком слажу, — а с друге стране омет заиста и хрђа се изроде, па једна од друге најбољи комад отимајући почну и с роговима да се бају. На тај начин

не може ово млеко подпуно да се измузе, а од измуженог може већина да се проспе. На последку све то додија и оној који музе, пак се онда обично цео ток ствари оконча тиме, да се столочица или бич у помоћ узму, а то целој ствари више шкоди, него што користи. Телесне и умне покрете треба овде у сваком случају избегавати, јер они цео ствар — као што је речено — кваре и упозањавају. Но ако су краве једном већ научене да се при музи самој рање, онда неће доглед ни стојати мирно, док им се рања не предложи. Ал у свима околностима не увиђаме добро тај поступак на одвајање самога млека.

Појење за време мухе било би може бити једино, што неби одвајање млека прекидало. При овом би било мање заједљивости међу стоком, јер он зна, да бој за водом неби ништа вредно, јер тога зеља свуд доста има. Кад би се добро промислило, морало би се до тога убеђења доћи, да би баш корисно било, кад би се краве на кратко пре, или баш за време мухе појиле, јер би се онда млеко боље одлучивало; ал то би требало подгавно увести, јер вода најбрже тече кроз све жиле, па и кроз млечне органе, те би и млеко боље и више текло.

Кад се краве добро напоје, а нарочито ако им се у напој дода мало мешина, онда ће им се чувено умирити и стојаће при музи мирно.

Али би овај поступак и с друге стране користан био.

Ми знамо из искуства, да, што је год млеко дебље, т. ј. што год више масних честица у себи има, да се таково млеко теже одлучује. А то је сасвим познато, јер је млеко тада дебље природе. Сасвим би то паметан поступак био, да се одвајање дебелог млека ускори, кад би га просто водом разблажили, разредили; на тај би начин мање масних честица застало у млечној води, те би од тог млека и више скорупа — кајмака добила. Но искуство је довољно посведочило, да се за лакше одлучивање млека не може вода као средство употребити, јер се од таковог млека мање и дужијег масла добија.

Ово мешање млека с водом може се само у виду напоја завршити, а не излазе мешањем. Поводом напоја следовао би и већи тисак на крвне органе, те би се у след тога и млеко из млечних жила лакше одлучивало.

Тврду рању за време мухе не треба никако кравама давати, јер се поме целу лакшег одлучења млека никако постићи не може. Краве хоће да су за време мухе мирне у сваком обзиру, јер и оне

саме — тако рећи — пазе на одлучивање млека при музи.

Муза одма после ранења, противна је самој природи правдој, и шкољива је не само крави, него и одлучивању самог млека.

(X-в.)

P.

О упливу месеца на растеће биље.

Из мојих двогодишњих опита јасно се види — вели проф. др. Фол из Бона — да светлост месеца исто тако на растеће биље упливине, као и светлост сунчана, у сразмерној јачини.

Ја сам била сејао у једнакој земљи и под једним истим околностима, пак сам половиноу тога посејаног биља оставио слободном упливу месечине, а другу сам половиноу од месечине даскама заклопио, и то нисам само онда чинио, кад месечине није било. Уплив месечине јако је падао у очи, јер је оно месечини изложено било и снажније успевало и бар у 14 дана пре цветало од онога, које сам од месечине заклопио.

Познато је, да и шумар и пољодејалац сад о неком порасном, сад омет о неком шкољивом упливу месечине говоре; и заиста је ово основана на искуству, ту никакве предрасуде нема, јер се о истини тога сваки дан уверити можемо и уверавати.

Шумар неће никад сваљивати дрва кад месец расте, јер зна, да се у оно дрво, које је сваљивано кад месец расте, пре узлегу дрви, него у оно, које је сваљивано кад месец опада. —

Баштован неће никад зељ, салату и друго зеље, које он лисица ради сеје и гаји, онда сејати, кад месец расте, јер га је искуство научило, да гореношћу и у то доба посејано зеље, радо у семе прорашћује. Али ће и. пр. карфила и друго зеље, које цвета ради гаји, онда сејати, кад месец расте, а не кад опада, јер зна, да се таква зеља онда посејава пре и брже развију. — Оно је право искуство: Месечни зраци упливишу исто тако на успевање биља, као и сунчани. У једином и другом случају се угљена киселина, која се у ваздуху налази, зрацима растира, те тако већина на развиће биља упливине, пак се зато биље при месечани и већма развија, те је онда и много сочније, него кад месечине нема. Кад се дакле дрво при растећем месецу, или боље да рекамо, при упливу сваљује, онда је и много сочније, и онда ће за прилику и много више рање у себи имати, но оно дрво, које је при опадајућем месецу сва-

живано, јер је ово суње, те ће се тако у оно прво дрво увек пре прилике улећи и укварити га.

Тогa ради шумар ће увек своја дрва при опадајућем месецу свакивати и никад при растећем.

Кад се семе посеје у време кад месец расте, онда ће бити дан и ноћ светлости изложено, и биће ће уливом те непрестане светлости, т. ј. непрестаним успавањем угљене киселине много брже и цветати и родом уродити. Ако хоћеш дакле цветати да здружиш, а ти немој семе посејати кад месец расте, него кад месец опада, или мораш биће за време растећег месеца преко ноћи покрити, да месечни зраци на њега не уливају. —

Зато се — као што смо мало пре рекли — и сеје оно зеље, које не треба да прорастује, онда, кад месец опада, а пређе жарноћ и свако друго биће, од ког хоћемо раније и добро развијеног цвета, онда, кад месец расте.

Професор Ритер добро примећује, да се биље при месечини сирзави и онда, кад жива у топломери још није до сирзављује тачке пана; а на против кад је облачно, могу та пета биља и неколико степена змије да подрже, без да се сирзаву. При месечини, где је небо сасвим, или бар од чести ведро, испарава се биље страховито; а ми знамо, да је испарење влаге са топлотом скопано, и да ту својему топлоту испаравајуће биље само из своје најближе околине узети може. Непрестано испаравање воде разводи и сам лист биљни, т. ј. испаравајућа вода узеве сву топлоту из листа, па не је собом однеће, а лист остаје без своје топлоте све ладнија, док те топлоте сасвим у листу нестане, и онда се овај сирзав. А наћи ћеш биља,

која се исте те ноћи нису сирзави, и та су у ладнини, под кровом на дрветом стајала, дакле онде, где месечни зраци нису допрети могли. Зашто се покрива биље да се не сирзави? Зато, да месечни зраци, иако ових нема, да мисли, који се у ваздуху налази, и који за своје развиће такође топлоте треба, никако на биље уливањем не може.

А што се при облачној времену биље не сирзави, ма ваздух и ладнији био, моћиће се из преднаведеног врло лако протумачити. Р.

Најбоља рана за ћуриће.

„Blatter für Gefügelzucht,“ препоручује следећу смесу, и каже даје најбоља: узми, вели речени живинарски лист, у шаке листића од коприве две шаке мирођије, скувај ово све у води, и додај после 5 тврдо скувани жуманаца. Све ово добро псецај и додај 3 шаке трица (мекња). Р.

Пића за кршевиту земљу.

Има много таквих кршевитих места, каменара, где неће уз првог земљоделцу поред највећег труда, ништа да расте. На таквом земљишту до је посејати граф Колоредо биљку *роменик* (*Anthyllis vulneraria* L.) те му се кроз више година тако труд наплатио, да су се за њим већ и суседни селаци повели. Рањени цвети бledo-жутих цветом, а листиће је перасто као и у граорке (*Esparete*). Биљка је двогодишња, коси се месеца јуна или јула, и изврсна је рана. Много се више пиће добије, ако се помена са овсиком на граорком.

(G.)

Р.

Г Л А С Н И К.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ,

за месец децембар 1873 год.

По извештају, који су стигли за месец декембар пр. год. знамо ово јавити:

Алексањачки округ. За време прошлог месеца народ се знатно најбољом отрепа свог и полагањем села својој стоји. Како народ, тако и стопа имала је хране знатно за време прошлог месеца. Заруље стоже било је у овите повољно, само што су се у срезу Бугар-моравском појавиле болести на овцима, но наставом лекара стало се на пут даље распрострању ове најлоше болести. За све време прошлог месеца крмље је било кривонош и свенош.

Београдски округ. Сви посејани зрнаи усени према времену добро напредују: за кукурузе је земље доста нау-

гарено, Сена ће довољно бити за домаћу стоку, која је свуда здравна била. Виногради су већ свуда напунити. Време је било у опште хладно и кривонош са снегом. Народ се сада занима са хранењем своје стоке и осталим домаћим пословима. Цена производина земљаским у срезу гроцанском била је: товар жита 130—145 гр. чар. — товар брашна пшеничног 150—160 гр. — товар кукуруза 80—85 гр. — товар јечма и овса 60—70 гр. — товар ражи 90—100 гр. — 1. ова говећег меса 3 гр. — 1. ова хлеба 70 пара — пар добрих волова 1800—2200 гр. — пар средњих волова 1200—1500 гр. — пар добрих коња 800—1000, а средњих 500—800 гр. — пар дебелих вожрова 900—1000, а врхавих 300—360 гр. — Једна кола дрва 10—15 гр. чар.

Валевишки округ. Засејани усени добро напредују, само што је по неким местима било случајева, те су људи морали храну засејавати на други пут, јер су ову прву посејану жито ову појели. Жира још по негде има и шине га во забрањива једу. Народ се знатно надгледањем стоке,

привривањем домаћих послова и радом, која се у опште у ово време може зрнати. Стока је била здрава и врне изражених са светом. Цене производа биле су: пар добрих волова 30—50 дуката — пар добрих крава 15—30 дук. — пар добрих свиња 10—14 а мравних 2—4 дук. — товар пшенице 120—150 гр. — брашно пшенично 150—180 гр. — товар кукуруза нова 80—95 гр. — товар јечма 75—80 гр. — товар овса 60—70 гр. чар.

Јагодински округ. Народ се понајвише занимао и извођењем и растурањем ђубрета по њивама и ливадама. Здравље стоке добро је и за њу има до пролећа довољно хране. Време је било мразовито и снежно.

Њиважевачки округ. О засејаном усеви не може се сад ништа рећи, јер то су сви усеви светом добро покривени. Народ се занима понајвише и погађањем својим домаћим пословима. Стока је сва здрава и народ има за њу довољно хране. Цене у ср. тамошњем биле су: товар пшенице: 110—120 гр. — товар пшеничног брашна: 120—135 гр. — товар кукуруза: 100—110 гр. — товар кукурузног брашна: 105—115 гр. — товар јечма: 60—70 гр. — товар овса: 50—55 гр. — једна ова хлеба 50 пара — пар средњих волова: 15—20 дук. — пар средњих крава: 8—10 дук. — пар мравних свиња 2—2½ дук. пар овца 85—100 гр.

Крајински округ. Народ се занимао својим домаћим пословима нарочито допљачењем дрва за огрев и надгледањем домаће стоке. Стока је добро а за њу хране довољно има. Из среза крајинског јављају да су виноградни сви орашани. Време је било мразовито, ветровито, мутно и снежно.

Крушевачки округ. Народ се у овом месецу највише занимао својим домаћим пословима, нарочито заграђивањем отара и извођењем ђубрета. Жира по неким местима има, а како јављају из ср. козачког, жира је већ нестало, који је и овако слабо родно, те народ скиме храну са житом. Стока је сва и у опште здрава и хране има за њу довољно.

Подравски округ. Сви у јесен посејани усеви сад су под снегом, те се ништа не може о њима рећи. Народ се занима својим домаћим пословима, Стока је сва здрава и хране за њу има довољно. Време је снежно и ветровито. Цене су биле ове: товар кукуруза: 50—80 гр. — товар пшенице: 120—130 гр. — товар овса: 60 гр. — товар јечма 54—70 гр. — товар пасуљ: 150—200 гр. — пар добрих волова: 40—44 дук. — пар средњих волова 26—30 дук. — пар добрих крава 10—15 дук. — пар добрих оваца: 2—8 дук. — 1. ова хлеба по неким продавцима продаје се по 60 пар. чар. —

Пољаревачки округ. Пошто је свуда већ напавало снег, то није се шта може рећи о засејаном усеви, није је народ што друго радио осим својих домаћих послова. Стока је врло добро здрава, само што из ср. жалењског јављају да се у селу В. Ладу појавила на говедима некаква болест, која је по исказу лекара произишла од хрљаве хране, и из ср. оногајског, да су неколико стада оваца боловале од богиња. Иначе је стока здрава и за њу има довољно хране. Време је било, као и свуда, мразовито са петром и снежно. Из ср. змијског јављају, да се 11. децембра у 1. сакот после подне осетило прилично јак земљотрес. Цена производа била је следећа: товар пшенице: 140—150 гр. — товар кукуруза 90—100 гр. — товар јечма 72—86 гр. —

товар овса 60—70 гр. — пар волова: 1400—1600 гр. — 1 ова хлеба 70 пара.

Руднички округ. О јесењим усеви толико се сада може само рећи, да је народ доста посвео, што тако и утврдио је прилично за пролетне усеве. Стока је здрава и хране има довољно. Време је снежно, 1 ова хлеба 60 пара.

Смедеревски округ. У овом месецу народ није више орао ништа сејао, зато што је снег пао, па је земља смрзла. Народ се занимао својим домаћим пословима. Проходна пшеница и кукуруз, како јављају из ораниког среза, била је доста добра, нарочито при крају децембра. Пшеница је продавана по 140—145 а кукуруз по 85—90 гр. од товара,

Црногорски округ. Док није снег био пао, народ се још помало занимао угађењем земља за јарину, а кад снег лежљу притисне, овда се и народ занимао својим домаћим пословима. Стока је сва здрава, и народ за њу има довољно хране. Хране у кукурузу народ има доста за исхрану своју, осим у селима Злоту и Подгорици, где је врло мало хране нађено, тако да су селани принуђени куповати је. Дрвца није било нађено.

Чапачки округ. У овом месецу народ се занимао обичним кућевним пословима, јер је снег покривао земљу, па је није могао орати. Сена за сточу има довољно а стока је здрава. Као нешто особито јављају из ср. студеначког, да се 5. децембра у 6. сакоти у вече чула на ранској јави грмљавина и жуње су сенале а затим је снег пао, потом су настали јаки мразови те се реке смрзле. Цена је хране у том срезу била: товар пшенице 120—140 гр. — товар брашна пшеничног: 135—150 гр. — товар кукуруза 90—100 гр. — товар овса 50—60 гр. — 1. ова хлеба 50 пара — пар добрих волова 15—20 дук. — пар добрих крава 8—10 дук. — оваца 1 дук.—100 гр.

Шабачки округ. Јесењи су усеви за сад добри, само што су многи велику штету починили и посејану храну општегали, али јави мразови су их доста утажили. Стока је здрава и за њу хране има довољно. Пасе су такође добро једна кошница даје 10 ова жда. Виногради су по већој части остали по загнутим. Време је снежно.

Приморје. Округи, који нису напоменути, не посламо извештаје.

(По званичним извештајима).

О Г Л А С И.

ПРОДАЈА ИМАЊА

Пољско добро, четврт сата од Београда удаљено, од прилике 25 јутара земље у једном комаду са кућом, баштом и виноградом, сасвим спремно за економију, продаје се из слободне руке. — Јавити се треба г.г. Гаји М. Матићу секретару Друштва за пољску привреду, или Милосаву Миловановићу, благајнику истог друштва. (4—6)

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 7.

ИЗДАЈИ СВАКОГ 15. И 30. ДАНА
У МЕСЕЦУ.

УПРЕДНЕ ПЕРИОДИЧНО:
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СВАКОГ 40 ГОДИНА 3. ИЛИ 4. КОП.
ГОДИНА.

15. ФЕБРУАРА 1874.

П О З И В

НА V. РЕДОВНИ ГЛАВНИ ЗБОР „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

Одбор друштва за пољску привреду, у седници својој од 2. фебруара о. г. а сходно §. 19. устава друштвеног, решио је да се:

V. РЕДОВНИ ГЛАВНИ ЗБОР ДРЖИ У НЕДЕЉУ 24. ФЕБ. О. Г.

у стану друштвеном, код министарства финансије, где је пређе било министарство просвете и црквених дела.

Седница ће се отворити у 10. сати пре подне, а одмах после службе божије.

С тога подисани, на основу §. 28. устава друштвеног, учтиво позива г.г. чланове друштва, били они утемељачи, редовни, почасни или помажући, као и све љубитеље пољске привреде и народног напретка, да изводе у речено време доћи на збор.

Предмети за претрес и решење биће ови:

1. Читаће се извештај о радњи друштва од 1. Новембра 1872. до 31. Октобра 1873. год.
2. Поднеће се рачун о приходу и расходу за рачунску 1872 и 1873. годину.
3. Тражиће се одобрење за више утрошену суму на грађевине, него што је такова буџетом за 1873. год. одобрена.
4. Бираће се благајник и одборници, који ће наступати године у име друштва радити.
5. Бираће се два контролора, из помажућих чланова, који ће рачуне за 1873. год. прегледати.
6. Бираће се нови редовни чланови.
7. Поднеће се на одобрење предрачун издатака друштвених за 1873 и 1874. годину.
8. Почем је прошлогодишњи главни збор решио, да се 1874. год. излог пољско-привредних производа и домаћих рукотворина држи, то ће се ове године имати решити: гди да се овај излог држи?

9. Поднеће се: предлози од подружина или појединих чланова, ако би их било, који би у круг радне главног збора спадали.

У Београду 4. Фебруара 1874 год.

ПРЕДСЕДНИК ДРУШТВА ЗА ПОДСКУ БИРОВАЊЕ
М. СПАСИЋ.

РАСПИС

МИНИСТРА ФИНАНСИЈЕ СВИМА ОКРУЖНИМ И СРЕЗКИМ
НАЧАЛНИЦИМА.

Расписом Министарства Финансије од 27. августа 1872 год. ЕМ 1614, препоручено је окружним и срезким начелницима, да озбиљно и живо настану код народа у свом подручју, да што више и што пре јесење усеве сеје и за пролетње угари, обавештени га о важности јесењих усева и угарењу за пролетње усеве сходно „Поуки Земљоделцима о јесењем и пролетњем орању и сејању“ која је напечатана и свима општинама и селима 1872 године разаслата.

Но једно, што је зима прошле јесењи рано напустила, а пре тога и доста је сушно време било, па је лако могуће, да је због тога многи земљоделци без јесењих усева остао, а друго, што је време дошао када треба отпочети пролетње усеве сејати, — то сам се нашао побуђен препоручити свима окружним и срезким начелницима да народу у складу са својим озбиљно препоруче и живо настану, да одма и како се гди време упале отпочне пролетње усеве сејати. При овојне треба народу објаснити одакле је велике користи, кад се пролетњи усеви благовремено и онда посеју, када довољно плаге у земљи има и када се није бојати, да ће земља закорети, па усеви или овозишати, или пропасти, или и непосејани остати.

У исто време, како је прошле године храна уродичава била, које највише од хрљавог и нечистог семена пролази, треба обратити пажњу народу и на добро чишћење семена, јер само од чистог и доброг семена, може се чистом и добром плоду надати.

ЕМ 317.

6. Фебруара 1874 год.

У Београду.

Да ли су нужне природне науке пољопривреднику?

Највећи научељаци велу: „Човек се истина као човек роди, т. ј. он је при порођају добио вид човека и способност да може бити човек; али тек развијањем те способности мора правим човеком

постати, т. ј. он мора мислити, осећати, вредан бити и учити као човек.“ Све то учи он од људи изражањем, које му се постепено даје, и које он додије сам себи присвојавати и већма развијати мора.

Сравнимо само једно дете, које никако с људима у додир не долази, и које никаквог изражања нема, — оно ће се прло брзо морати подијачити и спашће — ма да има изглед човечји и услове да може бити човек — до скота, па шта више, и испод скота, и то је најтеже, тако подијаченог човека дотерати, да постане правим човеком. Повесница има довољно примера, којима је то посведочено.

Изражање, које је човек кадар себи присвојити — нема границе. Овако је код појединих људи и код читавих народа. Свако задобивено изражање само је један ступањ, преко ког још више степен има, и што је задобивено изражање на вишем ступњу, то се све више уверавамо, да још више ступња има; код простог човека ретко ћеш то осећати вањ, с којим се управо човек од скота разликује.

Многи људи стоје још испод степена изражања овога столећа; редак је од њих, који се са особитим даром родно, те се је тешком муком и трудом на виши ступањ изражања подићи могао. Такви су људи опредељени, да напредују у изражању свога народа, и да га на што виши ступањ подигну. Они су у том случају примери, којима други по могућству треба да следеју.

Не треба се ни најмање чудити, кад тек при далеко напредном изражању видимо, како мало знамо, јер тек онда све већма увиђамо, да још много заостаје, што треба да знамо. Ту морамо бити смирни и припознати: да незнамо скоро ништа, кад сравнимо с нашим знањем оно, што још треба да знамо и научно. И то нас баш побуђује да што више учимо, и да се што већма изражавамо.

Овоме баш противно наћићемо код неизображених, код незналица. Незналица ништа од онога незна, што би знати могао, или што треба да зна; зато он и мисли да све зна, он се обично поноси са његовим незнањем и презире оне, који од њега више знаду, јер он по свом увиђању незна за више какво знање, а он и држи, да му није нужно

више да зна; зато баш и не тражи поучења, па шта више, ако га што и посаветујеш, не ће те ни послушати. Стари један наученак вели: „Против дудости узалуд се и богови боре,“ а данас још живи један велики наученак, који вели, „да овај данашњи свет треба најпре да изумре, па да га други, нови, замене, који ће способнији и наклоненији бити, да науку призна.“

Да ми настојавамо, да нашу праву срећу утврдимо, и да са настојним изображењем човечанску част задобијемо, не треба ни доказивати, то је бар данас јасно, јер би иначе значило: у море песак бацати.

Стари песник Виргилије вели у својој песми о полодеству ово: „Срећан је онај, који делање природе зна.“ Он је умал човек, јер он судује са промислом створитеља, који му на руку иде да позна делање ствари које је он створио, и које ми укупно „природом“ зовемо. Он је срећан човек, јер му наука његова даје најчистије радости и уједно највећу материјалну корист.

Да је то, испрва наравно само научно знање, достојно занимање човеческо, доказује Бако са овим красивим речима: „Што је творац за вредно нашо да створи, вредно је и да знамо, јер је знање слака од постојећих твара.“ Може-ли се тако одмах знатна ствар дешава казати и препијати препоручати?

О практичкој страни знања вели Цицеро, највећи римски песник у својој књизи о дужностима ово: „Ми морамо природи као нашем вођи следовати, и што је корисно, од ње употребити.“ Шта би ове речи друго значити могле, него, да цео наш рад по припознатим природним законима удемо. Противприродно делање једног човека, увек природа сама казни.

О истини оних речених изрека, сваки се дан све већма уверавамо. *Књига природе* припознаје се све већма за најнаучнију, најкориснију, ал и за најлепшу и најдражеснију. Доказа нам да је довољно: добро материјално стање појединих и целих народа, које они природним наукама захвалити имају, којима се они уче и строго по њима раде.

У тој књизи природе налазимо ми па права чудеса, којима се човек дивити мора, јер се увек нова чуда непрестано понављају; у тој књизи природе има доста материјала, да се човек научи вишем мишлењу, које нас дражи на дубља истраживања; у тој књизи налази и срце довољно и годесе дивотне и најплеменитије пријатеље.

Нов један наученак вели: „Природњак не може

никако изаћи из дивоте дивних природних закона, по којима је свака, најмања и највећа стварка уређена. — Природњак се не може никад на дуго потужити, ма у ком положају он био, па ма и у најзгоднијем, јер је природа за њега отворена књига, и нико му на оване свету вије у стању ову књигу да затвори, нити да му је одузме. У опште имају природне науке то добро својство, да човека и у најнепријатнијем положају ублажити могу. Ако човек у природи најумније за коње за вековечне припозна, што припознати мора, не може веровати, да догађаји у човеческој заједници, од случаја неког зависе. За мислећег човека нема дешава науке од ове, која му на руку иде, да знађе постанак свога сопственог бића, као и опстанак света онога, што се око њега налази, живи па стоји, или што се у земљи законито налази.“

Овим никакo не мислим да добијам вредност и корист других наука, које су човеку нужне; ал то стоји, да су природне науке најважније за сваког, а за пољоградника понаособ, и да све друге науке без њихове помоћи остати не могу, без да би изгубили најбољу своју подлогу.

Ово што овде реко, употреби ћу често на пољоградника, јер је природна наука за њега најкориснија и најпознатија. (ПРОДАЈНИ СЛ.)

О избору крмаче за приплод, понаособ.

Ма да при избору крмаче за приплод не морамо тако строги бити као при избору пераста, опет се зато и при избору крмача пазити мора. Нарочито се мора па то пазити, да крмача у свима својим својствима буде подједнака са перастом, јер се само онда наудати можемо међусобном подпомагању за наслеђење појединих својстава.

При избору крмача за приплод имамо нарочито па то да пазимо, да су од прелетнег порода, да су од осталих прасади најјаче и да најјасније показују то, да могу она корисна својства наслеђити, која се наслеђити дају. Зато је то велика погрешка држати, да је свако женско прасице за приплод добро; па њов избор за приплод треба из далека, одма после порођаја, пажњу обратити. Крмача за приплод не треба само спољашњу форму свога чистота која да има, него у њој треба да се предиде и користити унапређивајућих својства. Пре свега треба спољна форма крмаче извесно женске вежлости да има, јер она не предсказује само плодност, него и способност, да ће прасице

после порођаја ваљано гајити; а на против оне крмаче, које у форми својој много мушкога имају и на перасте нозаче — изникане су као мање плодне и као хрљаве матере. Од добре крмаче закључава се да има наглаву лаку главу и нежну њушку, умерено дугачак врат, врљавасто, а притом ниско и широко тело, у ком ће се многи прасици развити моћи; стражњи део да је доста широк, да буде удесан за парење (букарчење) и за ваљање, а ноге да су кратке и чврсте, темељне; осим тога се закључава да има за дојење многих прасади удесне сисе на трбуху, да не буде мање од 10 брадавица, а ако је могуће и 12, а при том да су за прављење млека одређене млечне жлезде здраве. Има свиња са 14 брадавица, а има их и са безбројним брадавицама, н. пр. са 11 или 13 итд. Све те брадавице морају у стању бити да млеко одвајају, јер кратко, тако зване „слепе“ брадавице, не користе за дојење младих прасади ништа. У крмаче треба да су сисе кад не доји малтине и меке, а за време дојења да су чврсте, напете и јако широке, јер неправилне дојке наговешћују слабу млечност, и поводом тим и слабу израну младих прасади. Поред ових спољних знакова, мора цео састав одговарати општој доходној цели; особито

мора бити развијена могућност за развитак, и крмача мора имати не само јаку јешност, него мора показати сразмерно појединој рани одговарајућу гојавност. Крмача не треба никакo да буде облапорна, па онда треба и ложију рину радо да једе и од ње да напредује.

Многи прасици, очевидно напредовање истих при сисању и подлину одрана свију опрасени прасади, то је добро својство крмаче, које се не може довољно оценити. Такова плодност није особено својство крмаче, колико је наследно од родитеља и прародитеља, па се зато при избору крмаче и на сој пазити мора. Чудоват пример особене плодности догодио се 1861 године код једног сељака. Крмача је опрасила у времену од 3 сахата 22 прасета, од којих 19 живих; од тих живи осташе 9, и напредоваше врло добро. — Крмача је само $2\frac{1}{4}$ године стара била, четврти се пут тада

опрасила и имаћаше 13 брадавица. Беше доцније једна крмача, која је 23 прасади опрасила. Први пут обично не прасе много крмаче, на зато, ако би крмача први пут мали број прасади опрасила не треба одма судити на неплодност и због тога је продати, а нарочито онда не, ако је од плоднога соја. Али плодност као да не зависи само од крмаче. Искусан један свињар опазио је, да крмача, која у слободи са нерастом живи, те овај више пута на крмачу скаче, више прасади опраси. Са оваком плодношћу мора и мнозина млека у првом сразмеру да стоји; добра крмача треба већи део поједене раје за време дојења на производњу млека за израну прасади да употреби; добра крмача мора спрам својих прасади бити нежна, блага и стрпљива, јер се овим не олакшава с њима обхођење само, него су и прасици мање изложени разним опасностима. Дивље, безудано

понашање и безбрижност, то су велике погрешке код једне крмаче, које су прасадима опасне. Крмаче, које су наклонене на ждерање својих сопствених прасади, и ако су то једном већ и учиниле, не треба их никакo за приплод више узимати, него рањити и заклати.

За приплод треба крмачу у таквом добу узети, у ком она за

своје сопствено развиће неће више много сокова и снаге трошити, јер њој треба за развиће својих прасади доста рине и снаге, а развиће свога сопственога тела мора се прекинути. У течају прве године толико се потроши на телесно развиће младог живинчета, да се ни помислити не може, како се тако младо живинче за приплод, без уштриби на развиће своје, употребити може. Има прасади од 4 до 5 месеци старих, па већ су „жари“, већ показују нагон за букарчење; то су само извесни случајеви, да се младе крмачице у 8-ом и 10-ом месецу за приплод приступити могу, само ако су крмачице подпуно телесно развијене и ако се нагон тај никакo неда ублажити и одклонити; али од првог прасења оваких крмачица треба што мање, и то најразвијеније, за даљи приплод оставити. Бива, да добро гајене и умесно неговане крмаче до 8-ме и 9-те године, а по околностима

joш и дуже, за приплод способно оstanу, али с обзиром на употребу за месарницу, а и за домаћу употребу, није саветно, да се крмача тако дуго за приплод употребљава. Свиње расту до четврте године, те тако могу по природи живети 15 до 20 година. Крмача је од четврте до шесте године у најбољој снази, те ће у то доба и за приплод најбоља бити, а после ће у том својству попустити. Што старије крмаче побаче, најчешће је уворк крупноћа тела и степен гојазности. Од 4 године старе крмаче бивају често тако тешке и дебеле, у след тога тако незграпне, да су још за време супрасности тако невољне, лење, а тиме су још већа и прасци у опасности, да их крмача не угуљаи, што су невесте и деце, да се брзо подигну, кад би приметиле, да на прасету леже. Од старијих крмача треба врло смотрено прасце за приплод бирати; а где је приплод од таквих већ ударио патраг, онда не треба за приплод од тих ни узимати више, него их сасвим баталовати. И крмаче се — као што је познато — поради гојена штроје, и онда дају ако нису старе, врло доброг меса и необично много сланине — масти. У старих је крмача увек месо жилаво, суво и румено, које при изради постане мрко; па због тога се старије крмаче и не могу добро да употребе, те је најбоље докле их само држати, док се нити пут не опрасе, дакле до пете године. Дуже држање могло би се оправдати само онде, где би се за прасење једино држале, и где се прасици за приплод остављали, по једино продавали; но и ту угодне околности бити морају. У десетој години опомине нас и то да крмачу уклонимо, што мањи број прасади праси, што су ти прасци све слабији и ситији и што нестаје у сисама млеко.

Овако маторе крмаче штројити, није ни саветно а ни у обичајено; код таквих, од приплота већ одлучених крмача, ваља се у толико ограничити, да се добром и снажним рланом што пре угоје и што пре покољу.

(По Руесу).

P.

О сејању пиринца.

„Wiener landw. Zeitung“ прича о сејању пиринца у јужним крајевима аустријске државе следећи чланак, па држи да неће згорети бити, ако га и ми нашим читаоцима саопштиме, јер и ми имамо онакових прилика за сејање пиринца у моравским долинама, као што их имају јужни крајеви аустријске државе.

„Од како изгубишемо Ломбардију и Млетке — вели речени лист — нестале у монархији нашој и сејање пиринца; једва се још тамо у приморју аустријском, између Молтаконе и Марана сеје пиринац, на простору од 2000 јутара (4000 дана). Хиљадама центи пиринца, што до пре неколико година царевина у својим земљама произишало, мора данас из туђих земаља да увози. Дужност је дакле држави за тим стана, да се та потреба, која толико стотина хиљада дувата из земље извлачи, другим начином како год наплати.“

„Можда ће се у јужним провинцијама аустријским одати људи, да сеју пиринац, ако се тога ради расишу награде. Као што се до јако опасити и искусити могло, каква је температура вода и земља у јужној утарској, онда, савињавајући то са оним пределима, где одавна пиринац сеју, можемо рећи, да се и код нас у јужним крајевима може сејати пиринац. А пиринац може у опште да роди свуда, где год грошће месеца септембра ил почетком октобра доспева, и где пре крстога дана не бива мраз, или га ретко кад у то доба бива.“

„Пиринац је усева, што расте у мочарним пределима, зато и роди пиринац, и у најгорим влагуштинама, где иначе једва трава и рогоз расте. А пиринац више добита доноси оном који га сеје, по ма који други од наших домаћих усева. Једно јутро пиринца донесе обично, ако је нале угодна земља за њега, по 3900 до 4500 ока зрна, а сејати се може од године до године без престанка проз више десетина година, нити ту треба љубити, ако само у води има нечега, што земљу гваји, т. ј. ако је вода прљави, блатнава, ако није чиста са извора. Осим тога даје једно јутро по 1200 до 1600 ока сламе, која је исто тако добра пића за стоку, као јечмена ил овсена. А ока неоуштеног пиринца стоје 25—35 гроша чар. Пиринац ретко кад хоће да омаде, нити му шкоди суша ни влага — зато од свега срца препоручујемо нашим земљорадцима, да покушају и да сеју пиринац — бар ако ништа друго, а оно опита ради, пак ћемо се онда знати управљати.“

„Пиринца има као и друге пшенице, с осјајама и без њих; и једну и другу врсту хоће земља да узметне; она зреа без осјаја, може и у ладнијим пределима да доспе. Главнио што пиринцу треба, то је: добра земља угодно поднебеје и вода; земља, на којој пиринац добро роди, не сме бити тресет, ни нескуша, ни шљунковита земља. Није мора бити таквог положаја, да се вода на њу у свако доба године до на 6 падаца навести и одвести

може; али та земља не сме бити подводна, да је иначе топи вода преко мере. Пад мора бити на сто стопа једну стопу.*

„Воде мора бити ту, колико је год земљоделца треба; и на највећој суши мора је једнако бити. А колико ће воде требати, то зависи од ступња топлоте, како је у ком пределу топло; што је поднебје топлије и суље, онда ће и више воде требати; у средњу руку треба у топлије годишње време на једно јутро, за дан и ноћ, 50 до 60 кубичних фати воде; вода се ту мора сливати по 15 стопа на 1 минут. Другим речима то ће рећи: та вода ваља да по три пута за 3 палца висине полије поље за 24 сата. Вода та не сме бити претопла; од априла до септембра нека јој је температура једно с другим до 8, Ром. сасвим топла вода шкоди усеву; угрејед се вода у том усеву на 24° Ром. пропадне род. У Италији увек убјеге топла вода усеви; а у ладним и кишовитим годинама увек боље гађа, него у топлим и сувим; а то је већ довољан доказ, да у пределима, где је поднебје умерено, ваља са сејањем пиринца опште чинити.“

„Нива на којој је пиринац посејан, изгледа као лепа ливада, где се вода загађивањем доводи и одводи. Земљу, коју ћеш пиринцем да засејеш, поделићеш на дугачке четвороугле; свако овако поље треба да је равно и као баљваном (панесеном земљом) ограђено. Земљоделца ће с јесени најбоље за пиринац земљу приготовити. Оне поједине четвороугле ваља добро узорати, ил', где је земља сасвим мека и мочарна, ашомом једно 6—8 палаца прекопати. Зими ће бразде добро измрзнути и грудве ће се лако вестрошати. При крају месеца Априла, ваља земљу и по други пут преорати ил' прекопати, али је сад доста, ако буду бразде 3 до 4 палца дубоке; после ће се земља поравинити онако, како се вода слива. После Ђурђева-дне одма, сеје се пиринац. На пет, шест дана пре тога, треба семе у бачви каквој у води држати, док непроклија; док је пиринац у води, треба га чешће мешати, да празна зрна на површину изађу и баце се. Воду ваљи неколико пути мешати да се не усмрди. Кад тај пиринац проклија, или правилније да рекемо, добро набубри онда га ваља сејати. При сејању треба да је на ниви бар 3 палца високо воде; семе се ту баца на сачму и како је теже од воде, а оно пада доле у благо и у њему остаје. Само кад је време тихо онда се може да посеје; јер кад је ветар, онда се вода таласа и семе на једну страну баца. На једно јутро треба 98—125 ова семена бацити.

Кад се посеје, онда за неколико дана већ ухвати клица с једне стране корена у земљу а с друге у висину, и кад до 2 палца нарасте, ваља одма воду одвести, и од трануљине плеснати, где је има после тога опет воду навести, и на ниви је оставити да пиринац 6 до 8 палаца не нарасте.“

„Млад усеви пиринца треба да буде зелениасто-жућкасте боје; позеленили сасвим, да већ угасито зелен изгледа, онда треба воду одвести с њега и за неколико дана без воде га оставити, док опет не почне да жути. Пред саму жетву треба воду одвести и ниву колико је могуће осушити. Жети га је најпробитачније српом, и нипако га не треба косити косом, а после се веже у снопове као и друга стрмнина. Снопове се вежује ил' његовом сламом, ил' врбовим пручем. Млади се са машинном или се врши с коњма, а то бива док је пиринац још влажан, а слама зелена. Омлаћен пиринац суши се негде, где је циглом ил' каменом земља патосана, на кад се осуши, онда се решета на ветрењачи за то удешеној, или се лопатом просто извје. На тавану, ил' где буде, сна се с почетка на танко, па тек кад се добро осуши, може се на гомилу сабрати. А пре него што се пиринац занесе на продају, жушти се млиновима за то удешеним. Са љуском од пиринца гоји се стока.“

„Као што рекосмо, пиринац, сеје се после Ђурђева, а доспева између Мале госпоње и Микола-дана; у Италији пак сазрева пиринац већ крајем месеца августа. Ако се слама од пиринца не може због влажног и кишовитог времена да осуши, добра је да се простире под стоку. А по оних широким баљванима, нарасте међу тим најдешње сено, а у шпанцима којима се вода одводи може да се риба гаји. Ако ниве теко леже, да се могу сасвим осушити, може да се сеје на зимце: кукуруз, пшеница, овак ил' дотелна, па затим опет пиринац; ил' кад се кукуруз сеје, ваља најпре добро наћубрити. Иначе ниве за пиринац није нужно ћубрити; а кад се ћубре, треба узети јако и добро ћубре.

Р.

Дим против мраза.

„Ко је године 1866. прегледао од мраза опашене винограде — вели „der Steier. Landbote“ —, осведочио се је, да су од оних у долини лежених винограда, само они онађени, који су према истоку, или југоистоку лежали, а они према западу окренути осталих не повређени и здрави. Узорак је овоме појаву тај, што су зраци рађајућег се сунца, источне и југоисточне винограде

одма или бар на брзо обасјали, а на западне су тек касније грануле, пак су се они виногради мало по мало одхрањивали.

То је свакојак најбољи лек, да се назебле младице здраве очувају, или бар да не буде толика штета, ако је могуће учинити, да се сирало лишће мало по мало одхрањује:

Ово лагано одхрањивање може се само онда постићи, ако се зраци рађајућег се сунца маглом, облацима, или уметно изведеним димом што дуже задрже, да на сирало биље не падну.

Да сиралом чокоту у поноћ димом притечем, треба да знам: кад се знам бојати мрза и како ваља ватру удесити, да начиним многа дима и да ти се свуд по винограду иа воћњаку понуче.

Особито нам долазе мразови с пролећа, или пак с јесени, и то после ладне кише или снега, па макар снег и не пао по равницама и брежуљцима, но само по вишим планинама. Ако се после тога разведрѝ, а нема ветрића, онда је сигурно, да ће сјутра мраз осванути.

Да будеш сигурнији, мораш познати на топломер. Ако жива у топломеру пре поноћи стоји на 5—6 степени Романовог топломера, а при том ако је поћ тиха, онда је штета ту; а ако после поноћи падне на 3—4 степена, онда је мраз у долинама готов, па се зато ваља побринути, како ће се штета одколони.

Нема ту друга лека, већ начини што више дима, који ће с једне стране заступати природне обlake, те ће оне даљом усапсе, а поћу из земље дижуће се топле зраке патраг узбијати; а с друге стране сунчане зраке задржати, да нагло не обасјаду сирало биље.

Подипном успеху могао би се само онда надати, кад би се тако димом цео предео застрео, кад би дакле сви виноградари, воћари и земљодели, тако димом димали.

За ту цeљ треба ватру паложити од таквих ствари, које хрљаво гору, као што је: тресет, маовина, труло дрвеће, скриво грање, пилотина, љубре итд., а почен се онде неће пламена, но само великог дима, то ваља непрестано ватру гушити са којекавним коровом, земљом итд. Овакове ватре треба дожити бар једно два пре, но што ће се сунце родити. Колико би таквих ватри требало, да се цео који предео од мрза сачува, не може се тачно одредити, јер то зависи од тога; како лежи околина. У нешто затворених долинама било би доста на сваки 100 коракља по једна ватра. Што је долина затворенија, тим мање ватре треба, а што је отворенија, тим више; тако би се број

ватри, ако је све добро удешено, мењао између 2 до 6 на једно јутро земље.

Ватре би се морале ложити с оне стране, од куд ветар дува. Ако је поћ сасвим тиха, онда ваља паложити на узвишена места, а изада не у шуми, или украј шуме, а не ни једним правцем, већ једну тамо, другу амо. Треба паложити ватру два сата пре, и оставити да горе два сата после исхода сунца.

Р.

Колико хранеће снаге имају разне зелене пиће?

Од више година испитиваше економи своју зелену пићу, коју за краве и остаду своју стоку сеју, да се увере, колико која од њих има хранеће снаге у себи.

1. *Првена детелина*. По професору Волеу има ова детелина у почетку цваћења 10%, а за време подипног цваћења 11% хранећих делова.

Ова је детелина у почетку цваћењу периоде најплативија, јер онда најмање дрвених честица у себи има. Кад је зелена, пре по што цваћати почне, није здрава за стоку, јер има у себи много *протенина*, и због тога, ако се не помеша са каквом сувом ратом, може стока најлакше да се надуне. Оба ова случаја можемо да избегнемо, ако на 40 ока детелине узмемо 4 ока суве сламе, кад ову исецемо и са детелином помешамо и онда стоку наранимо.

2. *Бела детелина*. Њу обично не сеју саму, него у смеси са разним травама, и онда је — нарочито за овце, прекрасна рана. Кад бујно расте, није здрава. Има у себи 11% рана.

3. *Луцерска детелина*. Она не успева на свакој земљи, него је у том права избиралица; неће тако брзо издати као остале детелине, стока се од ње тако лако не надуне, брзо расте, тако да се 3—4 пута на година косити може. У бујном стању и пре цваћа рани исто тако, као и остале прсте детелине. Воле је нашао, кад је луцерка једну стопу ниско била, да има у њој 12%, а у цвету 11% рана.

4. *Гроорка*. Њу можеш два пута косити, аа доносак није као у луцерке; напротив, она је од луцерке плативија, и успева на каменитој, сувој и кречовитој земљи, где друга биља јадно напредују. За такве је земље гроорка од велике важности. Од ње се стока не може да надуне. За коситбу је најбоља онда кад цвасти почне. У том добу има у себи 12% рана.

ОВЗНАНА.

5. Једну врсту *траве* тешко ћеш где засебну наћи, по увек су траве измешане са травама и дотелинама. Смеса од дотелине и траве увек је за израну стоке боља, него кад је дотелина на трава једне врсте чиста. Ми разликујемо слатку и киселу траву. Слатке траве имају стабла чворовита и шупља, а киселе траве нису ни чворовите ни шупље. По ове траве нису по себи киселе, него имају у себи више киселих честица, по оне слатке. Искуство нас учи, да је трава тим питавија и слађа, што је на њу више светлости, ваздуха и топлоте упаливасло, и због тога је она трава на брегу увек питавија од оне у долини. Протетва трава (сено) питавија је у 8% од јесење (отаве). Пре цватње има трава у себи 15%, а при крају цватње 17% рlane.

По томе су добре врсте траве 10—15% питавије од дотелине и дучерне; а за то може у својој калкулацији у толико доићи бити.

6. Смеса од више, пасуљанце, граора и овса, једнака је у хранској снази са дотелином. Смеси ову треба носити у цвету. Од ове смесе има вика и пасуљанца 10%, граор 11, а оvas 11% рlane.

7. Елда има 9% рlane.

Зелен кукуруз врло радо стока једе. Најпитавији је онда, кад мушки цветови цветати почну; доцније онатори, пак губи од своје питавије снаге. Ми имамо раног и позног кукуруза. Рани кукуруз има у себи 12%, а доцни 9% рlane.

9. *Лимбе од репе* по себи је врло водена рlane, а ако музаре краве шњиме раниш, добије млеко неки непријатан укус; а кад га много једу, добију пролив. У најбољем случају немају више рlane у себи од 4%.

10. Од *купуса* је *лишће* много боље и има у себи 8% рlane.

11. *Корене од купуса* има врло много рlane; *Вод* је нашао 13%.

12. *Лута дотелина* има 12% питавије снаге.

Р.

Средство против уједа пчелиног.

Ми смо у овом листу више средстава против пчелиног уједа наводили; по држимо да неће хрђаво бити и следеће да наведемо, које нам се врло просто чини. Одсеци једну кришку црна лука, па га мети на убодено место; а пре свега мораш жаоку наводити. Бол, вели Бајзе, врло брзо прође.

Р.

Друштво за пољску привреду набавља различите савршене земљорадничке справе и машине, које пољопривредне послове олакшавају. Од тих различитих справа има она у свом магацину у Београду ове справе и машине на продају по фабричкој цени:

1. Ручне машине за вршење из фабрике Х. Ланца у Манхајму, са њиховим прибором (спомоћним точком, уљем за подмазивање итд), које стоје на четири мала точка за лакше превлачење с места на место, по 32 дук.

2. То исто само без малих точкова за превлачење, по 28. дук. и 46. гр.

3. Бургове пугове од кованог гвожђа за лане, средње и тешке земље у три нумере, и то:

Х 1. по 6 дук. 14 гр.

Х 2. „ 6 „ 41 „ и 20 пара.

Х 3. „ 7 „ 15 „

4. Бургова сечка за сечење сламе, сена и кукурузовине, по 12 дук. 40 гр.

5. Сечка из фабрике Х. Ланца, са њеним прибором, по 15 дук. 42 гр.

6. Машина за круњење кукуруза са дрвеним постојама, по 7 дук. 51 гр. и 10 пара.

7. Машина за круњење кукуруза са гвозденим постојама, по 9 дук. 45 гр.

8. Ветреначе за пејање хране, са 8 различитих решета, по 11 дук. 20 гр.

9. Косе енглеске са наслонима за кошење стране хране, лаке по 1 дук. 38. гр.

10. Косе енглеске са наслонима за кошење стране хране, теже и мало теже, по 1 дук. 39 гр.

Који би дакле од земљорадника потребовао једну или другу од ових справа, нека се обрати на друштво, а коме је угодније, може и сам по какву справу доћи у Београд, где ће му се показати практичан рад са једном или другом справом.

Из канц. „друштва за пољску привреду.“

О Г Л А С И.

ПРОДАЈА ИМАЊА

Пољско добро, четврт сата од Београда удаљено, од прилике 25 јутара земље у једном вомзду са кућом, бантом и виноградом, сасвим спремно за економију, продаје се из слободне руке. — Јавити се треба г.г. Гаји М. Матићу секретару друштва за пољску привреду, или Милану Милошанићу, благајнику истог друштва. (5—6)

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI.

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У ВЕОГРАДУ.

БРОЈ 9.

НАСТАВНИКОВИ И ПОДАСТАВНИЦИ
У ВЕОГРАДУ.

УРЕДНИКОВИ
МИЛОВАН СНАЈСКИ.

ОТКАЗ: 30 ГРОША Ч. БИЛ. 4 800.
ПРЕДПЛАТА: 10 ГРОША.

15. МАРТА 1874.

Гајење ђурана.

Истина да је о гајењу ђурана или тука било у овом листу говора, али држио да неће агорег бити, ако нашим читаоцима саопштим и миље нашега друга „Gospod. lista,“ те да видимо како и он о тој ствари мисли.

Међу свима врстама домаће пернади — вели речећи лист —, стоје кокошке и ђурке у домаћем гадинству на првом месту; ове две пернади, кад би се рационално и с већом брижљивошћу гајиле, могле би бити обилат извор домаћих прихода. По пошто имућније газде имају других, претежнијих грана привредних, на које сву своју пажњу обраћају може се домаћа пернад сматрати за привреду мањих, сиромашнијих газда. Али кад би ови гајили домаћу пернад правилно и по становитим, из саме нарави пернади наведеним законима, могла би им се ова грана привреде обилатије наплатити, него што им се данас наплаћује.

Велика потрошак и према томе наравно и растећа цена, мерило је, којим се доходак пољо-привредних производа мери. Како је ком пољо-привреднику потрошак, и према томе цена тако нарасла, да газда од неџа има знатан доходак, добивши трошкове производа, онда настаје питање: Да ли су ове повољне околности само пре-

дизно, или су тако стаале, да се човек на њи поуздао основити може? Ако ово друго стоји онда газда не заслужује свога ижења, ако се овако повољним околностима не послужи. Да обратимо ове описке на домаћу пернад, за овај мах само на ђурке.

Како је још пре више година ретност била продати ђурана скупље од 8—10 гроша, продају се сад већ по 5—8 цванцника, а има случајева, где се за ђурке и 10 цванцника плаћа. Кад узмемо да се ђурану у нашој отачбини знатно троше, а особито ако на уи узмемо, да се наших ђурана и ван границе много троши, то нам не треба доказивати, да ће ђуријама цена све више за гајитеља тако повољна остати, да ће му се гајење обилно исплаћивати.

Али ако газда хоће, да му се промет с ђуријама с добитком исплати, не ваља их онда гајити онако, како је то од праједова научно, него треба и онде да рационални путем удари. Од свију врсти домаће живади, младе су ђурке најнежњије, јер их у младости највише угине, с тога их на многих мести и неће да гаје. По нама се чини, да гајење ђурана у многим местима само с тога неуспеха, што се не познаје нарав ове домаће птице, те за то онда не може ни предусрети невољи, због које ђурији гину. Ми ћемо дакле обра-

тити пажњу привредника и домаћице на неке околности, које се код ове пернади ни су довољно уважавале.

Сво наше домаће живиство је препитомљавањем, променуло на неки начин своју првобитну нарав, јер смо га присилени да се мане онога живљења, како је живело у првобитном природном стању. Не велимо тиме, као да би смо хтели са Русо-ом рећи „*retourner à la nature*“ — повратити своје живиству првобитно природно живљење; али видимо, да је првобитно проучити дивље живљење прародитеља нашег домаћег живиства — у колико их наравно има — те да видимо, које је услове природа њиховом животу и повољном развитку поставила, да их и ми њиховим препитомљеним потомцима, у колико је могуће, надокнадимо. Тако се данас враћају привредници да изучавају дивље живљење свилобубе, дивље растеши крошпир, неби-ли тиме ушли у траг узроцима болести, које нам данас и свице и крошпире тамане.

Да потражимо дакле прадомовину нашега Ђурана.

Прадомовина нашега Ђурана су шуме у северној Америци ово 35—45° северне ширине, и 80 до 90° западне дужине, у Алабами, Луизијани, Кентукију, Охају и т. д. где у високим шумама небројена множина поздравља јутрење сунце силним *броботаном*, од ког се јека на миле далеко одјекује. Онда није некаква реткост, да се дивљи Ђурани домаћен јату придруже, те нашим по цео дан пасу, што је газдама не само по вољи него, они таково друштво сваку могућу услугу и прилику пружају, јер им се тако домаће племе ошло-ђивљањем домаћих Ђурака са дивљим Ђурацима болша. Зато у шуми налазећа јаја дављих Ђурака радо под домаће насађују.

Дивља Ђурка, кад се с пролећа време лежању приближује, изабегавши низла и мочарна места и тражи највише *суве брестове*, јер је природом научена, да јој Ђурињима ништа толико не шкоди као *влага*. С концем месеца фебруара почну се дивље Ђурке парити, а месеца априла изведу младе. Дивље Ђурке ране се травом, корењем, особито јагодама, зрном и другим плодом, а такођер и бубама, гусеницама итд.

Кад узмемо да дивље Ђурке живе у топлим и сувим пределима, да стара своје младе брижљиво чува од *зиме и влаги*, онда се по себи разумне, да се таква становања и нашим питомим Ђурацима припремити морају. А у каквим буцањима станује наша пернада?

Наше препитомљење животиње не паре се већ у исто време, у које су се париле у дивљем стању, и како још и данас паре са њиховим дивљим су-племенницима, јер се препитомљене животиње правилно пре легу, него дивље исте врсте. Уметним гађењем је човек време парењу на своју корист удепшавао.

Код Ђурака се посепешно парење само извизно понекад опаати може, јер да у опште рекнемо није се код домаћих Ђурака много променуло, пошто и дивље готово у исто време јаја носе у које и домаће. Нема суиње, да је томе узрок тај, што се с препитомљеним Ђурацима ниги не поступа према њиховој нарави. Не само да се слабо рањено, него што је још горе држе се у ђумезима, отвореним и приступним ветру и снегу са свију страна.

Као што рекосмо, Ђурке су птице топаљига поднебија, нарав им дакле не подноси онолико зиме, каквој су изложене у отвореним са свих страна ђумезима. Код слабо рањених, од јаке зиме, непрестано страдајућих Ђурака, неће се нагон парења тако рано појавити моћи, као код оних, које су умерено рањене и у топлим држаци. Истина, не треба их одвише рањити, јер ће се онда одвише утојити, пак онда неће да носе.

Први услов за брзо напредовање Ђуриња је то, да се што раније изведу, а томе је опет нужно да се Ђурке зимн онако негују као што то мало пре напоменусмо.

Једна газдарица, која увек леше Ђурке одгаји, вели, да она Ђурињима, како се налегу обичава ножице до колена јавом ракајом намазати и сваком по три зрица истом ракајом назвањена биберу у кљуи метнути.

Прва рапа Ђурињама су свитно исечена јаја, али то само за два дана; после два дана их је најбоље рањити сворашњим сиром, с којим се јечмена ил пројина кина помеша.

Како су недељу дана стари Ђурињи, треба им реченој смеси додати разог зеља: коприва, пелена, лобода, салате итд. Но врло ће здраво за Ђуриње бити, ако се ово зеље пре рањења с врућом водом опари.

Ђурињима највише шкоди *ладноћа и влага*, због тога ваља пазити, да их, не само никад киха не ухвати, него да ни на росу не дођу. Оне опрезности треба се особито тачно држати, док се не „обрају“, т. ј. док око врата не добију првене бобице, а то бива од прилике за 8 недеља.

„Бријање“ Ђуриња је за њих најопасније време, па због тога треба у то време на ња добро па-

зити. Како се то време приближава, добро им је давати у првом виду натољена леба; а осим тога ваља додати још мало ситно стучена сумпора (на 50 ћурића довољна је једна кашичица).

После 8 недеља како је брајање прошло, нема више опасности за ћураће, јер онда им не шводи толико ни влага ни зима.

Како се ћурићи с травом, врном, јагодама и бубама раде, то ће им најбоља паша бити по сувим ливадама и ниским шумарицама.

Као и остала пернад, страдају и ћурићи од разних гада, а највише од ушница, које се у нечистоти наметају. Најбољи је дакле дек чистота.

P.

Да-ли су нужне природне науке пољопривреднику?

(поглавље.)

У претпрошлом броју говорио сам о изобразењу човека у опште. Ми се изображавамо од људи и међу људма; а изображање прави нас тек правим људма, утемељава нам срећу и част.

Људско изображање нема границе. Баш се у том и разликује човек од скота. Природни закони, под којима скот стоји, без да их познаје, поставише му извесну границу за развитак његове способности. И човек је такођер подчињен природним законима и њиховом упливу, ал он их познаје и непрестано се учи и мучи да их присвоји и за своју их корист употреби. Знатије природе и употреба природних закона, повисује људско изображање, повисује му част и благостање.

Човек без изображења, гори је од скота; јер он није само остављен од знања, које њега као човека, него и од нагона, који скота свачему сигурно води. Зато је и рекао славни покојни Лабег, „да се у нагову овде и вода чешће више разума указује, но што му је природом и Богом опредељено, које се чудноватим неким начином као слика укупног добра и разума сматра.“

Ако је домаће животиње, н. пр. коњ, разналашан и неваљало, што му по природи није својствено, и што се код њега као неваљалине сматра, то ће тој разналашаности и неваљалости само човек узрок бити, који га је непрродним и неваљалим поступком на то навео.

На жалост — морам рећи — има и данас још много људи, који не теже за вишим изображањем, а знали би за то довољно прилике, шта више, та им је прилика као на длану.

Ја сам у претпрошлом броју то више изображање као знање обележио и рекао: „Што мање један човек зна, тим све мање признаје, да треба још више да зна, па се зато слабо и граби за веће и развијеније знање.“ Стари су рекли: „Што човек незна, то га и не прилачи — што не осећа то га и не пређа.“ Зато ћемо баш и приметити код незналица, надрињига и занешенака нево поносито задовољство, занешеност у гаупости својој, и гадно, подло презирање сваког бољег и научнијег од њих.

Ово није случај само код општег изображања, него и код изображања сваког појединог сталежа. Ја ћу овде да држим пред очима сталеж сељачки и радиност пољопривредну.

На жалост и данас се још код нас држи, да је радиност пољопривредна ограничена (види протоколе скупштинске у дебати о унапређењу полске привреде у Србији), да у њој није даље развиће нужно ни могуће, и да се у њој никакво не може и не треба изображавати; — јер код нас, ако узме изображени занешенак плуг у руке и једанпут шинице у земљу удари, ако коњу сено предложи и краву помузе — а он мисли да је сво знање потпуно, да је сад на свом месту, — и ко би се могао сад с његовим знањем и с његовом задобивеном правесом мерити?! а овако незна јадник, да још има баш ништа незна, да је још далеко, предаљско од онога, што треба да зна. Жалосно је још код нас време за полску привреду и за нашег сељака, и не само за њега, но и за целу земљу и цео народ, и тиме је жалосније, што је нашем народу, осим нешто мало трговине, **земљоделство једино занимање и највећи, најсигурнији извор среће и благостана.**

Напреднији народи увидели су и уверили су се, да изображање пољопривредно није ограничено, а ни довршено, да има у природи такову ширину и висину, као што је ни једна друга врста радиности нема; шта више, до тога су уверења дошли: да ни граница нема.

Што год пољопривредник више у природним наукама напредује, тим се већма уверава, колику вредност и корист пољоделство од тога има, како нас умним интересима везује, колико нам још од онога знања недостаје и шта нам још остаје да научимо; тим више наилазимо на расветљавају места на пољу пољопривреднога знања, а такона се сваком даном све више расветљавају једино за наше научне и практичне интересе. Ко једино до тог уверења дође, тај мора осећати потребу, да треба, нарочито као пољопривредник, у природним

наукана што већма да напредује и тај нема мира у својој стручној науци.

Таковог човека морамо сравнити са једним другим, које узме микроскоп у руке и шњима око своје наоружава. Он види кроз она стакла нов, никад не виђени свет, њему се предлажују ствари, на које он никад ни појмио није и које су му у први мах непонатне. То га гони и дражи на даља истраживања на непознатом њему још широком пољу, па се нада, да ће још више новог и кориснога за себе наћи.

Сасвим је пак другачије са оним сељаком, који не тежи за вишим изображењем. Што год мање зна, тим мање и верује да му што од потребног знања недостаје. Пространо оно поље природних наука, то је за таковога човека ништа, јер незна ништа о њему, није ништа чуо ни искусо.

Што год мање зна, тим се већма поноси с његовим однећ малим знањем: његово старо, од оца наслеђено знање једино му је, оно му је довољно и он држи да је једино истинито, и да тиме највишу и најбољу цел постићи може.

Такав пољопривредник и уображава себи много на његово знање, а кад ту ствар мало ближе испита, онда види, да је само једино *просто, врло поворисно, занетено знање*. Он по правилу ништа више незна, до стоку своју *добро* да нарани, ако има доста сена, сламе, ливаде итд., да од тога стока доста и доброг гноја даје, да тим гнојем земљу нагноји и да онда на тој земљи усеви добро напредује; ал при свем том имају и *небеса* велика уплива, јер на знање не држи он много, у том случају је природна наука за њега нуда, ал зато тим више дејствује небески благослов.

Тако плитко знање одма се примети, а на наслеђено слабо се и хаје, јер се *све* само у руке небеском благослову оставља.

Како је могуће напредовати при тако једноставном и простом знању, које је још тако јако склоњено с неограниченим поверењем на небеске благослове?! Нека ми се не замери, ако оваковог пољопривредника са његовом стоком сравним, који преко границе усавршења, коју је и сама природа определила — не може на поље да изађе. Њега не верује никакав природни закон, да се даље не изображава, и да се он држи оног старог; него је он сам крип ако не напредује, јер му је природа сама највећма на руци. Такви су пољопривредници и „*трами* и *слени*“.

Тешко је таквом човеку вид дати, који га неће и извидати га на да хода, кад му добра воља за то не достаје. Многе у том предупређује поносито

задовољство; они не маре за тај вид, мораш им га силом наметнути.

Ја ћу у следећим бројевима овога листа доказати, да још над тим сиромашним знањем нашега сељака, има још и виша знања, без којих наша пољопривреда неби опстати могла. (продолжити се).

О познавању старости коња по зубима.

До прве четврти овога столећа, могло се се људи на познавање старости коња по зубима само до *једанајесте* године основати, јер како је обичај био, да се старост коња по неким недовољним знацима погађа, као н. пр. по наборима на успицама итд., то је таково погађање управно, без сваке вредности.

Неки професор *Песина* је тек дуготрајна истраживањем до тога дошао, да је у сваком погледу пронашао сигуран знак и извео одатле читаву науку о познавању старости коња. —

Он је нама пронашао, да су средњи зуби (предњи, секући) најбоље знаци старости, јер се према разном животном добу мењају, јер се од оно доба, како се укажу, више или мање у форми преиначе, истреше, оједу, отрљају и дужи постају.

Коњ има у свакој челюсти (вилица) по три пара *секући*, од којих се средњи пар зову *клевници*, затим са сваке стране до њих даље стојећи *средњи*, а до њих даље стојећи *крајњи*. Између ових секући и кућњака са сваке стране израстли зуб зове се *теслаи*, али овај се помоли (пробије) само код пастува и полунастува, а кобице их обично немају. — Теслаи и кућњаци немају за Песини науку о познавању година, никакве важности. Ова наука оснива се на следећим тачкама:

Ждребе избацн млечне секући, на их доцније правим, сталним секућима измене.

Пошто је коњ најмлађе 2½ године стар, испадну му *клевници*: два озго и два оздо; на њиховом месту за 14 дана други, мало већи зуби. Кад је коњ 3½ године стар, испадну му *средњи*, озго два и оздо два, а од прилике за 14 дана израсте у место њих, други. Како је дакле коњ 4 године стар, он има осам младих, лених секући, а остала су му још четари мала млечњака, н озго и оздо са сваке стране крајњи секући, које у *петој* години избацн.

Сви секући израсте овим редом напредујућег доба, из челюсти те се на површини оједу, оглођу.

За колико се зуб озго ојео, оглођао, за толико потеря из нова из челюсти тако, да увек из че-

застућ на поле ири. Секунти се правилно сваке године за једну линију оглоу, и за толико га природа опет из челюсти потри. У дољој челюсти избије (изтера) кљештац за 8 прта, средњак за 6, а крајњак за 4 прте из десана. У горњој челюсти је сваки секунти за 2 прте дужи.

На сваком секунтићу има озго рупица, коју сељаци *бобац* зову; бобац је у зубима стражње челюсти 3, а у предње 6 прта дубок. Ако се сваке године зуба за једну годину оглоу, нестане бобац са стражње челюсти, пошто је зуб три године гладан, на кљештцима са шестом годином, на средњацима са седмом, на стражњацима са осмом; а на предњој челюсти нестане га са шестом, на кљештцима са деветом, а на крајњацима са једанаестом годином.

Коњски секунтић је, пошто је бобац нестало, дугуљасто-округао (јајаст); ако му се озго 6 прта одузме, онда му је горња површина *окруласта*, 6 прта ниже *сасвим округла* још 6 прта ниже *трокутна* је, и на послетку још 6 прта ниже *пајајаста* т. ј. не више у овом — виду, него у овом ; јер је најмике пре био зуб с једне стране ужи, с друге шири, а сад је противно томе.

Ако се са сваког зуба сваке године по једна прта оглоу, покаже се озгонна сваком — после 6 година — како је бобац изгубио округласто лице, дакле на стражњем кљештићу са дванајестом на средњак са тринајестом, на горњем стражњак са седамнајестом годином итд.

Ако дакле коњски зуби из десана правилном дужином изиђу, оглоу се по означеном правилу, те се по томе старост коња одредити може.

Ако су зуби предугачки, нису довољно оглођани, те се мора по оглодању површина доба за сваку прту, за коју су зуби предугачки, по једна година додати, јер зуб сваке године за једну прту порасте, јер кад би био правилно оглодан, била би му и дужина правилна.

Ако су зуби прекратки, ваља од спознатог, по оглодању површина доба толико прта одбити, колико су прекратки, јер је зуб својом оглоданом површином према старости коња за толико напред изишао, т. ј. за толико на оку старији, за колико је прта од праване дужине краћи.

Према томе може се старост по зубима на ових 7 одсека поделити:

Први одсек: или ждребећи зуби, од порода до $2\frac{1}{2}$ године.

Други одсек: или рупичасти зуби од $2\frac{1}{2}$ до 5 година.

Трећи одсек: или јајасте зуби од 6 до 12 година; 6 пртица широки, 3 прте дебел.

Четврти одсек: или округласти зуби од 12 до 15 година; 5 прти широки и 4 дебел.

Пети одсек: или округли зуби, од 15 до 18 година; $4\frac{1}{2}$ прте широки и 4 дебел.

Шести одсек: или троугласти зуби, од 18 до 24 год. 4 прте широки и 5 прта дугачки; и

Седми одсек: или пајајасте зуби, од 25 до 30 година; 3 прте широка и 6 прти дебел.

(П. 3.)

Р.

О в о д и.

Множина воде, коју ми у биљу налазимо, јасно нас уперева, да биље за време свога раста с водом богато снабдевано бити мора. Неки лењивци мисле да су задоста учинили, ако су семе посејали, и могу сада безбрижно очекивати, да то семе изникне; но такви људи непа не забораве, да пшенично и много друго зрно може у сувој земљи и сто година непремјено лежати, само због недостатка воде и других, њиховом расту потребних твари; и због овога ће недостатка на послетку пропасти, и томе су сва створења подложна.

Да се клинастост у једном 1000 година у сувој земљи лежалој пшеничној зрну на ново упаме, кад се залије и да после расте, цвета и рађа, заиста је чудновато — ал истинито; то су нам бар Египћани доказали са њиховом мумском пшеницом.

Нами није власт ни могућност дата, да можемо с временом да владамо и да онолико сунца набавимо, колико би за успевање нашега културнога биља пукило било, ал му бар можемо влаге довољно дати: дубљим орањем и гнојењем, или пак наводњавањем и другим уметним задинавањем, колико му је за успевање пукило.

Облак с кишом је наука за себе. Облаци се рашире над земљом као неки браници биља од сунчане препеле и спуштају на биље благодетну воду у виду кише и росе нападају тиме од сунца увело лишће и жедне жиле. Роса пада ноћу после сунца, и то би се сматрати могло, као да би свемогући творца у потаји ноћу биље опорављавао, јер у то доба за нас сунце спава.

Уми само ливаду једну, која је после заода сунца росом орешена, ово је начин саливања, који не можемо тако олакво узети, јер над сунце зађе, онда сунчаном зраком увело и уморено биље роса гаји и оживљава.

Имао сам прилике да слушам и старе имаде баштоване, који ваљано промишљаше и паметно разговараше о нужној количини воде за успевање и напредовање биља. Биље неговати, а не давати му — особито лишћу — нужну влагу, то би савим неприродно, напонако неговати било; ал кад би ми хтели виново лишће онда заливати, кад нам онај красан мирис казује да се зрно из цвета претвара, онда би и то неприродно — напонако било; зато и није добро, кад у време, кад винова доза цвати, киша пада. Цеће ово несме се онда овлажити, а лишће несме увенути. Ни једно заливање тако јако не дејствује, као вода у виду росе, коју небо даје; ни најистинија решетка не може се с њоме сравнити.

Има у Србији брдовитих камењара, кроз које поточићи теку, па по тим местима расте тако лепа и велика напрад (бујад) и друго биље широког листа, да се човек њиховој красоти дивити мора. У путу мом преко Кременда (у грузанском срезу), често сам застајао и размисљао, шта може бити узрок тој тропској вегетацији, шта-ли га је на тако велики степен развића довело? Овде сам се баш уверио, да је чудо ово постало само од благих водених испарења, која се у виду росе сваки дан па биље случајују, које је „честом“ довољно од зиме заклоњено, које има ладовине и сунца на именице, колико му је за тако огромно развиће нужно. Сваки је дакле баштован приморан да овакво влажење вештином надокнади, ако од свог биља ваљано развиће жели.

Вода је без сумње мати и опште раздвајајуће средство у билијарству, не узимајући у обзир то, што има у билу нашем две трећине воде. Вода је чиниоц, да биље и друге нужне твари за живовање своје усисавати може. Сви знамо, да су билу нужне више врсте соли, киселине, кременаче итд., и да биље није у стању те твари пре у себе усисати, док их вода не растопи.

Узмимо само оно биље, које се по стакларама гаји, које никад на ваздух нашег поднебја доћи неће, него му се под кровом и роса и киша надокнађивати мора. Ту је дакле прскање и заливање тако једно с другим скопчано, да се занета дужином такот баштованлука назвати може. И занета — заливање има своје време, као ина и времена кад се несме заливати, но суво држати. Заливања вода мора ону температуру имати, која је и у ваздуху. Врао су ретки случајеви, да се скорашња бунарска вода може за заливање употребити. Кишу видимо да је у каљница подељена и да кроз тонал ваздух пролази док до земље дође, па којој биље

ожиљава. Овоме треба и ми да следујемо, пада не употребљујемо за заливање ладну, но топлу, устојану воду. А шта су нам решетке на заливацама? Ништа друго, но оруђе, да вештачка киши после-дујемо.

Ово сам само млађи наших баштованима рекао, и тине их опоменути хтео, да вода велику улогу у билијарству има, и да на то пазе, да им цеће и друго биље не жедни, ал ни да сувише у води шмиза. Најгоре треба природу биља упознати и по њом се са заливањем управљати, јер је непаметно и неумесно заливање у билијарству права — *проклетина!*

P.

Нешто о оснивању и приређивању општинских растила (воћњана).

II.

Напоменувши нешто о седмогодишњем обрту, треба још да кажемо, шта то знача.

Нами треба и пр. годишње 1000 калемака (финана), па морамо толико годишње и издати, а за одгађивање тога броја калемака, треба нам седам део растила у простору. Поступајући овако 7 година, прошаи смо дело растила и потрошили калеме. Не напоменута хиљада калема не мора бити правило, јер ако их које године требамо више и. пр. 4 до 5 хиљада, онда ћемо их една пдуће године толико насадити, а остали простор растила према тому подељати.

Свакојачко би било пробитачно, кад би кроз 7 година употребљени и изтрошени простор растила пустили, да почина 2 до 3 године пре, но што ћемо га на ново засадити. То се од чести постигне тиме, да онде у то време остављамо позне калеме, каквих скоро у сваком растилу има, те се онда у толико времена не засађује на ново. Ако пак тога неби било, него би морали сваке године једнако, па и више насађивати, онда би наравно морали растило повећати. Простор, који још нисмо заданили, или с њим смо калема већ повладели, употребљује се најбоље за сејање репе, кукуруза, прошира, или друге које окопавине, а тине ће се земља изиранти и разтворити.

Полажај растила мора бити са свију страна отворен, да може до њега и сунце и киша, само од северних, ладних ветрова ду је заклоњен. Најбоља је зато која јужна страна општинске утрине. Да је растило близу села, добро је и зато, да се може посао лакше свршавати, а више је од краће сачувано.

Стрији предела нису за то, јер вода однесе сву земљу с брега, те остану онда горња дрвећа гола, а дољна се засну. Нити су зато високи брежуљци, ни уке долине; јер су брежуљци изложени лављим ветровима, а долине пролетњим жра- зенима.

Земља мора бити добра, а најбоља је песковита пловача са добром здравicom. Тешка смољница није за растило, због велике црстоће после зимске влаге и кише. Где нема за растило угодне земље, онде је треба за то приредити, то јест: навући на смољачу песка, а на песку смољаче. У нешто се постигне то и сходним гнојењем, да се нане пескуша гноји с говеђим, а смољница с коњским ђубретом.

Не треба веровати онима који тврде, да растило мора имати лошњу земљу, јер се, веде, онда калени лакше прикину другом, и слабијем земљишту. Што је дрво снажније кад дође из растала, тим ће боље растети у свакој земљи.

Ако земља није по целом растила једнако добра, онда се узме за семените она страна, која је најбоља.

На послетку, ако је могуће, нека се подигне растило близу ког потока, да се не мора копати бунар. У осталом је за задињање много боља топла поточица, него ладна бунарска вода, која се мора пре у капама или јамама стопити, па се тек онда сме њоме заливати биље. Али се у таквом положају мора чувати растило и од поплаве.

Кад смо већ место изабрали, онда морамо пазити да га сачувамо од дивљачи и других штета; то ћемо учинити оградом.

Ограда може бити различита, или од летава, дасака, трња, греке; или пак жина итд. Ми наравно морамо при ограђивању на то гледати, која ће нам бити најјефтинија, а при том да ће цељи одговарати. Ограда мора бити тако густа, да кроз њу не може проћи ни један зец. Ако би таква ограда била одвећ ниска, тако, да би је могли сечени лако прескочити, онда то може препречити тиме, да се над платом понаменга трње.

При поделени земљишта имамо на то да пазимо, да-ли је узко па дугачко, или је широко па кратко. Ако је дугачко па узко, н. пр. 8 до 12 фати широко, онда су нам доста по дужини два пута, на свакој страни један. За тим ћемо раз- делити целу дужину н. пр. у осам једнаки оде- ла, а међу свака два одеља направити по једну 4 стопе широку стају, и тако све до краја. Ако-ли је растило скоро једнако широко и ду-

гачко, онда се направи по средини још и један пошири пут.

При поделени морамо нарочито на двоје па- зити: 1. да нам из средине појединих греда или леја, не буде сувише далеко од пута, јер ходајући између редова дрвећа, много ћемо потрошити земљу; 2. да не правимо више путова, по што их управо требамо, јер се иначе много простора губи.

Најугодија је величина једне греде 60 до 80 кваддратних фати.

Ако нам треба бунара, биће најбоље, ако се изкопа у средини растила и што пре сврши, по што се земља почне приређивати, јер би се иначе довозењем и одвозењем дужино материјала, изга- зило одвише земљиште, које је већ за сејање и расађивање приутовљено. **Р.**

Нешто о грашну.

Сад је време да се грашак сеје, ако није већ раније посејан, па да овом приликом кажемо не- што о њему.

Грашак има врло много врсти, и оне се раз- ликују једна од друге бојом, крутином и формом зрна и меуна, па онда доцнијем на ранијим са- зревањем; описивање појединих врсти, држим да би у овом случају овде на овом месту сасвим из- лишно било, јер сваки мора за сејање ову врсту себи изабрати, која ће у његовим месиним околно- стима најбоље успевати моћи. Оне врсте, које не сазревају баш одвише доцне, и које не цветају све једнако до жетве, па им с тога зрно нејед- нако сазрева, заслужују у економском обзиру нај- већу пажњу.

Песковита пловача с пропустљивом здравicom и са довољном количином кречовитих делова — најудеснија је земља за сејање грашка, јер у смољачи не успева добро; гра исто тако не може ни одвише трошну земљу, исто тако и подводну, — блага песковита пловача најбоља је. За свако вариво треба земљу добро и дубоко узорати, ил испопати, јер варива дубље живе своје пуштају од стрмина, а да се варива по природи својој подицно развију, морају, као што реко, у дубоко узоруану и снажнију земљу доћи.

Ако би се варива за зелену пићу сејала, онда подносе и најснажније ђубре, а тиме се земља за идући усев ваљано приутовља, јер му за собом остави довољне рјне, а шта је при том још нај- викије, што снагу ђубрета гољоме ублажи, да долазећем усеви у начем шкодити не може. Треба овде добро разумети! да само онда може вариво

у фришку љубрену земљу доћи, кад је посејано за зелену пићу, јер у том случају има доста листица и стабла, а слабо зрна; дакле, кад се за зрно сеје, онда се може љубрити само са старим, сагорелим љубретом. Ово правило важи за сва варијета, дакле и за грашак, о ком је овде баш најпочита реч.

Како се види да гра на њиви не напредује, да неће довољно мењати да заиће, него непрестано расте у висину и цвета, онда не остаје ништа друго, него га на зелен покосити, јер онда и травуљине, а највише кувољ узимају маха, а то је за следећи усељ хрља.

По многостраним искуствима, може грашак тек после 5 година на исту земљу доћи, а по околностима и после 6 и 7 година. Узорак овоме још није познат, а ја држим да је то због тога, што грашак са свима другим усељима који дубоко живе пуштају, једно својство има, да из највеће дубљине себи рачу пуче, те се та рава не може тако лако обичним гнојењем да напнади, него ту прође доста времена, док се гној раствори и полагано у дубљину спушта; то је случај и код детелине.

Кад да се сеје грашак, то ће најбоље месне околности одредити моћи; јер, сасвим је то друго у башти сејати грашак, а друго је кад се у велико, као и други пољски усељ сеје. Но и у овом је случај боље да се што раније посеје, јер раније посејан грашак много крупније зрно рађа; сеје се обично с крајем месеца марта, на почетком априла; а где би се због месних околности доцније сејати морало, тамо је већ успевање грашка несигурно.

Пошто је код разних врста грашка и семе разне крупноће, то се не може тачно одредити, колико семена треба на једно јутро од 1600 кв. фата бацити, али је обична мера 95—140 ожа.

Дубљина, до које се семе грашково претрпати мора, зависи такође од крупноће семена, те по томе је дубљина $1\frac{1}{2}$ до 2 палца.

Са једнога јутра добија се обично у добрим околностима 1300—1500 ожа сламе. Грашак сазрева за 110 до 140 дана. Р.

Нешто у обрану врабаца и других корисних птица.

Наши се људи страје до за бога, кад им врапци навале на јечам, пшеницу, просо, грашак, конопљу итд. не обзирају се на корист, коју они, и толике друге птице, уништењем толиких буба, шкољкавих по поврхе и много друго рашће, сељаци допринашају; а Енглези и Американци плаћање не давно

по један долар за пар врабаца, само да их у што већој количини добију, јер су се осведочили, да су врло корисни земљоделству.

У северној Италији постоји готово гајење напосебних птица, као што о том пише бечке земљоделске новине, а и многи су путници по Италији већ то опазити могли. Знаменито је, да се тим гајењем неодагивају непријатељи пољских усеља, него се управо унаваљују. Ознаило се највише, да стари младе врапце, док су они у гнездама, рапе већином само бубама и гусеницама; а то је управо онда, кад они непријатељи највећу штету по житана и баштама чине. Тек онда, кад млади излете, нападају и на зрна. Не млади су врапци баш у оно доба најслабе јело, кад оне да пољску; зато их Италијани, кад се то опазе, покупе из гнезда, те од чести код куће с својом потрошом, а од чести продају. Тим се начином врапци одвише не сатуру, као и питоми голубови, и то тим мање, што се они не пладе само у подметнутим гнездама, већ и свуда, где им је воља и где годна за то места нађу.

На ту цел, то јест, да се врапци гаје и коте, има у Италији много згодна, највише дрвених чардака, у којима има много руна за гнезда, којима се може доћи само на стубама (мердевницама, лестима). Разуме се, да се врапци овог тих чардака морају рањити.

А шта да кажемо о *слепом мишу*, који спада такође у ред оних животина, које се рапе бубама. Слепи је миш пољњак; као што буљине (сове) вајају пољске мишове у зрно доба, које спавају дању по тамним местима, а и читаву зиму пробаје обесвиши се за стражне ноге умотали у своја крила — без рапе, као жаба, змија итд. Она се налазе нарочито у тавану цркви, великих зграда, у шупљем дрвећу по шумама итд. Слепи мишеви, којих има више врсти, излетају ноћу из својих пребивалишта за рањом, која се састоји из оних буба, које ноћу излете. Дакле треба там више да их штедиш, што их се само по две до једна на годину излету, а вара не чине баш ником.

Био би дакле добро, да се сада, у пролетно доба, да се пастирани и ђацима наших школа забрани вајати тиће и јаја из гнезда. То би се могло учинити приликом општинских скупова, у дотичним школама, у домаћој задрузи, на и у цркви.

(Р. р.)

Р.

О Г Л А С И.

ПРОДАЈА ИМАЊА

Пољско добро, четврт сата од Београда удаљено, од прилике 25 јутара земље у једном комаду са кућом, баштом и виноградом, сасвим спремно за експлоатацију, продаје се из слободне руке. — Јавити се треба г.г. Гаји М. Матићу секретару друштва за пољско привреду, или Милану Милановићу, благајнику истог друштва. (6—6)

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI.

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 10.

МОНАХИ СКАКАТ 10. И 20. ДАКА
У БЕОГРАДУ.

УПРЕДЖИ ПРЕПРЕЖНО:
МИЛОВАН СНАСНЕ.

СВАКИ 40 РЕПЕТА. У. БИЛ 4. ПОЛ.
ГОДИШНО.

31. МАРТА 1874.

ПРОГРАМ

за IV. излог пољско-привредних производа и домаћих
руководина у 1874. године.

1.

Друштво за пољску привреду приредиће ове
1874. године излог пољско-привредних производа
и домаћих руководина, што овим јавља свима
онима, који желе да шта од својих производа и
руководина на излог послати.

2.

По решењу главног збора, овај излог прире-
диће се у **Топчидеру** и то у **Септембру** месецу.
Зато се овај програм пушта на јавност и разашање
у све крајеве Србије још раније, како би се сваки
могао на време побринути, да што боље и лепше
произведе и изради, па на излог пошаље.

Дакл, кад ће се излог отворити и дан, до
кога треба сви производа и руководина да буду
у Топчидеру, објавиће се доцније.

3.

Уз програм шаљу се и „пријавне листе“, у
које ће се записивати: име и презиме излагача,
одакле је (из ког места, среза и округа), шта
изложи и шта жели да се уради са његовим по-
слатим предметом, т. ј. да ли да му се после
излога пошаље натраг, или га даје на другу какву

цел; и пр. да се прода у корист његову, или у
корист друштва. Но по хоће, да се изложени
предмет прода у његову корист, ваља да назначи
и цену тога предмета.

4.

Што год од предмета дође у време, кад се
излог већ отвори, неће се ни излагати, него ће
се пошаљеном вратити не отворен натраг.

5.

За време, докле је год излог отворен, неће
моћи ни један излагач свој изложени предмет на
излога натраг узети, него мора чекаати, док се
излог не саврши.

6.

Кад се излог производа и руководина саврши,
онда ће се образовати комисија, која ће оцењивати
изложене предмете и одређивати награде за оне
предмете, који какву награду заслужују.

7.

Пошто се оцене изврше и награде одреде, онда
ће се јавно објавити имена оних, који су какву
награду добили и за који предмет.

8.

Ако би који од изложеноца добио награду, па
био у самом месту излога, моћи ће исту награду
примити одмах на признаницу. Онима пак, који

не буду у месту излога, а добију награду, та ће се послати преко њихових надлежних власти.

9.

После свршеног излога сви изложени предмети вратиће се изложницима, ако с њима није учињен никакав распоред од стране изложница (види број 3).

10.

За све, што се год на излог пошље, било од пољско-привредних производа, било од стоке, било од рукотворина, мора излагач имати уверење од своје обштине, да је изложени предмет заиста његова својина, т. ј. да је он заиста сам, или ко из његове куће, усев произвео, стоку одгајно, или рукотворину направио.

Ко не поднесе никакво уверење, изложиће се његов предмет, али се не ће оцењивати, нити ће моћи добити какву награду.

О пољско-привредним производима.

11.

Под пољско-привредним производима подразумевају се сви производи, које земљорадник производи или за своју потребу, или за пићу своје домаће стоке, или за трговину.

12.

Од стврног усева (пшенице, ражи, јечма, овса), затим од грашка, сочива и т. д. ваља послати у зрну најмање две ове, како би се при оцењивању могло, према већој количини, и предмет боље оценити и награда одредити.

13.

Кукуруз треба слати само у клану — корену —, или на класу, а окрушен не.

Од других усева и производа, као лана, кудеље, детелине, разне зелени (поврћа) и т. д. може се послати и мање од две ове, али не мање од *по ове*.

Од воћа пак најмање једну оку.

С т о к а.

14.

Сву домаћу стоку треба довести тако, да у месту излога (у Топчидеру) буде бар на два дана пре него што ће се излог отворити, како би се са њом могао на време учинити распоред. Дан пак, ког треба да буде стока на месту, објавиће се доцније.

15.

Стока, која се доведе на излог, за све време излога и дану и ноћу стајаће у оградама за њу направљеним и док се оцена не изврши, неће моћи нико своју стоку из места излога извести.

16.

Докле год излог стоке траје, храниће се изложена стока о друштвеним трошку, а остала нега пада на терет изложнику.

17.

Излог стоке не ће трајати докле и излог производа и рукотворина, него највише 3—5 дана, како одбор за излог нађе за добро. У том времену ће се саставити и комисија, која ће изложену стоку прегледати, оценити и награде одредити.

18.

Кови млађи од две године, говеда млађа од године и по, свиње млађе од девет месеци и ове млађе од године дана, неће се узимати у оцену, нити ће моћи добити награду, него само старија стока.

Рукотворине.

19.

Овде ће се особито обратити пажња на издавање српских занатлијских производа наше домаће земљорадничке индустрије.

20.

Овамо спадају ове групе:

1. *Ковни занат*. Сви плати, што их граде ковачи за земљорадничку употребу.

2. *Ткачки занат*. Платна од кудеље, лана, свиле, памука и вунени ткања, као и сви остали производи од ових материјала: торбе, прегаче, сукње, понаве, ћилими, простире и т. д. Исто тако и свакојако предиво: вунено, ланено, кудељно, свилено и памучно.

3. *Бојаџиџи*; разне минералне и биљне боје, којим се бојадиса горечено предиво. Поред боја још и само бојадисано предиво. — У исто време друштво ће бити свакоме захвално, *ко поднесе још и опис, како се ово или оно бојадиса.*

4. *Дрвенарски занат*. Намештаји и сипаве, за земљорадничку кућу и рад у кући и у пољу.

5. *Качарски занат*. Судови за држање течности и пића, разне кацице за сир, кајмак и т. д.

6. *Стручарски занат*. Од дрвета стругане ствари за домаћу, канцеларијску и другу употребу.

7. *Лончарски и грнчарски занат*: чиније, тањира, ћупови, лонци, рангљике, плоске, бардаци, друго посуђе и остале сипаве: као брусени, жрвени, оцлаи и т. д.

8. Лековите биљке, са описом одашта лече.

21.

Особито се ставља на срце свакоме, да за све изложене предмете потраже *права српска имена* и да их друштву пошљу, и то да та имена на-

значе саме поједине занације, како би у овом обзиру обогатили наш језик, са српским именима разних ствари.

22.

На земљорадничку индустрију обраћа се нарочита пажња и друштво се нада, да ће наши домаћини и домаћице похитати, да на излог пошљу све што вреди да се види и да се зна, као наш домаћи производ.

Н а г р а д е.

23.

Да би поједини изложници видели, да је оно што су изложили занста добро, и да би се побудили и на даљи добар рад, друштво ће поједине изложнице за њихове изложене предмете награђивати са разним наградама.

24.

Као награде, друштво даје: савршеније земљорадничке спреме, готов новац и похвалне листове.

25.

Награде издавање се за онај предмет, за кога комисија оценом својом нађе да награду заслужује, и раздељују се у класе према већој или мањој вредности изложеног предмета.

26.

Распоред награда по вредности предмета је овај:

а) За пољско-привредне производе, њихове прерађевине и за баштованство.

Прве класе награде: машина за вршење (у вредности 30 дуката).

Друге класе награде: ветрењаче, сечке, или цилиндер решето за пречишћавање пшенице од уробице.

Треће класе награде: машине за круњење кукуруза.

Четврте класе награде: плугови од жонана гвозђа у три нумере.

Пете класе награде: косе наслоњаче.

Шесте „ „ баштовански алат.

б) За воћарство и винарство и њихове прерађевине.

Прве класе награде: потпуна збирка воћарских алата (за воћарство) и прес за муљење и цеђење вина (за винарство).

Друге класе награде: мања збирка воћарских и виноградских алата.

в) За стоку и то посебице:

За коње:

Прве класе награде (нарочито за добре ајгире) 50 дуката.

Друге класе награде: 30 дуката.

Треће класе награде: 20 дуката.

Четврте класе награде: сечке (у вредности 12 дуката.)

За говеда.

Прве класе награде: (нарочито за добре бикове) 30 дуката.

Друге класе награде: 20 дуката.

Треће класе награде: саврше земљорадничке у вредности 10—15 дуката.

За свиње.

Прве класе награде: 15 дуката.

Друге класе награде: 10 дуката.

Треће класе награде: машине за круњење кукуруза.

За овце.

Прве класе награде: (нарочито за доброд неутројењеног овна, са добром и густом вуном) 15 дуката.

Друге класе награде: 10 дуката.

Треће класе награде: 5 дуката.

За ичеларство.

Прве класе награде: збирке пчеларског оруђа, са једном кошницом састављеном по најновијем начину и 3 дуката.

Друге класе награде: збирке челарског оруђа са најновијом кошницом.

Треће класе награде: збирке челарског оруђа.

За пернату живину,

као: гуске, ћуре, патке, кокошке и голубове даваће се награде од 1—3 дуката.

За свиларство:

т. ј. за свиљу произведену, за меурке (чауре) и за семе од свилених буба, награде од 5—10 дуката.

За рукотворине.

За предложене предмете из рукотворина одређују се награде од 1—20 дуката, било у каквим сходним справама, било у готовом новцу.

Покрај свих ових награда на које ће се изда-
ти свега 1200 дуката цесарских, даваће се за
све струке положених предмета „похвална листови“

или сами за себе, или уз какву награду, како ко-
мисија за одређивање награда нађе за добро.

13. Марта 1874 год.
у Београду.

ПРЕДСЕДНИК
ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.
М. Спасић с. р.

СЕКРЕТАР
ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.
Гаја М. Матић.

Р А Ч У Н

ПРИМАЊА И ДАВАЊА ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ ЗА 1873. РАЧ. ГОДИНУ.

Број	П р и м а њ е	ЧАРНИЈСКИХ		Број	Д а в а њ е	ЧАРНИЈСКИХ	
		гроша	н.			гроша	н.
1	Готовина од 1872. г. и то:			1	Плата секретару	9,600	—
	а., у друштвеној каси 3,860 — 11			2	„ на уређивање тежака	6,000	—
	б., у каси подружне			3	„ благајнику	2,400	—
	шабачке 747 —			4	„ послужитељу друштвеном	4,320	—
	в., код упр. фондова 9,710 — 4	14,317	15	5	„ баштовану	3,960	—
2	Државна помоћ за 1873. годину.	60,000	—	6	Награде за списе	2,100	—
3	Претплата од тежана 1873. године.	44,353	20	7	Набавка семена	771	30
4	„ „ чланства	10,930	—	8	Печатање тежака и других списа	17,398	21
5	„ „ тежака 1872. „	29,346	—	9	Набавка дрвореза	575	—
6	„ „ чланства	6,420	—	10	Повез књига	1,819	30
7	„ „ тежака 1871. „	8,270	—	11	Путовање стручних људи	1,244	—
8	„ „ чланства	3,240	—	12	Збирка модела земљод. справа итд.	6,251	15
9	„ „ тежака 1870. „	4,870	—	13	Календарских трошкови	1,937	35
10	„ „ чланства	140	—	14	Марке за тежака	1,600	—
11	„ „ тежака 1869. „	1,460	—	15	Ограда око земље у Шанцу	666	—
12	Интерес на новце од упр. фондова.	2,183	30	16	Обделавање „ „	2,821	—
13	Продате друштвене књиге, и то:			17	Прављење зграде „ „	13,000	—
	а., „ о пшеници* 756 —			18	Непредвиђене потребе	2,289	20
	б., „ о кукурузу* 5,514 —				Свега	78,704	31
	в., „ о произвођену и						
	употреби шума* 2,652 —						
	г., „ о јагодичастом						
	воћу 32 — 10						
	д., „ о сточарству* 2 —	8,956	10				
14	Приход од Друштвене земље у			19	Готовина и то:		
	Шанцу	5,084	20		а., у друштвеној каси 4,615 — 6		
15	Ванприсни приход	1,655	16		б., „ каси подруж. шабачке 3,132 —		
					в., код управе фондова 30,706 — 34	44,454	—
					у вересци од претплата, и то:		
					а., од 1873. године 37,756		
					б., „ 1872. „ 28,070		
					в., „ 1871. „ 9,230		
					г., „ 1870. „ 2,570		
					д., „ 1869. „ 1,044	78,670	
					Свега	201,828	31
	Свега	201,828	31				

23. Фебруара 1874. год.
у Београду.

Милисав Миловановић. с. р.

С Р А В Њ Е Њ Е.

ПРИМАЊА И ДАВАЊА ИЗМЕЂУ ОНОГА, ШТО ЈЕ БУЏЕТОМ ЗА 1873. РАЧ. ГОДИНУ СТАВЉЕНО, И ОНОГА, ШТО ЈЕ У СТВАРИ БИЛО:

І. У ПРИМАЊУ.

Број	ШТА	СТАВЉЕНО ДА БИ БИТЕ		БЕЛО У СТРАЖИ	
		Ч А Р Ш Е С Е Х			
		Г Р О Ш А	Б А Р А	Г Р О Ш А	Б А Р А
1	Остатак од 1872. год. у готову	14,317	15	14,317	15
2	Вересија од 1872. 1871. 1870. и 1869. год.	55,826	—	54,346	—
3	Државна помоћ за 1873. год.	60,000	—	60,000	—
4	Претплата од тежака 1873. год.	40,000	—	44,355	20
5	„ „ чланства „ „	9,000	—	10,930	—
6	Интерес на новце	—	—	2,183	30
7	Продаја књига	3,000	—	8,956	10
8	Приход од друштвене земље	3,000	—	5,084	20
9	Ванредни приход	500	—	1,655	16
	Свега	185,643	15	201,828	31
	Кад се од онога што је у ствари било, одбије стављено у			185,643	15
	Онда је у ствари било више			16,185	16

ІІ. У ДАВАЊУ.

1	Плата секретару	9,600	—	9,600	—
2	„ на уређивање тежака	6,000	—	6,000	—
3	„ благајнику	2,400	—	2,400	—
4	„ послужитељу друштвеном	4,320	—	4,320	—
5	„ багтовану	4,320	—	3,960	—
6	Награде за сисе	9,000	—	2,100	—
7	Набавка семења	2,500	—	771	30
8	„ листов, дрвореза и т. д.	2,500	—	575	—
9	Печатање тежака и других	18,000	—	17,398	21
10	Понез књига	2,500	—	1,819	30
11	Путовање стручних људи	20,000	—	1,244	—
12	Збирка модела	15,000	—	6,251	15
13	Канцеларијски трошкови	3,000	—	1,537	35
14	Марке за тежака	1,800	—	1,600	—
15	Ограда око земље у Шапцу	3,000	—	666	—
16	Обделавање „ „	3,000	—	2,821	—
17	Прављење зграде „ „	6,000	—	13,000	—
18	Непредвиђене потребе	6,000	—	2,239	20
	Свега	118,940	—	78,704	31
	Кад се од стављеног одбије издато у	78,704	31		
	Онда је мање издато	40,235	9		

У очи резитбе винограда.

Као што код нас расте данас винага (виника, дивља винова лоза) по шумама и грму, пружајући своје младеце далеко наовола и родећи ситним грођем, тако је растла и још данас расте винова лоза у својој првобитној домини у средњој Азији и око црнога мора. Тек обрађивањем лозе и зем-

љишта, на ком је посађена, дошао се је до оних многобројних врсти чокоћа и грођа, којим се данас винородне земље поносе.

Не узимајући сад обрађивање земљишта, на ком винова лоза расте, у обзир, да говоримо сад само о обрађивању самога чокоћа, и то прво о резитби.

Код обрађивања чокоћа је први и најглавнији посао — *резидба*, која опет има двојаку цел.

Чокот се најчешће реже најгоре зато, да му се, одрезавши му већи део младе лозе (младице), само на оно мало старог млађа што му је остављено, сок стекне, те се тако може на рану грошња употребити онај сок, који би се иначе по одрезаним младима без користи разилазио. Друго, обрезује се зато, да му се паљ (трта, гица, краја), грање и млађе (лоза) тако изравна, како ће чокоће бити и на оку лепше, па и према сунцу и земљишту тако угодено, да грошће има увек више сунца и ваздуха, а према земљи да буде у таквом положају, да због прекомерне влаге неба страдати могло. Ово се зове *зајеме чокота*.

Као што је познато, постоје разни начини гајења чокота: негде га држе увек тако ниско, да једва по две, највише четири стопе ван земље стоји; на другим местима опет пуне да у висину расте, да су код неких нужне мердевине (стубе, лесте), ако ћеш га на врху обрезивати. Једни опет не пазе на то, с каквом се размером грање и млађе шири; други опет чокот тако воде, да му сва лоза у једну исту равнину пада, на прилику онако, као кад би их по зици шпиро, а неки га опет више пања на обруче савијају, те постане од овако савијене лозе оно, што у неким крајевима „брајла“ зову.

Напоменути ово неколико начина, како се чокот управља и гаји, нећемо се упустити у набрајање осталих небројених начина, јер оне напоменуемо само за пример, како од различитих резитбе зависе и различити начини, како се чокоће подиже.

Па управо због тога, што од резитбе зависи не само како да виноград роди, него и како се подиже, т. ј. каква спољни вид да добије чокоће и по њему део винограда, сматра се резитба првим и *најважнијим послом*, што га виноградар око винограда извршити има.

Резитбом или виноградар чокот, тако рећи, у својој власти, те га може према томе како га обреже, не само више или мање родити, него такође и дугачким учинити, а према томе, како је виноград орезан, може и вино боље и лошије бити.

Резајући чокоће, мораш ово пред очима имати: каква је земља, каква је врста чокота и какве су зиме.

Где је земља плодна, тамо треба лозу на дуже резати, јер се бујна рана на краткој младци неће моћи сразмерно разделити; на јаловијем земљишту треба опет краће резати јер слаба рана неће довољно бити, да парани све честице, које су на дугој младци потерале.

Има неке врсте чокоћа, које врло много у лозу тера; чим више дакле чокот у лозу тера, тим га треба на дуже резати, а што мање лозе тера, тим краћа треба да је рѣз. Чокоће с бујном и дебелом лозом, има и веће гроздове и крупније бобе. Грашевца (грашевина) реже се према томе другачије нег права прина, крајевина итд. Али овде није довољно само врсту чокота у виду имати, него треба пазити и на каквом је земљишту; јер има јаке земље на ком и грашевина тако бујну и јако лозу тера, да је треба на дугачко резати; а крајевина, прина итд. на јаловој земљи слабије лозу пушта, па је треба краће резати него на оној земљи грашевиноу.

Чокот, који рађа велике гроздове и крупне бобе, треба на кратко, т. ј. само на мало бика резати, јер ако му много оваца оставимо, приметно ће се истина више гроздова, али ће они тако малени и тако ситних бобица бити, да ћеш га једва познати моћи, а то зато, што рана на толико страна разделена није довољна, да грошће до природне величине и зрелости узрания.

На питање даље: да-ли да се чокот на кратко или на дугачко реже, не би према овом, што до сад напоменуемо, тешко било одговорити, кад у опште стоји правило: на јакој, плодној земљи тера чокоће јаку и бујну лозу, дакле ћеш ту чокот на дуго резати, у противном случају, на кратко. Но осим тога, што то може одредити само онај виноградар, који се многогодишњим сопственим искуством и ваљаности тих правила осведочио, па у многим случајевима може по сопственом искуству од строгог правила одступити, треба овде да напоменуемо још једно правило, на које се многи, држећи се само теоријске науке, ни су освртали, те су винограде своје, ако не уништили, а оно свакојако за више година покварили.

Према прихваћеном једном начину режу најчешће многи виноградар чокот на дугачко или кратко и не пазећи на то, каква бијаше прошла година, а то је грдна погрешка. Да од уобичајног начина како се чокоће у опште резати мора, прошла година изникну учинити може, види се од туца, што неке године и оно чокоће које слабу лозу тера, па би се због тога на кратко резати имало, јаку и бујну лозу потера, а напротив друго чокоће, иначе јаке лозе, слабу лозу потера. Кад дакле чокот режеш, а ти имај пред очима ланску годину, те онде, где је јака лоза потерала, режи на дуже, а где је слаба лоза, онде на краће, ма се то иначе с твојим обичним правилим и уобичајним начином и не сагладало.

Код чокоћа слабије лозе, навићеш и слабије жале ове године; ако дакле код резитбе оставиш више оваца но што их жале ранили могу, биће ти род слабији, шта више, ако би тако више година радио, могао би ти чокот свесним пропаст.

Ако пак бујније потералу лозу прекратко обрешеш, одрезаћеш много плодно око, које ове године даље но обично од пања стоји, а тим си угратно бербу.

То је сваком виноградару познато, да виноград тим више грошћа даје, чим је на дуже резан, али је и то без сумње, да се виноград, ако се више година узастопце на дугачко реже, на послетку изцрпи и изнемогне, а то зато, што се чокот напреже да сво грошће, што на дугачкој лози потера, одрани, а сваки дужи напор води напослетку к изнемоглости.

Оваково, од превеликог напора долазеће ослабљење винограда, може се уз дугачку резитбу тако додавањем уметне ране препречити, т. ј. добрим гнојењем.

Ослабљење би у осталом наступило и наступа увек у оним пределима, где се чокот врло високо, као каква шума подиже, и где се виноград другогне под аренду дају, и арендатори често мењају.

За нас пак, важи, да наше сорте овробамо с вишом резидбом бар на 2—3 ока, и то тако да увек имамо на уму, да покрај тога кондира за род, оставимо други мањи, на једно оцне, на коме ће се само добро дрво за идну годину пронавести.

Бешт резач ће добро удешеном резитбом, познавајући јакост или слабост чокота, према земљи судити, свој виноград тако удесити, да му чокоће управо тако тера, како он жели — а то особито онда, ако према наведеним правилима млад виноград реже. Али погледом на наше јужније поднебје и већим делом јаку масну земљу и најје пробитачно чокот пренизко држати, као што га држе у Немачкој и Француској; зато је ипак несретно а и добротни нина шкодно, да се чокот пусти тако високо да уграсти, да човек за резање обичног чокоћа готово мердевине треба. Тако прениско одгајеним виноградима биће без сумње крива резидба, јер смо младо чокоће, терајуће и без тога бујно, краткот резали, те му је и снага све већма растаа. Као што се може дугачком резитбом бујно терајући млад виноград на умерено терање стегнути, тако се може слабо терајући кратком резидбом на јаке терање подстакинути.

Није лако означити међу (границу), докле треба бујно терање винограда стегнути, а слабо

терање дигнути. Ко би свој виноград дотле подигао, да носи што више грошћа, а чокоће га је у стању до подигне зрелости одранити, али да не ослаби — тај би ту праву границу погодио. Као што је речено, лакше је ту међу с ретма изрећи, него је на свом винограду показати; али ко се учи и упућује, а уз упутство винограда обрађује, те му непрестано мотри напредак на назад, па га узпоређује с начином резитбе, — тај ће умети да пронађе ту међу.

Код резитбе је много до тога стало, да виноградар ана да пресуди, где на младци леже плодна окца; јер кад незна то, одрезаће на једном чокоту сакривен плод, а код другог ће напратив оставити додуше плодна окца, али ће узав такођер и сувишна дрвета остати.

Поделити чокоће на слабу и јаку лозу, налази се на првом, т. ј. таковом чокоћу, које само танке младнице тера, плодна ока близу преклањакога т. ј. онога дрвета, из кој су младнице потерале, дочим су на чокоћу друге врсте, т. ј. оваковом чокоћу које јаке и бујне младнице тера, плодна ока подале од старог дрвета.

Ово важи само за оваково чокоће једне и друге врсте, које се налази у правилном стању, т. ј. ни на пребујној ни на прејалој, него на умереној земљи. Јер ако је земља прејака или обилато гнојена, онда ће чокоће иначе слабог и танког млаја јаку и бујну лозу потерати, дочим ће на јаловом земљишту и јако чокоће слабу лозу терати. Ко би на нашој добро обрађиваној иловачи посађену грашвину онако резао, као што је режу на Рајни, тај би одрезао много плодно окце, јер у нас на многим местима и грашвина тако бујну лозу тера, да је треба знатно на дуже резати него у Немачкој. Ми смо видели, где грашвину у Срему на дугачке резнице, као што и наше обично јако чокоће, што је засим у реду, јер се у плодна окца даље одмакну од старог дрвета него онде, где због лошије земље слабије и тера.

Од паметног виноградаря се захтева, да познаје не само сваку чест чокоћа, него и спезу једне честице с другом, како наше један део други потпомаже.

У сваког чокоћа разликујемо три главна дела: 1. *пан* (*трта, тича, крпа*); 2. *кракови* (*граше*) и 3. *младнице* (*лоза*).

Пан је доњи, т. ј. онај део чокоћа, који лежи између жила и кракова. За неколико година одбела пан, те га је обрасла дебела и рапава кора. Док је млађи, пушта младнице, али пошто остари, стање му моћ терања, и онда служи само за пут,

kojim из жила и горње делове рана предази. Истина да се и на старијем пању под кором заисте по некад око, али некога је пробити, закржљави и изумре. У повољнијим околностима и на згоднијем месту потера понекад на пању младица, која може винограду врло добро доћи, јер из ње може цео човот поновити. Зато ваља оваконе, с пања потерале младице, овде, где хоћемо човот да поновимо, особито пажњом гајити, па их с пролећа на једно или два ока одрезати, па ћемо целу постави. Код овакових старих чокова, које желимо поновити, знаду виноградари уметним начином из пања младицу да изведу и одгаје; некои, памае стару, равнаву кору остружу, а нан пречном кашом намажу, тим се поре обнови и облатијим соком оживи, а од тога се приметно на њему окда, којих иначе не би било. Други оштер зарезу кожен, или засеку лагано с млази длаком неколико зареза попречно у пав, тиме се на оним местима више сока напрење и ту окда приметно.

(срешки си).

Виноград цара руског у Криму.

Виноград овај засађен је на два земљишта, од којих је једно у Магарачу, а друго у Никити, и заузима простора 10 „десјатина“ (1. десјатина“ равна је 1795□ бечк. хаати). Засађен је дозом из страних земаља донесених, и то: из француске, шпанске, португалске, Мадере, Италије, немачке, угарске и грчке. Врста доза има свега 515, по од оних из француске донесених има их 14.261. Чокота све тако званих „Мушкатлан“ мирисавка. На једну „десјатину“ има око 9000 чокота, а чокот је од чокота удаљен 1½ аршин, све у квадратима.

Виноград стоји под управом једног управитеља, који је у рангу државног саветника, и који обитава у Никити. Овај виноград саужи и као средство за распрострањење виноградарства у Криму, јер има на расположењу све, што му за ту цел треба. У њему постоји и хемички лабораторијум под надзором једног искусног хемичара. У њему се производи, поред разних сорти вина, стреш обични, гриншпан или стреш за сирће, шпиритус и коњак. Млади људи примају се, да се уче поделу, а дозе се бадава раздају онима, који хоће да саде винограде.

(Из књиге Фридриха Матаија: „индустрија Русије.“)

Овај кратки опис винограда цара руског у

Криму стављамо у „Тежак“ због тога, што је он једно примерно добро за све виноградаре кримске и што држимо, да би то исто могао бити за нас виноград Његове Светлости у Смедереву. Да су пак примерна добра најбољи учитељи, по свима гранама пољске привреде, гди се земљорадници уче практичном, очигледном раду, о томе нема сумње; па би зато желети било, да се и у нас тако што установи, те да се наши виноделци поучавају, одкуда би већке користи било не само за њих, него и за целу земљу.

М. С.

Нова замена памуна.

У јужном делу северне Америке пронађоше биљку, тако звану „ранџ“, која је као лан влакновита, али су нити боље од памучне, и налик су на свилу. — Пошто се са биљке одели влакно, остане још врло добра пића, особито за краве музаре. Успева без великих припрема, и три пута се преко године жање. Распољавља се корењем.

„Друштво за пољску привреду“ обраћао се набавке ради тога биља, још пре три године, преко дотичних агената. Један од тих агената обећао је послати корење за разношење, чим нужну количину из Америке добије, те ће и „друштво“ с том корисном биљком опште учинити и онда о томе опширније извести обнародовати.

Р.

Јабукe се најдуже чувају овако:

У кану, или друго какво посуђе, наспе се на дно по палца високо садре (гипса), на њу се поређају добре сазреле јабукe, са петелјкама горе обрнутим, али тако, да се једна јабукa друге не дотакне. На ово се сложе ред јабукa наспе се оштер с једног палца дебело садре, и тако се даље поступа, док се посуђе не напуни. Овако остављене јабукe треба на сувом месту чувати. Тако се поступа у Америки.

Р.

Дим пржене кафе

је врло пријатног мириса; по опазило је се, да ије само пријатан, него је и користан, јер шкољкава напарења парализује. Због тога се препоручује у време приљепљивих болести, просторије (собе и стаје) кажом кадити.

Р.

Кад говече роу сломије,

треба му рану ону са катраном дотле помазивати, докле год рана не зарасте, а то ће брзо бити.

Р.

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI.

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 11.

ИЗДАЊЕ СКАПОМ 15. И 20. ДАНА
У МЕСЕЦУ.

ПРЕДНИ КРИЖИЧНИО!
МИЛОВАН СНАСКИ.

СТАРИ 40 ГОДИНА 9. ДАНА 4. 499.
ГОДИШНА.

15. АПРИЛА 1874.

У очи резитбе винограда.

(СВЕШТАК).

Већ из овога што рекосмо, види се, колико треба код резитбе у пању пажње имати, јер са-стругавши с њега стару кору и очистивши га од керга и других изрода, не само да ћемо му измамити по које око, а из овог младичу, него ћемо, што особито треба памтати, таквим чишћењем угазити многом чокоту штодног прва и бубу, којих се личине под кором већ заметнуле биле.

Кркови или гране зову се оне чести чокота, којима се пањ на врху раздвја и на којима се младице замећу. Грана има старији и млађи; старе гране налике на пањ, те су и оне такођер старом рапавом кором обрастле. Што су гране млађе, тим више налике на младице. Будући пут, којим рава из жила кроз пањ у младице улази, треба код резитбе и њи чистити, да буду способнија подица ране. Згодним одрезивањем грана може човек, не само лепши вид чокоту дати, него и младицу онамо измамити, где ју имати жели.

Младице раздикујењу двоје врсте, онај комад, на ком је израстла лавска младица, зовемо *преклањска* или *дволетња* младицу, на овој је избила *једногодишња* или *лавска* младица, која се овога пролећа реже и на посетку *летошња зелена* младица, која ће тек родити.

Преклањска младица је обично само кратак окршај, који треба при резитби већином одрезати или се ипак остави толико, да остављени комад буде подлога новој резници.

Преклањска је дакле младица посредник између пања и ново-потераних младица. Ако виноградар не може да остави лавске младице на преклањској окршци, што је н. пр. чокот од какве болести боловао, или од туче, мрза итд. пострадио, онда треба да гледа, да остави младицу, која је из старијих грана или из пања потерала. Но пошто само ова младица роди, која је израстла посредно на преклањској младици, а из против она, која је из старијег дрвета избила, обично не роди, него је само подлога плодносној младици будућег лета, то може виноградар увидети, од колике је важности за род преклањска младица.

На преклањској резници има обично, ако нису окна на младице пострадале, две три четири.... т. ј. толико младица, на колико си ока резао; питање је дакле: која је младица боља, коју би дакле ваљало одрезати, коју-ли оставити? Што се плодности тиче, чини се да су младице једнаке, у том погледу било би дакле све једно, ма коју младицу одрезао. Ту се више ради на томе, како ћеш чокот да подижеш. Ако нећеш чокот у висину да дижеш, онда треба прву младицу да оставиш, а остале

заједно с преклањским дрветом да одрежеш. У осталом то се разуме, да је изглед чокота лепши и бољи, ако се окрши преклањских младина што сподније одрежу.

Код резатбе чокота мало да има у нас да ко на другоaze, но на род, па ипак има чокоћа, код кој човек треба да паз и на младцу за будућу годину. Ако наиме виноградар ове године мора да остави резницу на тако високом месту, да му чокот у висину узрасте, по што би му допустно досадањи његов начин, како је чокот гајно, онда треба на нижем месту — кад нема онде младце за род — да остави резницу на једно или два ока, која је само дрвету намењена, из кој ће се идуче године плодносна младина одгојити. Овакову, као причувану резницу пробитачно је оставити и за друге случајеве. Може се наиме догодити да горње и више отворене младице од праса, туче, вијора, или друге какве елементарне непогоде тако пострада, да од њих за будућу годину нећеш добити моћи ваљану резницу. У многом таквом случају избегаће боље покривена дојна или унутарна, за нужду остављена резница, невођи, те тако с продаћа нећеш бити у нужди за резницу. На овакову причувану резницу нема обично рода, али се омет повећав и на њој заметне по неки грозд, и тај ће виноградару добро доћи. За такве такве случајеве добро је особито у оним пределима, који су таквим непогодама времена чешће изложени, и на оваковом чокоту причувања оставити, који иначе тога не требају за одгајивање. По како је с друге стране познато да и овакове само другогне резнице рање требају, коју на штету плодносних младина греше, то их не ваља више остављати на истом чокоту, па ако је још и иначе слаб чокот, не ваља на њему никаквих других, осим само плоду намењених резница остављати.

Много има начина, како се чокот реже према томе, како виноградар хоће да подигне чокоће: ниско на високо и како хоће да му роди.

Чокот се реже на *резник лупче* (луп) и *заникче*. Резник се одреже на 2 до 5, а лупча на 8 до 13 ока. Заникчи нису ништа друго по дугачини лупчи, који се или на ниском или на високом чокоту налази, те је између правога лупча и заникча само та разлика, што се они за тачку привезу а они се у земљу „заникчу“, па су због тога и дужи. Заникчи нису за наше земље, јер су наше земље јаке и травом брзо обрасте, пак се због тога заникчи угуше; ако јако роде, сваде се, пак на земљи изтруну, гротје је близу земље блаатнаво.

Не мислимо онде описивати потанки начин, како

се поједино чокоће реже, где и колико да се остави резника, колико уз реснике лупчања, јер то треба очима видети и искуством учити; ми смо ево написали неколико правила за оне написати, који су у резитби чокоћа нешти, али их не пада на ум, да се упознаду с целом природом чокота, те да се осврну и на такве околности, на које до сада нису мислили, или су их за одвишне незнатне држали, а да би за њих марили.

Међу такове на оку незнатне, али у истини доста важне околности бројимо и то, како и где да се младина одреже.

Никада не ваља одрезати ни резник ни лупча близу ока, које се још последње остави, по колико је могуће у средини између два ока, а то зато, да се, ако се врло близу ока младина одреже, текућини соком око не залива, јер би се таме општеило. Из тога истог разлога не ваља младце ни тако одрезати, да се одрезана раван к оку нагиба, јер би се ово онда не само соком, него и кишом заливало; младина се може или косо или управо попречно одрезати; у првом је случају одрезана дугуљаста раван (јајаста), у другом сасвим округла. Пошто се рава тим пре залечи, што је мања, јер се тим мање станица рава, па је зато пробитачија округла рез.

Како се младина одреже, то такођер много и од тога зависи, каквим се оруђем реже. Најобичније је оруђе, нарочито у наших сељака, *косир*; то је наиме на форму српа савијен нож, само што је од српа краћи и јачи. Негде реку *маказима*, а негде омет *сикирницама*.

Косиром се и неможе другачије одрезати младина, него на дугуљасту раван, или би бар много труда и времена стало, кад би хтели косиром младину прече, дакле округло одрезати. Па пошто смо мало пре рекли, да дугуљаста рез није добра ни пробитачна, или је бар лошија од округла, то се онда и косир за резање винограда не би препоручити могао. Будући се даље чокот, кад га косиром режемо „онаја“ (у земљи потресе), нарочито код ниског чокоћа, које не може човек оздо руком подхватити, а мајањем се жале у земљи покрећу, које чокоту штоди, па то је онда такођер један разлог, зашто се косир за резитбу не може препоручити.

Далено су на тај посао боље маказе, које су код умних виноградара косир већ изгисале, јер се маказима све оне неприлике уклопе, које су с косиром скопчане.

Сикирце не могу се никако препоручити, јер шњима се чокот највише може да поквари.

Најпозније време за резитбу чокота била би јесен, а то из два разлога; једно, што се резитбом чокота задана рана преко зиме лакше залечи, а друго, што при јесењој резитби не изтиче сок, а губитак сока, ком се пролетњом резитбом не може на пут стати, свакако више или мање чокоту штоди, јер та слаби.

Но има ипак више других разлога, који против јесењске резитбе говоре, међу њима и они су:

а. Онакови виногради, који су својим положајем изложени брзким северним ветровима, пострадаће од ладноће пре, ако је чокоће с јесени орезано, јер је лашено лозе, која бар у неколико силу ветра уклања, па је унутарња лоза спољном заклоњена. Тим се узрочу привисује озеба толиких на ударцу лежећих и с јесени орезаних винограда.

б. С јесени орезани виногради губеју обично с пролећа знатно пре, него они, који су с пролећа орезани; а рано орезани виногради изложени су више пролетњој озеби, него они, који доцније губеју.

в. У ладнијим пределима не дозре лоза сасвим с јесени, па је многа до касно под зиму зелена; а код недозреле лозе нема човек таковог избора, као с пролећа, јер ће с пролећа многу резницу и много око оставити моћи, које с јесени, зато што није дозрело, није било сигурно.

Искусни виноградарци су осим тога спазили, да с јесени орезано чокоће тера више у дрво, а с пролећа орезано тера више у грошће. Према томе је такођер пробитачно, да младе винограде, који још на роде, па хоћемо да нам лозом ојачају, што раније с пролећа режемо, а они, који хоћемо да нам роде, да се доцније режу.

Из тих разлога је дакле свакојак огодније време за резитбу — пролеће, и то, како је јака зима престала. Због губитка чокотова сока, који му, као што рекосмо, штоди, треба резитбу што пре предузети. Само ове винограде, који су често пролетњој озеби изложени, треба ће доцније резати, јер ће тај доцније и потерати, па неће толико опасности изложени бити. Ако је виноград јаког и бујног чокоћа, биће такођер боље, да се доцније реже, јер се тим пропусти *сувишан* сок, који би више бујној лози, него грошћу у прилог ишао.

(по Бабо-у. П. 3.)

Орање и плуг.

„Наје свак орач, до се плуга држи.“
Сира пословица.

Орање је једна обична и скоро најпростија радна у пољ. приреди, а она је омет врло важна, тако важна, да треба добро да изучимо и познамо целу њену, као и алат и начин, којим је извршимо.

Усви које ми негујемо, као и сво остало биље храни се из *ваздуха* и *земље*. Из ваздуха прима или усваја помоћу *лишћа ваздушну*, *жилицама* из *земље минералну* храну. Како и на који начин то бива, као и које су то хранеће материје — о томе ми није могуће овде говорити, јер би ме и сувише далеко одвело. Само овално морам навести. Ваздушне хране има у нашем ваздуху и земљи довољно и она се сваког часа образује — ње никад не може нестати; минералне хране има у земљи само у *известној количини* дакле је може нестати. Земља, коју оремо, јесте скуп таквих материја, које се *упливом ваздуха* *воде* и *топлоте* тако мењају, да се могу у води растворити и биље хранити. Оне материје, које се немогу у води растворити, немогу биље ни хранити.

Ове минералне хранеће материје, нису у земљи увек у довољној количини приправљене, оне се тек морају приправити. Ово приправљање врши се помоћу природних сила које горе наведох. т. ј. *ваздуха*, *воде* и *топлоте*. Као што нама ваздух, топлина и вода служе за готовљење и кување наше хране, тако исто оне приправљају биљну храну. Само што и овде мора човек ту целу радњу да руководи, подстиче и подпомаже *својим радом*. Тај рад човеков састоји се у *обрађивању*, *обделавању* (неги биља) и *бубрењу*.

Кад човек својом радњом а помоћу горе наведених сила приправи у земљи довољно хранећих средстава (материја), онда се тек може надати доброј, *обилатој жетви*. Истина, ми неможемо знати колико има у земљи орахој биљне хране, али знајући *упливи* *прир. сила*, ми ту количину *ценимо по количини нашег рада*, *ког у земљу уложимо*.

Обрађивањем земље ми поглавно приправљамо биљну храну у земљи. А како је *орање* најглавније обрађивање, *како се њим већим делом постигава целу обрађивања*, то *ималим да је орање једна од најважнијих радњи у земљодјелству* и да треба поклонити много већу пажњу *како на само орање тако и на плуг*. —

Сад да видимо шта се хоће од орања?

1. Орањем хоћемо да *земљу истроимо* и *узмемо*. Плуг сам при орању *мрви земљу*; *паравина*

P.

ствар по форми дашчице више или мање. Али ово мрљење најје подупно, него тек онда постаје, кад тако узорана земља дуже време остане изложена уливу прпр. сила. Ми знамо из искуства да је угарена земља много мекша и трешнија. А што ће нам тако трешна и мекка земља? зашта ће многи. Ево зашто. Док се земља у току времена мрви, дотле се уједно и биљна храна припрева, што оваку земљу лако пролази ваздух и влага, који највише доприноси, те земља постаје родном. Даље, што у измрљеној и мекшој земљи семе брже клија, лакше своје жилице пушта и шири, а које су у прво доба врло нежне и слабе, те неби могле продриети у тврду земљу и морала би млада биљка закржавити. А закржавили, застане ли биљка у своје расту одна испочетка, онда она никад неможе добро родити. По томе, како је која земља више или мање измрљена, зависи већа или мања жетва. Наравна ствар да и онде има изузетка — што се тиче трешности — на који ћу доцније доћи. Је-ли земља мекка и трешна, то се обделавање усева лакше и брже врши, уштеди се дакле много времена и радне снаге.

2. Орањем обраћамо земљу. Ваздух, топлота и влага, то су ове силе — ка што мало пре рекох — које у друштву са човеком радном чине земљу родном; али оне саме за се нису у стању да продру дубоко у земљу, да би и доње слојеве учинили родним, него дејствују само површно. За то су нам доњи слојеви орнице као и здравца увек нероднији по горњи; а да би и оне роднији учинили, ми их износимо на површину: уливу прпр. сила. Тим начином постизамо једнаку родност, што је по успенање биља од велике важности.

3. Орањем заоравамо биљне и животињске остатке, како би лакше, брже и подупније иструлиги могли. Налазе ли се они остаци на површини, онда споро и неправилно труле, те због тога нису од велике користи по усе. Да би ђубре, шаровина или стрњика подупно и правилно иструлиги могли, морају бити ова три услова испуњена: умерена топлота, умерена влага и довољан приступ ваздуха.

Ја кажем у умереној топлоти и влази, а зашто? Зато што ни у ком другом случају неможе тело иструлити, па да производи из тога могу бити користни, да могу биће хранити. Само онда, кад ђубре и т. д. тако иструли да неостаје никаква трага из њега, кад подупно пређе у земљу — онда је правилно трулење и онда је од користи. Узмемо случај да је врло много воде, хоће ли и онда тело иструлити? Неће. Ето погледајмо у хо-

крем, тешким земљама на шаровину ђубре, како по две и више година повлаче се у земљу а немогу да иструле. Ето погледајмо, како се сита и шапа у барама само агрува и претвори у прну, угаснасту масу, која је скоро као камен тврда и која није ни за шта друго до за *гориво* — то је тако звана тресет. Узмемо други случај да је мало влаге. Онда се тело како се каже само претвара у приад, као што видимо у дрвета, које у сувом месту лежи; а и она приад неможе биће хранити, већ мора даље трулити и распадати. А без ваздуха тело се не мења, не може ни иструлити; о овоме имамо довољно примера.

Да видимо како то бива у орањој земљи? Мало пре рекох сам, да се земља орањем мрви и да у овакој земљи боље дејствују ваздух, топлота и влага. Вубре или други органски предмети лако почињу трулити а при том и загревају; заоремо ли ове, то онда ветар нема наха да ту топлоту смањи, да разхлади и како сунчана прилика неможе да вазуши влагу, то онда ови предмети брзо и правилно труле. Ово овако биља истина само онда, кад ђубре није дубоко заорано и кад земља није ни врло сува ни мокра.

4. Орањем хоћемо да земља боље и више *влече* (воде) *улија*. Из искуства знамо да заорана земља увек више воде упија и да је дуже време влажна по неузорана. Вода је за успенање биља врло нужна, па због тога треба добро изнати како ће се влага влага најкористније употребити, нарочито тамо где је пролеће суво.

То је дељ и то треба постићи орањем.

Кад и како ваља орати?

Код нас се обично са сваки усеи само *једанпут* оре, и то у пролеће (односно јесен) пред само сејање. Из горе-реченог можемо одна увидети да ли је то довољно или не.

Цељ орања неможе се постићи једним орањем јер она није једно — већ много страна. Оно нарочито важи за тешке земље. Уопште кад узмемо цељ орања, треба трипут орати.

Прво орање врши се одна после жетве. Оним се хоће да заоре стрњика или ђубре. Ми знамо да улив природ. сила нарочито ваздух, неможе дубоко у земљу продриети, па дакле да би ови заорани остаци брзо иструлиги могли, нетреба дубоко заоравати. Најдубље се могу заорати на 4.“ Ово је средња дубљина, које се увек ваља придржавати. У лаким пескуљави може се и о 1, дубље заорати, јер кроз њих лакше ваздух пролази, али у једријим никад не сме прећи 4.“

Кад се појави трава на узораној земљи а то бива обично 4—6 недеља после првог орања пада други пут орати. Овим орањем хоћемо да извримо земљу и да доље дубље слојеве занесемо ушину природних сила. Из тога одна видимо да ово орање мора бити дубоко, само ако то здравица дозвољава. Ово орање назива наш сељак *угареном*.

Дубоко орање је оно, кад се оре на 8" и више поли, а јесте од врло велике важност и користи; зато, сваки онај коме особине земље дозвољавају треба своју орницу да продуби. Јер дубоко узорања земља подноси боље кашу и сушу, даје биву бољег становништа, јер лако може да разшири своје слабе жилице и тим боље да се учврсти. Биљка ширећи дубље своје жилице и наилазећи на родну земљу, више прила у се хране те тако се бујније развија и обилатаје рађа. Ако нам је здравица здравца својстата (ако није каменита или прена својствена орнице хрђана), то ћемо је дубоким орањем употребити за производњу, ми ћемо је помешати са орницом и тиме плодност ове увећати. Ако нам је орница плитка а изорања т. ј. мршава, ми ћемо је поправити дубоким орањем. Истина и ако нам у овом случају дубоко орање даје велике користи, нетреба опет заносити, да ће тако поновљена земља довека трајати, не — ако је нећу брижи она ће нас одма издати.

Др. В. Лебе; као и Пабст ваљан један писац пољопривредне пракције вели из *искуства*, (што се подјучно и са науком слаже) да кад се земља (орница) продуби на 4—5, онда она у пода више рађа. Из овог искуства видимо, да сваки земљорадник који може а неће да продуби своју орницу, да тај ради противу свог интереса. Јер ако продуби своју земљу, то тим није учинио Бог зна какви трошак. Узмемо ли да је ратар са једног парчета земље добијао 6 зрна, па од ових да му као чисти приход остаје само 1 зрно; сад да он продуби ту своју земљу на 4" више, то ће му дати у место 6. десет или десет зрна; а пратом га само утолко више кошта, што је морао мало више времена потрошити и. пр. нех на време иде највише једно зрно, то ће он свега чиста дохода имати 3—4 зрна, а то је мислим, велики хасна а у томе се и састоји највећа уметност пољске припреде: да сразмерно малим трошком велику добит узмемо.

Па при свему томе: дубоко орање има много непријатеља. Обичан изговор је тај: што се дубоким орањем занесе на врх неродна „жртва“ земља. То је истина, као и то, да се у том случају може жетва за више по једне године изгубити.

То је све истина ама и томе има лека. Здравица ако није шљунковита или каменита или иначе хрђавих својстава, увек је добра а често она је једина у стању (с малим трошком) поправити и плодност орнице повисити. Да би избегли хрђаву последицу дубоког орања, морамо бити наљивни. Ми несиемо одједанпут са плитког на дубоко орање прећи — *него постепено*. А то зато, да би природне силе могле ваљано извршити и учинити родном „жртву“ земљу: јер је једним природно да дебео слој земље неможе за кратко време постати родном — особито како је код нас уобичајено само једанпут и то пред само сејање орати. Рад тога, ваља се обзрети на досадашњу дубину орања. Ако смо досад само 4" дубоко орали — као што је код нас уобичајено; то треба прве године само 5" друге 6, треће 7" и т. д. дубоко орати; дакле постепено: сваке године о један палац дубље. Узвратимо ли тако, онда ћемо имати само корист а нећемо ни страха а камо ли штете од дубоког орања имати.

(СВЕЖИНА СР).

О сејању мака.

Мак јако нури земљу, а својом лошом славом слабо јој снаге повраћа и надокнађује; ручне радње захтева више по репица. Мак дакле сејати, може се успешно само онде, где му угађа земља и поднебије, и где се нужни послови са „својима“ изградити и посвршавати могу. У мањим газдањцима, где има лакше земље и где би сугурније био од репице, може се с успехом сејати.

Врсте се разликују понајуре на врсте: с пупајћом и не пупајћом чаурам. Врсте су пак следеће понајошатије:

а. *Сиви мак*, са сивим зрном и руменим цветом; чауре су или затворене, или су снабдевене са пупајућим капцима.

б. *Бели мак*, са белим цветом и белим зрном.

в. *Модри мак*, са црвеним цветом и модрим (плавим) зрном.

г. *Дули мак*, са пуним, разних боја цветом, који се украса ради по баштама гаји.

Зрно од онога мака са отвореним чаурама лакше се добија и чисти и не страда много од влаге, ако би ова у време жетве наступила.

С правом се оне врсте са затвореним чаурама препоручују, јер при ветру не може зрно да испадне, исто тако као и при жетви.

За гајење у башти — у малом простору —, омиљен је онај са отвореним чаурама, јер се дозреле чауре повремено у своје време посеја

могу тако, да ни једно зрнце при сечењу чаура не пропадне. За гајење пак у велико, препоручује се само онај за затворени чаурама. Бели је мак у осталом најскупљи, али захтева и најугодније прилике за сејање.

Ово угасто биле воде топло, више суво но влажно поднебаје и заклопен положај. Зато се и бирају за сејање мака оне њиве, које имају најбоље положаје, т. ј. које најугодније леже. Но опет зато може млади мак с пролећа да поднесе слабије мразеве, па и мањи снег, ма да је осетљив на зима и влази. Сува топлота, одма пошто изакине, штоди му. Где се год озимица сеје, може да поднесе и мак.

Мак као да најбоље успева на благој, лапчачастој, дубоко узораној и лакој плаваши, која довољно и прицие има. Добро успева и на плодној, нешто збијеној, умерено влажној пескуши. Ако је земља одинице трошва, онда нема мак у њој довољно стадности, рађа само ситне чауре и вестар га лако обали. На плиткој ораници иду му жиле јако у ширину и врло слабо у дубину, па ако наступи суво лето, онда иршава жетва бива. У оваковом случају може се помоћи, и то, кад се ирвица (адраница) с подрицачем развије, без да се с плодном ораницом меша. Но овај поступак неба се онде само препоручити могао, где је адраница иначе пропуштајућа, те би сва влага из оранице одишла, а у њој растећи мак страдао би од суше. Што је подвобије ладније, тим су ладне, тешке и влажне земље за успевање мака неугодније. Већином успева мак најбоље на исушеним бариштима, ритовима и т. д.

С најбољим се успехом сеје мак после накне окопавине, н. пр. после кукуруза и репе, ако су ове пре годину дана подгнојене биле; после промпира већ слабије рађа. Тако се сеје у кјенином газдовану, а у требаћењу долази на утар. Ако би се сејао на којој „новини“, где обично врло добро напредује, то се мора та новина још једног лета пре разорати. И после детелине добро успева, ако се још с јесени земља добро узоре и приправи.

Положај њиве, на коју хоћемо мак да сејемо, мора такав бити, да се та њива око Благовести или 8—10 дана доцније већ орати може. Ситно семе и у првом узрасту слабакче билке захтевају добро, ситно потрошену и од травуљина сасвим чисту земљу. Пошто се жиее мака дубоко у земљу пружају, то се и подубље орање у обзир узети мора. После дувања, воноње и других окопавина довољно је, ако њиву с јесени један пут узоремо, а пролетње орање да буде само орање за усеи;

јесење треба да је дубље, а ово пролетње може и плање бити. — Ако узхтемо сејати мак после какве стрипине, пла, ако је земља нечиста, онда треба и три пута орати. Ако је пак земља лака и сасвим чиста, онда се с пролећа не може орати, него се с јесени добро узоре, тако преко зиме остави, а с пролећа пред само сејање пређе се просто с браном на драљчом, па се одма и семе бади и претрпа. Ако се мак сеје после јако подгнојене какве окопавине, онда се за сам мак не мора гнојити; али ако се сеје после какве стрипине, онда треба ту њиву с јесени, или пред саму зиму нагнојити. На њивама, у којима се љубре брзо раставра, несме се пред само сејање љубре то износити, а нарочито не онда, кад није сагорело, струло, него је житко и фришно. И опчије торене с јесени чини добре услуге. Постепено, с развињем билке у једнаком сразмеру раставрајуће се љубре, најбоље ушлвинше на раст мака.

Мак се сеје од Благовести на све до Ђурђева дана, ал што је раније могуће, тим је боље и сигурније; сеје се на сачму или у врсте. Сасвим доцкан посејан мак слабо успева, нарочито ако је пролеће суво, па нестане у земљи кузне влаге за кјавање. Пошто је оно ситно семе врло тешко сејати, да се једнако и доста ретко руком посеје, то га многи мешају с просејаном земљом, сувим песком или пепелом. Где се у врсте сеје, онда треба да је врта од врте 18 палаца удаљена. У врсте се сеје машинном. У тешкој земљи стоје врсте даље, а у лакој ближе једна од друге. Семе се на предраљаној и уравниеној њиви посеје и врло плитко претрпа. Ако на скоро после сејања киша падне, онда ће семе за 3—4 недеље сигурно нићи. На једно јутро од 1600 □ треба 3—4 литре семена. Кажу да старије семе лепше билке рађа, зато у Немачкој највише и узимљу за сејање старије семе. Семе мака у осталом задржи своју владавост 2—3 године. Ко сеје мало мака, тај може себи још с јесени најлепше главе (чауре) изабрати, преко зиме их добро очувати, омлатити и с пролећа посејати.

Жетва пада обично после Илијина-дне. Кад се зрна од свејих преградица лако одјуснути дају и на дво чауре падају и кад су чауре као и стабла суве — онда је мак зрео. Ако се остави да презре, онда му вршци врло лако паудити могу. Незрео мак даје хрћавије уље и слабији доходак. Мак с затвореним чаурама највише се онда жиее, кад с дојње чауре сазру, те се онда стабла са чаурама заједно поваде, у снопиће повежу и оставе који дан да се просуше и дозру. При увожењу се застру

кола понавом. Код мака са пуцајућим чаурама треба оне зреле чауре што пре посебице поодсецати; те се за то њива често предавати мора. 2—3 недеље може лако да траје берба, док све чауре сазру и док се саберу. Посечене чауре треба оставити на промајне таване, и чеће их превртати.

Да се семе из чаура измлати, употребљују се разна средства и машине. Ломе се, гњече се чауре паз се онда зрно од оне плеве очисти. Тако бива код оних врсти са затвореним чаурама, а код оних са отвореним врло се лако семе простим тресењем изтресе, а да то патресевање сигурније иде, одсеку се просто они повлопци са чаури. Зрно маково врло се брзо и лако ужеже те поплескани; зато се најпре добро очисти и врло на танко на промај простре и тек се онда у весице или цаклове сипа, кад се *пудино* осуши.

P.

Кано се ора и лешњик расплођавају?

Орахова се дрва само из ораховог плода расплођавају и не потребују никаквог даљег облагорађења. Ораси, које хоћемо да сејемо, или боље рећи да садимо, треба да буду сасвим зрели, да су крупни, танке луске и пуног здравог језгра, јер таква се врста посади, онако ће и будући плод бити. Ораје не треба никад осушити на сунцу, но увек у ладовици и промаји. Кад се добро осуше, треба их намешати с песком и у један лонац или саксију сложити, а песак мора бити влажан. Садити их ваља с пролећа у редове, који да су 2—4 стоне један од другог удаљени; а сваки ора мора такођер 4 стоне у реду један од другог лезати, а то зато вако раздалеко, што ће они на месту овом све доње остати, докле за расађивање не порасте. — Кад ораси наизглед, у једно лето на свом месту постоје, онда им ваља сво гране, које на стаблици са стране израсле, одсећи, да право стабло добију, а вр'ове им никакво не дирати.

При расађивању — које се одма с јесени предузети може, чим лишће опадне — не смеју се ни гране здраво кресати, нити жиле зато краћикати, јер је у ораховом дрвету срча дебела, па изнутра скоро шупља. Како орахово дрво брзо расте, а столари и друге дрводеље много га траже и скупо плаћају, — то дрво ово заслужује, да се и плод и дрвета свог ради, сади, негује и расплођава.

Лешњици сваке врсте, бели и црвени, расплођавају се најбоље положницама. Шибљике леш-

њикове, које су баш из корена избиле, треба положити у земљу, која треба да је доста дубоко ископана. Ако би место оно послезко било, где би једну или више положница требало метнути, онда ваља на то место земље нанети и онда положнице усадити. — Ако се положница неба у тако шупљој земљи могла утврдити, онда је треба с једном од расчласте гране одсеченом и начињеном нуком у земљу утврдити, на њу по стопе земље нагнута и прилично нагазнати; а да би положница управо стајала, нужно је уз њу ударити тачку и правезати је. Ово полагање треба с јесени, и то касно, предузети. Положнице ваља садити на врло отворено, слободно и промајно место. Лешњици се расплођавају и с изданцима, који из корена избијају; а изданак за тај посао добијемо онда, кад земљу око цбуна често прекопкавамо у јубрино. По лешњике можемо расплођавати и с плодом његовим — лешњацима. И лешњици се сеју на исти онај начин, као и ораси; или се посеју пре зиме, док су још скорашњи, и кад за две године ојачају, онда их ваља расадити на своје стално место.

Као што се за сејање намењени ораси у влажном песку да пролећа држе, исто се тако и питом кестен за сађење приуговљава. Калемљени много пре рађају.

(C.)

P.

Чокот смедеревка.

„Међу свима нашим познатим врстима белог грозда, нема боље врсти — вели Лас-Торрес у „Weinlaube“ —, коју би смо погледом на изврсна својства узпоредити могли са *смедеревском*. Она је прилика, да је смедеревка добила име од не далеко Београда на обали Дунава лежећег места *Смедерва*, које је од некадашњих хришћанско-турских ратова познато, а данас после Београда трговинско једна од знатнијих српских вароши код тога места, и код једна једну миљу удаљена села *Смедерва(?)* расте на ондашњим брежуљцима чокот *Смедеревка*, која је сигурно за време римског цара *Проба* из Шпанољске или Португалске у Србију пресађена“.

„Смедеревка, ако хоћеш да ти добро успева, воле јаку и сабијену земљу, рађа обилато тако, да још и на висинама даје пуну бербу; ако је на повољном положају и доброј земљи усађена, нарастаће на њој за чудо велики гроздови (по 1 до 1½ оке тежи), а боба је врло слатка, која особито у новозим годинама даје угодно мир-

сно, на ванилију занашајуће вино. У цвету му неће показивати меногоде времена наудити, а трутасти би почело само у врло неугодним, влажним годинама.“

„Има две суврести, од којих једна (боља) има крупно, тавно-зелено, светло, више округло него дугуласто, петолато, дубоко урезано, на дојној страни зрно-млавао лишће; друга сувреста има мање, дугуласто, такођер петолато, али напне урезано, а на дојној страни црвенкасто-млавао лишће.“

„У прве је врсте сабијен грозд, према крају ужи с необичном крупним бобана, по којима има, кад подупно сазре, и то са сунчане стране, смеће пеглице. Грозд је дехе жуте боје. У друге су врсте гроздови дугуласти, са дебелим и ситнијим бобана, без семена; гроздови остају и кад подупне зрелости увек зеленкасто-жути. Младице прве суврести су, док не отворду, дехе љубичаста лица, а оно друге суврести су више зеленкасте; цворови су на младинама, кад су ове сасни дозре, кад прве врсте подупно развијени, оделби, обли; кад друге врсте су шиластији и ближе један до другог стоје.“

„Прва врста смедеревке може се у сваком погледу препоручити, особито за баште, јер се без неповољних последица може на високо расти, а пошто међу раније врсте спада, може се и за северније пределе препоручити; како дугачку резитбу подност, може се и род удвојстружити; гроњке се може до каснијег пролећа да сачува.“

P.

Топломер — термометар, у кућанству и пољопривреди.

Шта је ладно, а шта топло? То ми истина по осећању можемо да одредимо, али се мања или већа топлота — ступањ праве топлоте, само сравњењем тачно одредити може.

Кажемо, да су подружји лети ладни, а зими топан, а овамо су зими много ладнији по лети.

Кад напунимо две чаше водом, у једну уснемо ладну, а у другу врелу воду; кад узнемо сад трећу чашу, и у њу уснемо из једне и друге чаше подједнако ладне и вреле воде, то ће ова у трећој чаши сад бити мања, т. ј. имаће средњу топлоту оне ладне и вреле воде. Метнемо-ли прст најпре у ладну, па онда одма у млаку воду, онда ће нам се ова друга чинити топла према оној првој; умочимо-ли сад прст у врелу воду, па онда у млаку, онда ће нам се ова чинити ладна сирам оне вреле.

Нашем осећању само дакле, не можемо веровати, него ми морамо имати један безпристрастан топломер, а то је мали стубић живе у познатој стакленој цеви термометра (топломера),

Топломер има две главне тачке: *ништитице*, које означава топлоту у којој се лед крвати почне, и *оремитице*, које означава топлоту при којој вода каљча.

Празан простор између ове две тачке поделено је Ример на 80 степени, Целзијус на 100, а Фаренхајт на 180.

Топломер нам показује кад се вода смрзавана и кад се одкаљује; при којој се топлоти најбоље сирће прави; каква је топлота нужна да се млеко ушутереше; колико је ладно у скривштима за кромшр, воће, вино, пиво итд.; колика, је топлота у собама, у болницама, у стајама и шталама итд.

Књиге и новине позивају се врло често на топломер, па зато је нужно да га имамо, ако хоћемо оно да разумемо што читамо. Топломер је пољопривреднику скоро тако нужди, као кројачу мера, зидару опута, бродару грузило, — он му помаже мерити, испитивати и разгледати по томе право изабрати, да велике неправде у многа не избегне.

P.

О Д Г О В О Р И.

Г. Новаку Триф. у В. Кикинди. Не добивени бројеви послати су нам, а са погрешно снуше послатијим урадите како знате, јер се неће плаћати. Примљене су 2. феб. за време од 1. новембра 1873. до 1. маја 1874. год.

Читаоници у В. Кикинди. Примљене су 2. феб. и то за време од 1. новембра 1873. до 1. маја 1874. год. Сви бројеви послати су.

Равнатељу господарско-шумарског училишта у Крижевцу. Примљене су 4. феб. за целу 1874 год.

Косинском друштву у Паланци у Бачкој. Примљена је предплату у 5. феб. а то се рачуна онако: 4. феб. за целу 1874 рач. год. а 1. феб. за 1. четврт 1875. рач. године. Сви су бројеви послати.

Читаоници у Сенти. Примљене су 2. феб. и то за време од 1. новембра 1873. до 1. маја 1874. год.

Српској школи у Бановцима. Примљене су 4. феб. предплате за 1874 рач. годину, а та се рачуна од 1. новембра 1873. до 1. новембра 1874 год. Сви пређашњи бројеви послати су.

Српској читаоници у Старом Ставару. Примљена је 1. феб. за време од 1. новембра 1873 до 1. фебруара 1874. год.

О Г Л А С.

Кома треба семе од добре дупериске детелине за сејање, нека се обрати

Јосифовићу и Трајковићу

(1—3.)

УТРОШЕНА НА САСИ.

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI.

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 12.

ИЗДАЈЕ (КАКО ИЛИ Е 3% ДАВА
У МЕСЕЦ).

УРЕДНИЦИ: КРИСТИЈАНОВИЋ
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СТАРИ: 60 ПУЛА 7. ДАВА 4 400.
УРЕДНИЦИ.

30. АПРИЛА 1874.

Орање и плуг.

(ОРИГИНАЛ).

Многи су били почели дубоко орати, али напредујући овако постепено, они су наједанпут о 2 или 3 палца дебео слој извели на врх, па одма се-
јали: онда се није ни чудити, што је род био хрђав. А ови људи, искусивши одма прве године својом несмотреношћу хрђаве последице дубоког али наглог орања, постали су највећи непријатељи дубоког орања.

Дубоко орати треба само у јесен, јер је мраз најбољи мрститељ земље и дољни слојеви имају доста времена да се родним учине.

Дубоко угарење најкористније показује се у тежким, иловачастим земљама. Ове су земље саме од себе мекке, па се дубоким орањем подишмаже, те она сувинна вода одлази — испаравањем и процедицањем. У латини пескуљама дубоко орање — обично — непоказује таког успеха; ако је здра-
вица иловача или гојна, онда је дубоко орање на свом месту. —

Јесмо ли добова угарили, онда чекамо до про-
лећа. Чим приспе време да се сеје ваља орати
тежи плуг. Ово орање има само ту цел да ону
горњу земљу изври, али никакво да дубоко оре
и да је прерве, јер се тим многа влага изшари,

земља се засуши те тако клијање семена се успори
и задржи. Због тога ово орање треба да је *плитко*,
да се земља непрерве или врло мало и да се
што пре сврши и поље засеје.

То су та три орања, која се у обичним окол-
ностима прастајују. Али као свуда тако и овде
има изузетка. Овако често орање непосредно све
земље а нарочито *искуље*. Ове су земље саме од
себе доста трошве и меке, па би их честим орањем
пожварили и усев би лако пољећи могао. За пескују
је (пад је земља чиста) довољно, кад се само
људци угари, а сирочећа добрих гвоздених дра-
чама предраја и засеје. Али како ово овамо не-
спаша, то ми није могућно опширније о том ни
говорити.

Мало пре говорио сам о дубоком угарењу и
користима, које вам оно доноси; али да неби опет
који почео дубоко орати на само отуда штете имао,
хорам још овде навести где дубоко не треба орати.

Др. В. Лебе, ког мало пре споменух вели да
не треба дубоко но *плитко* орати у следећим слу-
чајима:

1. Кад нам је орница дубока али мршава, те
правилно (обично) ђубрење није у стању да је у
целој дубини погноти. Зато је боље кад *плитким*
орањем родност земље на површини уасредимо
(концентрирамо).

2. Кад оремо ливаде, и земљу јако коровом обраду.

3. Кад оремо тешку земљу па је морамо одма иза првог орања сејати.

4. Кад се ђубре и стрњика заорава.

5. Кад је здравица шљунковита или каменита.

6. На лакој земљи, кад је здравица песак, ваља плитко орати, јер се тако боље влага задржи.

7. У пролеће или јесен кад онемо да сејемо одма.

У свима другим случајима треба дубоко орати.

Још, што се тиче самог орања (практике) имам нешто да приметим. Треба гледати, да се све бразде једнако широке изору, и да неостаје тако званих „окоза“; и што је најглавније не треба оставити увратине неуоране. Ја сам видео да се код нас увратине врло ретко ору а то је хрђав и посве штетан обичај. Ту се често толико земље остави непосејане, да износи и једну петину оно не и више целог парчета. Оримо и увратине, оримо их ђубрски и ђубриво земљу, па нећемо имати потребе да разоравамо ливаде, па ћемо са малим трошком толико исто производити и бићемо заиста далеко напреднији. Употребљујмо земљу разумно, негледано наш снаг у величини но у разумној употреби земље!

Плуг и какав треба да је?

„Без алата нема заната“ вели наша пословица. Хоћемо ли добро да оремо, хоћемо ли да имамо користи од њега, морамо имати и добар плуг. Без њега ништа ваљано урадити неможемо.

Добар плуг треба да што боље мрви земљу, да бразду добро обрље, да је што сталнијег хода, да се лако може уредити на пливџе и дубље орање, на ужу и ширу бразду, да неискупује много тегаће силе т. ј. да је лак и да лако врши радњу, да је прост, без многих закривања и да није скуп.

А да плуг овакав буде зависи од склопа и састава појединих његових делова. Плуг се састоји из: *раоника* (демена) *подајате*, *дашчице*, *гредела* и *ручица*. Ови су делови најглавнији; али се на разним плуговима према потреби и земљи налази још *цимер* (у нашег дрвџака), *цртало* и *колечке*.

Ови делови треба овако да раде: раоник треба водоравно да подсеца земљу и својим испуњеним асљима одигне и преда дашцица, која је мрви и преврће. Цртало треба управо да одсеца земљу тако, да бразда изгледа као правилан четвороугао.

Што је раоник шири то је и бразда шира, тим је на сваки начин и мрви теже радити. Уоста-

лом широке бразде не треба ни због тога узимати, што дашчица не може људци да измрви земљу. Оно се ипак брже узоре широким браздама, али ми треба да гледамо да нам радња буде што боља. Бразде не треба шире од 6" узимати, јер ако су шире, онда никад није могуће чисту бразду изорати. Цртало је увек боље правне но сабасте форме и нех је што дужи, јер се онда плуг мање гуши. Наши се дрвџаци обично много гуше, а томе је узрок, кратко цртало и сизав плуг уопште.

Подилата је онај део у плуга што раоник спаја са гредџом и ручицом. Доњни део подплате зове се *плат*; овај не треба да је раван, но треба да је у средини мало угнут (усечен) тако, да кад саставимо врх раоника са крајем (задњим) платом једном линијом, оно у средини (при саставу раоника са платом) показује шупљина од 1 палца; у овом случају раоник је као забоден у земљу а не лежи водоравно на њој. Овакав склоп даје не ту корист, што плуг оре подједнако дубоко, нескладе тако лако и што водоравно подсеца бразду. Врх раоника треба да је увек мало на леву страну управљен и да нестоји у једној линији са црталом. А зашто? Зато да неби остало неподсечене земље и да би бразда била једнака и правилна. Ту наш дрвџак обично хрђаво ради; јер је у њега врх раоника и цртало једно уз друго и у једној линији, зато и јесте бразда *косо* а не право одсечена те изгледа као јендек.

Да се бразда добро измрви и обрати, зависи од *форме дашчице*. Права дугачка дашчица добро преврће бразду али је хрђаво мрви. У среди испуњена а на крајевима угнута дашчица добро мрви земљу и добро обраћа. Наш дрвџак добро преврће бразду кад оремо *ледина*; а у обичном орању хрђаво преврће и мрви. Он је добар само за разоравање ледина а за некује у неким само случајима. Добру дашчицу можемо имати само од *гвозда* али никако од *дрвета* (даске).

Плуг треба да се лако може поставити на пливџе и дубље орање. Мало пре објаснио сам, како ми имамо потребу један пут 4 а другипут преко 8 пал. дубоко орати, те због тога треба и плуг тако уређивати. Наш дрвџак се не може уређивати, он као једном почне орати тако увек. Цимер који је зато одређен неважи ништа, то зна сваки орач. Нови гвоздењаци могу се лако уредити на коју хоћеш дубину.

Даље плуг треба да по потреби шири или ужу бразду оре. Наш дрвџак обично и ту порамљује, јер он махом врло широке бразде узима што поред осталих мања има и ту да отешчава радњу, те се

много времена изгуби а и „време је новач.“ Обична ширина потреба да пређе 6“.

Како сам да плуг треба да је прост и јевтин. Ништа није горе но кад се плуг сваки час покуцкати и оправљати мора. А у томе нам је наш плуг узор. Кад с њим оремо онда секару у руке па у бразду. А то је — да и неспомених друго — одмах даугубно и штетно. Гвоздени плугови, кад се једнапут наместе, ору непрестано, јер се лако некаре а и кад што ваља наместити то је само притезање и одлуштање шрафова, што није ни у пола даугубно као покуцкавање клинова. Из свију досад наведених мапа ја закључујем да је наш дрвњак *ерло скуп*, гвоздени плугови који коштају 4 и више дуката да су *јефтини*. Наравна ствар да треба добро назити при куповању гвоздених плугова, њих треба познавати као и званичне особине земље. Да би колико толико упознао нашег ратара с гвозденим плуговима, рећи ћу нешто и о њима.

Врсте плугова.

Ми знамо ове плугове: 1) на кољечкама, 2) на једном точку или стопалици и 3) „Schwingpflüge.“

У плугове на кољечкама спада наш обични дрвњак. Кољечке у њега нису ни најмање практичне, нити је и сам људи састављен. Ови плугови уопште отешчавају веома орање, јер чине велики трење, захтевају дакле већу теглачу снагу. Али они имају најсталнији ход и могу се с добрим успехом употребити у необрађеним и каменитим земљама. Због тога је ова врста плугова најразширенија. Од нових гвоздењака ове врсте, код нас највише има Викдехових и Бургових. Бургови су плугови — уколико сам досад познати могао — бољи, јер су тарфи.

У другу врсту спада *големзидски* и неки *американски* плуг. Овај има напред у гредељу утврђен точак или стопалицу, која се по земљи плази и служи му уместо кољечка. Ови плугови захтевају мању снагу, јер мање и трења чине. Имају доста стабилан ход нарочито у добом тлању; али с њим се у каменитим земљама неможе орати.

Даншница као и сви остали делови у хоен. плуга врло су најмање састављени, и на њему нема ништа, што би га учинило тежим и непрактичним. Чак и ту је као нека поправка, што само једну рупицу има и онет је много лакше с њим руковати, но са другим плугом. Најпрактичнији од свију плугова, показује се где су вољке но пољу засађене или где има пањева. Сви ратари знају да је читава робија орати у крчевини; ту

мора увек један да иде уз кољечке, па да их час из бразде час у бразду потуркује. Код овог плуга тога нема. Са овим плугом само један ради: он тера марву и управља плугом, а може притој до уза сам пањ са плугом да дође, што са плугом на кољечкама није могуће. Овај је плуг за сваку земљу добар, само кад се прена земља довољно јак начини.

Плугови треће врсте немају никаквих точкова, но само гвоздену полуку или ослонац, који је утврђен у среди гредеља (пред или за пртадом) а про- дужује се до предњег краја гредеља. Ту је опет уметут у гвоздену шипку, која се по вољи горе или доле спустити може. Ови су плугови најлакши и због своје простоте потребују и најмање снаге, наравна ствар при једнаким околностима. Али се с успехом само онде могу употребити, где су земље чисте и добро обрађене. Он нема сталног хода, и кад се орач на њ ослони, одма стање из бразде.

Завршујући ово неколико речи о орању и плугу немогу пропустити а да необратим поново нажму наших ратара на: увођење бољег алата, уопште а нарочито плугова. Само онда, кад будемо радили бољим савршенијим алатом, онда ћемо моћи напредовати а иначе не. Треба се једном отрести старих, назадних и упропашћавачујих навика и предрасуда, потреба масанти да је све оно нај- боље што смо од оца научили или наследили!

У Лозници.

Р. С. Војић.

Да-ли су нужне природне науке пољопривреднику?

(ОРИЕНТА).

Шта је темељ целом пољопривредном изобразењу? Да покушам, те да на ово питање одговорим.

Као свуда, тако се и овде при почетку изобразења пољопривредника мора назити на *правни почеток* — на *основ*, на ком ће се после цело пољопривредно знање зидати моћи, јер без тога остаје цело знање као неки мали део неке целине, без даљег увиђења, и цело искуство, које се на таквом безосновном знању оснива, несигурно је, нестално и штетно по саму ствар.

Зидар скипо план за једну нову зграду, и, напрта га на хартију. Ал с тога се плана на хартији види само спољашност те зграде, и нешто

само од унутарње поделе. При стварном извршењу те зграде, гледи зидар у дубину земље, да нађе место, где ће ваљан темељ положити моћи, на ком ће даље зграду ваљано и темељно сазидати моћи. Он би се доцније морао свога посла стидети и одговорити, ако би задане за кратко време попуцао и слегло се без ваљана темеља, јер је то после тешко оправити, и таква оправка скупо стаје.

И пољопривредно знање може се сравнити са једним здањем, које више бојева и одељана има, али је на општем дубоком темељу основано. По себи се разуме, да се пољопривредно знање из темеља започети мора, ако хоће да се научно зове, а извршавање у *практичном* раду да буде темељно.

Шта је дакле темељ целог научно-пољопривредног изображења? Ближе проматрање ствари, с којима пољопривредник посла има, одговориће лако на то питање. Посељак ће показати, да је стварни темељ тих твари уједино и узорици темељ научно-пољопривредног знања.

Земљоделец има са *протоцима* посла, и то из сва три царства, исто тако и са тварица у тако званом безграничном, троједном царству, у земљи, води и ваздуху, као у тварица налазећих се у биљу и животињама. Са свима овим тварица записују се обично мањи пољопривредници — *наме* гаде. Већи, измунђији пољопривредници иду још даље и траже да оне твари аготове, ураде, улепшају, те да их могу скупе продати, које обично у *неуредном* *неготовом* стању робом називамо, као н. пр. пиво, расипју, шећер, штирак, печена цигла и т. д.

Кад проматрамо те твари у земљи, води и ваздуху пак онда даље у биљу и животињама, и још даље у њиховом обртном појаву са слободним оком, те ће се те твари врло разно у њиховом појаву показати, другачије ће се показати у изгледу, својству и делану, и то ће нас приморати да помислимо, да оне твари ништа међусобног немају, да су једна од друге сасвим разне и да тако са *небројеним* тварица имамо посла. Како нам врло разно указује била једна са свима њеним тварица из којих је састављена, од ових твари, које ми у земљи, води и ваздуху налазимо? Помислио би човек, да је још већа разлика између билаке и живине, и између саставина обојих. Како је велика незначност из међу биљног шкроба и животињског меса, између рене и од ње цеђеног шећера, између шљиве и од ње печене ракије итд.!

Па опет има у овима, као и свима осталим пољопривредним, у тако званом *неуредном* и у

обртничким тварица, врло мало, и при том још тих истих једноставних, простих твари; и то мало једноставних твари, ма да су тако разне, имају један постанак и исход, али су се на њиховом дужем или краћем путовању од своје опште доминанте на више степене тако разно пренамачале, да их слободним оком не можемо више као такове познати.

Простих, једноставних, твари, т. ј. твари, које данашња немичка уметност није у стању да их више разложи, има богме више од 60. Из тих једноставних твари састављене су, више или мање, све твари, које ми на овој земљи налазимо. Од тих 60 и више једноставних твари, припадају све царству камења и троједном царству: земље, воде и ваздуха; од тих твари су за пољопривредника само неке од важности, јер се у свима пољопривредним гранама налазе. А ако их пољопривредник жели на своју корист да употреби, а ваљано подели, мора их најпре добро познавати.

Човек би помислио, да то није тако тешко, то мало твари упознати; али су оне у свом бићу и делану слободним оком невидне. Оне једноставне твари тако се на својем путу разно једна с другом спајају и деле, да од њих изађе читана гомла спојених твари — и то је за човека тешко да дозна, како, и у ком сразмеру то бива. Зато је и наука тих природних појава врло тешка.

Твари путују са њиховог најнижег степена и најпростијег спајања, све на виши степен и на више спајање, и при том се једна с другом мешају. Слободно око не види то спајање и ту промену; обоје вршавају свој посао у тајној природној радници; само хемичар може нам нешто о том показати у својим насилним посуђем, које он природи намеће, и тај хемичар данас у свом послу јако напредује. Што је хемичар пољопривреднику открио, тога је данас већ прилично, тешко је то све познати, али је за пољопривредника од големе користи.

Знање ово о променама свију налазећих се твари, особито ових, које су од пољопривредне важности, сачињава темељ целокупног пољопривредног изображења, а без тога не може пољопривредник бити.

Од 60 и неколико простих твари, само су једнајест од велике, па и од највеће важности, јер их хемичар налази у свима пољопривредним производима, у биљу и животињама, и оне су најуживе за састав била и створ животиња. Те су твари: водоник, угљеник, кисеоник, азот, креч,

горка земља, калијум, нитријум, фосфор, сумпор и гвожђе.

Из тих твари састављена је цела биљка са свима њеним честицама; у жили стабла, листу, соновима, дрвету јасгу, лиси, цвету, плоду, широбу, шећеру, уљу, смоли, мирисној и отровној цвећу итд. налазимо више или мање горенименована проста тела.

Али и у животиња налазимо такођер та иста тела, и никоја друга; налазимо их у мозгу, у жилама, у масти, у костима, у плувачки, стомаку, крви, длаци, перју, роговима итд., у течной и тврдој бали.

Заста је чудновато, шта ово мало тела разним спајањем и оделицањем у биљу и животиња производе, а то произвођење бива непрестаном меном и путовањем.

У биљу и животиња чини се, као да је тих простих тела нестало; ми видимо друге изгледе, друга делања и друга својства. Угљеник се у биљу претвора у сасвим тврдо тело из присвојене гасовите угљене киселине, а чврсто, тешко гвожђе је сасвим течнo у животињској крви и преузме ту нево пренио на себе. И опет остају непоколебима ова тела код свију спајања и раздвајања, код сваке промене, код непрестаног путовања у њиховим неразорљивим особинама; хемичар налази код свију промена угљеник, гвожђе, фосфор итд. у најчистијој, најједноставнијој особеној форми опет, нарочито онда, кад разне творине биља и животиња свом разорењу саме предходе, или их човечија рука на то предводи, особито кад се сагору. Спојени састави поделе се мало по мало у најпростије саставине, које се обично само из два проста тела састоје, од којих се кисеоник мало где не налази, као н. пр. у сумпорној киселини, у угљеној киселини итд. Та једноставна, проста тела, безиртна су, т. ј. никад се разорити не могу. Гвожђе, фосфор, сумпор итд. остају у сваком споју увек једно исто, ма се они у том споју и другачије указали и другачије делаали. Водоник и кисеоник свако за себе гору и одржавају горење сваког горећег тела; а спојени један с другим чине течну воду и тисе ватру. Познато је, да је наша вода спој водоника и кисеоника.

У њиховој једноставности нигде не налазимо та тела, увек с другима у сајзу. Кисеоник, се споји са угљеном и чини угљену киселину, са азотом спојен чини салитрену киселину; нишадор ништа друго није но спој водоника и азота итд. У једноставност њихову може их само хемичка

вештина развојити; у природи има довољно тако простих спајања.

У нашем пољопривредном биљу има највише кисеоника, водоника, угља и азота.

Ми имамо јасна доказа, да ове твари из земље, воде и ваздуха долазе и биљу одлазе да га раде.

Ми имамо јасна доказа да све биле ове твари усисава, само свака зрета у другом сразмери. Где у земљи тих твари нема у довољној количини тамо биле не може да успева.

Узрок, зашто једно или друго биле више или мање горенименованих твари узима, лежи у природи семена, у којој се приобитна рава налази.

Међ царством биља и камења, голема је разлика. У другом не налазимо никаквих органа, никакна раста, никакна умножења ни распаљења а у другом видимо све то у најчистијој мери, први живот, чланковито тело, онде се показује раст, умножавање, и спољно, редовно распаљевање. И зато су опет оба ова царства једно с другим спојена. Царство камења може остати без биља, али биле без камења не може никакво.

Земља не одржава и не рађа само биљку, него добије, тако да речемо из благодарности за своју љеданост од биља најљепши и најкраснији отргач који је из небројеног разног лишћа и шареног цвећа отхан. Ово је естетично спајање оба ова царства. Естетичним спајањем са царством биља добије земља тек своју драгост за човечије око и онда је за човека прави рај!

Како све то бива, уче нас потанко природне науке, које су за пољопривредника од преке потребе, без којих се он ни маћи не може, а да себи на штету не погреша и противно са својим усевима и стоком не учини. **P**

Некоја средства, да се надувано марвинче излечи, т. ј. да се „надун“ уклони.

„Надун“ је болест, од које наша домаћа стока чешће болује, и то је болест, од које, ако се марвинче такмилечи, најлакше угинути може, и то, или поводом задаве, или распаднућа бурала.

Обични гураци и знаци биће нашим економима довољно познати, зато ји и нећу овде сад наводити.

Средства против ове болести има толико, да би се могла читави књижица написати; и може бити да су сва ова средства добра; али по мом увиђењу су она најбоља, која се увек при руци имати могу, и која сигурно и брзо помажу.

Најуре ћу да наведем једно средство, које се лако набавити може и које је увек брзо помогао. Ово је из сопственог искуства:

1. Крива се једна при увођењу детелине здраво најела младе детелине. За мало час поче се крива ширити, и тек што је до штале доведена, тако се брзо и јако надула била, да није изгледа било, да ће се излечити моћи. Особеног лекаРСког средства није у кући било, но срећна мисао дође гадџи, да употреби олаја и ракије.

Таки се довео олај из куће. Стакло је било пуно, зато се половина одасула, и на ту заоставшу половину у стану досула се је ракије толико да је стакло три четвртине своје висине напуњено било; дакле: две четвртине олаја, а једна четвртина ракије. Ову смесу су одма сасули болној криви у грао, која је све краће дисала. Пре тога, а и после непрестано тр'ли су криви цело тело са сламом. Следство је било, да је права после четврт с'та белегати почела; дакле је забављена; после неколико сати оздравила је сасвим.

2. Један марвини лекар препоручује једно средство, које ту цела има, да се надувано марвинче згади, пак да му ветрови на уста влазе. Зато треба одлестити од сламе два ужета; једар чвор се намаже са каквим срдљивим олажом, мањом, или чиме год, од чега се марвинче гади. Тај се чвор метне на уста, а она се друга два краја вежу иза рогова (ако је рогато марвинче, а код другог како се згодиће може). Од гади ове почеће марвинчету ветрови на уста ићи, које ће га од смрти забавити.

3. *Сабировски* препоручује у „All. Landw. Zeit.“ ово: Узми два јајета, направљена вр'у сваком јајету јамичу, изврши јаја с' јамом доле да беланце на поље истече; сад напуни у место беланца терпентинска уља, пак тури марвинчету једно јаје за другим тако далеко у грљан, да ти мора прогутати. После неколико трепутака сасиснуће марвинче и излечиће се.

„Landw. Anzeiger“ препоручује као сигурно и просто средство против колике код коња: суморну јетру (у апотеци ћеш добити под именом „Nerap sulfuris.“) Цуну кашку треба болестном марвинчету дати, пак вели, одма ће болест поустити.

5. „III. landw. Dorfzeitung“ препоручује исти овај начин лечења, која сам по бр. 3. навео, само је ова разлика, што те новине препоручују, да се смрдљиви сир марвинчету у уста нагура да прогутати, а да би уста за одлазак ветрова отворена

била, вели, треба једно округло дрво, као коњ'на жваду привезати.

6. Друго је опет практично средство *кречна вода*. Овако се прави: Узми један као кокошије јаје велики комад сува креча, баци га у воду да се јако усаји, пак га онда онако усајаног истуци, брзо у $\frac{1}{2}$ сатанка воде добро размути и одма марвинчету у грао саспи. Таки ће му боље бити.

7. Или, узми доста поковареног дувана, мети га у једну флашу (суа), предњи јакон ракијом, добро запуши и остави да неко време престоји. Ако је ракија већ доста угасила од дувана постала, дакле допољно дувана у себе увукла, онда је за лек готова. Кад се дакле та болест укаже, а ти узми комадић (као ора) сапуна, гурни марвинчету у грао и одма затим усаји једну шољу горње ракије. Одма ће марвинче сасиснути. Веле, да после тога лека, никад се неће боља повратити (?).

8. Довољно је из искуства познато, да и *камено уље* помаже. Неколико каша тога уља (Steinöl) треба на једну кашку воде усутити.

9. Против надуна код оваца, читао сам у „Journ. de l'agric. Belge“ ово средство:

„Онде употребљујем — вели дописник — канџора у ракији растопљена (канџорска ракија). За једно гоначе употребљујем 2 велике кашике, а за овцу 2 мале кашичице, од чега марвинче за 8—10 минута оздрави.“

„Моји чобани носе увек овај лек у торбици својој и употребљују га увек успјешно. Они се наравно не управљају по кашинама, које се од једног чобана ни захтевати не може, него дају од ова — ал' увек помаже.“

„Само нека оболеало марвинче прогутати, опасност је таки уклоњена. Чобан хити после првог болесника тако другог и то код њих брзо иде.“

„Од више година ми већ ни једна овца ни јавље мањкало није, и зато се то средство употребити таки болести нестане.“

„Ово средство заиста заслужује да се обнародује.“

C.—P.

Да-ли треба ђубре наших разних њућвених живади помешати, или не?

Добра смеша и поделење ђубрета не само да поправља ону земљу која је шњиме ђубрена, него је онда и земља много плоднија; последнице овог рада јесу: да је и приход од земље много већи. Сво ђубре, које од наше домаће живади

добивамо, можемо поделити у два одељења; у прво одељење спада оно ђубре, које лако труне, а у друго оно, које дуже времена потребује да сазре, струне ил' огоре. У прво одељење спада овчије ђубре и ђубре пернате живине, а у друго: говеђе и свињско. Прво споменуто ђубре истина да брзо труне и с'горева, и брзо дејствује на оно шљивама напојено биље, исто тако и земљу угреје у много већем степену по говеђе ил' свињско, али му зато и снага много краће време траје.

Сваки предео има особите врсте земља (уз мимо само срез мласки у округу пожаревачком), па та се особина не односи само на ораницу, но и на здравицу (иртвицу). Премена оранице огранчавача се само на веће просторије, а разновидност у здравци можемо често на једној истој њиви наћи. Кад с'пролећа, после једне добре кише, по ораници појеш, приметити, да је на некоји мести још сасвим црна земља, а на други већ сивава ил' белчаста, а то је знак, да је на првом месту земља још мокра, да влага није још кроз здравицу могла на ниве да предре, а на другом је већ усанула и горња се ораница пресушила. Кад би даље узруке испитивао, нашао би, да је онде, где је ораница још мокра, здравица тога својства, да влагу тешку пропушта, а у такој земљи и ђубре много спорије труне. Зато је добро, да се ниве с непропустљивом здравцом с оних ђубретом ђубре, које брзо труне и земљу греје, а то је овчије и коњско, а где је здравица пропуштава, тамо треба онога ђубрета узети, које спорије сазрева, дакле дуже времена у земљи влагу одржава. Зато никад не ваља подводне ниве са говеђим ил' свињским ђубретом ђубрити, по увек коњским ил' овчијим.

Из овога дакле седи, да је врло нужно сваку врсту гноја засебно на гомили држати, или, ако би се помешати хтео, онда би се могло коњско

и овчије заједно, а говеђе и свињско опет заједно; код наших се сељака све у једно меша, пак се зато и виђа на једној истој њиви неједнак род. У осталом то је врло погрешно, што се по огранчавачким торовима овчије ђубре исто тако под ведријим небом оставља, као што се то и са осталим ђубретом чини; овчије ђубре треба скупљати на гомилу и покрити сламом. Коњско се може на гомили оставити не покривено, ал' овчије никако, јер овчије и од коњског много брже ветри.

Овчије и коњско ђубре имају много нишадора у себа, онај брзо ветри, и кад изветри па га у ђубрету нестане, онда и ђубре много од снаге своје губи; што је год у њему више нишадора, тим више и пред.

Истина је и то, да се потребно, да ђубре мора у авији да стоји, јер га нема гатда где да ипуче, или баш нема ни времена за то, па зато треба оно ђубре, које у гомили лежати мора, сламом ил' земљом покрити, да га сунце не суши, нити да га ниша спира, по колико је могуће да снагу своју одржи.

Сваки ће већи гатда имати по мало различите земље, па зато нека сваку врсту ђубрета на засебне гомиле држи, и по својству земље разио и ђубри. Ако му је пак сва земља једнака, онда је сасвим друго, онда треба разио ђубре да измеша.

Од пернати имамо врло мало ђубрета, а да би о њему овде што засебно говорити могли; тим се ђубретом може у најбољем случају мали комадић баште нађубрити, јер на оне леје (лешине), које су овим ђубретом нађубрене, не иде ни први буба.

Зато још једном велим, ако имаш разне врсте земље, не мешај разио ђубре заједно, и само га онда смешати можеш, ако ти је земља сва једнака. Р.

Г Л А С Н И К.

Радња друштвена

Закључци I. седнице одбора Друштва за пољску привреду држане 7. априла 1874. год. под председанством друштвеног председника г. Мил. Спасића.

Правни чланови: г.г. др. Аћим Медовић, Јефрем Гудонаћ, Фрањо Бешћин, банкар Јован Милошковић, секретар Гаја М. Матић.

Бр. 1.

Г. Коста Таушановић слушаоца економских наука у Хајделбергу шаље на оцену дело једно под насловом

„Златна правила за сваког газдинца, или језгра агрикултурне хемије.“ да га друштво оцени, и ако је добро да га награди и о свом трошку изда.

Одбор решава: да се умете г.г. Фердо Шамс, државни хемикар и Гаја М. Матић секретар друштва, да оно дело прегледа и друштву поднесу своје мишљење о њему.

Бр. 2.

Прочита се писмо, којим руководељ иштедонице ујачке г. Тодор Поповић шаље 1468 гр. 28 пара чар.

која је суја прилаз друштву оном по завештању поч. Гисте Станковића из Ужича.

Одбор решаваше да се поред благодарности у списнику одборском, напише још и кратак чланак у „Тежак“ и да се изјави нарочита благодарност поштинку, који се на последњем часу свом савно друштву и његових целих, те му у завештању оставио ту суму новца.

Бр. 3.

Фејза и Фрик, књижари у Бечу, шаљу проба фотографије рогате марве, која је била на бечкој изложби и нуде друштву, ако хоће да купи цео албум тих фотографија, назначујући да цео албум стаје 13. еор. 50 гр. а. пр.

Решено да се цео албум набави и да се исплати из суме одређене буџетом на куповање књига.

Бр. 4.

Секретар друштва предаваше да се за Друштвену књижицу набаве некоје књиге разлог пољопривредног садржаја и неки даслови из разних грана пољске припреде, па у једно подноси и списак тих књига и новина са назначењем њихових цена.

Одбор решаваше да се умоле г.г. Јефрен Гудовић, и Алекса Стојковић, да у договору са секретариом назначе књиге и новине, за које имају да су потребне, па то назначење одбору поднесе ради даљег поступка.

Бр. 5.

Секретар подноси Друштву књиге које су стигле друштву из дар и то:

од императорског економског общества в.г. Москвѣ 4. свесне јурнала: „Руское сельское хозяйство“ и „отчеты объ дѣйствилахъ рус. и.и.п. екон. общества на 1873 годъ.“

Од „економическаго общества в.г. Ст. Петербурга“ 2. свесне јурнала „Труды.“

Прихваћено с хвалом и препоручено секретару да их заведе у списак друштвених књига.

Заклучено и поднато.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ.

за месец јарт 1874 год.

Прођоше зимски месеци, у којима се земљорадних занимања поглавито својим кућеним пословима. Сада му настаје рад у пољима, виноградица и ливадама његовим, рад кога му ваља извршити са свом вољом и трудом, да му буде успешан.

Са јартом месецом, особито у другој половини његовој настали су лепо и пријатни дани, а удеси се да се радује. Снег, који је целе зиме покривао земљу, односно се, и његове влаге нашла се земљи, те се измрзла и постала способна за пролетње обраће и сејање пролетњих усева. Како извештаји из свих округа Србије јављају, засејано је пролетњег усева — пшенице јечма, овса и ражи — доста, а за кукуруз се спремају

вине и чека се само кад буде зреће и његовом сејању, да га сеју, прежда како јављају, има га на пољима места нех и посејана. Јесеви усеви, који су прво пели зиме лежали под снегом, почели су сада добро напредовати. — Виногради, где их има, одгрити су и оревати. Воће је добро у цвету понело и по садањем његовом стању изгледа је добар. Значајно је и то, што ове године не беме гусеница тако, као што се оне понекад појаве и толику штету почине. Стога је у свима окрузима била здравна. За њу понегде има хране довољно, тако да ће је земљорадници имати чак до нове хране, али понегде, нарочито у јужном округу, кубуре људи са храном веома јаво, и сиромашни земљорадници морају да је кукују у богатих суседа покупи. Како јављају, овема је узрок била јавна зима у тамошњим, нарочито влаштинским пределима те је земљорадник био принуђен да своју стоку хране искључно прошлогодишњим сеном кога му је у брзо нестало.

Из ни једног округа, од којих су извештаји дошли, не јављају, да ће се ко занимања гајењем сислих буба, а по значајности својој, то би требало чинити. И пчеле се гаје у прилично малом размеру, по међутим веле да су пчеле добро презимле. Пошто сада налазе већ доста цвета, то су почеле већ придежно радити.

Време је готово у свима окрузима било до половине месеца кинишито, хладно и мочарино, по негде и суншине ветровито, а од половине пак лепо, топло и пријатно, право пролетње време.

Нигде није било никаквих појава у привреди, који би били штетни по пољску привреду.

(По званичним извештајима).

О Г Л А С И.

Др-а Ад. Јос. Пика

ИНСТИТУТ И ВАСПИТАЉЕН ДОМ У БЕЧУ.

Овај институт постоји већ 17 година у здању које је саграђено у свему као што захтевају сви услови добре школе, има велику банту од 1200 □ хвати, и при свем томе је плаћање за школу и институт веома умерено. Учења су у школи из педагогике и дидактике, а нарочита се пажња обраћа на научавање природних наука. Питомци се примају од 7—15 година и онде се заната могу врло добро спремити за више разреде у гимназијама, реалкама и трговачким школама.

Др. Ад. Јос. Пик.

у Бечу; адреса: Oberdöbling, Hirschengasse № 57 (alt 33) — (vor dem Zircusgasse № 3.)

(1—3.)

Wien.

Кома треба семе од добре лудериске детелине за сејање, нека се обрати

Јосифовићу и Трајковићу

(2—3.)

УЖИЦИМА НА САН.

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI.

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 13.

ИЗДАЊЕ СЕПТОМ 15. И 24. ДАНА
У ЖИЛИ.

УКЛАДНИ ПРИЈЕМОЦИ:
МИЛОВАН ШАСИЋ.

ОСТАЦИ: 30 КРОНА 7. КЛА 4 800.
ГОДИШНО.

15. МАЈА 1874.

РАСПИС

Г. МИНИСТРА ФИНАНСИЈЕ СВИМА ОКРУЖНИМ И СРЕСКИМ
НАЧАЛНИЦИМА.

Одлуком 12. Фебруара 1874.

Погађано сам дознао, да се у многим општинама и селима, на и самим оним, којих су куће једна од друге удаљене, царине или потеси и на онаким местима отворени држе, где је од преке потребе да се заграде; због чега је народ у дотичним селима и општинама у тако незгодан положај дошао, да се мора или усева, или стоке лишити, ако сваки поједини домаћин и за сваки род стоке своје нарочита чуvara не може имати. Даље сам дознао, да се у многим крајевима отаџбине наше, после виноградске бербе, пушта стока у винограде, одакуда се виноградима чини немала штета чепањем чокоћа, загризањем и ломењем лозе и угађавањем земље; да се у потесе ливадне пуштају поред друге стоке и свиње, које ливаде кваре ријући их, и да се стока из ових, кад пролеће наступи, благовремено не изгони, због чега после сенокоси буду хрђави, особито ако пролеће буде сушно; да се стока из оних потеса, где се стривина или кукуруз сеје, не истерује одмах, како се време за орање и сејање укаже, па многи и најприлижнији земљорадник мора са усевом опоз-

нити, или без овог остати, ако време доцније за то не буде угодно, и најпосле, да се на јуту пољске привреде у многим местима чине препоне променама и уједињавању земаља, како између појединих имаоца земаља, тако и између ових и општина.

Да би се све ове неприлике одклониле и закона наређења о потесима онако вршила, како права корист народа захтева, нашао сам се побуђен свима окружним и среским Началницима препоручити, да они својим путем и начином живо настајавају, да општине и кметови закон о потесима тачно врше, придржавајући се расписа министарства финансије од 28. априла 1866 год. Е.М. 991. Међутим нарочита се пажња надзорних властита, општинама и кметовима обраћа на ове тачке:

1. Где год потес или поједини крајеви овога не могу бити без оградe, због неизбежних потражња, ту се има ограда сходно 7. тачки расписа од 28. Априла 1866. год. обдржати, старајући се, да се дрвена ограда поступно замењује шпанчењем, подизањем живог плота и врзине од трња и другог шипрага;

2. По §. 10. ставу другом закона о потесима, не сме се стока у винограде а свиње у ливаде ни у које време пуштати. Зато се кметови и оп-

штине имају овог законом наређења строго придржавати, а власти настојавати, да се оно најтачније врши;

3. Да би народ доста и добра сена за храну стоке добио, први је услов, да се стока из ливада одмах истера, како се опет отопи и пролеће (о младенцима) наступи. Зато ће власти, кметови и општине, према месним околностима, и према раније или доцније наступившем топлој пролећном времену, жаво настојавати, да се стока из потеса ливадских благовремено и сходно закону износи;

4. Да би земљорадника труд што боље награђен био, главно је то, да он благовремено — кад је чему време — посеје; а да би ово могао учинити, безусловно је потребно, да му се усен од стоке обезбеди. Из овог урoка власти, кметови и општине дужни су озбиљну бригу водити, да се први став §. 10. ретког закона тачно врши, не оклевајући ни мало са обзнамама, кад треба стоку из ког потеса изгнати и када треба рад одпочети, и

5. Опредељења у §. 9. закона о потесима изложена, врло су важна за унапређење наше полске привреде, јер без уједињења и окружења зирнатих земаља, није могуће ни најбољем земљораднику, своје полске послове онако вршити, како то захтева разумна радња. Зато се надзорници власти, општинама и кметовима у особит дужност поставља, да сваком приликом настојавају и на руку иду, да се зирнатне земље, како појединим, тако и општинских уједињавајући за окружују, па било то међусобном променом, или одкупом појединих парцели земље.

Шта ће мо радити у винограду после мраза.^{*)}

После ових кишних дана с почетком марта месеца, кад би требало да лоза одпочиње своје пуноће да развија, била нам је прва брига, да са своје стране то припомогнемо, тиме, што би одгринули и оревали лозу, до на оне пуноће, које хоћемо да нам ластаре избију. И ми у највећој журби заузасмо се, свршетком марта и почетком априла за те радове, одгласно ресасмо, подгласмо „положнице“, да њима попунимо празна места у редовима наших винограда. Лоза се оластари не може боље бити, нарочито ране сорте, као сиедеренка и др. и ми гледајући то почасмо земљи да их „неопрља“ мраз или смена. Бојасмо се само да нам виногради не страдају и неубојасмо се.

^{*)} По мисли г. Весла, представљеном овој чланци из „Истопка“ о. г. Уреда.

Око половине априла очекивасмо кишу, ње небеше, већ се време изведри, па у очи среде између 16 и 17 захладни узасмо, и сутра дан, кад погледасмо нашу лозу, она се беше сва спарила као скухана. Орасима, којих погледом има у нашим виноградима, беше лист поцрпнио са сиви, а и дудови по мало дохваћени као и погде који од полских усева. Од тога дана трајање у нас још са малом изменом хладно време, и с прва краја изгледаше као да ће снег да пада, а доцније окрете киша.

Штета коју је мраз учинио, велика је. Тек развијајући пуноће, пропали су са свим и тако исто и ластари који код нас небејаху већи од пола стопе. Пролазећи по сивим овдашњим виноградима, нашао сам да није штета свуда поједнака, негде је убио много, негде опет нишарало само често чокот до чокота, од исте сорте лозе, па један промрзео а други не, или па једном истом чокоту ластари неки убијени, а неки поштеђени. У више случајева страдала је овде више мала дивља (Ружница) но друго бело грозђе, а затим црно грозђе (махом прокупац), поштеђен је само дренак, но овога опет има мало, и то само покрај стазица. Страдали су појединачно иако стари виноград и. пр. школски тако и млади н. пр. Стојана П. а оштећени су и ови у „привеном“ као и они у „варском поду.“

Стање чокота, у коме га мраз затекао, тако је да се ластарима, који су врло мали (тек с 1/2 стопе) неможе никак помоћи, и чокот ће морати потерати ове, „спавале“ пуноће да избију. Исто тако и са оним пуноћима, који су се тек „извуле“ развили, они су угинули и пропали. Ластари ће избити из споредних пуноћака, но који нису плодни, или ће тек врло мало и доцне плода донети.

У виноградима, који су вегетацијом (порастом) напреднији од пожаревацких, као и. пр. сиедеренски, и др. могуће је да имају ластаре веће, но што их ми овде изасмо. Ластаре, у тако напреднијим виноградима, који су бар са стопе високи, и којима су врхови, лишће с гроздићима промрзали, а доњи деоли део њихов остао зелен, ваљало би изнова орезати. У овакој прилици боље је да се неослањамо на споредне пуноће, већ на оне, који су у младог ластара већ развијени, у вазуси од лишћа. И кад нам је мраз затекао вегетацију у овакоме стању, онда је боље цео чокот изнова орезати, као год што је то при првој реалди учињено; само што је ово орезивање тешко извршити без маказа, већ виноградских или обичних.

Ако се пак велики ластари неорежу поново, онда ће на пуноћима, који су на њима у по-

већем броју, — изаћи изданица, а нарочито горњи избити јаче, по доњи; на тај начин разделяће се сасвим, на многе стране, те ће се 1, мало плода образовати, 2, исти ће бити високо од земље, те ће остати недозрео, као што се то узев на „трешу или јагуриди“ виђа, и 3, резидба до године биће врло тешка, јер ће лоза, доби врло високо, а ми је морамо ниско држати из разних узрока, поглавито пак да би се лако загртати могла преко зиме и да би било грошје ближе земљи те подупије сазрети могло.

Још ћу напоменути да би могли орезивање корисно предузети и они који су прву резидбу доцније извршили, и то на високе кондије (што се код нас од неког доба „француски начин“ назвао), па су им само горњи пунолци избили, а доњи још нису. Ово би се више имало узети, као чишћење и скраћивање пређашњих кондија, да би се нови издаци изазвали и њима боље место прибавило.

Што се тиче заливања каквог, било пиштавином, или пепелом, у води измешаним и раствореним, то пре свега, нема никакве друге свесне, са оштетом од мраза, већ да се ојача чокот, те да снажније развија нове издаци, и неби било хрђаво, ако ко већ није зимус љубрио, само кад би људи напш то извршила могли; а мора се за ову цел, у великој количини добавити, таког материјала, те га поделити, намећу свака два чокота, а никако уз саму лозу. Премад би људима тешко било толико пепела набавити, да би могли поде већу количину употребити на љубрење, само да рекнемо једне хиљаде чокота, а камо ли да цео виноград, кога већ и спромашак од 4—5 мотика имаде, као што треба наљубри и залије. Са љубрењем знам да иде и зимом тешко, јер то односи много надница колски и људски; и увек није ни удесно догорело љубре на шибору, друго пак како није савесно употребљавати, а немо ли је то сада тешко, кад у ово доба године љанузног рада на све стране. — Но ја шта бих желео, то је, да виноделци остале обичне радове шврше како треба и на време, у својим потученим виноградима, исто као и кад неби били оштећени, и ако ће им за то берба доста оскудна бити, јер ми често морамо на лози радити и за идћу годину користне редове, тако, ако неодагђио ове доцније развијајуће се ластаре, нећемо имати на чему до године орезати резнице или кондије.

Нарочито вља мотрити да се недотупавим залагањем непречи развијање и сазревање ових ластара који поново избију, како би с њима бар до године сигурни били.

У осталом, почем је познато, да оване несреће нису ретке, и зна се, да при ведром небу може увек израз или слава да наступи, чим почне топлота опадати, а нарочито при тихој ноћи, с тога би ваљало чинити макар и оно што Пидијавци чине да своје жетве од мајских мразева сачувају, т. ј. палити сламу, љубре, лозу и у опште материјале, чаме би дим образовали те да овај, као каки облак препречи јако испуштање топлоте ближе и земљине, премад код јаких мразева и то непомаже сасвим сигурно; али нам је плак могуће, бар неки део сачувати, кои би нам иначе милији био. О томе сам ја подпуно уверен, да би чардаклије, каквих имамо овде у једнога, остале поштећене, да је имао доста љубрета и лозе да са неколико страна запали. Шта више људи у другим земљама праве нарочите хемиске смеси које доста дима производе (у новије време салитру са дрвеним струтинама и катраном измешају, па ланком припомогну начинити буктиње, које све на ову по 2 троша дође, а са 1½ ове може се читав ланац од толиких мотива винограда добро надимити); а ми нехтедесмо на оно ни помишљати, макар да су многи иначе, где није нужде палили лозу и шевар, те да то униште, неостављајући је за оваке случајеве, где би и тим димом добро послужила, а и пепелом који би прикупити ваљало добро би се лоза наљубрити могла.

Овом приликом исповедам и то да је наше знање о појавима а нарочито околностима, под којима лоза највише страда, још врло недовољно и неподпуно познато; па није ни чудо зашто ми још немамо сигурних средстава, којима би се у неколико могли осигурати од штетних последица оваког мраза. С тога неби требало да пропунтамо ову прилику којом смо се толико оштетили, а да се неопучимо о томе колико је више могуће. Тако треба да дознамо поуздано, који су крајеви од овога мраза страдали и на који начин, у каквом положају, које сорте, и у којој старости страдале више; дали је чему допринела и особина земљишта, дали начин резидбе, јер се приметило, да ластине промрзле лоза при писном начину резања, да ли време пред мразом беше од каквог дејства, јер се зна да се при разној количини сова, који се трепуно у лози затекао у извесно доба, различно оштети лоза, а на ову пак количину сова има унапред владајућа топлота; дали време док још трајаше мраз, имаћаше каквог приметног ушлева и кака је погода после мрза наступила, дали је се отоплило напрасно, или хладноћа дуго потрајала, дали је ваздух био сух или влажан. Зна се

да заливање воћа пошто су промрзла имађаше поважније кориснога упиња на повраћање биља, а код лозе ошито се показаше противно; т. ј. заливани чокоти страдали су више? — Већ и због срачунавања величине оштеће нужно нам је о томе као што рекох имати тачне податке, а нарочито о пространству у коме је доза оштећена, као најзад и то, да ли би се и на који начин могла осигуравајућа друштва установити, где би се узajамно потпомагали узлозима, оних људи, који би се осигурати хтели, а међутим су из разних крајева, у којима немора наступити оштета у једно исто време и једне исте године, те би се тако из заједничких улога оних који су се осигурали, накнадили оштећени, бар унеколико.

Најзад немогу пропустити а да овом приликом неопоменим све, који су своје винограде за сада средили, да непропусте обазрети се и на своје вино које им лежи у подруму, пошто је могуће да сваке године доза у априлу а често и у мају напоменутој опасности изложена буде; или ако нарочито за време цвета наступе кише или друге неприлике које спрече земање плода, онда такође може бербa да омахне. С тога ваља да паметно поступамо са оних што већ лежи у подруму; ваља нам да добротом тога вина накнадимо у неколико штету, коју смо у овогодишњем роду претрпели; а то ћемо постићи претаканем у чистији држањем судова, нарочито пазићи да нам вино не усахне, било испаравањем кроз дуге, било изтканем за употребу. У овоме случају ваља нам бурад долати из омањих судова, које треба увек у резерви да имамо; а у случају оскудице истих, прости људи сиуштају у бурад чисто извапан бедутак (по никакво кречни камен који би се пенпо кад га са свршетом прелијемо), коим испуњају призвину суда. Нарочито чиним на ово најважније Смедеревце, који су ме већ у неколико прилика питали, о извозу наших вина. Нашто питати о томе, кад ми обично у лето морамо пити вино, које се у пола усврхетило, па баш и у местима, која су чувена са своје велике производње вина?

— Сачувајте вина своја здрава и питка, будите увек готови одржати их бар годину дана у добром подруму, мотрећи на све, чаме би се очистити и подицу „саврети“ могла, па онда судељујте на изложбама нашим али не са каком флашом, у којој ће се вино још на путу поварити, већ која ће пут и пробу задржати моћи, а тои приликом при шаљаву напомените увек и цену вина, као и количину која вам је на продаји, и онда вам јамчити могу, да ће се ваљем добром производу и

купца и добрих цена наћи, на било то извозом или провозом у оне наше крајеве, који ма с чега на вино оскудевају.

У Пожаревцу 27 априла.

М. Савић.

Земљорадња у Јапану.

Као год што у политичноме свету расипитују и списују политична стања појединих држава, тако се исто и код нас испитују начини газдовања појединих држава, а особито оних, од којих што добро научити можемо.

Пуне су све економске новине: и немачке и француске и енглеске и руске, описивања јапанског газдовања, и надмећу се међу собом, који ће га верније и енширније написати.

Читаоце политичних новина интересују дакле политичне новости и догађаји, а читаоце економских новина заиста већма још одкровења и знаности ове струке, јер су прве само пролазеће и несигурне, а ове на веки сталне и од користи.

Енглеске иаустроване баштованске новине описују ово газдовање овако:

„С' којег год економског гледишта ову државу погледамо, највишемо да је једна од најзанимљивија у тој струци. Сви су баштовански испитатељи и љубитељи упрли очима на Јапан, јер што се год новине за улепшање наших башта доноси, понајвише и најчешће долази из Јапана. С' већом тежњом изчекујемо нова биља од туд тиз више, што су сва до данас од туд дошених биља наше поднебје потпуно издржала; шта више, прошла јаку азију преизнише сасвим без икакве покривала.“

„Особито је знаменита множина равлог дрвећа и жбунова, која по читавој земљи расте. Она су брда до 1500 стопа висине са широко дистајућим дрвећем обраста. Овамо спадају особито некоје врсте растова, борова, ведрa и ципреса. Можемо слободно рећи, а да не претрамо: да од ови дрва више од 2 трећине своје димље и преко зиме одрже, и тако су јапански предела и преко зиме исто тако дивни, као и преко лета.“

„Она земља не уступа у погледу разновидности у пећу и пољским плодоница ни једној другој држави на овоме свету. Од најниже долине, до највиши врхов тамошњих брда, на којима се и снега налази, наћи ће билаја доволно занимања. Скуда ћеш паћи на дрва и жбунове у најбољем расту и моћи ћеш рећи, да је овде природа са китњастим биљем преговарена. У пролеће, кад је

јомт на многом биљу мало листа, угладаћеш стра-
хониту количину цветајућа шпирга, који јомт у
Европи ни познати нису.“

„Најбоље расту тамо борови, растови, јавори,
буковина, липе, кестени и јововине. Гди се само
може — свуди су покрај путова усађени борови,
као код нас јабулови: ова дрва нарасту 150 до
180 стопа у висину и живе по 300 година. Поглед
на ова дрва, гди су путеви прави и по неколико
миља дугачки, не да се описати.“

„Јапански кедр, заузима прво место у реду
јапанских дрва; он расте до 170 стопа у висину,
а путници не могу довољно лепоту овога дрвета да
опису. У Јапану ћеш га наћи на свакоме месту,
а наше му је лето суншше кратко — не може да
сазре. Код нас би га морали усадити на одвојено,
од севера заклоњено место, гди би сунце непре-
стано на њега сјало и гди га друга дрва од сунца
не би заклањала.“

„На Фузи-јама, светом и највишем брду, на
ком по сјази Јапанаца Бог ветрова етањује, наћи
ћеш у висини од 2600 стопа најасније шуме од
растова, буковине, јововине, јавора и јасена, а
одатле до висине од 6000 стопа, најасније шуме
од борова и јада.“

„Главни је производ земљоделства код њи пи-
ринач, ког свугди сеју гди је влажно и благино,
или тамо, гди се земља даје као у Китају на-
водити. Гди се пак земља не да наводити, онде
се сеје друга нека врста пиринца, која и у сувој
земљи прилично успјева, али много мање доноси.
Будући се по вољи једна или друга врста сејати
може, то Јапаници врло много пиринца производе.“

„Свуди, гди се само с' плугом или мотиком
ударати може, добивају становници њивог пиринца,
пшенице, језма, гра, пасуља, уљаста биља, памука
у куђеље. Јапаници су уопште неуморни радници,
који сваку стоицу земље своје засејати знаду, који
су вешти своје љубе валамо употребити и са
сваког најмањег комада ваљану хасну прискрбити.
— Дудове, камфорике, руј и чај саде у башка
обраћене баштине.“

„Две врсте прве сеју у велико; прва је мада
и расте само 2 до 3 стопе, а друга је велика,
која и 6 стопа у висину расте. Прву сеју као и
ми с' руком на широко, а другу сеју најгуре у
деје пак је од туд расађују, особито око њива,
које су с' малом пројом засејане. Три врсте про-
пира и љубира понајвише сеју, јер им је то нај-
главнија рана.“

„Чудновато је да је сва јапанска земљ без
никаква укуса. Сви мисле да је то од туд, што

Јапаници своју зелен онда највише гноје, кад је
ова већ прилично нарастала.“

„Многи наши производи налице јапанским.
Кукуруза слабо сеју, ал' зато много више пасуља
и гра, од који више врсти имају. Исто тако много
сеју дузана. — У куњским баштама наћи ћеш на
мркве, рене, прни и бели лук, бундеве, краставце
и мношину мали други врсти зеља, које они у
своја јела домећу и која су само њишом предјелу
својствена.“

„Сваком је Европејцу, који први пут у Јапан
дође, врло уочно, да слабо воћа има. И опет као
да није ни једна земља тако за воће удесна као
Јапан. Земља је врло плодна, поднебије прекрасно,
и опет ћеш од једног пак до другог краја државе,
слабо воћа наћи. Узрок томе веле да је тај, што
Јапаници радије свашта друго чине, него што би
воће кадили. Што има, то се наравно чисти и
на њега назив, ал' се необлаговољава. Понајвише
имају бресаве, крушака и грожђа. Наравно да има
разлике међ појединим воћем, ал' им ни једно нема
благороднија укуса. Кад би се наше племенитије
врсте воћа тамо увеле и ваљано поговале, Јапан
би рађао воће, како ни једна друга земља у стању
неби била.“

„У опште се овде налазе: вишње, кестени,
смокве, грожђе, неранице, крушке, бресаве, шљиве
(тургуње), ораси и једно 3 врсте динја. Али се
чини, да Јапаници то воће више за љубав црета,
него за љубов плода негују, јер то је неописана
красота погледати с' пролећа цветајућу бреску,
којој је цвет као ружа велики и пун. И они иду
с' пролећа из вароши на поље у своје баште, да
се оном дивном лепотом наслађавају.“

„У опште вољу Јапаници цвеће и цветајуће
љубовце. Од струке биљослов, наћи ће у башти
Јапаница небројено врсти цвећа, ког нигде дивљег
наћи не може и којег отачаство никада дознати
неће. И по варошима је цвеће разновидно, а по
селима јомт у много већем броју; и понајвише
сеју оне врсте, од којих ће хасне имати моћи, и
тиме две главне цели постизују: уживају лепоту
док је у цвету, а после збирају хасну. Тако и, пр.
имају једно биље од ког онај познати јапански
лак праве, који кад се грожђе или дрво с' њиме
намаже, овима стаклен изглед даје. Имају даље
наширно дрво. Ово има врло красиви цвет, а од
листа и других честица тога дрвета праве папир,
који се за прављење сунцобрана и кишобрана упу-
требају, за непрописне аљине. За неку врсту
ужета и канана; даље се даје направити тај папир
тако фино, да од њега најфиније мараме (као од

батиста) праве; исто се тако прави од њега нај-
грубы и најовнији папир за писање.*

„Они имају и једно дрво од којег восак про-
изводе. Јапански восак је изазвао велику трговину
са Енглеском. Овај восак производе кувањем плода
тога дрвета.“

„Већ од дуже времена сеју тамо и памук који
за твање хаљина за сиромашније употребљају. За
кратко ће време и овај дати повода већој тр-
говини.“

„Зато ће се већ Енглеска побринути, да земљу
нађе која ће памук производити, те да се моно-
поли јужних земаља сјверне Америке ослободи.“

„Силе се такођер много производи, и много
је боља јапанска свила него китајска и много се
скупље плаћа, јер се много финије упрести даје.
Као што енглеска индустрија од производа аме-
риканскога памука зависи, тако су и друге многе
државе, које са свилом раде, од Китаја зависиле;
ал' ће сад и то престати.“

„Чаја се такођер много производи, само га
Јапанци не уму тако сушити као Китајци, ал' је
јапанска влада дала довести учитеље из Китаја,
који ће јапански народ и то научити, пак ће онда
Јапан бити прва трговачка и земљоделска држава.“

С.—Р.

Садите воћне!

Права душевна и материјална срећа не ста-
нује само у оним новоситим равнинама наше до-
мошине, где врабац једва има дрвета, на ком би
себи гњездо направити, нити у дивљој узоритости
непробојних шума, — него стањује тамо, где са-
размерно подељени и разумно устројени засеви о
добро схваћеној култури сведоче.

О кљети равнине, која дрва нема, о благо-
дати јавних дрвета изабеном прилике лада важније
свршимо, коју прозорити, а сада имајући пред
очима уређење школских градина, треба да ра-
зложимо и покажемо, како ваља свака општина
по местним одношајима дрва да одгаја, јер
је најглавнија позив школских градина, да се за
усев дрва јужни ђаци у њој одгоје, и да се
том гајењу сељска деца науче.

Какав дакле дрва треба у школском воћњаку
гајити?

При спољашњем и унутрашњем усеву ваља
школско поглаварство како на избор дрва, тако
и на то да мотри, до поделних дрвима предходе
нужна, чега ради ваља се на следеће тачке оба-
врати.

1. У унутрашњим кућевним вртovima имају
места воћке, и то пре изазве него високе, јер низ-
ких више стана, а и боље роде и што се против
квара и оштета боље сачувати могу; што се пак
врсте тиче, треба у дубокој ораници крушке, у
платкој јабуке и шљиве, а у песковитој бреске
и вишње сејати; у оним општинама, где за при-
плод воћака народ најпре задобити ваља, препоручујемо летеће воћке, а не змиње, а између ових
најпре оне, које богато рађају и у који је плод
крупан.

2. У авлији може се усејати луд, јер он цуна
два месеца рани перна, а поред тога му је грање
чисто и да је лапа лада домаћина, и што је глав-
но, лишће му се за изравну свилубу употребљаје.

3. Да се улице (сокаци) живим дрвима засаде
то и због пожара; почем то дакле сопствени ин-
терес сеоског становништва заповеда, — то ваља
школско поглаварство у споразумењу са општин-
ским за љубав једнакости неке передбе да донесе
по којима би све газде обавезана биле, онај део
свога грунта, који до сокака лежи, дрвима засадити;
при избору воћака или дрва су омет
местне околности меродавне; тако тамо, где се
воћке у велико гаје, ваља воћке, на другом месту
ора, луд, багрени и друга граната дрва посадити.

4. У виноград само јесена бреска не вреди,
јер је у ње врло ретко грање; остала дрва имају
места само у крају винограда или у воћњаку.

5. Да се државни друмови (напоси) дрвима
засаде, то је такођер задатак припада дрва, за-
тим ваља поглавно онде способна дрва засади-
вати, где ширене летећег оеска предупредити
желимо.

При избору дрва за ову цел, ваља највећу
пажњу на својство земље обратити, тако је у
песку луд, багрени, у каменитој гра, у подводној
врба, јавор на свом месту. Луд има због свилар-
ства над свима дрвима првенство, али само тамо,
где прашина лишће не квара, да се више упо-
требити не може, јер у том случају припада пр-
венство багрењу. У земљи, која се пугом на
мотиком и обделава, шодљив је багрени због сво-
јих жила, које се јако шире; у том случају опет је
рођи луд. Желити је, да се наши друмови др-
вима засаде, како би путници или странци ова-
зиди знаке нашег напредујућег образовања и како
би се на то и други угледали, — у овом су слу-
чају најбоља дрва снажне дивљаке, па ако добро
порасте и цветају, ваља их за 2—3 године на-
каленили, те на тај начин неће угинути племе-
нито дрво.

6. Тешко да има чега пречег од тога, да се бунари, на којима се стока поји, дрвја засаде. Ладовина у толиким летњим данима јако уништише на здравље наше стоке. Зато ваља околицу тих бунара дрвја засадити, а дрва ваља да су тако једно од другога далеко усађена, да међ њима стока комотно бретасти може, — али се овај посао тек за наше година извести даје; јер, дочин је нужно да се њиве шанченима (а не врњинама) заграде, да им стока не науди, то се због тога, да се стока на врло малим простору не ограничи, испрва малим простору засадити може а после 2—3 године дана опет један простор и тако даље, те би тако за 10—15 година и бунар сав унаовоко засађен био и дао би стоци одмора и заштите против сунчане прешек. При избору дрва меродавна је земља, а изабрати ваља снажни и брзо растећа дрва, којима чешање и наслоњавање стоке неће моћи шкодити.

7. Да се несак свеже, то је најпреча потреба становника песковитих предела, који виде, како им несак најбоље њиве засија, дочин усљед дрва и најплодније пескује временом плодним земљама постану. Зато не треба циганисати ни са новчаном ни раденом снагом, — јер то је животно питање становника песковитих предела; — не треба се застрати дати, ако нам приликушај за руком не испадне, јер је добит, која отуд произитице, огромна, јер оснива срећу будућег нараштаја.

Обичај је, да се праве неке справе, које не тар у сваком правцу заустављају; неки засађују онакова дрва, која у песку цветају, и онај пра-

зан простор са одсеченим грањем покривају, по у свима тим случајевима од вештог поступка, а највише од времена зависи.

Много пута испадне за руком, да се несак са изданица липови, који се у повољним правцима брзо приме, али при усађивању изданица ваља на то метрити, да руна, у коју ће изданац доћи, што ужа горе буде, шанчени треба да се према ветру копају, да неби ветар, почем би иначе несак отворен стајао, исти са собом носио, — одувад следеће, да при свезивању песка ма како хрљаву површност штедити ваља.

8. Подривање земља на обалама с'ужава галдински обрт све на мањи и мањи простор, пречи редован ток река и потоака, и ограничава своју својину. И овом зду ваља засијавањем дрва до-скопити, а препоручујемо за то врбу.

9. У пределима, где дрва нема, препоручујемо у свима околностима сађење и подизање младих шумаца; у овом случају ваља таква дрва употребити, која ће се у дотичним околностима најбоље одржати, а и месту потребу најбоље подмиривати.

(Н. Г.)

Р.

Средство против бубе „швабе.“

„Fundgrube“ препоручује од зове цвет. Вели, овај мирис швабе не трпе и разбегују се; зато треба на ови места, где се ове бубе задржавају, овога цвета натриати.

Р.

Добар налем-восак.

Узми 100 драма жутог воска, 100 драма црне смоле, 50 драма дебела терпентина и 25 драма доја; све ово на тихој ватри растопи, добро мешај и остави у какав суд до употребе.

Р.

Г Л А С Н И К.

Радња друштвена.

Зашењак II седнице одбора Друштва за пољску привреду Државе 3. маја 1874. год. под председништвом Друштвеног председника г. Мил. Спасића.

Присутни чланови: г.г. др. Аћим Медовић, Јеврем Гудовић, Фрањо Бенџик, др. Фердо Шанс, као редовни члан, благачин Милосав Миловановић, секретар Гаја М. Матић.

Бр. 6.

Изнесе се пред одбор на решење питање, колика ће сума новца да се одреди на набавку справа и алата за раздавање награда на оногодишњем излогу. При тој се напоменуло, да је одређена сума свега за награде у 1200 дук. дес. остаје даље само да се сада реши, колико да се изада за справе, а колико да се остави за награде у готовом новцу.

Одбор на то решава, да се изада 700 дук. дес. за набавку справа, а набавку сами остава да изврши председништво друштва према ономе, што је у програму за излог назначено, да ће се од справа давати у награду, а осталих 500 дук. да остану за награде у готовом новцу.

Бр. 7.

Г.Г. Јеврем Гудовић, Алекса Стојковић и секретар друштва, који су по одаци одбора саставили списак новина и књига да се набаве за потребу друштва, поднесе тај списак одбору на одобрење.

Пошто је одбор расмотрно поднели списак, то решава да се набаве:

а) од новина:

1. Pomologische Blätter von Horáček.

2. Die neuesten Erfindungen aus der Gebiete der Landwirtschaft etc. von F. Stamm.

3. Der praktische Landwirth von Hugo Hirschmann.
4. Monatschrift für das Forst- und Jagdwesen von D-r Franz Bauer in Hohenheim.
5. Oesterreichische Monatschrift für Forstwesen.
6. Wiener Landwirthschaftliche Zeitung.
7. Weinlaube von Babo in Klosterneuburg.
- 6) од књига:
1. Natur und Landbau von A. v. Babo,
2. Ackerbauchemie von A. v. Babo.
3. Ackerbau und Viehzucht nach der Gesetzen der Natur von Hagedorn.
4. Das Ganze der Landwirthschaft in Bildern von D-r W. Hamm.
5. Wie die Feldfrüchte sich nähren von Johnson, übersetzt von H. v. Liebig.
6. Pressler Cubirungstafeln auf metrische Maasse.
7. Anleitung zur Aufnahme der Bäume und Bestände nach Maasse Alter und Zuwachs.
8. Obstzucht auf Zwerg- und Niederstämmige Bäume von Hofmann.
9. Der Weinbau von Moor.

Бр. 8.

Председник друштва износи пред одбор, како је село Ковачевац у окр. смедеревском пр. год. јако пострадало од града, тако да тамо влада општа невоља и како је влада помогла сељанима тога села са извесном сумом зајма ради куповања хране. Али, како је и интерес овог друштва, да према могућству понаме све, што би се односило на пољску привреду, то је наредио, да се начелству округа смедеревског пошаље 100 ора првенцаог кукуруза „краља Филипа“, који за три месеца доспева, да га начелство подели међу најсиромашније сељане у Ковачевцу, да што пре дођу до хране, па моли одбор, да он накнадно одобри овај издатак.

Одбор одобрила овај издатак са задовољством.

Бр. 9.

Председник друштва подноси одбору досадашњи формат „пријавних листа“ за излог, па пита шта одбор мисли, како и у ком формату и у колико примерака да се штампашу ове пријавне листе за овогодишњи излог, како би се благовремено могле разаслати у све општине, да се у њих записују имена залагача и шта залажу.

Решено: да се те листе штампају у нешто већем формату од досадашњих и то у 1500 примерака.

Бр. 10.

Управитељ подизвачке школе у Београду г. Блажа Јурковић капаитан арт. војни друштво, да оно библиотеци те школе поклони све списе и књиге, које је друштво издало до сада о свом трошку.

Решено да се учини по молби.

Закључено и поднато.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ.

за месец април 1874 год.

Народ се занимао сејањем пролећних усева а нарочито кукуруза, а понегде оривањем и оковањем

винограда. Посејана јесења пшеница изникла је и према досадашњем изгледу надежда је, да ће донети добар плод.

23. пр. мес. (на Бурђев дан) падао је у рудничком округу јак град, те је завањато више села нарочито у ср. моравском, негде нигде мање. Вредност учинене штете износи: у селу Оплавићу на 3000 гр. Ковачевићу 3000, Љубићу 3000 Сирче 9000, Трбушанима 4000. Пријевору 3000. гр. чар.

16 и 17 бно је у срезу рађевској јак снег, затим слава и мраз, те је јаке штете починио природној гори, пољу, виноградима и баштенским усевама. Исто тако, и тих истих дана, била је у Смедереву тако велика хладноћа, да су виноград у потесу смедеревском од мрза прилично страдали.

Стока је свуда адрава.

(По замишљеним извештајима).

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

Поч. Раста Станковић, бив. практикант суда окр. ужичког, који је умро 1872. год. сетно се на последњем часу свом и наших јавних установа, те је у завештању своје завештао, да се његово имање подели на три једнака дела, па један део да припадне друштву за пољску привреду, други српском ученом друштву, а трећи српској омладини.

Од свога пуномоћника, г. руководеља штеднишње узачке друштво је добило већ свој део у 1468 гр. 28 пара чар.: па по решењу одбора оно најваљујући овим јавну благодарност сјени покојниковој на његово племићко дару, изриче и овом јављиком: Бог да му душу прости! Јака му земља у којој почива!

О Г Л А С И.

Др-а Ад. Јос. Пика

ИНСТИТУТ И ВАСПИТАВАЧКИ ДОМ У БЕЧУ.

Овај институт постоји већ 17 година у здању које је сagraђено у свему као што захтевају сви услови добре школе, има велику банту од 1200 □хвати, и при свем том је плаћање за школу и институт веома умерено. Учења су у школи из педагогије и дидактике, а нарочита се пажња обраћа на изучавање природних наука. Питомци се примају од 7—15 година и онде се залста могу врло добро спремити за више разреде у гимназијама, реалкама и трговачким школама.

Др. Ад. Јос. Пик.

у Бечу; адреса: Oberdöbling, Hirschengasse № 57 (alt 33) — (vor dem Zircusgasse № 3.)

(2—3.)

Wien.

Кома треба семе од добре лудериске детелине за сејање, непа се обрати

Јосифовићу и Трајковићу

(3—3.)

ТРОЈЦИМА НА САР.

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 14.

ИЗДАЈЕ СКАЈУК 13. И 14. ДИНА

УРЕЂУЈЕ ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.
МЛАНОВ СНАСИЋ.

СТАЈА: 60 ГРОША Ч. БИЛ 4 СД.

31. МАЈА 1874.

Нако ваља земљу обрађивати?

Пре него што ћу на ово питање одговорити, морам питати: Шта желимо обрађивањем земље постићи?

Обрађивањем земље дробимо земљу, где је пуно поравнајемо је, дајемо ваздуху већег маха да у земљу продирати може, гди се упливом његовим органичне твари у земљи растварају и на растеће биље дејствују; обрађивањем чистимо земљу од траваљина и мешамо гној и семе са земљом. Справе, којима све ово данас постигајемо јесу: плуг, дража, брана и ваљак, а у новијем добу и прахач (Extirpator).

Својства доброга плуга јесу ова:

а. Треба да је тако згатовљен да га за сваку дубљину удесити можеш, и да непрестано у тој удешеној дубљини једнако иде;

б. Да једнако земљу одсеца и да бразду за собом увек чисту оставља;

в. Да се с њиме може и уска и шира бразда правити;

г. Да лако, ала стално иде и да се њиме с мање снаге орати може;

д. Да је јако и дуговечно направљен, и да се с њиме лако и тешка земља орати може.

Тешко ће се плугова наћи, који ће свима овим условима одговарати, зато је увек за онога газду

боље, који има разни земаља, да и више плугова има, те да сваку врсту земље ваљано уредити може.

За нас, и за све врсте земаља имамо данас добри плугова, које је Видач у Пешти аготовио, и он се и данас труди, да што боље, за нас и наше околности, плугове начини. Наш обични дрвени плуг добар је, ја немам ништа против њега ала би боље било да га што више Видачевим равне правимо, јер они без сумње по мом рачуну у 60 процената боље раде.

Гди је земља обрежна, гди је ладна, влажна и непропустива, гди се неможе дубоко орати, и гди је земља слабија, тамо је боље уже бразде орати. У свима је другим случајевима боља шира бразда. У тим околностима се не тражи толико земље, лакше се да обрађивати, семена се доста заштеди, а плода више збере. И по каквој земљи морамо се управљати, кад оћемо ширину бразде да одредимо. Средња је ширина 9 палаца; ако је земља лакша, онда може шира бити, 10—12. палаца, а ако је тежа и грудвастија онда мора уже бити, чешће само 6. палаца. Што је земља бреговитија и што се мање оре, тим бразде уже бити морају. Да све бразде на једној њиви једнако ширине бити морају, разуме се по себи. У обзиру дубљине разлажуемо ми: плитко орање, са 3—4 палца дубљине, средње орање са 4—7 палаца и

дубоко орање са 8—10 палаца дубљине. Класато и меунасто биље добро рађају и у средње узораној земљи, а напротив гомоље, кудеља, дегелина и репа захтевају дубоко орање.

Гледећ на земљу, дају се следећа правила за орање утемељити. Тешку земљу несмеш никад орати док је влажна, јер се у том стању кајина, пак ју је после тешко обрађивати. Само је у јесен можеш у мало влажном стању орати, јер ће ју преко зиме мраз раздробити и већи део влаге извући. Овакоу земљу неможеш тако лако дубоко орати, ту треба и много времена и снаге. Лаку земљу можеш дубље орати и у влажном стању. — Тешку земљу мораш чешће орати, слабију у трошну земљу пак ређе. — Нечиста са травуљинама обрасла земља захтева много чешће орање од чисте земље; особито онда, ако је лето влажно и кишовито. Тешку пловачу несмеш ни одвећ влажну ни суку орати, ни онда, кад је у средњој руци влажна.

Проматрајмо само поједине начине орања, која разна напменовања посе, пак ћемо о њима следеће рећи моћи.

а. *Угарење*, или домлење стрижње које одма после жетве предузети треба. Код нас пак то небица одна, једно, што онда други послови, недопуштају а друго, што се на угарнице оне и волови изрављују. На сваки начин треба угарити још с јесени. Само некоје земље, особито тешке ал топле, треба из овога правила изузети, јер такве не ваља с јесени угарити, будући на њима брзо травуљина расте, пак се опогане тако, да усеви угуши. Дале треба дубоко ал плитко угарити, о томе се разво суди. Плитко је угарење обично, ал дубље је за цело боље. Овако дубоко узорања земља прими преко зиме више влаге у себи, а то за успевање биља, нарочито у сувим годинама одвећ добро дође. Особито је дубље угарење онда саветно, кад се оће с пролећа зоб да посеје, а неће онет биљка да се оре, но само преко уз угарење земље семе бици и добром дрљачом или прихачем (Extirpator) са земљом измеша. Раније и ваљано угарење је за усеви сасвим пробитачно ко је се сваком препоручује.

б. Земља на којој је зоб била, и која се неће као угар непосејана оставити, но на њој се оће крошир, репа, кудеља и т. д. да посеје, та се мора још с јесени нагнојити и узгарити. Ако се неможе нагнојити због недостатка гноја, онда се бар стрижка препрнути мора. Ђубре се може после доцније, преко зиме ал рано с пролећа извести. Све остале летње стрижке, ваља с пролећа одма, чим време допусти и то тешку земљу раније а

лаку доцније преорати. Никад не треба ово орање предузети кад је земља одвећ влажна. Ма да многи оће да тврде, да летњу стрижку плитко узорати треба, пак тек друго орање да је дубље то је онет зато препоручујем, да се не оре ни при пут плитко, јер се може догодити, да после најије суво време, гди се дубље неће моћи орати, или ће се то са великом снагом морати чинити.

в. *Преораване* (или друго орање), које се у своје време и довољно дубоко урадити мора. Право је време за ово орање онда, ако је пузно земљу нећма издробити, или, ако је земља сувине травуљинама обрасла. Обично се пре овога другог орања на угарнице ђубре возови, и искуство је последочило, да је ово ђубре за зимњи и сваки следећи усеви, најбоље. Ако је земља врло грудваста или травом обраћена, онда је пре свега треба добро предраћати. Ово друго орање бива обично Јулија или пре половине Јулија месеца. Ако је плитко угарено, онда мора ово друго орање дубље бити, тако, да преко угарнице још бар 2—4 палаца нове земље одозго дође.

г. *Пратете*, с којим се треће орање, ал копане означаје, употребљаје се по потреби, месеца Јулија или почетком Августа. Ако ће се са овим орањем и ђубре подорати, онда ваља плитко орати, ако оћем да ти то ђубре ваљано дејствује; само то примјетити морам, да ово ђубре зрело бити мора. И после овога орања ваљало би земљу у крупно предраћати, јер се јако издробљена земља после неће каше окоре;

д. *Право требачење или орање пред сејидбу*, чини се обично месеца Августа или Септембра, а по нужди и Октобра; и овај се пут несме плитко орати. Једна бразда мора као и друга бити, једна мора исто тако широка бити као и друга. Ако се у речено време трећати, онда се земља од сејидбе довољно слећи може, које зимном усеку добро чини. Овде чини изнимке тешка земља и сасвим сува пескуља. Код прве се направе санте, које се са дрљачом некогу издробити, а ако ваљано време наступи онда се одинице лопи. А пескуља се брзо јесути, ако пре сејидбе дуго узорања постоји. Ако се семе подоре, као што је то у лакој земљи много савесније онда се несме дубоко орати. При приправљању за пролећне усеви, узоре се тек пред сејидбу.

е. Ако оћем њиву, на којој је крошир, репа, гра, дегелина, кудеља и т. д. после жетве ових плодова за зимњи усеви да приправим, онда је довољно само једаред земљу преорати. Али се оно једаред дубоко узорати мора, да се званасте жие

преднаведених плодова ваљано заорати и претрпати могу. Оћеш ли пак два и три пута да преореш, онда узори први пут пшће, а други пут дубље. Друго орање несмеш пре предузети, док у првом орању заорано и претрпано биће мало иструдо није.

Прениуштва дубоког орања су већ довољно позната, и ја сам ји у првој и другој години у листу довољно разлагао. Дубоко се може орати дуплим начиним: или само плугом, или помоћу подривача, алат, који се у Енглеској одавно, а код нас тек од најновијег доба, ал и то врло редко употребљаје. Ако се само с плугом дубоко оће да оре, онда се то постепено чинити мора, да се до сада обрађивана и засејавана земља добрих својства, неби у један мах са још неплодном дојном земљом сувине помешала. Таквим би се поступком земља пре покаривања него што би се — поправљала. А и дотле несмеш дубље орати, док не узвизам толико ђубрета, да ону нову земљу довољно подигнем. Кад мислиш дубље орати, а ти то с јесени чини, из земља преко зиме мразеница валожу и истроши. На дубље узорању земљу не треба сејати први пут класато биље, но гоноље, корење и окопавину. Ако неби могао са својим плугом дубље орати, из каквог год околности, онда ћеш морати узети у помоћ подривач. Оваким дубљим орањем може земља више влаге и топлоте у себи примити, у дубље узорању земљу се и жиде боље развију и тако биће много снажније бива и много ређе полеже. Ваљало би да свака општина по неколико подривача купи и на услугу појединим сељанима даје.

Осим плуга употребљаје сељак за обрађивање земље и дрљачу. Дрљача има више врста, које се једна од друге стројем, тежином и употребљеним развијајују. Дрљача је онда добра, кад су зубци у пристопној даљини један од другог, да се између њих неби земља накупала; даље мора сваки зубцац за себе јарчић правити и несмеју два зубца једним и истим јарчићем вћи; зубци морају доста дугачки бити, да дубоко у земљу продру. Што је земља чвршћа тежа и грудвастаја тим и дрљача тежа бити мора.

Дрљача се за више послова употребљаје:

а. *За дробљење земље*, кад је сувине грудваста. Увек је добро, ако се земља после орања које време у груднама остави, пак тек после предрља има случајева, гди је нужно тако после орања предрљати. Ово је код тежине земље, гди се земља после орања брзо окоре, пак доцније непомаше дрљача. Ако оћеш дрљачом целу да постигнеш, мораш за дрљање право време изабрати, т. ј.

кад земља није ни сувине влажна, а ни одвећ сува.

б. *За утамањивање травуљине.*

в. *За нежање земље.* Како се она с плугом већ уређена земља на површњу окоре, тако се мора дрљачом преко ње проћи, да се окорело површње омењаш и издобра.

г. *За закривање семена.* После сејидбе слеђује дрљање, које се највише предузети мора, да се неби семе сувине у земљу затрпало. Сувинио дрљање после сејидбе — неваља. Мање, ситније семе као од дегелине, лана, мака, репице и т. д. довољно је и бравом прећи. Добро је увек онда предрљати, кад се дрљачом преко и уздуж њива пређе.

После имамо јошт и *ваљак*. Ваљак има много врста, ал за нас, и наше околности је добар о на глаатк дрвен ваљак, само кад би и овога хтели наши сељаци употребљавати. Обичај је ваљак 6—8 стопа дугачак, треба да је од тежког дрвета, како би с таквим целу нашу бољма постићи могли, јер лак ваљак неваља. Ваљак се употребљаје за разиљивање грудваца, за поравњивање њиве, за придубљивање семена у земљу при сувом времену да земљу више стисне, да се ова неби брзо осушила. Ваљак се несме никад употребити кад је земља влажна, јер би се земља и посејано семе за ваљак ватало, горња би се земља окорела, пак би јако штетовали. Исто тако не ваља ваљати кад је сувине сува земља, јер онда нећеш грудве издобрити, него ћеш ја само у земљу угурати. Никад не ваља ону њиву преваљати, на којој је многа трава израсла, док ону најпре неизворенаш, јер ће паљанем јошт већа трава нарастети. Тежу земљу ређе, а лаку чешће ваљати треба, особито с пролећа, кад су многи мразеви.

Р.

„Намва плата така и радња — намва радња така и плата.“

(ЕНГЛЕСКА ПОЉОПРИВРЕДНА ПРЧКА.)

Тако већ наша пословица, и ова ја пословица не поуздане предрасуде изишла. Раденици све своје силе употребе при радњи, кад знају, да ће им труд њихов газда добро платити, јер они морају ту господара свога, као судца сматрати, који онако награђује, како му се уради. И радња је трговина, која од понуде (Anbot) и тражње (Nachfrage) зависи. Од како су раденици то увећавали да с ценом надице тако стоји, и они се погађају, али зато опет, што се више погађају — обично мање раде.

Тако сада ствари стоје, и само две сорамере има, у којима раденици према својој господару стоје; прва је она, гди сувише раденика а мање посла има, дакле је понуда онда већа него тражња, ту је господар заиста господар, и он може још онда рећи: Како ми се уради тако ћу платити. Он има у том случају пренагу, надница је мања а радња јевтина.

Други је пак случај ту, кад је тражња већа него понуда, гди је дакле више посла него радена. Овде добије раденик пренагу, радња буде скупа, а радени бирају у том случају себи господара и веде: Каква плата таква и радња. Господар нуди у овом случају, а раденици му толико и тако уради, како му се плати т. ј. они на последку толико ураде, колико за понућену надницу сами за добро пају; јер им се може: да могу газди отказати.

Може бити да ће кога задивити ове представе, јер би прво за радене сувише угњетавајуће било, а друго је опет за господара врло негодно, да се радени с њима играти могу. У оба је пак случаја природа сама граница праведности одређивала.

Кад намани господари свога радена убого плаћају, тада њи им он онемоћу, радени ће породица нестати, умножавање престанути, и ако господари у том угњетавању слепо напредују, то ће у пределу радена нестати који, или ће за бољом радњом иселити, или ће ту у угњетену пропаст морати. Први случај врло брзо иде, а други треба више времена.

Ако ради побесне, што их господари за радњу траже, то им се бесноћа та врло лако утадожити може; господар нека само са предузећем својим неко време престане; капиталиста нека свој капитал у боље пределе пренесе, пак ће се раден у безпослености од своје холости изгрезити, а безпосленост је најкритичнији пут к нужди — пак онда ево ти га натраг зацело.

Ето зато један светски пример. Кад се је Енглеска онако јако с индустријом дизати почела, хтела је Немачку у том обзиру да угњете, и даде по свој Европи разгласити велику надницу. Шта је онда било? Радени поврне сви у Енглеску, и многе фабрике у Немачкој оставу без раденика. Допише пак изађе и у Енглеској умеренија плата, Немачке фабрике у нешто повисе, Енглези попусте, и тако је била устројена средња плата у једној и другој земљи, пак је раденика онда довољно било, јер они, који су се из Немачке у Енглеску одселили због веће наднице, дођоше опет брзо натраг, кад се плата

праведно устројила, јер већаше: могу за ту цену и у својој отаџбини радити; гди ће боље на крају изаћи — индустрија поче онда цвати у једној и другој земљи. Шта је дакле тому узрок? — Само праведност господара, и понижење раденика онемо, који га рани.

Сад ћемо да рекнемо о једном појављену, које позорност сваког заслужује. То је позната ствар, да се за мале наднице увек мање ради, а кад се раденику већа надница обећа, он некако своје силе удвостручи, и више уради; и то је доказано, да су у оним земљама поједини раденици много јачи, гди је надница већа него тамо гди је надница мања; а то је сасвим природно, да се раденик са већом надницом боље изравнати може аса удвојеном силом телесну снагу понесе.

Ту лежи врло велики значај за господаре. Они то у својој моћи имају, и њим је то најглавнији задатак, да себи паметним и праведним повишењем плате, јаке, постојане и приљепне раденике да добију. Инспектор један, ком је поверено било, да изрази шкотски закон за Енглеску, каже следеће, које наше изводе сасвим потврђује.

„Земљоделски списатељи препоручују ову или ону систему газдовања, због скупље или јевтиније радње по свима пак проматрањима, која сам ја у Енглеској и осталој Европи чинио, и по свима искуствима, која сам био у стању сабрати, држим да тврдити могу, да је јевтина радња, у земљоделству и обртности, више пута од тога удаљена — да је заиста јевтина. Ја сам имао прилике нарочито у Енглеској видети, да је у оним окружјама, гди је земљоделство и обртност напредовало, недељна надница 14—16 шилинга, и да та надница није скупа, прима урађене радње; у оним пак пределима, гди је земљоделство и обртност у назаду, плаћају недељно 7—8 шилинга.“

„У графство Ланцстер живи једна врста раденика, које „навигаторе“ зову, може бити зато, што су пре на кавалима радили. Ови људи раде увек у гонима по њих петорица, и непримају у своје коло никога, који није у стању 10 кубични хвати земље ископати, патоварити и одвести; то је товар за 20. кова. Ја сам имао прилике видети, да су од тих људи и више за дан учинили, а им се добро платило. Један друм, од 1 Енглеске миле дужине, ураде они раденици, који на дан 3—5 шилинга наднице имају, за много краће време, и са много мање трошка, него што ће таква друм сироти раденици у Ирланду направити којима је надница само један шилинг. Кад су пак они обични спроти радени до тога дошли да су

по економи, који има повнше марве! Зоб целу су теочи боље пробављали; ал' опет од 3 цента 34 фунте не пробављене из њи изађе. — Непробављено зрнелве јечмено и зобно бијаше сасвим здраво и цело, те би га био могао посејати."

"Други су овакове покушаје чинили код свиња с истим успјехом. Свиње равене целим зрном много су га непробављена кроз утробу пропустили, особито ако им се је мешало с' напојом."

"Многи су опет овакове пробе чинили на коњима, ранећи ји целим зрном. И онде се је пријетјела велика штета, јер коњи не пробављају сво зрнелве."

"Питање је како да се марви даје зрнелве, којим ју ранимо, пак да небуде штете?"

"Три начина имамо: зрнелве се меље у брашно или се скрива у кашу (Schrott), или се само разгњечи и као расцпошти. Брашно скупо стаје, а није сасвим пријерено паразит животње, која има за то зубе — да гризе, само нека не буде рана претврда, као што је цело зрнелве. Остаје дакле мрвљење на кашу (Schrotten) и гњечење (Quetschen) Ово иде брже од руке, ако човек нема ваљана мрвила (Schrottmühle), машина за прекрупљивање). За гњечење има такођер посебних стројева, која се зову гњечила (Quetschmühlen). Она не раздробе зрна него га само разгњече, пак га тада жовина лакше разгризе и прожваће. Гњечило се састоји из два глатка ваљка, међу које се пропушта зрно, те га они ваљци разцпоште. Ако ваљци имају уздуж бразде, онда зрно ирве. Ово је мрвило цело гвоздено, те се на њему за један сат до два вагана разирве. Ту дакле не треба читав дан радити, макар имао много марве, пак то и јесте велико преимуство овога мрвила; јер сваки момак нађе по сита времена, да намрви зрнелва за стоку...."

"У Енглеској су се о великој користи мрвљења зрна тако уверили сви економи, да ни један од њи не рани више своју марву целим зрном. Лондонско "Omnibus" друштво, имајући много кова, учини пробу у том погледу, да се увери, би ли по њи пробитачно било мрвити зоб за коње. Једно су време дакле полагали пред коње цјелу зоб и цјело зрнелве, а касије мрвљену зоб и сјечку од сена и сламе. Пазињиви рачунањем пронашао се је, да је овај други поступак много користијни; јер се је сваки дан код свију коња заштедило за 600 фр. равне, што код једнога коња за годину чини 30 фр."

"Ово потврђују и други економи, а наиме да се мрвљењем приштеди по готово четврт обичнога мноштва зоби. Ко дакле има више глава марве,

ласно ће израчунати, колику би му корист донело овако мрвило, јер би му се за годину дана сасвим исплатило. Недвојно дакле, да ће напредни економи уз сјечку набавити и мрвило." Р.

О оплођењу „матике“ ван кошнице и о множини трutowa.

Помислимо само на она четвђа догађања, да се матице губе, кад на оплођење из кошнице излађу, а кад је нестане, цела кошница страда, то ћемо онда одма помислити морати, да би боље било, кад би се млађана матица у кошници оплодити могла без да на поље излази. Заста је многи ковањција помислио: „да су мене при старуњу пчеле за савјет питали, ја би за оплођење матице у кошници гласао, једно због сигурности матице, а друго што би онда и мања количина трutowa довољна била, те не би толике беспосличаре и тромације у кошници било."

Као што би овај план на први поглед за ковањцију користан изгледао, то би исти за цео народ за врло кратко време штетан и губитачан био. И ја тврдо верујем, да кад би овај план Бог при стварању пчела извршио био, да ми данас неби пчела на нашој земљи имати могли, као што ћемо сад видити.

Узмимо сад тај случај, да се матица у кошници оплођава. С' киме би се могла матица у својој кошници оплођавати (парити), осим са својом браћом и сивовима? Шта би се из то мало, у кошници налазећи се трutowa изродило? Зар се неби пчеле собом самима изродиле, кад би им се унапред други народа одузео? Каква би се на послетку врста пчела изродила, кад би се свакој сакатој матици допустило, да се са сакатим и гецањим трutowима оплођава? Зар се неби у кошници при сваком потпуном оплођењу то догодило, што најизображеније створење Божије сродним срамом назива? И заста су онде законодавци, свештеноси и светског чина, при прављењу и стварању закона осим пристојности и праведно научне основе у обзиру наслеђства главних недостатака и породичне слабости пред очима имали, и гледали, да се они отклоне, смесом других породица.

Помислимо само, да је расцпођење пчела било таково од постанка њиногог до нашег доба, онда зацполо неби фално кад би рекао, да ми услед таковог расцпођења данас или неби имали пчела, или што би било, било би сакато и неваљало.

Сасвим другчије ствар пак стоји са оплођењем њињим кошнице. Ту се могу сви на близу налазећи

се народи испрекрштати и један с' другим мешати, а пчеле остају таме снажна и за оплођење моћна створења, јер у таласајућем ваздуху могу само здраве и снажне матице лећати и са здравим се траторима оплођавати. — Матица тежи да се оплоди и са надалеко налазећим се народима, ал' онда неће сама да иде, него поведе и роја са собом, пак ако се једна на брзо не ухвати — ето штете! Прво гомилање пчела на каквој грани ништа друго није, но знак спремања за одлазак, а ово путовање као да је пчели од Бога уливено, да и даље из своје куће иде, те да се и с' далеко налазећим народима меша и прекршта. Што се пак опасности тиче, да ће се матица на њеном далеком љубавном путу изгубити, то се може онда само, и то најсигурније предупредити, кад много трutowa матицу облету, те да брже за своје оплођење прилике ухвати, ал' и да ју уједино ти трutowи од њени непријатеља — птица сачувају. Прошло је хиљадама година, док је човек могао за своју потребу пчеле присвојити и скупити, то ипак није творак могао друштво ни с' њима учинити, но што је с' онима у пустињи учинио. Пчеле су се дugo морале задовољавати са далеко једно од другог стојећим шушљик дрвима и гудурама, пак онда није ни могао другачије бити, но да су се поједини народи морали јако старати за производње ваљани трutowa. Оплођење матичино у целом свом делању, ништа друго није, но верна слика оплођења других животиња, пак и најизображенијег створења. Јер куд се год обазremo, свуда налазимо, да се мушко семе нелице разбацује, те да се само што пре до оплођења дође, а сравнимо ли то оплођење са прусутим семеном, наћићемо да је једва стотинитим делом цјела постигнута.

Из реченог даје се врло лако видети, да се при угушивању и избацивању трutowог саћа мерило и цјела пред очима имати мора. — Поједино стојеће народе пусти нека трutowa толико легу, колико им нагон њов налагао буде; виђеће пчеле и саме, колико им је народа за одбрану своју нужно, а кад им небуде потребан, сами ће га истерати, а где много кошница скупа има, тамо сасвим без одбрана трutowa саћа тамани.

(Н. Ст—ћ)

Р.

Нако се из саћа најбоље восак цеди.

По количини саћа изабери и лонац, напуни га до подак с водом и помећи у њега на ситно комаће изсецкано саће, пак га к' ватри престаи.

Ту остави да се добро искува. Сад направи једну кесичу од ређег платна на три угла (као што од прилике дућаније њнове кесе од панира праве). Целом је овом послу нужна једна, од прилике једну стопу дугачка даска, коју треба предасе метути, као што кожари чине, кад кожу од месни делова чисте и један округао, две стопе дугачак и с' једнога паца дебео штапић.

Кад се је саће у лонцу раскувало, онда треба из лонца у кесу усути (до половине кесе), кесу на даску положити са пр'ом доле, а други отворени крај треба с' трбу'ом дасци приљубити. Сад треба штап с' обадвема рукама узети и по кеси стругати, испрва лако, а доцније све већма и већма; при том треба кесу окретати час на једну час на другу страну. То све дотле чинити треба, док неухате из кесе ни једна кап више цурити. — Наравно да даска мора с' доњим крајем над судом каквим наслоњена бити, у ком ладне воде има, на коју ће восак из кесе цурити.

Суву ову дрожину треба из кесе извадити и оставити, а у кесу опет оне смесе из лонца усути.

Та се сува дрожина још једном као и пре прекува и оцеди, ал' што се одатле исцеди, непомеша се оним прво исцеђеним воском, јер је ово много лошији восак од првога.

Исцеђен восак се после са ладне воде покупи, добро испере у један лонац метне и са 2 холбе воде к' ватри престаи, да се растопи. Уази сад дрвену округлау чинију и успиј полагано ову смесу у ту чинију; кад оладни, онда ваља ову таблу воска, који се је уледно, скинути. Најдољњи восак је обично јошт цун цветнога пра, зато треба то одсећи и само чист горњи восак оставити. Овај одсечен дољњи восак опет у воду мети и престаи да се очисти, пак тако непрестано чини, док се восак сасвим не исцети.

Кад би и онај добивени горњи восак опет престаи и кувади, онда би сасвим чиста воска добили, ал' овакови восак није за обичну продају, а онај ко га купи, пак му сасвим чиста устреба, он ће га даље после и сам очистити и белити. Р.

О сочиву.

Сочиво је меунасти усеv. Од свију меунастих усева које ми гајимо, ово је једини, који се тек онда збира и једе, кад подпуно сазре. Осим њега имамо ми од меунастог биља: гра, боб и пасуљ; од сваког од ових споменутих једемо и боранију — ал од сочива само зрело зрно.

Сочиво воле исто тако разорану ледину, као и јаку мршаву земљу, јер за успавање његово најглавнији је рад, — земљу ваља добро приугодити, пред зиму је изорати и оставити да преко зиме добро измрзне, а с пролећа је одма у своје време засејати, па ће прекрасно сочиво да успева. Масну и јаку земљу не воле сочиво, јер ту бујно расте, а слабо меунака замиће.

Ако хоћеш добра и крупна соцова, а при том да ти довољно роди, онда га мораш врло на ретко посејати, јер само кад око себе довољно места има да се разграна, онда довољно и родити може. Иначе је ретка сејатба и зато добра, што се ретко посејано сочиво и боље пласити може, јер ако трава узме маха, онда је сочиво пропагло.

У често посејано сочиво ваља избегавати, а кад би се год у њему нашао трава, увек пласити треба. А пошто се у сочиву врло радо граор започиње, то треба у време цветања познати, да-ли има негде међ белим цветом (од сочива) и првеног цвета (граора). Овај првени цвет треба с кореном заједно чупати и таманити. Кад граор сазре, које у исто време са сочивом бива, онда га је тешко одабрати, а кад би се сочиво с граором заједно кувало, онда би се сочиво као што треба скувало, а граор би остао тврђ као шљунак.

Кад у сочива дојин меуни почну да жуте, знак је, да сочиво већ почиње зрети; а кад већи део меунака пожути, а и дојне меунике подревне, онда треба сочиво без отлагања чупати, нити треба чекати да све меунике сазру, јер би онда прерасло, пак би се при чувању млатило.

Сочиво треба рано јутром, за росе, чупати, и тако удесити, како ће се око 8—9 сати пре подне почупати, те ће се тиме избећи млатење. Онако почупано треба два дана на њиви да остане, да се просуши; трећег дана треба га опет за росе товари, кућа однети и растрти да се боље осуши. Како се добро осуши, одма га треба омлатити, а ако га много имамо, онда га с коњима оврћи, извејати и опет растрти да се у врну суши. **Р.**

Ранење свиња.

О овим могу из искуства ово рећи:

Свињи који су течну рану добивали, ждерали су је хлававо и брзо, и беше са њиховим ручком брзо готови. Напротив они свињи који су врном рањени, ждераше много лакше своју рану са пенаним устима. Дуго им треба даље, док своју

рану поједу. И сразмерно много мање ране поједу свињи од оних приј.

Шта из овога слеђује?

Препоручује се, да се свињи са сувом раном ране, и то зато, да ји примораш, да своју рану лакше преживају, нити ће ју стомак боље искувати моћи, а само она рана гоји, коју је стомак скувати могао; оно врло није ништа равно поје је неповређено и цело напоље опет у избаци изашло. Зато би се сваком оном препоручити могло — који свиње гоји — да ји са више сувом раном рану, а поред тога им ваља дати сурутке, помије и воде да жеђ ублаже, јер што је врло питавије, тим и више воде треба да жеђ гаси.

Најпигавије је врло кукурузно, јечмено и zobно. Особито се пак свињи угодити могу од жира, само што славина није тако сладка као од кукуруза. У сваком је случају добро врло нависити, пак онда с њиме ранити, те се боље у стомаку скува; а и то је добро, што и. пр. за време квашења врло мало упише — и та им писелина јако прија, те много боље једу.

Квашење ово може се заменити са прескупом, ал је прво много боље.

(Land Z.*)

Р.

О Г Л А С И.

Др-а Ад. Јос. Пика

ИНСТИТУТ И НАСТАВАЧКИ ДОМ У БЕЧУ.

Овај институт постоји већ 17 година у здању које је саграђено у свему као што захтевају сви услови добре школе, има велику башту од 1200 □ хвати, и при свем том је плаћање за школу и институт веома умерено. Учења су у школи из педагогије и дидактике, а нарочито се највише обраћа на изучавање природних наука. Питојци се при-мају од 7—15 година и овде се занаста могу врло добро спремити за више разреде у гимназијама, реалкама и трговачким школама.

Др. Ад. Јос. Пик.

у Бечу; адреса: Oberdöbling, Hirschengasse № 57 (alt 33) — (vor dem Zircusgasse № 3.)

(3—8.)

Wien.

Коме треба семе од добре аустерске детелине за сејање, нека се обрати

Јосифовићу и Трајковићу

(3—8.)

TRITONENNA НА САБИ.

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 15.

ИЗДАНО: СРЕДНОМ 15. И 16. ДАНА
У БЕОГРАДУ.

ПРИЈЕМАЊИ: ПРИЈЕМАЊИ:
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СТАРИ: 40 ГРАДИНА У КАР 4 ВОЈ.
ГОДИШНО.

15. ЈУНА 1874.

Белешке о винодељу крајинском и смедеревском.

ИЗВЕШЊЕ „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“

ОД

Милутина М Савића

Кад сам јесенас пропутовао по смедеревским и крајинским виноградима, тражио сам да се упознам са просторством винодеља у овим крајевима (јер се то путем наше занемарене статистике неби могло дознати) као и са стањем у коме се винодеље наводи. Том приликом прибележио сам оно што сам видео; а доцније кад сам о томе поднео извешће друштву, додао сам у неколико и узроке, које сам одерити могао, са којих је то стање дошло, а уједно наговештавао и начин како да се то измени и по моме мишљењу на боље окрене.

Ово сам чинио с тога, што сам имао пред очима друштво, које би могло доћи у положај, те да се заузме за ову ствар и да поради на њеном унапређењу. Друштво се ретило да оно извешће штампа. На овај ће се начин, по свој прилици изазвати озбиљни људи, којима ова ствар на срцу лежи, те да припомогну да се мисао о унапређењу ове ствари рашири, да јаснијом поставе, како би се стање винодеља у нас тачније сазнало,

а према томе и следствима за унапређење с њеном критиком и разборитишћу одабрала.

Ја сам одвојено од описа крајинског и смедеревског винодеља извадио и описао сорте винове дозе, које сам овде а и на другим местима Србије затекао, у колико се то могло у хитија и уским границама овога извешћа учинити, у тој намери, да учиним пажљивом публику, која се с овим занима, на разлике, које у сортама постоје. Нама винодељцима ваља, да те сорте проучавамо по свима особинама њиховим, а да би опет за исте лакше разбирати могли, добро је да се око имена појединих сорти и њихових врста ујединимо.

Ја и сам добро знам како је ово неподпун рад и како је управо прерано, да одмах после прве екскурзије у те виноделске крајеве, узмем описивање тих сорти преда-се, и како се ни оно што сам сазнао немогуће у уским границама овога извешћа саопштити. Али се нисам хтео противити одлуци друштвеној да се ово штампа, с тога што у томе видим могућности, да ће ми хтети ма ко, од оних добрих пријатеља у Неготину и Смедереву, који су ме поучавали о местним приликама тамошњег винодеља, казати, где се не слажу са мном и где сам их погрешно схватио; али други пријатељи винодеља из крајева у којима ја нисам био, следовале зар овоме примеру и описати сорте,

на које ја нисам нашао, или поправити ово ако сам где погрешно. Само неби ваљало при томе опису изгубити из вида разликe у самоме вину, које се добија од ових разних сорти; јер најзад све остале разлике мање су од ове, и штета је од њих незнатнија.

Нарочито молим моје друштво на економске школе, да се овога посла приме; и нека их увек руководи при томе послу мисао, да ће мо тим боље послужити нашома на унапређењу пољске привреде чим боље упознамо садање стање, и узроке, који су ово стање изазвали.

И само са овога гледишта рад сам да ми се оцени овај поступак; јер заиста ништа ме друго није побудило, да овако површан рад, предам грозничаво, раздражљивој, критичној публици ипшјој.

Што се пак тиче полазне тачке, у оцењивању моме, и гледишта, са кога посматрам, српско винодеље, ту ћу умети реч одбране повести, ако би ми когод погрешност његов доказивати хтео.

У осталом ово су само белешке о винодељу ових крајева, које би се могле попуњити временом у топографички опис српског винодеља, само би требало са више времена по овим, као и по осталим крајевима наше домовине пропутovati и виђено верно описати.

Опис винодеља крајинског.

У углу, што га прави Тимок са Дунавом, а над равницама, које се овуда протежу, подижу се, кад од Радујевца идемо, иза Неготина, брда у виду неправилног полукруга, засађена виномом. Брда су ова од кречњог камена, од кога се процесири распадања добило толико напнено земљиште, које високо покрива кречне стене, осим што се местимично виђају моћни слојеви ситног песка у иривици. Виногради неготински махом су окренути истоку и југоистоку што се са кречњим (вапњеним) земљиштем, као врло удесно означити може. Истина народи северније положени од нас, граде увек искључиво јужни положај за своје винограде; али као да је овај положај код нас, врло сушан.

Ова неготинска брда од бадњевских пивница полукругом, којим се далеко пружају према балејском брду на југоисток стоје у свези с другим грамом Жељана, коју срећамо јужно преко

балејских брда; и ова је грана засађена многим виноградина. Земљиште је на овом путу нешто различито; код св. Тројане, код чесме, где је некада манастир био, виде се моћни слојеви угасите земље, испуњене пужењима, који се у Алувију немачком тако често налазе. У ниској грани Жељана, виђају се по кадито греде од песка, са великим заокруженим шљунком од вивара; а мало на више од пута, преко које пређосмо, отворен је мајдан доброга камена за грађевине, и селаци се журе да своје оближње пивнице каменом овим озидају. Камен је овај вапнац, за који веле, да је мек док је у мајдану, по додире се стврдне. Са Жељана, у правцу којим смо пошли према Тимку, успеђемо се накоро на трећу грану, која је и вина, а и много већу зараван иза на леђима својим, по обе стране досад напоменуто, као што и на заравњу и по странама својим много има наше винограда. Та зараван зове се Висока, а страна према Жељану зове се Локва. Са овим се брдом сирнује земљиште винодељско према овоме крају, јер се одма на подножју, где се Тимок вијуга, прелазни у Турску, која се одавде у недогледну равницу протеже, но која се сва из панњака састоји, гдешто изпрекидањих малим шумама, из којих увек вире кућице са димњацима и напомињу нам да су ту сада смештена.

Иза ових неготинских брда, с' напоменути три гране, протежу се многи виногради и на западној страни, као и у правцу према Кладову; али ће то на сваки начин незнатнији део бити од горе напоменутог простора; или бар не од оног значаја од кога винодеље на земљишту кога скипсрах. Ја бих с' драге воље и остале разгледао, да нисам тако кратко време на располагању имао. То што досад описах јесте земљиште и просторија крајинског винодеља. И ја ћу сад почети поједине групе описивати и то, од најближих до Неготина, бадњевских пивница.

Бадњевски виногради с' пивницама леже врло пријатно положени са отуда а и с' тога што беше недеља, беше се сласло много света, те се неки одмараху ту у лепој хадовини, покрај врло добре воде што јури у великој маси из чесме, а неки опет спремаху за наступајућу бербу судове и опремаше по пивници.

Пивнице бадњевске то су слаби кућерци лепог олепљени, све поређани у ред, као ушорено село. Ужурбаност која сада и уопште с' јесени овде влада, преставе одмах чим се виногради оберу, и нико овде не станује, осим што погођени чувари морају надгледати да се штогод неби покрало.

Околни виноградни, којих се много види одавде дају свој кљук такође у шипице бадњевске. Још у пут ка овим ливницама, од Неготина виде се виноградни у „Вельковом пољу“, где су махом нови садови, затим на страни „Градиште“, „Суво брдо“, „Кестен“ са својом каменитом подлогом, која је врло површина на којој ови виноградни у влажној години добро уроде, на сушито пак ложије, јер им због плитке орице и близке камените подлоге суша много нахуди, затим долази „Смиљевац“ на „Костина чесма“, који такође добар кљук дају. — У целој овој групи винограда, која леу површину покрива, виноградни су врло једнообразно обрађени и то појединачно запенарено, доста отрављени, а нарочито има много „Костана“ неке истребаје траве. Ове траве има страхова много и у Х. П. паланачким виноградима и у Смедеревским, и тамо је зову „оштрик“. Осим напоменутих мањих садова у Вельковом пољу свуда су виноградни стари са врло напакарањеним старим дрветом на коме има врло много изданава непотребних; који су ту можда само с' тога да се узајамно јаче држе, и да се виноградар неби морао савијати, да их сасеца и да чисти човек.

Овде су виноград и ливница, а нарочито и добро уређена ракицијозна цвеза Мишња, што сам све с' највећом раздозналошћу разгледао; јер сам све г. Мишњи свуда проводио, као и иначе на Високој, и догод сам у Неготину био, пратио, о свачему на питање одговарао и са тамошњим приликама упознавао, са шта сам му ја врло благодаран. Ракицијона његова, за преницање козине, права је малена фабричка, са добрим уређењем, нарочито што се хлађења у табарци тиче, где је он читав серпент (увијену дугачку цев за хлађење) донео и водоведе тако удесио, да свакој табарци, за сваки казан, довољно хладне воде дотичати може. — Две козонице, које ми је показао, једна стара и друга новија, врло су добре, а нарочито стара, која је врло питка послала, и блажија и укуснија. Интересантно је што сам овде код г. Мишње видео леу развијену и саврећу блику памучну, која је свјасет чаура донела, од којих се много већ распукле беху. Иначе блика није била виша од аршава. Напоменућу још за карактеристичку земљишта овог, да је на истом парчету врло леп бостан био, од кога смо одма и леу дубинку појели.

Ова цела група виноградска граничи са шумом, на којој се, пошто се прво разреди, и подиже виноград одма, као што се то испод и иза Вельковог поља виђа. И тако једном одређено

парче за виноград, носи на себи лозу за много времена, док случајно недође време кад се земља зар испрела, на мале бербе доноси, или га гавда напусти из оскудне капитала за обрађивање, да се велим запаражи, на онда кад се земља, поодмери с' увећаним капиталом узврчи и понади старе лозе, побути плитке јамце, и засади нове лозе, те и са њима да ради као и с' досадашњим лозама.

Поља унаоколо, изгледају као да су носила жито и кукуруз. Што је занимљиво било, видех једну од тих њива превучену многим колима пепела, који су сељаци донели у цели минералног ђубрења њива. Није то једини пример, где надох да се разумије с' припређивањем поступа и већа корист излази; тако сам пре неколико година на Копоник путујући, наишао, на врло велике водоведе, у цели наводњивања ливада. Нукада је и овде највећи учитељ, а није увек незнање узрок, што се понешто неради и ако је у економији одавно припознато, као корисно. Ово за напомену мени и моме поштованом друштву, учитељима земљеделско-шумарске школе, кад се станемо питати зашто ово или оно, као очекивано корисна ствар не налази одјека у народу!

Иза ових описаних винограда иза Костине чесме настају шуме манастира Букова. Пошто ова престане навићемо у полукругу негитинских брда на још много винограда са њиховим ливницама, но што је све потпуно слично са досада описаном групом.

Кад се пође ка југоистоку овога полукруга према балејском брду, наићићемо на винограде код св. Тројице, где на оној земљи пуној пужића поред чесме, под највише зачинак подижу, тек погледом и Скадарске, коју они зову Четвершка. Међутим зачинак је овде врло крупнијег арша, а Скадарска чини ми се слађа но на другим местима пређе описане бадњевске стране винограда. Онда се свуда у околини, прилично нагнутој, виђају нови садови, где је пре шума била. Овде је иначе као и свуда према Високој вегетација заостала према оној у бадњевским и осталим виноградима, и овде су у зрелости изостали. Земљиште је иначе скоро појединачно.

Лозу подижу ниско и цбунасто окуда као и у Београду што се виђа. Обрађивање је врло просто и све у најужим границама неопходне нужности; шта више ако се и која од врло нужних радова изоставе, људи се овдашњи умеју изговорити, као да бог зна како није она ни нужна. Пре свега, као да засађивање новог винограда или подмлађивање старог не мисле никакво пре-

дузимати, тако штедљиво поступају при резидби с' лозом, т. ј. неће да је пуште на једно или два окца више, те да на њима има и шта донети, већ увек секу, на један пуцолок а остало остављање коцдира на више пуцолока, а на род* као што кажу, исприча веде снагу чокога, и он брзо пада на снази. Ја сам међу тим подпуно тог уверења да се остављањем оних многих излишних изданака на лози, затим погрешним заламањем многог више штети плодност и трајаност винограда по што би то било остављањем новине коцдира на два окца, кад би се само иначе разумно и зналачки поступало с' лозом. Погрешним заламањем њиховим одузму они лози врло рано много лишћа, које је биљу пуно за исхрану, за тим изазову образложење плода у висини, тако зване јагурди, греша, а шта неможе узрети са осталим грмљем. Они заламају тако, да би бујан пораст лозе препречили а затим да би тачке, за које би се виши изданци утврђивати морали, заштедили; али је обје погрешно прена грмљем, а послато што се равни заламањем пречи сазревање дрвета у доњим окцима, барем код оних резница, које ће тек дајуће године плода донети. Но како ми се чини овај је рад доста напан, а и да би опрадио ово своје гледиште са кога оцењујем рад својих саотачанственика, напешћу на завршетку овога извешћа бар у неколико речи кад и како заламати треба.

Али, којим се служи при резану, то је као и свуда по Србији, косир. Истина, у виноградима где су лозе тако старе, а старо дрво панакарањено да је свагда пуно на њима сасецати и дотеривати, косир је врло удесан, преида за ово има покрај макава и тестерица, — али опет у другим приликама, на пр. у младом винограду, неопходно је пуно имати макава, за сасецање јер би се ту лакше посадо вршило и без трава, којим се повреди делови на корену и стаблу, а с' косиром се чинију лози неке неке жалице, те она вене и бољује, нарочито док се лоза још није добро у земљи утврдила.

Виногради се морају онде свуда пред зиму загризати, као и на већини места у Србији, док у Јуци нећезагризу. Загризање ово и ако није увек баш само ради тога да сачуна од мраза, опет је добро предузети да би се земља прерадила и корен ушито. — Опашавање, као и прво заламање долази око Снасова дана а заламање по други пут у Јуну. Треће окопавање врши се у Августу, по ако се задоцне, то се много туже после на велику штету, која им се окопавањем учини јер се много грмља обје и чоког оравази, што се међу тим

при невештом и нехатном раду може не само онда по и у свако доба десети. Тако ове године многи виногради беху не окопани по трећи пут, па с' тога, изгледаху врло отрављени.

Виногради онде има много један до другог, што се увек виђа на удесним положајима и по другим местима, а то даје увек неки пријатан изглед, док међутим они виногради у главније врло дивљачно изгледају.

Виногради су гомила отрављенога дубнастог чокоћа, на врли широкој као плоча, са великим бројем изданака од чудно затубастих резница, које се услед погрешног заламања још и развију и транију. Међу чокотима виђа чокоћ, на место малих бресака, које с' мало лишћа свог и исправе изаказује скоро хлад, ораче с' дебелом хладом а покрај путова и на правним местима изнећу винограда узело простор трње и штркасти коштран.

По свему напоменутом, што се код старих винограда тамо виђа, а нарочито кад још додам, да се, што се сорти тиче, великака реда и избора поред Снадарске (Четерешке) и Зачинка, Тимјанка, Зеленика динка, грачешина, находит, што бржљиви виноделци избегавају увек, то ће се јасно увести забатаљеном и неки ступији виноградарства; јер баш честоћа сада јесте белега по којој судимо стање винодела у свакоме крају, а просто по овоме: Једна од највећих добити, коју имамо од нашега знања у винограду састоји се у познавању сорте, по њеним захтевима у погледу климе земљишта, по другим особинама неке природе, јер ћемо само онда и моћи од ње највећу корист пренети ако наше винограде засадио сортом најудеснијом за извесне прилике. Јер корист отуда биће много већа, по прибору начина гичења, т. ј. да ли ће се овом или оном пресом цедити, отакити вино на ведром или обичном дању и томе подобно. И ако се у неком пределу негледа на то, да се чисти садови од појединих сорти одвојено саде, то се већ тим самим потврђује, да ту неважи о великим разликама што постоје између појединих сорти, јер се иначе неби мешале, на се и више сорти у неком винограду садиле, као што је често за разне цели и потребно опет их треба оделити и у разним оделенима држати јер се можда и у добу сазревања разликују итд., док се њихове прилике и њихова природа неби донала.

Подизање нових винограда, чини се увек, на прилици или другој каквој земљи, у малим јамима, на место у дубоко ригованој земљи; где је земља у дубини скоро од 3 стопе прекопана и прервута, на билака има где да се с' кореном

спустити, и да у тој дубини земља довољно зимње
влаге упије, па да је после има и у сушним вре-
менима одоздо. Иначе у јамњима биљка се само
криво развијати може. Да се редови доза држе
да се успрта земља терасира (да се не би горња
земља спадавати могла) а нарочито и дубоко ри-
года — то су све овдешњем виноделству непознате
ствари. — На почети ни стари садови у виногра-
дина нису чисти по сортама то се без велике на-
узелостости и бележена сорти неможе ова погрешка
ни исправити док се неби брижљиво пред бербу
зашло с' развојем обојеним концима те бележило,
које ћемо за нове садове узимати и које је која
сорта, те је у засебне дењкове повезати.

(НАСТАВЉЕЊЕ СЛ.)

Нумерисање и ровашење оваца.

За нумерисање и ровашење оваца има нароч-
ите клеште, појма се по потреби *округао* или
полуокругао роваш, на извесном месту овчијег
увета, изрезати може.

Горње и доње ивице увета имају, при овом
начину нумерисања, разне вредности; исто је тако
неједнако значење роваша на левом и десном увету.
Било је овај начин нумерисања по средњој Ева-
ропи јако распрострањен, то се наравно, по вред-
ности ивица, развојем предузима, јер се у томе не

даду стална правила поставити. Као врло прост
и лако распознавајући начин, биће следећи:

На *левом* увету броји:

један полуокругао роваш на *горњој* ивици = 1
полуокругао роваш на *дољњој* ивици . . . = 3
полуокругао роваш на *врху* увета . . . = 10
једна рупа у средини увета . . . = 100

На *десном* увету броји:

полуокругао роваш на *горњој* ивици . . . = 5
" " *дољњој* ивици . . . = 15
" " *врху* увета . . . = 50
једна рупа у средини увета . . . = 500

Све поједине роваше и рупе треба на једном
пл' обави увета избројати, па ће се број сваког
брава из далека познати, без да се најуре овца
хватају мора.

На слици нашој виде се на сваком увету по
три роваша, дакле би то јатње носило број 84.,
а кад би се још на средини сваког увета по једна
рупа видела, онда би носило јатње на себи број 684.

При ровашењу треба на то пазити, да се ро-
ваши могуће ближе врху увета урежу јер се на
тај начин из даље боље виде. При прављењу ових
маказа треба у виду имати то, да оно гвозђе,
које роваше и рупе буши доста пространо буде,
да неби роваш или рупа зарастала и у след тога
нераспознавала се. — Гвозђе то не треба мака-
зама склањивати, него уврнути (ушрафити), како би
се, кад се истуши, скинути и наоштрили могло. Р.

Како треба да поступамо с ђубретом на њиви ?

О различитим врстама ђубрета (ђубрета), било
је у овоме листу говора прошлих година. Нај-
важније је од свију врсти свакојако марвени
ђубр, јер у њему има, нарочито за жито, највише
ђубрних честица, а поред тога се и најјефтинијим
начином добива; јер нема земљоделца који неби
имао колико толико стоке, а где је стоке (марве),
тамо има и ђубр.

Али није довољно да земљоделца има ђубр,
него треба и њим тако да поступи, како ће му

највише користити; зато треба паметан земљо-делац тако на гној (ђубре) да pazi, као на каква кашта, почевши од онога часа како га је живиче избалегао, па све доде, докле га не заоре. Ми ћемо за сада овде говорити о извођењу гноја, па док се не заоре.

Искусни и вешти земљоделци, који су питања о гнојењу и гноју много и много учили, и са свју страну и гледишта проматрали, дошли су до тога уверења: да се од гноја највећа корист добије, кад се што пре на ње изведе.

Може човек гној у стајама добро чувати, може га на добро уређеном ђубришту држати и против губитака осигурати. Али, како га год пазљиво у стајама чувао и на најбоље уређеном ђубришту држао, опет га зато никад тако отуђати неће моћи, да се знатан део сваке на један или други начин не изгуби. Јер, ако се у хару или на ђубришту и предупреди да суво ђубре или нитевина широм не одлази, то ипак није могуће предупредити, да упишом ваздуха неизлази; јер то је данас без сваке сумње, да у гноју има таквих твари, које и невидели их поводом ваздуха излазе и то гнојиве чести, које као најрепчију храну биља сма-трамо. Што је једном на гноја у ваздуху излазило, оно ће опет истина негда с кином на земљу пасти, али текмо ће то теби у део пасти, већ другоме на корист, а на твој ће ђубришту остати само сув и буђав (плесиви) гној, ком је сок излазио. На пољу носи ђубре обилати интерес, а лежањем на гнојишту губиш и интерес и главноћу.

Треба дакле сваки земљоделац да настоји, да своје ђубре што пре на ње изведе и што пре заоре. Од овога правила: да се извезено ђубре што пре заоре, одступа се само у неким случајевима, која ћемо доцније на свом месту, кад о заоривању ђубрета говорили будемо, навести.

У нас — бар колико је мени Србија позната — гноји се обично на кратко пре самог сејања. С пролећа се и. пр. ђубре једва разбаца, па се одна у њега кукуруз или кромир сеје. Под јесен чини се тако са зимским усевима. Овај поступак показује, да нисмо довољно проучили ни начин гноја, ни земље, а ни живот ни хранење биља. Треба добро памтити, да се гној мора добро најпре са земљом да измеша, да у гноју сакривене хранеће чести растворе и у земљи тако сразмерно разделе, да их биље својим жилама свуда ухвати и уишати може, а не да га се на једном месту одвише накупи, а друга остану слаба и жалова. За то треба дуже времена, па се зато и догађа, да нам први усеви, ком смо управо гној намењили, не

успе опako, како би према потрошеној количини гноја треба да је успео, па ће нам права храна тога гноја тек следећем усеву доћи, до ког нам није толико стало, колико до првога. Према томе дакле, истина, неје гној изгубљен, али није дошао у корист првоме усеву онолико, колико смо желели.

Узмио само пролетњо гнојење под кукуруз за пример. Ако је у земљи обилате зимске влате, па на то наступи повољна пролетња врућина, раствориће се гнојеће чести брзо, па — казали би — и тако нагло, да ће нам кукуруз бујни раствором нагло порастети — „залијати“. Мислите ли ви, да ће ова пребујна храна кукурузу добро доћи? Јок! Кукуруз ће се преслати, избиће у многе заперне и високу стабљику, али ће од премасног гноја и због тога претесних сокова подлићи болестима, а с друге стране нестаће му ове језгровите снаге која је само следећом крешке, али умерено раздељене хране: стабље је тврдо и дрвнasto, а зрно обесно али лако.

Узмио други могући случај, да се и. пр. земља трајном пролетњом прекоком одвише осушила. У том се случају гној због недовољне количине влате, неће моћи раставати, и у след тога неће моћи оном биљу, за које је изведен, онолико хране дати, колико смо ни управо гнојењем хтели да му дамо. У оваком случају ће гној другом плоду добро доћи, као и. пр. шпинату, која ће на гнојењу кукурузиште идуће године, или ове неке јесени доћи, — али наша главна намера није испуњена!

Код кукуруза, кромира и у опште таквог биља, које се ради корена (клицова), или ради кртола сеје, могао би се у неколико пролетње гнојење и због тога дозволити, што се прашењем и оконавањем тога биља раставрање и деловање гноја успређује; али за раж (ржаницу), јечам, оvas и другу врсту усева, која се за време свога раста неопкована, не може се пролетњо, т. ј. непосредно гнојење под семе нишом препоручити.

Па пошто је то тако, онда је најкориситијне да се под зимске усеве гној изводи пред јесен, а под пролетње пред зиму, и то у обојим случајевима што раније, а у једном и другом случају треба ђубре заорати, да се до сејатбе што боље раствори. једнако размеша и са земљом измеша.

Поделене и разтресане гноја на пољу не на-вршује се оном смотреношћу и марљивошћу, коју сама ствар захтева. На обилато нагнаној ниви, приметимо, како биље неједнако расте. Да узмемо пример само с кукурузом. На једном месту наћићемо стабљику пребујну, а на другом је слаба и бледна. Томе је узрок неједнако разтресен гној;

јер, дочим су на оном првом месту остале читаве грудве гноја неразтресене и неподељене, допало је оном другом месту, односно стабљини, нека мрвица само оног напезеног гноја; на једном дакле одвише, на другом премало, дакле је и у једном и другом случају губитак.

Од свију саставина је у гноју најважнији *амонијак*, јер је он, састављен од азота и водоника (NH_3), биљу најкрвнотворна храна. Чим је дакле на ситније дељиће раздељен и растрешен мрвени гној, тим се већма на ваздуху раствара, а растварањем се више амонјачка развије. Осим тога привлачи овако растрешен гној више амонјачка из ваздуха, где га увек има. Ако се пак ђубре на гомилици остави — као што је то код нас у Србији већином случај — онда ти нема од њега велике користи, јер ће на суво струнути и спљеничити.

Гдегод животињски одпадци, као што је ђубре, трну и гњију, развијају се помоћу ваздуха азотне соли, а помоћу прета, ког више или мање у свакој земљи има, азотни врч, који је биљу увек добро дошао. Што је год гној са земљом једначије измешан, тим се више таквих соли начини.

Осим тога развија се свуда, где год животињске твари трну, топлота и други гасови, који су од чести биљна храна, а од чести помажу земљу растварати и трошати.

Гној се на њиви растресе вилама, али у више случајева мораћеш вилама и с руком у помоћ притећи. Овај се труд наплаћује обилато.

Зато нека нашим земљорадцима буде увек правило: да гној на њиви што већма издубе и растресу и што једначије раастрју, ако желе од гнојења повољна успеха да имају. **Р.**

Сејање конопље.

У Брауншвајгу се склопило једно друштво, које ће наслати сељацима на поуку да, ји науче пријерно конопљу сејати.

Уверени да ће та правила, и наше читаоце наинијати, зато их овде сво по реду:

1. За сејање лана узми јаку и јогаву земљу.

После: пшенице, ражи, детелине и репе, најбоље је конопљу на тој земљи посејати. После кромпирања каже се не може препоручити. Уметне су гнојење покушавали, ал' је штаљски гној најбољи лан одгајао.

2. Пресри стрипку одма после жетве, предрај је после 14, дана, да њиву од травуљина

очистиш; узори је концем месеца октобра још једанпут и тако је остави да презими.

3. С' пролећа подрлај њиву и поволај ваљком, ако је земља грудваста, бацн семе одма при сувом времену на широко, подрлај (боље експертирај) и опет поволај. Ово чини све пре свршетка месеца априла.

Семе је најбоље Ригајско које се и под аустројски семенара добити може.

4. Паси увек од травуљину, како ти конопља 3--4 палца високо нарасте.

5. Кад семене чаурице угасијају жуту боју добијата почну, онда вади, и у мале снопове остави једно 15 дана до 3 недеље да дозрева. Што су ови снопови тако намештени, да довољно промаје има, тим боље.

6. Повежи га, кад је већ сасвим сув, у веће снопове, увези га, изорни му семе, пак га онда остави тако у сноповима да презими, на сувом каквом месту — не на земљу, но више од земље да лежи.

7. Топлење је боље с' пролећа, него с' јесени предузети. Гди вода пролази, тамо је најбоље конопљу за топлење сложити, јер непрестано свежа вода долази — не ваља кад вода око конопље труне.

Конопљу претисни земљом, камењем ал' другим чим, ал' под то — то јест на конопљу, метни најпре даске и сламе, и тек сада земљу ал' камење.

Конопља се онда вадити може, кад се дрвени део стабљике њене лако прекр'ати а влакно лако скидати даје.

Време топљења траје обично 7 до 14 дана ако је време топлење траје мање, а ако је ладније — дуже.

8. После се конопља добро испере и на ливаду простира да се суши, а при том се од времена до времена прерије и суши; сад се скупи, у снопове повеже и до *тр'ма* на суво место остави или у купе полаже. **Р.**

Остављање и употребљавање келерабе преко зиме.

После кунуса је келераба без сумње најкукусније и највеће распрострањено зеље. Али, само се дотле радо једе, док је млада и нежна; пак одрени: ливће јој остари и отврдие — онда за њу нико немари. Зато се често догађа, да се врло много тако омотореле келерабе побаци, јер приспе

друго какво боље зеље, а келерабу неће онда нико више ни да погледи.

Келерабе ове пак дају се врло добро оставити за прво зеље идућег пролећа, јер с раног пролећа, кад зеља није никако мала, добро долази гађадрнцама ова сазувања келераба.

За остављање овог диле треба изнотати на у башти на у подруму јаму једну, 2—3 стопе дубоко; сад поспи доле сунца песка да се влага одбије, поређај келерабу једну до друго у јаму, а пре тога свакој одсеци корен и лишће, само срце од лишћа остави, зато пазн при кидану лишћа, да срце непоредити. Пре него што веће келерабу у ту јаму оставити, остави је на ваздуху који дан, да се мало просуши — сигурније је да неће трунути ни плесниви. И на то мораш пазити да лишће неосвешчава здраво до главе — потреба главу без нужде ранити, јер онда брзо труне — горе овог поспн песка, на њега саме, а на сламу зеље и пенело.

С пролећа можеш изаћи из те гомиле колико ти треба, само сваки пут ону рупу затвори одакле си изашао. Наћи ћеш, да су ове келерабе много нежније и укусије не жели у лето или у јесен, и саме дрвенасте келерабе које су у земљу уконице, изгубе дрвеност своју у земљи.

Истива да оми зелено лишће, које се радо са келерабом заједно кува, а се ово с пролећа може надокнадити провело, који се месеца Августа или Септембра на добро приправљену леју посеје; кад мразеви доспу, онда га ваља мало обкопати — тај има с пролећа лепо лишће. Ту всту услугу чини и вршина, ако ју месеца Јулија на Августа посејеш; концем Септембра, кад биље мало нарасте, ваља их на приправљену леју расадити. Ова леја мора бити на таквом месту, где зими недопире многог сунца. Тако ји дубоко усади, да једва срце вири. Овако биље добро презиме, и можеш после с пролећа сваки 8 или 14 дана лишће бидати и кувати.

Добро је и то, да направити 3—4 палца дубоке јарчине, да се ту снег преко зиме боље слегне, те ће и с пролећа веће влаге, а преко зиме веће заштите од мраза бити. **Р.**

Дуги дан месеца Јуна.

Овога је месеца дан 16 а поћ 8 сати дугачка. Ови дуги дани су као наручени за оне велике и уморне послове на пољу, башти и шуми. Најпир-

ежнији и најнеуморнији с раднић овог месеца — сунце само. Гди је год рука човечија семе посејала, тамо га сунце велича, у семе претвара и сазрева. Овом лепог предначењу треба и ми да следујемо, треба време приљезно и на добро да употребимо, да послове д-вршујемо, а особито овде, гди нам сунце, као најпирежнији раденић у сваком нашем послу помаже. Особито су јутрењи сати од врло велике важности. До ужине покосено сено, може се, ако нам је сунце подучно у помоћи, још до вечера и увести, пак је зато јутрење време најбоље.

И стари неки грчки песник вели: „Јутро је аина требина једнога дана, и скраћује посао и пут.“ Многи се послови до вечера свршити могу, кад се рано зором почну, и то тако, да се немора раденић у подне пећ, но онда у ладовини своје уморено тело одмарати.

Ведри дани месеца Јуна су зато од велике важности, јер сунце дуго на небу стоји, и крепко на посејалу, и дозревајућим плодовима обраслу земљу дејствује. Јуни треба да је топаз, а ове се године можемо Богу хвала, таквом надати, јер ако је Јуни влажан и ладан, поквари обично целу годину.

Све нам, Богу хвала! добро стоји, и молимо творца, да нам благодат на посејану земљу пошти, те нам онако све донесе, као што је почео! **Р.**

Српској читаоцини у Отоу. Сопару. Примљено су 2. јор. за „Тежак“ од 1. фебруара до 1. августа 1874 г. Г. Ђ. П. Мелер, у Врачу. Који нам бројеви „Тежак“ оде, да нам их пошљемо? **Р.**

Др-а Ад. Јос. Пика

НИНТИТУТ И ВОСПИТАВАЊЕ ДОМ У БЕРУ.

Овај нинтитут постоји већ 17 година у здању које је сграђено у свему као што захтевају сви услови добре школе, има велику башту од 1200 □ хвати, и при свем том је плаћање за школу и нинтитут веома умерено. Учења су у школи из педагогије и дидактике, а нарочита се пажња обраћа на изучавање природних наука. Нинтомци се примају од 7—15 година и овде се запоста могу врло добро спремити за више разреде у гимназијама, реалкама и трговачким школама.

Др. Ад. Јос. Пик.

у Бери; адреса: Oberdöbling, Hirschengasse № 57 (alt 33) — (vor dem Zircusgasse № 3.)

(3—3.)

Wien.

ТЕЖАК

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI

ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

5P01 16

Надана статус 15. и 33. дана
с мисли.

УРЕШЪКЪ ВЪНПРЕДНОСТ
МИЛОВАН ЧАСИТЕ

CYCLE: 40 PAGES N. EAM & NSF.
CONTENTS.

30. JYHA 1874.

Белешке о винодељу крајинском
и смедеревском.

ИЗВЕШТАЕ „ДРУШТВОУ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“

Милутина М. Савица

(UNOTABLED)

Виноградима се педају тачке никакво; а по овоме начину подизања лозе није ни нужно; најпосле баш и кад неби залазиле, опет би се доста људи тиме помогао да тачке замену, ако врхове два чокота ујави, нека се против ветра бране.

Берба виноградска за време мога бављења тамо, спремада се у велико. На пивницама свима без разлике плаћао је жубор и рад. Судове су спремали а пивнице оправљали. Сиромашнији људи, и они којима се више сасвим измакло, већ су понало и брали, понешто за своју употребу а понешто и за продају о наступајућем шамару, Крстодину, којом би приликом за ново вино а богме и ракију лепо нареду заслужили. Овака почестна берба забављева је, а по мом мишљењу, могло се и требало је сачекати бар још коју недељу. Тако званог суварка нијало се прло ретко; од њега би се много у течају Септембра образовати могло.

Постепеног брања овде нема, као што се то зна у प्रदेशима где се више на каквоју вина

гледа и где је то уживањо по томе, што се разне
сортe свака за се гаји на оне које пре сваку, пре
се и беру, а чуваре најзад за неку недељу дуже
платити, запело није много увеличава издаци.
томе наравно неможе ни бити речи овде, где се
не само различно сазрело грожда бере, већ и све
различне сорте уједно мешају и беру, и уједно
пизмаше у винограду култивирају. — Овде је све
удешено за продукцију првота вина, или боље рећи
пема начега удесног, чиме би се брзо цедити могло
измучено грожда, за добијање белог вина. Маде
пробе гледао сам у кнеза Мишића, где је он правно
бело вино, но оно је испало прло ружичасто ; премда
ће се ова фарба у течају ваше година, ако би се
вино чувати хтело и изгубило. На како сам и овде
а нарочито на више других места у Србији опазвао
тежњу, да се повешто и белог вина направиа, а при
томе влада осем оскудице у правбору још и велика
неумешност у нас, то ћу на сријетку овог извешћа
и о томе у неколико речи, учинити напављив, на
оне поглавите ствари, при производњи белог вина.

Капа за превртање немају, већ велика дугу-
ласта бурад, у која иду до 40 чабровца, од којих
се могло по десетину на плодној години, као ова
садања добити од мотике, т. ј. од 1000 човота

Гњечење грожда још се ради примитивним рач-
вастим муљом. Али је нама немогуће одвојити

свако зрно од петељке, а како ли и изгњечити свако зрно и у њему онај безброј малих бешчица у којима лежи сок (ћелије анатомске од зрна); без овога пак неће сок истећи напоље. Пити имаду пресе за цеђење, гњечење сока од дрождине, која се упије широм па је тек на велики притисак изпушта, иначе држи као сунђер. Ђуди овде то знаду бајати и помажу се тиме што коштину у којој је шира превирала и дрождину узимају за пециво ракије, и као с' похвалом воде да су се од штете сачували. Пре свега, овај добитак састоји се у алкохолу само, а куд је штета на екстрактивним и осталим материјама; па зар ми да гајимо винову лозу да би ракију добили? Онда би та ракија скупо стала!

Већ се налази понеки промишљенији човек у Неготину, а у Пожаревцу има их врло много који од те коштине праве шилер, и опет после пеку ракију. И шилер се тај може као раднички напиток или као асталско вино, што пријатно рези употребљавати. Тако у половини Децембра пијемо ми у Пожаревцу по свима меанама добар шилер, наравно може се бар пити, кад га сравни човек са неудесним и недоверљивим црним вином, које се овде већ почело продавати. Само што при прављењу шилера ваља двоје имати непрестано на уму, прво да воду даља одма долати на дрождину, а друго да је ове мање, јер иначе сунше благ напиток добијамо, па се нимало чувати неможе, већ укисне.

Ове прилике јасно показују, да би се паметним радом и чувањем овог материјала да не пропада могао исти врло увеличати.

Ваљцима за гњечење, у малој справици удешеној за љуљање, могло би се грошће добро измуљати, а пресом после исцедити. Ми имамо у Пожаревцу, да даље пример нетражним пресу с' којом се може по 70% вина од коштине, док у Крајини ни $\frac{1}{2}$ вина неможе од измуљаног грошћа да се добије. А преса ова једва да кошта 20 дук. ц. Па кад би исту неколико суседа узели, нарочито, како је удесно, што су им пивнице убилу, ту би се она брзо исплатити могла. Један господин у министарству финансије причање ми на повратку моје из Крајине, како је он тамо с' пресом одпочео радити, и ударно заиста практичким путем у томе, јер је исту тамо градио по и опет се нешто немогаће она одомаћити; до душе ближи уворк овоже пије ми даље саопшито, а могуће је двоје, или људи ненадоше пред пресом муљало како ваља, а затим оно вино које се гњечи, а коме се неодајна шепурина може мало слабије, а горе да постане по што је самоток. С'тога кад би на цеку по-

ступност гледао у набављању ових сирава, ја би пре потражио муљаницу добру, по и саму пресу.

У разним пределима виноделским осем тога што имају на рупи добрих преса, предузима се и опет екстрахирање, т. ј. извлачење раних у алкохолној или сладној води растворних материја, што се у зрелом грозду находе, којим се путем вештим руковањем добија добро асталско, тако звано „пентиотизирано“ вино. Исто као наш шилер, само је мало јачи. Италијани имају овако вино, кога зову „вино пиноло.“

Ово је се могло овде напоменути што нема краја расипању, које се виђа у овдешњем винодељу; а међутим правог асталског вина нема, јер се свагда неможе пити оно сладуњава неготинско вино, коме се осећа с' једне стране сласт за себе, с' друге стране тининска опорост, а понашито и сувешна јачина, сам алкохол рекао бих опет за себе; дакле без хармоније појединих материја, које би ваљале да се саставе у укупно пријатан укус. Од доброг пак асталског вина тражи се и то, од белог, винска чиста киселина, а вод првог винска и тининска уједно; а не толико пуноћа што долази од екстрактивних материја, а најмање сладост и сувешна јачина. Шта више кад има у вину много алкохола, кад је дакле сунше јако, а оно растворена винска киселина помало постаје у много алкохола нестварно и пада као талог од винокиселе калоје, у виду ситних кристала на стране судова, као стреш. И онда све мање пријатна постају.

Истина је да су за домаћу употребу вина ова врло јевтина, услед многог производње, а изложеног извоза на страну: те се с' тога и неплаћа много радња око тога да се вина ова и поправе код сваког оног, који га и производи; већ су за ту цел увек по подели рада, умешнији виноделски трговци, снабдевени нужним знањем техничким и новачним средствима, да или вино одма после бурног врења из пивница појединих у добре подруме добаве или још одма из оближњих винограда грошће одкупљају, у удесном подруму а ваљаним сировинама и судовима, на сваку радњу виноделску а нарочито за време прве године мотре, и извршују овако како је најцелесходније по доброту самог производа, тако нарочито непропустити често отакање у првој години, да би се како ваља очистило.

Радња оних, који се баве пропавођењем винове лозе гајењем њеним и добијањем грошћа, тако се мало може сложити с' великим радом трговања с' вином, е нарочито гдје је реч о томе, да се ова грана наше производње изнесе и упозна на страним

пијацама, где је нужно, да се иста што бољим и брижљивијим руковањем приправи, да може подвоз даљин и снагојау промену температуре издржати; и да се још и према потребама и укусу дотичних тропача, којима смо га и наменули, удеси; јер и у овоме лежи такође добар део рада, који се мора положити, да би се продља добила, јер Енглез тражи јака вина, Рус тражи јака и слатка, а Немац блага и мирсава па ма нешто и с' новине, наравно чисте винске киселине (али само не сирћетне јер је то грдна погрешка, болест код вина).

И у овој прилици можемо угледати у разни страним државима, целисходну поуку покривену из науке о народној привреди, на подизање у речи стојеће радње, у удружењу, у „виноделским асоцијацијама“, где се из винограда појединих прима грошће у саједнички подрум и ту се с' њиме манипулира до продаје, а из суме добиеног новца од продаје, добија сваки онолико колдико му припада по улогу његовом на грошћу. Оваки примера имамо у Вуртембергу у доњој Аустрији и у Штајерској.

Кад би се на овај начин извозна трговина отворила, цена производу мало подигла, или заштитивањем помоћу ђумручине и тропарине, да страна вина у нашу земљу негулазе, то би се одпочело распитивати, како да се поступа с' номиним, око које облећу милијардама мува за време и после препирања, како да се добије удесно вино асталско, и томе подобне радње предузму, одакле би нашој земљи лепа сума новаца остала, а може бити још и из страних земаља, које баш и саме за сад од нужде вина производе, новац довлачили; кад нам је небо тако топло, положена и земљишта на набору, а сорти винове лозе има тако много, које и доста вина дају, и доброт па чак и ароматичног, да вино удесити можемо са сваним степеном јачине, киселине, и за врло „фина“ вина и ароше, коју у талијанки ситној (нашој) и крушној (mushafelles) има.

Виноделе Смедеревско.

На Дунаву самом где лежи Смедерево, па све уз воду, протеже се један део оних винограда, који се онде гаје од најкадашњих времена, на просторији што се находи у углу која прави Морава са Дунавом.

На овој великој реци и у такој близкости с' Београдом, и са свима осталим местима на Дунаву положено је Смедерево врло удесно; а и све су остале прилике навољене да олакшају сваку

радњу која иначе пати при преносу, и која је врло „кабаста.“

И не само вино, већ се и грошће за јело кога онде има као „Tafeltraube“ у доброт првога степена, и оно велики може се на овај начин кренути у белу свет из Смедерева, које се у новије време и покушава, само што се тим пробирањем а и иначе другим погрешкама доброт вина може јако лепа да побјеје.

Лоза, која се онде гаји, судећи по имену и другим приликама, морала се у течају дугога времена тако прилагодити земљишту, положењу и др. те сад лено напредује са својствима, које је чине тако изврстним, да је се већ почела одавде на многе стране ширити.

Терен је у Смедереву нераван, брдовит а одчести и утрт покрај Дунава још и врло изпровањиван, виногради на овоме терену окренути су махом западу а и северо-и југо-западу, и али их има и с' друге стране. Ово су само у групи варошки винограда. пронајде Југова, на другој страни Петрујевацка брда и Редут окренута су југу, па су истина толија положена но су изложена врло великој суши, а и град их чешће млати. Земљиште изгледа пре њахото (Alivium) по што би се могло мислити, да је процесом распањања стена из каквих минералних маса постало и састоји се из лаке песковите (кречуље) вапњаче, коме се кад плиће кад дубље мртвина из тешке смолиначе састоји, отуда је терен и испровањиван, јер се вага коју земља прими задржи на томе непропустљивом слоју, раскваси и обурва (Erdrutschung). Понећа садржина на крушно-зрном песку, чини те се лако може обрађивати, а непрустљивост земље за воду, нарочито где се они моћни слојеви песка находе, као да карактернише сорту, почем се лоза смедеревска онде добро находи, а по положају и према Дунаву и у његовој близкости, мора да хоће вагау но само ваздушну а не и код корена у земљи. И онда би се наша Смедеревска владала подобно Ризинију неначком, која се лоза сади на хумовима с' једне и с' друге стране Рајне, где је у закљону од хладних ветрова и где може од испаравајуће воде довољно ваздушне влаге добити. Због тако удесних прилика није се чудити што може онде лоза у такој висини добро да напредује. —

Још се на земљишту одавњих винограда виђа процес спирања земље и то специфично лакше гаше и влоаче која се у низини узвишала, а песак као специфично тежи остаје и миле зашљаче пирамиде у којој се форми показују понеки виногради,

и мала брдина показују бледо теме своје од песка који отворенију боју има.

Овај би се процес могао мало препречити заштитом врхова с' воћем. Остале пак провадије мораће се утврђивати терасима од неолепшеног камена сазидањем.

С' друге стране ових винограда кад се од прве ланке па кроз велико корито прође које образује Петријевацко брдо, ту се виђају небројени виногради с' једне и друге стране.

Многи нови садови, који се виђају доказују да ће у овој културној грани скорим одпочети развиће наше домаће привреде, која се до скоро баш у Смедереву у жалостној слици представљала.

Сорте које се гаје у овдашњим виноградима, јесу Смедеренка, Дјанка, Анисчина, Зачивак, Скадарка, показито се нађе и по који Дренак; а у Катанском брду Прозунац, главна сорта њихова за црна вина.

У садовима су измешане сорте махом без реда, осем што се код понеког нађу одвојене, тако код г. свештеника Јосифа; а брижљивим заузимањем г. проф. Угричића чисте се и садови у виноградима његовим и његових сродника, те ће се ту припремити лепа прилика, да се на свакој сорти студије одпочети могу, почем се имају у прегледу и на домету, да се контролирати и посматрати могу, вако по количини и каквоћи приноса, тако и по томе, да ли се од чисте сорте и како вино добија, да ли се удесно и то с' којом сортом допуњава у добрим особинама, и да добро вино да, и т. д.

Иначе су виногради брижљиво обрађени, окопани, зар и зато, што је лакше радити ову земљу по понеку тешку. Човош и ако изгледа више очинићен, опет носи много више изданака, по што је то нужно у цели производње грозђа за ову годину, а улесног дрвета за догодити плод.

(ЈАКОВИЋИ СР.)

„Филонсера вастатрикс.“

У четвртм броју овогод. „Будућности“ изашао је опис болести винове лозе, коју прозорокује инсект горњег имена и која је јако разширена по Је-пропи. Почем и ми спадамо у ред ових народа, који се са обрађивањем винограда занима, то да је боље ереће, крајиска, тамочка, жуиска и смедеревска вина би од давна требала да придобију европског гласа. Ал као се наше подрумско руковање и у обште сав рад виноградска још у првобитном стању нахои, то ће наша иначе од-

лична вина за дуго још остати позната само нама и њиме другом. Ма да су ове околности за сад доста непријатне, ипак морамо пажљиво мотрити на ту болест, која би нам осетљиву штету привела, кад би се у наше винограде у селила. Зато нека ми је дозвољено да опис споменутог болести са сликама изнесеним пред читаоца „Тежак“.

У ронској доли се пре 12—14 година појавила нека болест на виновој лози, која се у виду „трулежи“, распростирала. У таким случају у след трулежи се порен осушио. Ова се болест најпре на десној обали реке Роне, у околини Оранжа појавила. Особито узвишене равнице „Писо“ и „Роклар“ биле су нападнуте и опет зато није никоме још падало на ум, да ову болест озбиљније промотри и испита. У следећим годинама се све већа ширила. Тад прескочи и на левој обали Роне, па се 1863 год. у *пулканском* департману појави — 1866 год. се у „Жиронди“ опазиле ал 1868. год. се у грознај мери почела ширити, заузимајући тако велики простор, да је у ронској доли готово сва лоза упропастила.

Међу имаоцима винограда, устели се ужас. Упренашћење предела пробуди пажњу и саме владе, те нареди, да се испита узрок брзог ширења, па и само брже болести. У равним овузума испитиваше болест државном одређене комисије, а и сама пољско приредна дружина, послала је такоер лице ради истраге узрока, и природе болести.

Док су комисије испитивале на одређеном месту стање ствари, монтнезерски професор Планшон одирио је 1868 год. проузроковача те несретне болести, и доказа да је томе узрок инсект кога је он назвао „*Филонсера вастатрикс*“. Изаслате комисије су једногласно признале, да је Планшонов напад основан, те он доиције у друштву са Лихтенштајном сачини опис инсекта и саопшти га у тежаким новинама од 1869 год.

Дакле непосредни узрок болести, био је већ 1868 год. познат; али готово ни до данас нису познате околности, које саречавају или подмаже развиће исте болести. Особито је својство овог инсекта, што у гдеојем пределу готово савршено уништава винограде, па други местима пак у много блажијем виду свирепствујући се појављује. Ни она околност није још доказана, зашто у француској настрће више или да реднемо искључиво на *корен* лозе док на против у Америци махом на *лишћа* напада. У опште цела ова ствар још изнекује строги посматрањем јасније осветлени. Начин живота овог инсекта је још у тами, као што то извештаји *Хезеи Ливерни* и *Мареја* осв-

дочавају и који су у часопису „Bulletin de la société d'encouragement pour l'industrie nationale“ у свесци од Марта месеца 1872 год саопштени.

Ова се бодест неограничава нише на ропску долину, већ и у околини Бордо-а влада. Шта више по повијим навештајима, бодест је и у кријском полуострову, у неким острвима средоземног мора, у Аерики и Америци изскрела, што је сумњу пробудило да је се одгуд у Европу доселила. Вероватност те сумње се обистинява толико пре, што су из Америке за рачун велике винограде школе у Тарасконску, која се на левој обали Роне нахои, донешене лозе расађене, од куд се по свој прилици доцније све даље ширила. Овај злочест гост се већ и у Инглиској Прској и Германији показује.

Филоксера вастатрикс спада у ред *полукрилаца* (*Хемиптере* и то у велики род бухача, (*Афидија*). Најобичнија досад поспатрива колена је чаурица — *larve* као што се у сликама 1, 2 и 3 види, у

СЛИКА 1.

СЛИКА 2.

СЛИКА 3.

којој се форми на корену лозе милионима находе, Те ситне, слободни окои једва видне, дугуљасто

одругас, на форму јаја оживљење бубице, најпре су жуто зелене, потом румено жуте боје. Животињца наличи на уш која после трократног ланана достиже дужину од 0.75 милиметара и онда по леђима у више реда извесан број тачака добија (види 3. слику). Има три пара ногу и један пар чланкастих пипака. На трбушној површини има натраг дважиму бодљиву цев, (сваљску), која је и за сисање удешена (2 слика). Друга слика представља развијену крилату животињу (4 слика)

СЛИКА 4.

која је у Америци доста честа, а напротив у Европи врло ретка шта више, многи сумњају, да се икад виђа. Ова се од свију својих крилатих сродника бухача у томе разликује; што своја крила, од којих средњи много дужа од стражних, водоравно држи. На глави се находе два ђуласта, сложена ова а на челу се находи једно ђор око.

Дужина животиње у лету износи 1 милиметар, зато се и не види, нити је кадра позвољити правца свом лету одредити већ њу ветар по свом правцу носи. Нензé у свом извешћу поимне и мужјана ног је, као што вели Riley у Америци пронашао и нацртао, и каже: да су кризне жилице у мужјака чвршће и зато је кадрији у лету својевољан правца изабрати.

Начин живота Филоксере, по свој прилици се могло не мења од живота својих сродника, који су корен биљака изабрали за место живљења и плођења.

Филоксера на два начина живи. Над земљом, и испод земље. Са крилима снабдевена животиња, појављује се лети и с јесени, тад се где који пут ветром у врло удаљене пределе разноси. Ако у овом свом пасаном путовању гдегод на виноград чокот падне, тад ће забости у лист и у повређено ткиње клетница сиеће неколико јаја. У след тога

ће лист набубрити и појавиће се шишкasti на-
раштаји (5 слика) из којих се после кратког вре-
мена развијају безкрилне животиње, али које су

СЛИКА 5.

кадре јаја носити. Шишке потом прсну и из та-
коких стотинама животиња произиђе. Из јаја из-
дежују инсекти, већ у чаурици су нов нараштај
произвели. Они потомци (6 слика) ће одна корен

СЛИКА 6.

винове лозе потражити тум-
рајући тамо и овамо, док би
згодно место нашао, где ће
сисајућу цевку наместити. Нај-
радије изабере пукотине по-
вршине корице, особито већ
повређене части корена су им
најмилија станишта.

Избор места траје обично
2—3 дана а по некад и 5
дана. По кад је филоксера

једном своју сисајућу цев наместила, ту јако при-
онута, недвижима остаје. У овом стању непрекидно
усисава сокове корена винове лозе од кој сона
нагло напредује и расти, на почем се три пута
двља, а међутим се не олађава снесе од прилике
30 јаја на онда утине. Из дугуљастих ружево
жutih јаја, после неколико дана опет безкрилне
женке (7 слика) наведу, које опет доцније без сваког

СЛИКА 7.

оплођавања на ново јаја
снесе. Ово тако траје од
почетка пролећа, да кас-
не јесени тако; да се
од једног јајета после
8 колено 25 милиона ин-
секата излеже. У след
плодности, није се чу-
дити, кад и најбукње
лозе изумиру.

Пограј све своје неш-

ности филоксера је кадра на 5 стопа у дубини
земље продриети. Нападом својих особито ће млађе
чокоте савршено уништити, који се као труди
распадају. Корен, особито нежнији огранци и жи-
лице у след убода набубре постану чворугасте
иструде (Слика 8).

СЛИКА 8.

Највећи део лозу ранијих сокова
нагомилава се око убода, ово на-
равно мора на уштрб да служи це-
лом чокоту; зато ће корен на скоро
набубрити, остали делови увену а
чокот изумре.

Зими престаје плођење, бубица
као и јаја под корицом корена пре-
зимљују.

О начину како се болест шири
немам извесних података. Обично с
пролећа се опажа, да су поједини
чокоти изгубили своју природну здрав-
ну боју. Кад је више чокота напад-
нуто, онда болна међу осталима као
острова изгледају у којима се инсекти
са неисказаном бранном распрострају
и као што сам навео, он се и на
удаљеним местима појављује. Који
је чокот с пролећа јако нападнут
био, тај ће до зиме обично угинути,
код мање нападнутих се 3 — 4 године

одуговлачи угинуће. Бржа и лаганија проишет лозе
зависи од старости и стања винограда. Што је
старији и брижљивије гојен виноград то ће се боље
нападу одупрети. Прелаз инсеката од једног ко-
рена на други испод земље тако се чини да је
отешћан, ма да је вероватно, да под згодним
околностима може на оближни корен проћи. Ве-
роватније је, то почем је сав корен са бубицом
обасут, да млађи нараштаји тражећи за сисање
места поину се до стабла лозе и од туд се с дру-
гом чокоту упуते.

(СЕРГИЈЕВ СР.)

Органи, који биљу за рану служе.

Организми за рану припадају: корен, стабло и
лишће. Корен и лишће примају с поља твари, које
биљу као рана служе; а стабло сироводи те твари
свија деловима биља.

Корен. Корен се у своје саставу много поду-
дара са стаблом, о ком ћемо ниже говорити; само
што у корена нема лишћа, ни засебне срце. Па
онда, корен је с поља обложен кореним сислетом,

као неком навлаком. Та се навлака састоји из силосности ћелица, које имају потврду лускицу. По гди које од ти ћелица израсте у дужину, као тако звања корени кончићи. Ти се кончићи по правцу налазе на младим деловима корена, према ји на вр' у корена (најмлађем делу) нивад нема. На старом корену се скорава спољашња навлака као и у стабла. Спољашња се навлака на крајевима корена непрестано смеће и обнавља, као тако звања коренова калица. Стога се крајњи вршици у корена свагда из сочних младих ћелица састоје; и почем нарочито кроз такве ћелице рана из земље у корен пробаја, то се споменути вршици корена називају: коренове сисалке или коренови суваћерићи.

Корен по правцу расти у земљи, те служи и за утврђење растина. Место, где се корен од стабла дели, означаено је по негде засебним чвором. У обичном разговору зове се корен онај део биља, што је у земљи; то пак називање није правилно, јер често и подземни део стабла изгледа као корен. Разлика пак између корена и стабла је ова: што на подземном стаблу неког биља (н. пр. крошпира, лука и т. д.) има и лишћа и пунољака, а на правом корену нивад ни лишћа ни пунољака видити нећеш. Барско-ратско-растење има пловећи корен у води. У неког растина избија корен из стабла тако, да земљу нивад недозања, или је само својим врхом додирује; такви се корен назива ваздушни корен. Бришан избија кратко ваздушно корене, с којима се за дрва, зидове и т. д. заваљује; ал то корене служи само за утврђење, а не за рану, и зову се зачљављив корени. По неког растине укорешава се у стаблу или корену другог растина, и рани се његовим соком. Таково се растине зове паразитско растине, н. пр. виљин перчин, имела и т. д. — Корен се поглавито развија на ону страну, с које му рана придолази. Рану своју прима корен из околне кроз ску пошршину своју, нарочито кроз оне младе ћелице на својим вршицима, што смо ји кореновим сисалкама назвали. По својем облику је корен врло различан: или је једноставан (прост), или сложен из више засебних корена. Једноставан корен пак: или је кљанаст или ваљкаст и вретенаст, грудваст као рена, као длач, и т. д. Сложен корен: или је растресит као у траве, или кончат, жиласт дубнаст и т. д. Гди где постави у сложену корену по неки засебни корени грудвасти и сочни. Такав корен зове се грудваст сложен корен. Ако има више засебних грудвица, пак оне све једна за другом иду као називање, тада се зове такови корен: чворовито грудваст. Ако су те грудвице тесно збијене једна уз другу, тако да изгледају

као неки прстенови око корена, тада се такови корен зове прстенасто згрудван. Ако понеке засебне гране сложеног корена постави грудвасте и сочне само на врху своје, тада се корен назива главичасти грудваст. — Ако најпосле све засебне гране сложеног корена постави грудвасте и сочне свом дужином својом, онда се корен назива уснопљено грудваст.

У неког растина расте корен правце у земљу као наставак стабла, а из њега избијају на све стране споредне границице. Такав се корен назива: главни корен, а те споредне границице његове жгле. У својем је саставу корен у обште, или дрвенаст или меснат и сочан.

Најпосле се корен по свом трајању овако разликује:

а, Једногодишњи или једнолетни т. ј. растине је једногодишње оно, које, у једном лету изникне, листа цвета роди, сазре (плодом и семеном), пак онда заједно с кореном изникне.

б, Двогодишњи. У овом случају биле или провалија јошт с јесени, пак у кљича презими (као н. пр. озмица), или — што се ређе догађа — растине проклија и развије стабло прве године, пак тек у другој години цвета и сазрева.

в) Више годишњи. Т. ј. гди се развитак растина више година продужава, пак онда настаје време цветања, сазревања и најпосле угинућу. Тако н. пр. стогодишњак (*Agave americana*), сазрева у својој отачини после 5—10 година, а код нас после 50—100 цвета, пак онда с кореном угине.

г) Дуговечан. Т. ј. корен траје за неопредељени број година, а растине сваке године обнавља зелене изданке, цвет и плод, а где које и стабљинку (н. пр. шпарга, јагоде, многе траве, воћне и рано дрвеће). Међутим ни у једног растина нетраје корен за једнако време, почем његово трајање много и од спољашњих упуљива зависи, од поднебја, од начина неге и т. д. што није свуда једнако.

Стабло. Стабло се дели на подземно и надземно.

Подземно је стабло тројаког вида:

1. Луковито
2. Грудвасто, а
3. Коренасто.

Луковито стабло подземно, састоји се: из а) луковог колућа, из ког у наоколо — у једном кругу — избију прсте коренове жилице, б) из лускавих листова, који су меснати или сочни; в) из пунољака, који се међу лускавим листовима налазе, и из ког се развија надземни део растина.

Луковито је стабло с поља или крајуштато и. пр. у крину, или лускаво као у зумбула, алае, или

мрежасто и кожасто, као под многог страног луковог биља.

Грудвасто стабло (подземно) носи на свом вршију једно или више окаца, (пупољава), као што то видимо у крошира. Оно се разликује од луковитог стабла тиме, што му је стабљикова грађа развијенија и обилнија, дускови су листови кржавији. — Прелазак грудвастог стабла у луковито стабло одликује се дусковом кором и назива се: грудвасто-луковито стабло. — Грудвасто стабло у оштите или је целовито, и тада округло или дугуљасто; или је као длап подељено.

Коренасто стабло (подземно) изгледа као корен, али се разликује од корена тиме, што носи тако назване стабљикове пупољке, који као годишњи изданци из земље расту. По негде је коренасто стабло грудвасто збијено, а по негде се оно са својим стабљиковим издацима уздуж и попошке у земљи пружа, и тада се назива пужеће коренасто стабло, или врло неправилно: „пужећи корен“, тако је подземно стабло и, пр. у зубаче, оне досадне травуљине по баштама и њивама.

Надземно стабло (које главнино зелено лишће носи), или право стабло, различног је облика; али најпознатији његови облици ови су;

1. Струк или стабљика. Онама припадају сви надземни видови растинске осовине, који, или се само нешто здравејују, или се ни мало у дрво неперетварају, већ остају зелени и мекки, и који по правцу само једну годину трају. Изузетно може и стабљика израстати високо као дрво.

2. Сламка, трска. Она има прстенасте чворове; изнутра је понавине шупља, а на чворовима изпреграђивана; по повезде је изнутра испуњена срчком, и, пр. у кукурузовине и шећерне трске, у сирбу и т. д. У неким топлим земљама доспева овај вид стабла до знатне величине.

3. Палимово стабло. Ово је свуд једнаке дебљине и само на вршку своје има један велики пупољак, С почетка је свагда једноставно; али пошто остари разграђава се некад на своје вршке.

4. Дебло. Оно се одликује својом тврдином, својом здравомшћу и дуготрајношћу. Уздиже се високо над земљом, пак се на висина разграђава, као и, пр. у високих дрва. Но понегде оно баш уз земљу, или одма над земљом издиже гране као што то видимо код ђбунова и шибља.

Као што смо горе рекли, да се стабло од корена не само тиме разликује, што расте у вис, противно кореновом правцу, већ и тиме, што у његово с поља носи споредне органе, лишће и

пупољке, што у корену неха. По начину као што се лишће око стабла рађа, дели се стабло на чланке, који се слабије или јасније распознавају. Сваки део стабла од једног реда лишћа до другог, назива се стаблов чланак. Где се ти чланци јасно одвајају, као и, пр. у трске, ту се оно место, где један чланак престаје, а други започиње, назива чвор. Управо на чворовима и то онда над оштем местом, гди је лист избио, стабло се разграђава на споредне осовине. Гди се то разграђивање на једном стаблу понавља, ту се споредне осовине првог реда (које се прве из стабла развију) називају стубови, а споредне осовине другог, трећег и т. д. реда, називају и гране. Сваки део растина који једној осовини припада, назива се укупно, у својој целини, изданак. Изданак се указује с почетка у виду пупољка. Укупно разгранење стабла (т. ј. стубови и гране са лишћем и чворем заједно) назива се круна. — Гди где остану на извесним деловима стабла, чланци неразвијени, т. ј. не протвире се уздуж, већ се попошке у кодут слажу. У том случају изгледа, као да лишће избија из једне тачке и у неком средсрединном кругу (и, пр. у бовнице, јагорчевине и т. д.) — По своје правцу стабло може изгледати врло различито: изправљено, право, извијено, накривљено, повијено полегло, спунштено, пупаво, врежљиво и т. д. У своје саставу стабло такођер може бити врло различито: тврдо, једно, меко, срчасто, цевкasto, жилаво, меснато, сочно, крто, тинко и т. д. — трајање стабла рачуна се по томе, да ли је оно дуже од једног цветања и сазревања плода; оно се разуме и по времену што се извскује за развитак цвета. И тако је стабло: или једно годишње, двогодишње, или више годишње.

(СРПСКЕ СЕ.)

Др-а Ад. Јос. Пика

ИНСТИТУТ И ВАСПИТАЛАЧНИ ДОМ У БЕЧУ.

Овај институт постоји већ 17 година у здању које је саврађено у свему као што захтевају сви услови добре школе, има велику башту од 1200 □ хвати, и при свем том је плаћање за школу и институт веома умерено. Учеса су у школи из педагогике и дидактике, а нарочита се пажња обраћа на изучавање природних наука. Питоци се примају од 7—15 година и онде се запоста могу врло добро спремити за више разреде у гимназијама, реалкама и трговачким школама.

Др. Ад. Јос. Пика.

у Бечу; адреса: Oberdöbling, Hirschengasse № 57 (alt 33) — (vor dem Zirkusgasse № 3.)

Wien.

(3—8.)

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 17.

Београд, 15. и 16. Јула
1874.

УРЕДНИК ПРИВРЕДНОГ:
МИЛОВАН СПАСИЋ.

Сваки број продаје 4 Коп.
ПРЕДПЛАТА:

15. ЈУЛА 1874.

Белешке о винодељу крајинском и смедеревском.

ИЗВЕШЊЕ „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“

ОД

Милутина М Савића

(СТАВАНА).

Овде се виђа више остављање лозе, па да би се издаци управљено држали, виђа се по кадито, да су сведене тачке, за које се привесују.

Све остало обрађивање, равна се с обичним код нас, осим што се јарци образују оконавањем, а не да се сваки чокот за се окова, или да се само опраши, те да се трава посече. Овде се уопште полаже велика вредност, на овај рад, који треба брижљиво да се ради и бар за немо време од бујани коштрана или оштрава сачува, кога има у неким виноградима. Још је могуће да ово предузимљу и ради регулација воде, која би се отуда сливала.

Иначе бресака и тако многог воћа по виноградима невиђа се, осим покрај ваке кућице што се у виноград улази, одакле, као из каквог старог замка лес положај и изглед уживају.

Још у Смедереву предузимљу бербу нешто доцније; по који пут, камо веде, чак и о Петковачи у половини Октобра. У осталом дешава се, да се

и врао рано односно с браћом почестивим, ради продаје грођа, па се све зрелије мало по мало односи ти остаје оно зеленије да дозри. Но и ова доцна берба није на велики ризико, јер је Смедеревка месната у плоду и има доста јаку кожурицу, па би могла да издржи кише, које се по кадито пред бербу наване, а и доцне узрева, па је ваља на сваки начин пречекати. Док је то, у пределима, где се Скадарка понавине гаји, немогуће без опасности предузети, јер је ова сорта опет много сочна и с' танком омицом, па распухне од кише, и часом поцури румена кина по винограду.

Радници који се овде у пословима виногара свим употребљују, нису више Бугари, већ махом Банаћани и из других крајева с' оне стране Саве и Дунава. Они су донели са собом и мали пожити на врху мало повијен, с' којим они лозу режу по који невреди много, као што нам ти радници и немају бог зна шта друго донети, јер и код њих се не ради много боље; осим тамо ово Вршица и Беле прече, где је уведена производња на велико, па што су се они сад сасвим навикли и све према томе удесили, да би што већу коликошу, и што јестивије произвели.

Производња је у виноградима смедеревским доста распарчана, виноградима махом мали, па да

их много има на броју, а тешко је наћи повисе неких произвођача код којих би било прилике, да се боља подумарска радња одпочне. У осталом мора се на овом месту констатовати и то, да сам опазио, да се по најлак приступују многи мали запарљени виноград а многи и сасвим изнова саде, да се у веће комаде саставе, и у том обзиру баш, Петријевацко брдо много равномерније изгледа од оног покрај Дунава а тако ће се боље и лакше обрађивати моћи, а и више равномернијег материјала разумно подумарство набавити. Оно пак што сад поједини приватни људи чине у погледу подумарства показује само, да би се при искључивој стручној радњи могла далеко дотерати ова грана наше народне производње. То важи нарочито за Смедеревце с обзиром на обе стране винодеља, подумарство и виноградарство; јер је Смедеревка без сумње најбоља сорта за јело (Tafeltraube); а за производњу вина истана није Смедеревка, по тамо има Динке, има Скадарке, тиме се бео вино може да удеси, као и Мађаратско и још много боље, јер чим је више Скадарке, тим је материјал бољи, а ње у Печују и по другим местима мало имају. И ја сам подучио тога мишљења, да се онолико може постићи, што сам ја уопште и поставио, за задаћу својим тежњама у виноделу, то јест, да у нашим виноградима гајимо оне сорте од којих ћемо асталско вино добити, а у нашим подручјима да удесимо сву радњу тако, да само добро, здраво и постојано асталско вино, и у довољној количини равнообразног материјала производимо, да се оно дотле обрађује и подруму врењу и таложењу издаже, док год небуде у стању да далеки пут здраво и непромењено надржати може. И по народну приреду заиста има ово више вредности, но да се одважио да кака дезертска, слатка вина производимо, као и разне шампањере и друге „секте“ што се све бар засад само у маломе и с употребом великог капитала чинити може.

Ово наше добро асталско вино, могло би свагда да истине на Београдске потрошње оно белопрванско и друга вина; и ако дотле док се мало неби попридигла радња, неби шкодило заштитом било у трговини било ђумручком, осигурати с' те стране од напале страних вина.

Смедеревцима стоје на расположењу подвозна средства јединија и удесија, но што га има ма који други део Србије, а и удесан положај и земљиште за винограде удружено је с' тиме на сад само нека се и они међусобно удруже, да уштедом, која би се могла учинити на много

страна у виноделству њиховом, увеличавају своје капиталне, суделујући у радњи заједнички, која им је управо од природе и понуђена да заједнички црпе отуда користи. Ја мислим овде виноделске асоцијације, које су и мањим местима у овој радњи велике користи доносила, од чега би и наша радња процветати могла.

Радника пак за винограде и подруме имаће увек у Србима оностраним, који се увек грабе и за јединију надицају да само остану на води, одакле би се лако опет повратити могли у њину домовину, одакле их је сад и периодност отерала. — Цене виноградима у Смедереву сразмерно врло су ниске, шта више кад их и с' оним у Неготину сразмисли; дакле и с' ове стране има прилике, да се производња што јединије удеси. — Оно неколико богатих људи, који имају великих виноградна нека на њима одпочну по примеру, који ћу ниже навести те тако да предвече својој околини у брижљивом и разумном раду; вазујући свако своје искуство које опитима својим или иначе добију и својим саграђањима, ради што бржег унапређења саме ствари.

Господареки виноград у Смедереву.

На пространом земљишту, с' најлакшим изгледом на Дунав и угарску равницу с' оне стране, лежи кнежев виноград, уређен као лепа башта, да задовољи богатог пријатељаца разним сортама гројфа. Од неког времена има изгледа да ће с' новим виноградарем послужити и околним виноделцима као школа за поуку вако ваља гајити винову лозу; јер ће и суседи бар после неког времена, по обичноме току догађаја, све оно што буде добро у кнежевим виноградима попријати. Штета је само што виноградар незна српски, да саобраћајем са осталима, и са узajамном изменом мисли и искустава, ову ствар успешније покрене; ипак може и сам пасти у потрагу, у коју обично падају сви они, који собом додесу само она искуства, по каквој струци, која су прибавили у своје крају, не тражећи им разлога у околностима, које тамо владају, па су она ради да све копирају у раду, као што су тамо научили, немогући се разабрати у климатским и др. приликама новота у који дођу.

Тако од промена, које је учинио извешћу неке, које сам тада смотрио. У резану учинио је ту измену према начину по коме се овде реже, што је остављао по више кондара на врху како наши веле „на род,“ и тиме наравно изазвао богату бербу, по како масле Смедеревци, само за го-

дину, јер идуће године, веде неће моћи, толико рода дати. И заиста он је толику бербу добио, да су се људи чудили. И преко очекивања нашао је људи, који су му подражавали у таме; само сам палао на жалост, толико неразумевања у извршењу овог načина резидбе, у томе, што се нису умели паћи пролетос при новој резидби, јер су они кондире које су они остављали давази ластаре од којих им је сад тешко кондире сарезати, а да облик чокота ненагрде пла та врао у висину не издигну, због чега ће после при загртању тешкоће имати а затим и при чишћењу и отечавању лозе лако грешити, кад се нема пред очима не само овогодишњи, већ и догодишњи принос. Но у остављању ових кондире у кишевом винограду чини се 1, то, да се врло високи кондире остављају, а 2, врло мали, по три, четири. Због првог ваља пашинцима да су спремили ситке, тачке, јер на врло високим кондирима, доћи ће високо од земље највећи ластари, на којима ће ветар своју снагу окушавати и њих тако амо мазати; а због другог, да се реше на чешће љубрење, и на сађење лозе у добро прерађеној, рогозаној земљи. Али ако удесимо кондире на здраву 2—3 пуножа, на којима ће род ове године доћи а осем њих на другој лози, поју смо само на једно окце сарезали и јавне ластаре добијемо, на којима можемо идуће године сарезати кондире, то ћемо имати непрестано рода, крље ће остати на старој висини, а ластар, који се развије близу саме крље, биће доста снажан и држаће се постојаније, јер стоји ниже. Што веде људи, да ће се овим стукнути плодност идућих година, то је тешко веровати, јав ако је тако хрљав досадни начин подизања новог сада, да он не може своје жите да рашири и хране прибавља. Уосталом ја мислим, да кад лоза подноси наше уобичајене погрешке ово заламања лозе и др. радња, то ће поднети и овај начин резидбе, само га ваља увек извршити како ваља.

Кижев виноград учињо је и ту измену, што није заламо своје лозе. Заломљеној лози одузме се лишће а тиме и храна и заклон; јер је лист радијоница у којој се биљна храна кореном усисана преобрађује, преобрађава а управо умножава, почем и лист, осем што прерађује и сам још усваја из ваздуха храну, коју додаје оној из корена добављеној. Виноградар је врло лако горње делове две суседне лозе, који прелазе преко тачке па којој су утврђени, тако обавио једну око друге да се у наовоко радити може, а оне се могу јаче држати против ветра. Што те тиче употребе при-

така у винограду, оне су зацело пушке, да би при положицима и потопицима увек као значајна служила, да се зна где су подожици и потопици; а затим да би се и лоза боље и савршеније развијати могла кад се неби заламати морало; што би без ових опет морали чинити.

И у подизању младог винограда чинио је виноградар такође неке измене, но с' којима се ја не слажем, као што му најзад није ни изпао за руком. Он ја узео врло велику, мал' не с' 3 стопе лозу, с' којом је засадио једно парче новог винограда, па је већ због тога морао узети и дошпије делове несавршеног дрвета за сађење. Но ништа то ал' их није удесно положио у добро рогозану земљу, већ за читаву четвртину кире, мал' не са стопе из земље са окцима засушеним одозго а избила су само она одма над земљом, која се нису сасушила. Но и ако су пре избила, да речем, док их је он као што се правда држао загрнуте, у такој висини шта ће му, да тамо образује главу чокота, па да после има тешкоће при загртању лозе; јер код нас оће иначе да промрзне лоза, а кад је крља висока неможе му ни узрети грожђе добро, почем оно прима онајвише топлоту од земље, коју је она унела, као и коју је земља одбила. На томе месту где је покушао пов сад да подигне истина нагло место мало поднодно, али би се могло малим шанчевама одозго и са стране, па у оскудици камена, који би се имао натрипати у исте, могли би и онако отворени послужити, да оцеди воду и да садове подигну.

(НАСТАВЉА СЕ.)

Органи, који биљу за рану служе.

(СЕРИЈАЛ.)

По својем саставу и начину развитка стабло се дели на ове главне видове:

1. Стабло, које расте унавоко;
2. Стабло, које расте унутра; и
3. Стабло, које расте с вр'а.

Стабло које у навоко расте, одавкује се тиме, што има 4 развојетна круга: жору с поља, дрво испод коре, сруч у среди, и срчане враже (жице), што излазе из срце, пак иду кроз дрво од коре. Тако је стабло у наших обичних шумских дрва.

Кора обила дрво као нека спољна навлака. Она се састоји из ова 4 слоја.

- а) Из спољашње кожце,
- б) Из меке коре.
- в) Из зелене кожце
- г) Из лике.

Сви ти слојеви су у почетку јасно један од другог одвојени, а доцније се једна засебно распознају могу.

Спољашна кожа или епидерма обично цуца и сивни је нестаје како стабло ојача и одебља; но кад кад неке спољашне ћелије отврду, те и она очврста и дуже траје (и. пр. у ителе).

Мека кора зове се тако, што у том слоју често постаје она позната мека кора, од које се запущају праве (у јагведе). Мека кора састоји се из ситета скоро сивни спољшених ћелија. Те су ћелије унутра ваздухом напуњене, а с поља су меко скореле. Мека кора постаје од обнављања и нагомиланња тих ћелијних ситета; с тога се она и указује само на остарелим деловима стабла. — Кад је мека кора тако растегнута, да остане једноставна, и пошто стабло одебља: тада се она зове, корина кожа.

Зелена кожа назива се, тако, што се она обично из ћелије састоји, у којима има листовог зеленила, те издаје зелену боју. У зеленој кожици нагомиланују се искорачују ћелијни сплетови, те отуд она слојеви постају, који нам се указују као раслава, или испуцана кора на старијим деблима. Спољашни слојеви те рапаве коре, исцупи се, пак се мало по мало и распадну, и сивним сметију.

Лика по свом поставку, неприпада управо кори, већ припада дрвету; али се она припада кори с тога, што се свагда заједно с кором од дрвета дупти. То се дуптење објасњава тиме, што језгра лежи између лике и дрвета, те једно друго одваја тако, да лика подебљава, расте унутра, дрво с поља, а средњи део језгре претвара се у срчане жице. Почем се лика и дрво у свакој години понављају из нове језгре: то се и лика и дрво састоје из више слојева. Само су код лике унутрашњи слојеви најмлађи, а код дрвета, које перасте унутра, већ унаоколо, најмлађи су спољашни слојеви (који стоје до језгре и лике.) Међутим, у лике су слојеви тако танки, да се не могу сви избројати. На том, танко — дасетом саставу лике, оснива се њена гинкост и употребљивост за равне занатске послове.

Дрво се састоји из ћелијних цевки и њилових жилица, испресецаних срчаним аракама. У тим цевкама и жилицама пресече се ћелије и дрвене (претвара се баш у дрво) још прве године. С тим престане и њилов радња. Али око круга ти дрвене ћелије, а то је између дрвета и лике, прани се сваке године нов слој младих ћелија, који се назива мезгра. На мезгре постаје нов круг ћелијних цевки и њиови жилица, круг који се

такођер у дрво претвара, тако, да се дрво састоји из онолико кругова (прстенова) колико је година стаблу. Ти кругови ћелијних цевки и њиови жилица, што се сваке године понављају, означају се јасно на пресецином дрвету, и називају се годишњи прстени. По њима се избројају године дрвету. Подпуни број годишњих прстена налази се само на главном стаблу, а на стубовима и гранама, мора их бити тим мање, у колико су доцније постали стубови и гране. Унутрашњи, или најстарији дрвености прстени, који су тврди и скоро сивни без сока, називају се зрело, или језгровито дрво; а спољашни или најмлађи дрвености прстени, који су најближа кори, и који су по меким и цупи сока, називају се младо (зелено) дрво. Устадом, младо дрво тако из тиха прелазу у старо дрво, да се по правилу не може поставити никакна точна међа између старог и новог дрвета.

Срчане жице састоје се из подугачких, тесно спојених ћелија, које су поребане полошке као зраци. Те су жице двојаке: 1. подпуне срчане жице, које се прикључују од срце до коре; 2. кратке или споредије срчане жице, које излазе из последњег слоја дрвета, пак се завршују у кори. Прена крају дрветовог округа, све је више ти кратки жилица, и што ближе крају, тим су све краће. Где дакле годишњи прстени дрвета нису разгледни, ту се могу често избројати године дебла и по разлици у краткости или у дужини срчаних жица. На млади деловима стабла, као и на зеленој стабљини, представљају срчане жице повеће канадије између срце и коре, ти канадији испуњени су зеленим, сочним и живо растећим ћелијним сплетом. А и доцније, пошто дрво остари, служе срчане жице за одржавање свеже између спољашњег и унутрашњег дела стабла. Но кад се срце осуши и отврдне: тада те срчане и те жице и напуне често особито тврди стварица.

Срца, срж или срце, састоји се из округлих и коцкастих, према себи великих, ћелија. У младом растину су те ћелије свагда цупе сока, и понајвише имају у себи листовог зеленила (хлорофила). Срца захвата много места код млади изданка, као и у младој стабљини, и она има много значаја за развитак дебла. Јер ћелијни сплет, из ког се срца састоји, управо је извор напредног растања. Што дебло знатније јача, и што се стварава: тим се мање може срца ширити и повећавати. Што је старије дебло, и знатнији круг дрвета: тим је све слабија радња и све неважнија срца, докле се она најпосле неосуши или непреничи, али се сивни, или бар у нешто

изгуби. У наши шумски дрва, пошто она ојачају и подеблају, срца се никако и непознаје, почем се њени ћелички сплет, као и у сржаних жица, подучно претвара у дрво. По пресушене ћелице сржи често се налази и нагомиланом равном, нарочито шкробом (крутилом, штирком). У гдеојем дебла, н. пр. у воје, срца је сунђераста, а то зато, што су њене мековорке ћелице напуњене издухом. По некад опет нестаје срце овде ил онде, те тако остану правилне шупљине у дебла, као н. пр. у оровог дрвета. Где сржи сасвим нестане: ту стабло постане сасвим шуње.

У првој години, сему стаблу припада својство, да спроводи сокрастински од корена лишћу. Доцније сведе се тај посло скоро на саму лику. Отуд се види, како је нуждио, за развитак дрвета, да се кора чува неповредна. У стаблу постаје дрво из меагре. Меагра се налази с почетка између срце и коре, а доцније између новог круга дрвета и коре.

У стабло које расте унутра сплетови ћелица и ћеличке цевке измешани су једно с другим, или боље, ћеличке цевке пробијају на све стране, без развојног реда кроз сплетове ћелица, тако, да ту нема ни одељење срце у средини, ни сржани жица, ни дрветових прстена, ни одељне коре. Ние стабло које расте унутра дошао је од мишљенца, да то стабло расте принавањем у средини, тако, да се старији делови све даље унаоколо размичу. За пример узме се стабло у трави, а нарочито стабло палмово. У палмовог стабла нове жице скупљају се од новог лишћа, оне се управљају најпре средини, одтуд се расипају у наоколо, укрштајући се старим жицама. Стабло које расте у наоколо, шири се и дебла без краја, а стабло које расте унутра, дебла само до неке извесне мере. — У горњем делу палмовог стабла цевкине жице, излазећи из лишћа, састоје се из извиђаних, шупљикавих и сочних цевки, које су са жицама измешане. По мало по мало нестане свега тога, осам жица, или се све претвори у неки мрежаст сплет, пошто се жице у наоколо распу.

— У трави је стабло често шуње од чвора до чвора, а на чворовима се жице испрекрштају, прелазећи с једне стране на другу, и тим преплетом својим праве преграде у стаблу.

У бујном растењу таковог стабла разпрене се средњи ћелички део — и нестане га.

Лишће преставаља ширирене кожасте органе, који се развијају из стабла и околостабла.

Сваки подучно развит лист има ова три главна одељка:

- а) држак
- б) корице и
- в) прави лист.

Листови држак је најдужи дојни листов део, који негде из тија, а негде нагло прелази у прави лист.

Листове корице су онај листов део, који у некојем биљу обухвата стабло, као на пр. у трави. Први лист преставаља главни део листа.

У самом листу разликују се даље, тако назване листове жилице. Те жилице излазе из листовог дршка. Њима припада она полећа жилица, која се као непосредно продужење стабла провлачи управо кроз средину листа, те се назива средња жлица. У неког лишћа (н. пр. раставог) излазе све остале жилице из средње жлице, пак се разгранјавају или мрежају и сједне и с друге стране листа; у другог опет лишћа (н. пр. у трави) пружају се друге жлице напореда са (парелелне) средњом жлицом. У сваком случају све жлице, осим средње, називају се споредне жлице листа.

У неког лишћа нити је развит листов држак, нити листове корице. Тако се лишће назива одеће лишће, за разлику од лишћа, које стоји на држку. Ако је место, где седећи лист уседа, набурено, пак тако остане, и кад лист опадне, онда се назива то набурено место листов јастучаћ (н. пр. у тополе). — По негде се држак нешто шири, али се неразвије подучно у листову ширину, и тада постаје тако звани држков лист, који се у свему подудару са правим листом, само што развије стоји и шта је чвршћи од обичног листа. — По засебни делови листа могу се показати у другачијем виду: тако има издувени дршков, има лишћа са меурина или у виду весица и т. д. — По својој положају на стаблу, разликује се лишће поглавито овако:

- 1) Њидни листићи, што се узлажу у клици, пак одпаду тим се друго лишће развије.
- 2) Обично лишће, што с обе стране листов држак обухвати.
- 3) Споредно лишће.
- 4) Цветно лишће, ште обухвата цвет, и другачије изгледа него остало лишће.

Ти видови лишћа налазе се на сваком биљу; најзначајнији значај за растине има обично лишће, те се оно нарочито назива лишће.

По својој изгледу и распореду на стаблу, лишће је врло различито. Што се тиче распореда на стаблу, лишће је: или расуто или збијено, цбунасто, упоуређено (два и два), агршасто (по три, четири и више њих на једнакој висини околостабла) итд.

Листће се уопште састоји унутра из ћелијских цевки, или жилица, и из сплета ћелијног, а с поља из епидерме. Ћелијне цевке излазе из стабла, на месту где лист наседа на стабло, пак се разграђују и мрежају по листовој ширини, као листове жилице или листов скелет. Места између њих испуњена су сплетом од зелених ћелија. Тај ћелијни сплет има обично два различна слоја: доњи и горњи. Горњи слој састоји се из збијених, управо продужених ћелија, између којих се мале празнине с ваздухом налази. Доњи слој састоји се из слабијег сплета ћелија, изпресецањем небројеним каналчицама, који ваздух проводе. С поља је лист на свом површини с обе стране навузет кожном (епидермом) која се такође састоји из сплета збијених ћелија, и која, нарочито на доњој страни, често има израсте ћелије, у виду: жлездица, мехурића, длака, руна, бодљи и т. д. Спољашња листова назива се по правцу шупљикава, и то више на доњом, него на горњем површини листа. У растина што у води расте, нема праве епидерме, ни цевкне системе, ни шупљика. Оно има на површини ћелије, које су тесно спојене и тако продужене и збијене, да налице на жилице. Унутрашње ћелије неправилно су распоређене тако, да између њих остају празнине са ваздухом.

Листове шупљине стоје у свези са шупљинама унутрашњег ћелијског сплета, што се зову дишће шупљине. Листће служи за уисавање ваздушне и течне растинске ране из ваздуха, као и за испаравање они гасова и пара, што биље одлучује. То удешавање и испаравање биља кроз спољашне и унутрашње — дишће — шупљине дласта. Р.

„Филосера вастатринс.“

(SPERGAN.)

Кад се на удаљеним местима покаже болест, то само у след преноса инсекта бити може.

По Henzē — овом посматрању од филосере произрована болест може се на три одељка поделити.

1.) при првом нападу посматрач ма колико вешт био на лози споља ни најмању промену неће наћи, која би бубице показала. Но кад се корен изчупа онда се на жилицама виђају округласти или дугуљасте чворови, испуњености, које нам 8. слика показује које свакад на изнеси доказ буба служе. Ови карактеристични чворови који, као што знамо, у след убода инсеката постају беличасте су боје, али на ваздуху потамне покрне. На овим

чворовима, као и на целим корену се већ слободним оком ал још боље увеличавајућим стаклом јасно виђају у 1, 2, 3 слици нацртану жута инсекти; а поред њих за кору староје лозе прионута жута јаја, као што се на 7-ој слици виђа, у течају овог одељка понављаше само ће жилице корена бодено се претворити тако, да се лако изиђу прстију дају измрвити, али местимице се већ на старијем и дебљем корену појављују споменуте испуњености. Ово стање болести Палишон назива *спиренизм*. (L'état latent).

2.) За време другог одељка већ се и по спољашности човека примећува присуство инсекта. Стабло узнема, лоза је краћа, лист је мањи нит има оне дене зелене боје, која је здравом чокоту својствена, ако би се најпосле по неки грозд и нашао на лози, овај је одећ мањем и одећ темније дозрена. У прво време нападнуте чести млађег корена су угасиле, прикасте и лако се распадају, особито у очи пада низ испуњености. Старија нападнута корен у томе се одликује што му се горња кора одећ лако љушти.

3.) За време трећег периода болест ће врхунац постићи. У средину нападнутог вредеца чокоти су већ изумрли ил су већ близу угинућа, лоза је прна као да је изгорела. Корен ако није још савршено иструдио, онда ће се само од неколико жилица јадно ранити. Огранци су слаби, листће је тако измењено у боји и величини да се једна за винов лист развити може. На изумрлом корену се одећ ретко наводи убитачна бубица, јер га пре савршеног угинућа, оставља.

Ова три периода се обично у року од 3—4 године измеђају, ал као што рекосмо угинуће може и за једну годину настати.

Многа и разна су се досад средства ради истребљена овог опасног непријатеља употребила. Ова би на 3 начина могла дејствовати и то: 1.) Главна је задата, животну снагу лозе, добрим негованем изобиљним ђубреним умножавати. Особито се препоручује, да се приликом четвгг копања, са земљом нешто сумпора помеша.

2-го) Да се инсекат отера на коју се цел оплет сумпор у виду праха, ил друга сумпорна смеса препоручује, који мирис инсекат нетрпи особито у оно доба кад биљака расте.

3-го) Трећа је задата, да се бубица савршено истреби. Ту се неки досетно да се из Америке такви инсекти у француску донесу, за које се зна да су криви непријатељи филосере. *Ликтенистајин* тврди да филосеру најжешће савиру стенице, а особито зелене боје, тако звана „*Mysius cymoides*“

јер се ова 1869 год. на више места на болном чокоту у великој количини нијала, због чега њу многи невешти за саму филоксеру држали.

Осим тога су се још многа различна сатирућа што раније бива предузета.

Чешће копање земље око чокота од двоструке је ползе; прво што утамањујуће средство лакше продире на одређено место, друго што одабављанем земље око чокота, овај се сваки и као креччија бољи ће одиер нападу дати.

Неки Caston Bazille препоручује, да се са облагорођеном лозом каланн (у Европи дивље растећи) род винове лозе, као што су „*Cissus orientalis* и *Ampelopsis hederacea*“ јер се на њима још досад није нијала дотична филоксера.

Поступак Janson-a, који се само у равницама даје остварити и то у местима која су близу неких река, или уобште текуће воде, састоји се у томе, да се део винограда 2—3 пут на годину, а особито зими за копање подводу стави.

Апез држи, да се опасности најлакше може на супрот стати, ако се нападнути чокот из земље изчупа и изгори. Hensz односно овог поступка изјављује своје негодовање зашто се у Француској већ пре 6 година овај начин није увео, јер се биљка само овим поступком даје на мањи круг свести, обкружити на место ограничити. Matés сумња о успјеху овог поступка, јер држи да би и најближњим истребљем по која болна жила корена заостала, од које би се болест на ново распротрла, али заборавио је на ту околност да кад би се поред болесних који адрав чокот изгорео, а виноград се широким једном огорадио, да би се ширењу по свој прилици на пут стало.

Montret један од најчубенијих виноградија коме је ова бубица винограда цустишила убеђен о корисном начину овог поступка, скупио је једну одбранителну дружину противу спрестивања филоксере у Гарском Херолском округу. Друштва састављени имаоци винограда изберу одбор који је оцуњоман да сва средства употреби, којима се постижава уништење, ове опасне бубуце. Чланови друштине плаћају од сваког хектара свог винограда по један франак у обиту касу, из које се суме после трошкова воде, кад би се гдегод буба појавила. Са новцем из ове общте касе се после ичупају и изгору чокоти, плаћа се одкопавање и оштанчење, назнајују се оштећени, и т. д.

Оваким одсудним поступком, особито кад се њиме благовремено служи, обично се ограничава истребљује болест наравно да се ту немогу штедјати околне здраве лозе.

Француско правителство расписом једним позвало је на састављање таквих друштва, а притом 14-ог Јула 1870 год. одредило је награду од 20,000 франака ономе који би најбоље средство или унутство дао, да се филоксера коначно истреби. Наступише тежки дани за француску мач и пламен Германаца, заустави решење питања о истребљењу филоксере и награде. По свршетку рата би питање и награда обновљења и по свој прилици и удејствована.

У отачбини нашој досад нема трага споменутој болести. Повод, што сам се пера латно, да наше винограде смотреним учиним на први појав те болести наводићу поред описа и слике ради бољег упознавање, како би се при првој појави такве мере употребили, да наша земља од гдне пропасти сачувана остане.

Чувајте се газде при набављању лозе из стране земље пре расађивања прегледајте сваку пунотину на кад би и најмању сумњу полагали у расаду а ни га нисете за 2—3 сахата у чорби од куване крпе.

Мудра смотреност у своје доба може одклонити највећу и најјаснију посљедицу од газде винограда.

Умножавање дрва сађеницама.

Најважније измишљење у баштованству било би ово: да се сигурно и поуздано средство пронађе, да се могу све воћке, шумска дрва, украсна и т. д. сађеницама умножавати. Велика важност овог начина умножавања, общте је позната, јер покушаје, да се ова дељ достигне, почеше већ пре толико стотина година и данас се још непрестано ти покушаји продајају без да се је до данас до пожељне цјели дошло. Истина даје доста и далеко у тој студији дотерано, јер је пошло за руком, шта више тврдовере сађенице да живе истрају; али свако дрво тим начинном поуздано умножавати, није до данас постигнуто.

Приготовљене сађенице пре правог оживљања, чини ми се да је један од најважнијих послова за даље оживљење. То и пудари знају, који лозу пре сађења у земљу успајају, да они дојни пупци пре правог усађивања мало набубре, да пре жие пусте. Брао брзо ти пупци набубре, кад је за расађивање одређене лозе, једно 14—18. дана у влажну маовину увију, и у тавак трап или подрум оставе; тим начинном набубри дојни крај и оца на њему, и превуче се непом отворено жутом кожицом, гди жилице брзо после продру, и прекрасно лоза

успјевати почне. И од други дрва сајенице овако врло брзо живе пуштају, има у том избору и искуства довољно, да су тако припремљене сајенице од тврди дрва, врло лако и брзо оживљавае.

С' доње јесени одсечене сајенице од теже умножавајући дрва и пунова, набубре врло лако, кадји у спонице у умерено влажан песак у подрум или трам преко зиме останите, а сирочећа је већ већи део од њи за усађивање добар; ове сајенице добро успевају и даље ако је пролеће влажно; ако је пак сухо — брзо гину. На овај начин могу се огрозде, рибизле и т. д. успехом расађивати и умножавати.

Бежике дрвеће, које загуши ваздух у подруму и тврди петири, може се и у песком напуњене лонце прето зиме одржати, мора само мора од мрза сачувано бити. Врло се често догађа, да сајенице од благородна воћа живе пуне, кадји у ладовито место месеца Фебруара на Марта у земљу забадеш, само неуспева даље. „Полагање у округу“ што се од знатији европски баштована препоручује, и што се је већ и у Француској увело, има врло несигуран успјех код врсти воћа, а кад се тако с рибизлама на огрозина поступа, а оне успевају врло добро. Код ниско и снажни растежи врста јабука и крушка, може се такођер то употребити. Први је наднак код овога поступка врло снажан, али после, на још непознатог узрока, утине. Може бити да овим положницама више влаге при полагању треба, и више топло, које би се у ђубриваку покушати морало.

Американи потврђу, по једним њиховим новинама, и веде напред да је то код њи већ опште познато, да су њихови вештији баштовани дотле дотерали, да већ сваку врсту тврдокорог дрвета на тај начин са сајеницама, и положницама умножавају, шта више да тим начином хиљадама младих крушка јабука, бресака, кајевија, шљива и т. д. умножавају; пре тога нисмо знали, да то и бити може, док од њи чули нисмо.

Најпростији начин да ока за живе набубре, веде исте новине, састоји се у томе, да се уједи, горе мало ужу чашу (Dunstglas) сунђер тури на дно, да се после водом дотле напоји, док само воде ушти може, а остало се, што претече, на поље изручи. У тај сунђер се забаду сајенице (као што кад нас с амандером поступају); горе се та ча чаша не загуши, него се остави, да вода сасвим усуне, да изветри. На тај ће начин пуне брзо за оживљење набубрити (ја сам покушао то кад крушке, јабуке и вишње, и само није код

крушке за руком успало. Може бити да су Американци у тој струци од нас вештији. Уред.)

Овде се мора сад питати: да ли ће из те набубрене пуне жива изаћи? (Код моје крушнице је нешто мало било, а кад сам ју у земљу усадио, а она за 2 недеље утину. Ја сам потражио да није прва појела — није! него се баш осушила. Уред.) Јер по искуству непотера на сваке пуне живе, и орда, кад се на врх издаван покаже. (Код мене је четир набубрена цузка, само један, једну једину живицу потерао. Уред.)

Те исте новине препоручују, тај набубрени цузка, пресађивања мало расећи; о томе би требала ближа извешта од оних људи, који се искључиво овиме занимају.

Поступак са сајеницама, као што с њима у Америци поступају, заслужује на сваки начин особиту пажњу од свију воћара. Ваљда ће се скоро и од Немачки знатији воћара што ближа извешта добити.

Агриккола препоручује у својој књизи о воћкама, да се доњи, одсечени део сајенице сподом катвом залени. Ово није од мале важности, и заслужује посљедовања. — Будући је укјетност многа таквога средства изнашла, то би од велике ползе било, кад би се то свестрано испитало и покушавало.

Као цјел умножавања свију дрва сајеницама, може растово дрво најбоље сакупити у својим многим врстама. Пође ли то за руком, да се раст на поменути начин умножавати може, онда можемо сигурни бити, да се и свако друго дрво, за како оно у створу своје од растовог различног било, сајеницама расађивати може. (Ф.) Р.

Француски начин сушења воћа.

Овај се начин у томе састој, да се воће, и. пр. јабуке или крушке дотле у пари — не у води — кувају, докле тако мекаво небуде. Да се са сламком убошти може. После тога се теп на сунцу суши. Воће се пре сушења ољушти и на кома или на четворо расече. Овако сушено воће је много укусније, него оно обично сушено.

(„Landw. Centralblatt.“) Р.

Српском новосадском колу. Примљена је 1 априла за „Телска“ и то је за време од 1. Маја до 1. Августа 1874. године.

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 18.

ИЗДАЈЕ СВЕТОСЛАВ. И. И. И. ДАНА
У БЕОГРАДУ.

СТРУЖИТЕ НЕПРЕКЛОННО:
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СВЕЖИ 40 ГРАНА У. БЕА 4 СОВ.
ГЕДЕРИНА.

31. ЈУЛА 1874.

Белешне о винодељу крајинском и смедеревском.

ИЗВЕШЊЕ „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“

ОД

Милутина М. Савића

(НАСТАВАК).

Он можда није хисао на те разлике које постоје у клими између његове домовине (чини ми се јужне Француске) и Србије, а можда су и радници криви на које се он тузи да му неразумеју и хрђава врше његове налоге.

У овоме винограду има покрај пута, којим се у двору долази, сортимента лозе, које се обично у господским виноградима подижу, тако су заступљене сорте различите по боји, величини и облику зрна, а затим по листу (першун грождје са сасвим дубоко урезаним лишћем). Иначе су велика оделена чисто засађена само што су опет у наоколо разни крим сортама окружена. У винограду имаде још врло много празних места, на којима се може још доста садити и радити.

Покрај шпалира, у коме се подижу они сортименти које пити јасно у форми високог воћа, нити је опет као „чуваво“ (Zwergobstbau) подизао, а било би места и прилике да се и овој грави даде неки размер, кад и овако може врло

лако да успева; а форма, у шпалирима подизати служи двоуглој цељи, и украсава башчу као што деликује а и велике приноси даје, и служи као семените и за разширење разних добрих sorti воћа, као и за поуку о томе како се уредно подиже и гаји воће.

Бербу, на коју на жалост нисам мога доћи, предузео је докне под зину, те му је, испало за руком да доста суварна добаје, као што ми причају људи отуда. И у овоме лежи удесна прилика, да се тиме љук поправи, само кад то сорта лозе, погода и друге околности допунтају. И ја сам, кадко је до мене стајало у школском винограду у Пожаревцу гледао, да се с' бербом дочека; само у таквом случају где има прокуница, ситне белине и у онште сорти са танком кожуром, има опасности да од више, која бја могла наступити зрна непонуцају. Кнежевом виноградару, лако је то већ и с' тога учинити, што је цео виноград високом палисадом ограђен, док то неможе сваки имати, а општвински чувар одма престаје да чува и виноград је тежио од малог штете и потриде задржати.

Само с' вином у кнежевом винограду неизгледа тако повољно, ано је слободно судити по вињу белој, које бејаше тако недозрело, да га је требало бар још две године у подруму држати и често

отакати па да од њега савршено и употребљиво пиће буде. Коњак, кога је правно од овдашњег грођа добро је испео, и може за многе потребе у подрумартву да послужи, иначе за пиће није, јер је сувише јак. Додуше из овога винограда мало и може да се за вино употреби грођа, јер се много на господску софру однесе.

На свега, што сам напоменуо о кнежевом винограду јасно је, да он врло угодно може послужити за школу околним виноградима само кад би још сорте удесније распоређене биле. Ја сам уверен да ће отуда семе на плодну земљу пасти. У срећним државама тако и предњаче увек богатији на свакој грани пољске привреде, предузимајући свако врсне опште и окушавајући и уводећи славе новости и целесходније начине радње. Само кад би још и суседи овог угледног винограда као и остали мимо пролазећи имали толико разборитости за целу ову, и поштовања прена високом пријазнацу па да им онда и приступ либералније дозвољен буде а и сама ствар више поштеђена остане.

Опис и белешке о неколиким сортама винове лозе у Србији.

Скадарка, у Крајини зове се Четерешка а по свој прилици то је оно што се у Шумадији „Мекши“ зове. Ово је лоза снажног пораста. Дрво мрко-дрвено са првим пегима и другима. Чланци (интернодије) су јој раздалеко. Лист јој је средње величине, дебело, нераздељен, или у троје подељен а делови му се код петељке додирују; петељка 4—5" дугачка, првенкаста (по Гетеу); лист је затворено зелене боје, зрео скоро је сасвим угашио прили (по Болићу), налицје од листа је маљаво и беличасто, први длаком обрасли. Грозд јој је дугуљаст, рачваст, збијен с' мрко-дрвеним петељцима; зрно округло, крупно, више плаветњаво по прили, (по има и беде С. по Болићу), сочно и слатко, с' танком кожуром. Подноси свакојаву резидбу, издржи на цвету непогуду и носи богато.

Ове сорте има скоро свуда по виноградима у Србији, где мање, где више, а има је и на страни, нарочито у Маџарској, отуда је јасно да мора имати и много врста (варијетета); а заиста има их, као год у Бургунаци у Немачкој, с' којом скадарка и има многога заједничког. Што је Немцима и Аустријанцима Бургунац за прво вино, то је нама и Маџарима скадарка. Од страних вина, познато је пентанско, вилањижерско, што долази од скадарке и њених врста, као Ливердон и др. У Срењу зову многе прете грођа скадарком, које

имају дугуљасто грође с' мало већим округлим и сочним плодом; а разлике у листу неузмињу при томе у обзир.

Ове сорте као што горе напоменутих има доста у Маџарској, одкуда је однесе у Аустрију наизвлаући је племенито маџарско грође. Скадарка (мекши) у Шумадији махом уступа место каменичарки, која је са зачином и. пр. у Бенчацу, Крагујевцу највећма распрострајена. По разним местима окр. крагујевачког позната је под именом „мекши“ по свој прилици по њеном сочном меком зрну, за разлику од каменичарке, која се са свога тврдог и меснатог зрна зове Хрскваца. Скадарке од Бенчаца па према Београду све више има по виноградима. У Смедереву је има, по као да је иeturaju, макар да јој „виновност“ цене, јер од 12 акова кљуна по 9 акова чиста вина добију иначе од других врста само 6. У Жупи је има по навођењу г. Панчића са „сисаком“ (по облику зрна названа врста, премда не знам управо казати која се врста грођа овим именом назива) и зачином. У Крајини има је (четерешка) врло много са зачином, с' којом се најрадије подиже, јер вино, које се од скадарке добија, доста је безбојно, па му боју зачинак надокнађује. Тако се у Маџарској и Аустрији подиже скадарка са Португизцем, која сорта тако има исту улогу, коју код нас зачинак, на кога је Португизац доста и налик, осим што има мало крупнија зрна. Иначе је скадарка врло цевена сорта за вино, има слатку швиру, од које се преврћеном добија јако вино, коме зачинак још додаје лепу боју и повише танинске киселине, што код првог вина даје ову опорост, наравно узет у извесној сразмери. И у овој цели врло је на свом месту, што се обе сорте гаје, само их ваља онет за то у винограду одвојено садити, да би се могао лакше обратити свака од њих, истом онда, кад потпуно зреде буду.

Зеленика. Налик врло на скадарку, само што има лист на форму листовог. Она се увек погрешком због наликности на скадарку у вуче у винограде по Крајини и Пожаревцу. Неволе је јер даје врло хрљаво вино и ако понесе увек доста грођа, које је мекше те пре и трупе од скадарке, Много боље роди и неће тако да омакне ко скадарка.

Волујарско око. Лоза снажна, мрко-дрвено дрво с' удаљеним чланцима; ластаре има длакаве, а зрнак има је мрко обојен. Лист је велики, крут, маљав с' налицја, први голи и првенкасти. Грозд рудак по жокашито и збијен и разгранат, на 2—3" дугај дебелој петељци. Зрно јој је крупно, округло

плавеникасто, с' белом маглом, сочно а сок накишео. Даје доста по домер вина. Осетљива сорта у цвету, пати од мраза. Оће топло место на шпалирима, при високој резидби носи више; доцне зри; и уопште сорта је која се више у башчама због ситног зрна подиже, и ту јој се бујно развија.

Каменичарка, Хрканец, Нерасте голема. Има дрво црвеникасто, лист цео, кожаст, с' напизнија маљав; грозд слабо збијен а зрна месната, тврда с' дебелом кожицом. Грожђе и кад добро сазри, држисе и неће да отпаде. У Крагујевачкој има је врло много. Најпре ушара на Венчацу, дакле доста рана сорта. Име као да јој долази по каменитим местима на којима боље успева.

Зачинак. Дрво жуто-зелено; лист гладак, цео тањи по у Каменичарке. Грозд осредњи у јачој земљи посећи гранат (и ако не ко код скадарке). Зрно средње или ситно, врло слатко на га осеце раду једу а и трули; кад су удедне прилике стари се и образује суварак. Ове сорте с' Каменичарком на Венчацу и Крагујевцу има највише. Обе дају добро вино. Гди зачинак долази са скадаром заједно, ту овај даје бољу, јер је зачинак има доста. На много места у Крајини читају виногради поглавито се састоје из зачинака и као да се све више шири. Вина су му лупа, јака, врло лепа, утасито бојена, само су опорна, јер уз бојеће материје увек и танина доста има, и кад се некадшито пиће на сасвим опорно крајинско вино, то је од чистог зачинака.

Прокупац. Има редак грозд, с' округлим приликом, које је увек неким маглом пренучено, (као у шљива). Меснат и пријатан за јело, по није добар за вино. Има га у Пожаревцу између осталих сорта. Ну саде по равницама гди је влажније, можда због тога што други тамо неможе да поднесе. Г. капетан В. хвали прокупац, као сорту врло добру макар да није винован. Он је ову сорту проучио у чистоме саду од скоро самог прокупаца.

Нивешка. Расте латано, небуја. Дрво жућкасто с' кратким чланцима. Лист мали, није длакав, респат, деош. Грозд мали, збијен, зрна плава, пепељава, слаба но у прокупаца. Рађа сваке године. У многиме слична са пређашњом сортом, с' којом се наводи у Пожар. виноградама. У околини Пожаревца има је доста са Динком, од које је Нивешка крупнија и више роди.

Гип, (Гавран). Расте бујно, дрво плавкасто, с' чланцима дугачким. Лист има широк, мастан, нераздељен (цео), с' доње стране маљав. Има крупан

грозд, зрно веће од пређашње и црно. Ретко рађа. Доцна сорта. Има га у Крињачким виноградама свуда. Вино је обично асталаско, доста кисело.

Павдарка. Има ситно грозђе, које је дуго; ретко роди. Ово је врло хрљаво сорта и требало би да се изабације из винограда.

Дренак (Alexandrin) кога има у многим врстама Парнак, црни дренак и др. Има грозд рачваст и дугуљаст; зрна су месната дугуљаста, пеједнава, некадшито плаветна, час на једној час на другој страни замињена, с' кожицом тврдом. Ово је сорта за јело макар да је познато, и више се гаји у башчама по у винограду. Турци су за време свог бављења у Београду, много гајили ову сорту, брижљиво је подижући у Османлицима или као шпалир уз дувар. Можда су досад и последњи остаци на Дорћолу београдском утамањени. У винограду г. Крете у Београду наводи се леп сортаменат разних врста мених такође од тих турских размножене. У Смедереву причаше ми да су пређе приморавани да таје ову сорту али се није могла раширити јер само црвена сорта има крупније зрно и примила се више а бела није ни ваљала.

Динка, црвена. Лоза бујна, с' танким, високим, жућкастим и мало петаним дрветом и великим пунољцима. Лист дугуљаст, дебео с' пет делова нераван, затворено-зелен, маљав, има црвеникасте нерве; грозд рачваст, велики, растресит, на дугачкој танкој нетељци; зрна дугуљаста, црвена с' плавом маглом, танком кожицом, имају фини, слабак, мирисан укус. У цвету је осетљива. Добро напредује при краткој резидби. Оће топло земљу. Од ње се добија и вино, а цени се и као сорта за јело. По Волићу више рађа на чардаклијама. Има је доста у Смедеревским виноградама са Смедеревом и Лисичином, на коју је нешто налик.

Мала динка, Ружица. Ове сорте има доста у Пожаревачк. виноградама, где је зову просто: Динка, по много више има је у разним крајевима у Мађарској. О њој Лас-Торес ово пише: „Од свију сорта винове лозе у Банату, највише заслужује мала Динка да се рашири, и то не само због велике издашности и издржљивости, него поглавито с' тога, што добро благо асталаско вино даје. У Белој Цркви и Вршцу има је највише.

Динке има беле и црвене, које су обе врло плодоносне нарочито на добром земљишту, на да црвену радије саде због веће садржане шећера и извесног мириса.

Ова црвена сорта развија се бујно; лоза јој расте право као свећа и доста је јака те се и

без тачака подизати може; има пократке чланке, велики на петоро дељен лист, лене затворено зелене боје, на довој страни бело маљав, са много малих уреза; носи доста гроздова збијених, средње величине са осредњим зрнима. Она је неосетљива за време цвета према свакој непогоди и кад потпуно сазри добија лепо отворено-црвену боју. Зрн почетком Октобра и петрули никако. Брао одећена Динка даје жућкасто-зелено вино. Обично се високо орезује а могла би подиети и повисе резање, којом се приликом лепо гроздови поређају врло угодно за опо.

Вино је од Динке благо, сладућаво, доста јако понашто са пријатним мирисом и Аустријанци је прилично траже за мешање са својим винима, и за ту цел купују по 8—9 фр. аков, док за Сремска беда вина од најбоље сорте Сланкаменке једва 6 фр. дају.

На стравој пијаци познато је као „Вршачко вино.“ од ове сорте. Они је употребљавају за мешање са својим брдским винима.

Лисичина. Чокот као и код ц. Динке, дрво жуто, чланци црвени и краћи по у Динке; лист мало дељен, маљав, нерви црвени; грозд велики, углатије боје од Динкиног, врло редак; зрно дугуљасто, мало шиљато, црвене боје. Развија цвета много, али мало плода замеће, па с' тога је мада тако и зову, што лисичи. Има је у Смедеревским виноградима са Динком и Смедеревком, и даје добро вино.

Сметуша, зову је и Хајмана. Има зелено дрво, врло велики лист, маљав, недељен; грозд повелики с' редним зрном. Цвета има много, али га „сметне“ због кише, ветра и др. те зрна немогу да буду у често. Неродна сорта и ваља је избежити из винограда и несадити је никако.

Грачевина, ситна белина. Чокот изгледа доста палик на пређашњи; само што има ситно, водено грозђе, које је кисело и оскудно на шећеру, роди доста, али је без никакве вредности и врло је хрђаво. Има је по мало у Крајини, а нашао сам је и у Београду.

Ситна Тамјаника. Има дрво кривог пораста, лист са пет дубоко урезаних делова, зубди на листу оштри, с' обе стране го и сјајан; грозд омазас, редак, зрна округла, зеленаста и кад су добро зрела пожуте, слатка и мирисава; обично даје мало грозђа; на Чардаклијама (по Болићу) даје много више. Мирис од Тамјанике доноси на Мускат грозђе; више се може вино зачинати и оно је пријатно за пиће.

Има и црвене Тамјанике, која добро роди, са крупнијим зрном, гроздом збијеним и великим листом. Ове Тамјанике има у Смедеревским виноградима западу окренутим, у „Југоту“. Ове су лозе пре врло ретке биле, па су их људи крали јако по виноградима.

Крупне Тамјанике (Muscatteller) има у внешневом виноград у Смедеру.

Сланкаменка или Маћарка. То је лоза јака, развија крупне и јаке жлке, с' тога ваља да се реже кратко, јер је од родна, па би се напурила; лишће има лепо, сјајно, отворено-зелене боје, често жућкасто, са пет делова, и с' танким нервима, на довој страни нешто маљиво; грозђе крупно, рачвасто, збијено, зрно кад је потпуно зрело, бакарне боје и доноси мирисом на Тамјанику. У ово време цветања није осетљива, и спада у доцније сазревајуће врсте. — Она воле пиле положаје и тешку земљу; али успева и на вишим положајима, па и на брдима. Добро јој пријају и северни положаји, само што доцније, а можда и тешко сазрева. У опште преназидици другу једну, такође раширену сорту, малу Динку у свачему, у плодности ничинито. Вина су њена слаба, али је питко, асталско, вино.

Има је много у Фрушкој гори, а и у Пожарецу, где јој се плодност такође хвали; а то је важно за велику а јетину прозводњу.

Смедеревка. Има чокот бујног пораста; лоза пепељасте (зеленасто-жуте) боје; лишће велико, мадо урезано, показшто са 5 делова дељено, лице затворено-зелене боје, а паличије маљаво, показшто и голо, грозд рачваст, велики, зрна овругла показшто и дугуљаста, врло крупна, између најкрупнијих, месната, са умереном слаћу и врло пријатна за јело. Издржљива према клими, није осетљива тако ни за време цвета, ни за време јесењих киша као што су то друге наше сорте (п. пр. Скадарка и Лисичина). Напредује добро, по као да само у лакшем земљишту Смедеревском, јер већ у Пожарецу, где је земља мало тежа а можда и ваља а другојачија, већ не напредује тако добро. С' пролећа креће много раније од осталих сорти; и ако несаврена међу нашим сортама баш тако рано. Она с' јесени петрули, па се с' тога може с' бербом и причекати, те да добро узри. Ова сорта врло неситурно рађа, као што ме уверавање људи, јер недоноси плода сваке године. Иначе захтева ониско резање и носи много грозђа, но од кога се вино нецени толико. — Има је у Смедеревским виноградима суда изузимајући „Батанско брдо“, па и по осталој Србији по мало

још за сада, премда се чине покушаји да се рашири, тако у Пожаревацу, а у Шумадији, на Орашком брду, Рисовачи. Као добра сорта за јело има погледа да ће се далеко раширити моћи.

Ја јоште мало искуства имам о овој сорти; домаћи су гласови о њој врло против словни а Смедеревка је међутим важна сорта грожда, и предна да повише чега о њеним особинама дознамо, с' тога сам разабрао о њој не само што наши људи о њој причају, већ и што стравци о њој знају. И то што сам дознао, саопштавам у следећем и то најпре од Гетеа, који је зове „frühe weisse Damascener“ т. ј. рана (према немачк. сортама) бела Дамасценка, па онда од Лас-Тореса, који је зове осим „Semendrianer“, још и „Großweisse.“

Опис по Гетеу. То је — вели — лоза снажног пораста, с' мрким дрветом и прилике пегама по њему. Листораста жућкасто-зелени на врху голишави. Лист велики, округло, дубоко урезан, изупунчен на ободу оштро и дубоко, затворено-зелене боје, глалак скоро без икаквих маља, грозд врло велики, развист; зрно врло велико, дугуљасто, жућкасто-бело, ситно пегаво, с' дебелим кожицом. Зри рано, хоће високо резање и добар положај на шпалери, почем је осетљива на мразу и за време цвета. Само као сорта за јело има значаја, јер је одлична како летом на изгледу, тако и укусом.

Опис по Лас-Торесу. Смедеревка хоће за своје успевање јаку, тешку земљу; она је врло плодна, па и на нисовима даје још добру бербу. На повољном земљишту донесе врло тежак (често од оне) грозд, славак, у добрим (ваљда сушним) годинама ванљаски мирис. За време цвета подноси сваку погоду и трпаљ само ванредно кишним годинама.

Разликују се две врсте (варијетета), од којих је једна боља и има лист врло велики, затворено зелен, сјајан, јакаст, с' пет дубоких уреза, на налицју маљав; друга одлика има мањи дугуљаст лист, с' пет уреза по не тако дубоких, на налицју првенаст маљав.

Прва врста има збиен завршаст, према крају ужи грозд, с' врло великим округлим зрнима, која имају, ако су добро сазрела на страни сунцем обасјаној мрке пегине. Грозд је лене жуте боје. Друга врсте има грозд просто издужен, са измешаним великим и малим зрнима, где у малим нема семена; па и ако преуре док им остаје зелена. Изадаци прве одлике, док се не дрвене (с' почетком Априла) имају лепо затворено-дубокасту, модру боју; разлике још постоји у чланцима; код прве су удаљенији, код друге.

Прва је врста за препоруку, у сваком облику, за башче особито, почем се високо може орезивати, и због осредњег сазревања може се за винограде на северној страни засадити. Берба се од ње може удесним обрађивањем удвостручити; а плод се може сачувати до позног пролећа.

Ове две врсте Смедеревке једино би могле бити обична Смедеревка и Липодист, који је сочнији и отуд трули лакше. Овај има лист округло, с' доње стране маљав налик на липов, отуда и име. —

(сачинио се).

Нешто о виновој лози.

Домовина лозе веде да су предели између првог и касног мора, од куд је у све скоро чести земље пренесена. У Јеропи се лоза до 50 степена северне ширине сади, и како у ладнијим тако и у преврелим пределима лоза не доспева. У Америци и Азији се од 32° до 50° северне ширине лоза сади и негује. Лоза је билије које се пуца ибрцима на највише предмете диже и преко 100 стопа дужине узмачи може. Листе је окургао на дну срцевијно са 3—5 дубока засека и са неједнаким грубим зубцима. Лоза цвета Маја до Јунија зеленкасте боје, цветићи стоје у гроздићима. Плод — грозђе — је зрно, које је негом до разне величине, вида, боје, укуса достигао тако да досад до 1400 разни врли има. — Проб цар римски био је први који је лозу на Рајни и у Срему дао засадити, где сад небројени виногради брда и долине у великом простору заузимају, а особито је Фрушка гора пуна кишеним виноградима. Да је лоза још у најстарија времена негована, довољно нам јамчи баснословље свију народа. У Италији праве шпалере по сокаци од лозе, а у Немачкој, Угарској, Балату, Ваткој и у Срему саде лозу у повећим просторима — виноградима — и исту до чокота режу. Лоза и око ранијега — еквиатора — доспева, ал је грозђе кисело, јер због превелике пренесе врло брзо сазрева, пак се гроздић шећер неможе да развија. Тако ће се лоза у северној Хини, на острвима Суматра и Јава по бреговима и Индије у Персији, Абискивији, долњем Мисиру, Берберији, Западној Азији и т. д. и негује, ал се тамо редко вино производи, већ се само грозђе једе. Европски насељеници пренели су лозу у Нову Холандију, а у сев. Америци и с обе стране Бордјера до 38 ст. северне ширине, у Мексици и Гватемали расте лоза по брежуљцима а у јужној Америци простире се садене лозе до

40. ст јуж. ширине као Бразилија, Бујени, Ајресу, Пери и Хили. Винова лоза изскупе лако песковито земљиште, и средњу топлоту од 12—13° ром. За сазревање, и зато се најбоље и најкусније грозђе у јужној Јеропи налази.

Грозђе се обично бере — берба држи — крајем Септембра и почетком Октобра, побрало се грозђе у кацама измуља, сок гроздји је с почетка слабак, и зове се маст или шира, која кад превре претвора се у вино. При врењу гроздног сока развија се угљеник који то својство има, да загушује, пак зато је врло опасно у време зрења винског у затвореним пивницама подрумима, улазити. У сваком се вину следеће чистине налазе: винско уље, с ког вино свој мирис има, вински дух, што вину јачину даје, вода, гроздни шећер, гроздо слад, с ког вино слади, изводак, и срез је ког вино киса, а у комнини налазе се трешњовине, с које вино кад на комнини вре, опор укус добија, а због угљене киселине која је са свима винским честицама спојена, вино пенуши варице избацује, јер се исти непрестано развија и петри.

Као што има грозђа разне боје, тако и вина побоји грозђа, разне боје има. По има и вештачки бојадисана вина, и то парадок, ил грозбојом, пасјаковином, брбром, зовом, на аптом, и т. д. а ал је најопасније оловни сладором — Bleizucker — вино бојадисати, јер је отровно и шводи здрављу. Вино, које се из измуљаног грозђа само цеди, назива се самоток, а од сушака, који се вином прелију, добија се шупковац — Ausbruch. — које се у Срему а особито у Карловци сремски особите кавоће изводи, и свугде је познат.

Од вина пеку вински шпирит — Weingeist а од дроздине, киселице винске, особито у Француској пеку познати лек држџеницу — Franzbrantwein — а од комине пеку комовицу ракију, а од униселог вина и комине изводе винско сирће, које не само за начин већ и за изредан лек слажи.

Грозђе се једе пресно и сваки знаде да је здраво и укусно јело, у новије доба почеше грозђе лечати болеснике од грудни болести, — Traubenkur. — По неким јужним пределима грозђе суше, које се под именом крупног, Rosinen, а ситног, Korinthen, грозђа у бакалницама продаје. Код нас слажу грозђе у бурад, и међу њим целена и слаичне помешу, буре заднију и добрим старим вином прелију и то се вино бермет — целенац — назива. А кад се међу у бурету наслаганом грозђу духова лишћа у пешто негашена креча у песацама помешу, буре задни, и пола вином, пола водом надије, добија се туршија у којој се грозђе

врло дуго задржати може. Турци масту гроздну укувају, коју водом размуте, и као шербет пију. — А од свију гроздји прознада најбоље је вино умерено греје, растерује малаххолију, даје одважност, крепи тело, изоштрава ум, пак зато и цар Давид у свом псалму вели: вино весели срце човека, пак зато сви скоро народи радо вино пију. Римљани су, пре но што пођу на какав пир, узимали најпре со млеко и уље, да се неби оивали. Нестор и Като, свагда су се вином подкрепљавали, кад су имали у савет ићи. Плато вели, да су сви храбри народи као Скити, Келти, Тракијани, Перси и др. јако вино пили. А шта да режемо о нашем србину Краљевићу Марку, који је вино купом пио? — Даријат, краљ, као што се на његови песама видети може, био је у свом двору највећи пијаница; Александер велики давао је одначјаја опина, који су највише пити могли. Славни Алкибијад, мудри Сократ и Платон, били су такође добре пијанице, Аз у колико умерено пиће вина човека крепи, у толико га претерано пиће обара, и многи је пре времена због неумерености у пићу свој гроб нашао. Зато су многи старијег времена законодавци пиће вина забрањивали. Тако је код Картагињана забрањено било пити вино у време рата Плато је забрањено сваком младићу до 22. године вино пити. Аристотел није допуштао дојкињама и деци вино давати. Муамед је својим последоватељима за свагда пиће вина одказао, п. т. д.

И винском бурету на дугама хвата со срез, Weinstein, и то од белог вина бела срез, а од црног, црвена срез, а од среми изводи се сремиш коруп — smor tartari — обоје важно у лекарији.

Кад се лоза и комине спали, добија се лозна гар, — Rebenschwarz, Frankfurterschwärze — од које се тискарско црноло прави. У Француској од комине и киселице изводе лозни пепео — cedres grave lées — које је бело мрље — зеленасто модре боје и узима се за бојадисање и белене. С пролећа кад се виногради реку из лозе тече бео бистар сок лозна суза, која служи за претеће средство слаби очју. Неки при киселу купуса на дно суда међу винову лозу, од које купус особити укус добије, неки додаду лишће виново као начин у говећу корбу, а од младог лишћа с пролећа праве — особито Срби — са месом и пиринцом, винове сарме, јело особитог укуса. У Тирољској ране рогату маруу лишћем овим, које ваља после бербе побрати, у бурад наслагати, овом ратом марва рањена не пати од трулежа Faulkrankheit. — У новија времена препоручују

виново лишће у модрицима за болнике од суве болести.

У Карловци и другим местима од укуване винске мести са грисом ил брашном, и на концу наређаним јевтром ораха, праве на далако равлашене — Карловачке — судуке.

Да би се грозђе свеже и лепо дуже времена одржати могло, препоручују се разни начини. У Срему се обично грозђе у есенцама везива и промају изложе, а у Турској одабрано грозђе у есенцама увезано, наређају у 20—30. стопа дубоким, и 8—10. стопа широким јамама, у овима горећу сламу дотле бацају док се ова сва димом испуни, затим је тако утврпају и покривају да ни од куд вода ни ваздух не допре. Овако држано грозђе може до Априла у најбољем се стању одржати.

В. Петровић.

Српска вина на лондонском излогу.

1. Маја о. г. по римск. календару отворен је у Лондону светски излог вина.

На овом излогу и Србија је уступљено једно место, како би и она могла изнети своја вина и показати их свету. Услед овога. г. министар финансије је расписао свима оним окружним властима, у којим се окружним вино производи, и где се људи увекли занимају виноделом, да подејствују сваки у своје округу, да се пошљу министарству што спорије пробе у добро затвореним флашама од најбољих вина, те да се на време пошљу у Лондон.

По наредби г. министра учињено је и далеко пре 1. маја по римск. стигло је у министарство вино са свих округа, где га има.

Али, на сваки начин министарство није могло у Лондон послати све вино, што је ама послато, зато што је извесно, да није све добро. С тога је одређена била комисија једна од стручних људи, те је све послато вино опробала и што је најбоље задржала и послала у Лондон, а остало као лоше одбацила. Тако је комисија од свега послатог вина, кога је било више од стотине флаша, изабрала 90 флаша најбољег бела и црна вина, то спаковала добро у зато нарочито сграђене сандуке и у добро затвореним флашама, па онда је од стране министарства у шест сандука вино послато у Лондон.

Свих ових шест сандука стигли су у Лондон и изложени свету, на месту, које је одређено за Србију.

Ми смо сада у стању саопштити нашим читаоцима, кратак извештај о томе, како су од прилике оцену добила наша вина у Лондону.

Извештај тај гласи овако:

„Српска вина, што су пролетос послата из министарства финансије на први међународни вински излог у Лондону, у Алберт-Халу, податна су изложена на пробу тамошњем свету. Понека црна неготинска вина јако се допадају Енглезима, а бела вина и шилери мање су им укусна. Неготинска црна вина наша би лепо прођу у Лондону, али би се морало позвати нарочито на то, да се она тамо шаљу у чистим и добро затвореним судовама и у ладније доба године; јер млада вина, каква су обично и неготинска вина, пошто је редак случај да има и старог вина у обилатој количини на продају, тешко подносе далеки пут у топла времена, а да се на путу не преврну и не покваре“.

Ми се надамо, да ће овај извештај бити добар миг. за наше винаре, који своје вино желе лепо прођу и добар глас, што им и сваки други од срца жели.

О сејњу „Сераделе.“

Ову важну пићу слабо виђам овде у нашим пределима да ју ко сеје а и онако нисмо баш богати у зеленој пићи.

Увек су далаке дужни сељаци постаратисе, да што више зелене пиће имају, и да тим поводом биља траже, која су за ту цел најиспособнија.

Прво место у оделењу пиће заузима без сваке сумње серадела, јер не само да у свакој земљи (осим одвећ тешкој и агрудианој) успева, него се може као усева са вишим усевом посевати.

Серадела није трајеће биље, пак се зато врло редко двапута преко године носити може; јер ако се јако носом захвати при првој косидби, али ако се на њу марна пусти да пасе, онда јој жиле ослабе, и само чемерне изданке тада рађају.

С пролећа кад се немаш више мразева бојати, посеј Сераделу, и то на једно јутро 24—26 фунти; ређе сејање неби ником препоручно, ако се серадела сама за себе сеје, и ако се од ње ваљани семена ође. За сераделу ваља изабрити дубље узорану и од трануљина чисту земљу, јер Серадела врло лагано изврза расте, пак би ју лако трануљина угушити могла.

Право растење сераделе почине тек месеца Јунија; пак баш зато, кад ју с другим усеом

носејеш, и тај усев покосиш, онда је серадела тек неколико палаца висока; паравно да се усев песме биш до земље покосити, него се мора неколико палаца више стрљине оставити, бар 4—5 палаца.

Како се пак на прилики жито скине, које, је са сераделом посејано било, одма почне она бујије растети, јер добије више ваздуха и сунца; За кратко време нестане више стрљике, и за неколико недеља видиш земљу зеленом пињом покривену, коју свака жарва врло лако једе.

Серадела се пружа по земљи налик на вику (граорку) и расте 2—3 стопе у дужину, бокори се јаво, и свака биљка има по 10—15 стабљика.

Ако нислиш од ње семена набавити, а ти ју носи онда на ту цед, кад дојње мауне пожуте и отардну; на прецветање њено несмеш чекати, јер она цвета чак до доцне јесени непрестано. Коси сераделу у руководе, и преврши је једанпут само, јер се мауне лако крају пре нег што ћеш ју увезати, а ти скупи руководе, и лагано на кола товари.

Вредност је њена у обзиру ране детелни равна; крава је исто тако радо једу и дају од ње много млека.

С јутра може се добити при доброј жетви 50 центи.

Нека служи овај кратки упутак на то, да се серадела што више и код нас сеје, јер ће многог сељака из нужде у обзиру пиће извести. **Р.**

О уливу поднебија на биље.

Позната је ствар, да се како лишће, тако и црвени једне и исте врсте биља, тим брже или лакше развија, што је ближе топлијим пределима, и што је од ладнијих мање или више удаљено. Иста се ова појављена могу у нашим дољина и на нашим бреговима видети. Биље које је у дољу већ одавно прецветало, може се, околностима се размериој висини, на брегу још у најдешем цвету наћи. Они људи, који на подножју високи брегова живе, уживају плодове своје земље много дуже, него што ји становници долина уживају, јер плодови на брегу растећи биља, тек сазревати почну, кад се у долини већ збирају или жању: У многим — тронским — пределима, који на подножју високи брегова леже, уживају становници већи део полених плодова преко целе године, јер тамо у том степену доцније плодови сазревају, у

ком пределу више лежи, док после опет време не дође новој жетви у долини: Будући дакле да биље брже сазрева што је ближе топлијим пределима, то се онда по себи разуме да доцније сазревати мора, што је ближе ладнијим пределима.

Један природоиспитатељ, који је на овакове промене јако пазно и бележио их, приметно је п. пр. у почетку, свога путовања, да у Бресту 1. Априла нису бреске још ни цветале, 8. Априла нашао их је у Лисабону у пуном цвету; 25. Априла било је на Маденир већ плодова, а 29. је на Танер-и већ зреле плодове јео. Много таквих примера наводи други један наученик у једној особеној књијизи, и вели, између осталих пријера, ово: године 1856. нашао сам у Паризу већ 26. Априла цветајуће „хурџине“, Тибингену сам је нашао 10. Маја, а у Грајфсвалду не пре од 10. Јунија. Овакова посматрања чинише још многи други ботаници, и нашли су у тој неједнакости цветања и сазревања овај рачун: у колико се цветање за сваки степен ширине у 4. сата задоцни, а за исто то време пре цвета и сазрева, што је биље екватору ближе.

Развијање лишћа и цвета независно само од Све унутришње узрока, од који цветање биља зависи, морамо најпре у обзир узети, пре него што ћемо у стању бити утицај топлоте и влаге одредити.

Славни биљар Де — Кандол издао је једну књијизи о спорнијем ил бржем цветању многог биља, инаводи зато цет дивијег кестена, кој је он скоро преко целе године, по разним топлијим и хладнијим пределима путујући, у цвету налазио. Зато, што се та проматрања тиче, то можемо слободно узети, да то неједнако цветање независно само од извесног степена топлоте, него да ту и други природни узроци бити мора.

Прилично је позната ствар, да је ваздух с пролећа чешће препун са електрицитетом. Непосредно после таквог појављена расте биље чудноватобро, тако, да има биља, код којих се развијање са слободним оком пријетити може. Такowo ставе атмосфере, које је и за човека успјешно, не дејствује само на топлоту и на влагу, него, што је сасвим поватно, у сајзуз са оним у ваздуху налазећим се великим електрицитетом расте и успена биље; а што је електрицитет већи, у толико и биље боље напредује и успјева. **Р.**

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 19.

НАЈБОЉИ СЛОВОПИСИ, ИЛИ
У МЕСТО.

УРЕДНИК КРИСТИЈАНО:
МИЛОВАН СНАСНИЋ.

СЛАВНИ ИЛИ ПРОМА ИЛИ
ТАКОВИ.

15. АВГУСТА 1874.

Белешце о винодељу крајинском и смедеревском.

ИЗВЕШЉЕ „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“

ОД

Милутина М Савића

(СОВЕТНИК).

Из ових наведених описа о Смедеревки иде се против речности, од којих су полске привидне и ја би их могао протумачити, друге пак сасвим стварне, и мени непојмљиве; онет сам држао да ми ваља то засада саопштити тако, како сам у Литератури нашао, а ставио сам себи за дужност да се о њој са свију страна и подуно обавестим.

Особине ових описаних сорти винове лозе, које сам овде прикупио са разних места, у којима су се ове гајиле, не могу имати такога значаја, да би се тим особинама одна карактерисале, као правим изразом природе њихове: јер је у сувише често нека појава на известној сорти лозе, више израз оне околице, или начина подизања и гајења, који је на некоем месту уобичајен, но што је то тип природе њене, и то би се као карактерни знак за распознавање од осталих сорти винове лозе узети могло.

Кад би се све ове сорте, из разних крајева наше доминане прикупиале у један виноград — као

што сам и одпочео да радим оснивајући општни виноград за ову земљод.-шум. школу — и, кад би се оне ту гајиле све подједнако, а после и свака за се по разним начинима подизана, на кад би затим упоређивали добивене резултате, упоређивали поједине сорте, тим начином ушли у траг њиховим именима, којих често и повнше има за једну исту сорту, и најпосле кад би упоређивали и вина од тих тако гајених сорти, онда би се тек имала стаљна основа за описивање домаћег винодеља (Ампелографију). Тимим радом учрстали би темељ и општој науци о винодељу, и одужали би дуг, што га дугујемо општој економској ствари, јер би је припомогли на путу развијања њеног, давши јој на распознавање грађу прибрану из појединих искуства, којом ће по времену од заната моћи да поставе наука.

Упоредне црте из винодеља Смедеревског и Крајинског, и користи друштава виноделских.

По статистичким белешкама нашег манастирства финансије од год. 1871 има у Смедереву 4909 мотика у Смедеревском округу делом 27776 мотика дакле укупно 32685 мотика рачунајући по 1000 лоза на мотику. У Неготину 2907 мот.

у округу Неготинском (с Мајданшечком и Неготином) укупно дакле 54822 мот.

У округлој суми Смед. окр. 33000 Крајина 55000 обоје 88.000 мотика.

Ове цицке показују зацело велики ареал на коме се обрађује винова лоза што је поучно и за народног-економика и он зна колико трудног рада изискује ова културна биљка. Још ваља напоменути, да су ово цицке по свој прилици уна-ињене, јер их власт прибара, а народ се плаши „намета“ и данка. У осталом ја саопштавам и ово немајући доказа да је нетачно, и најзад на угледа онима који су ово на лини места прибара-Ако су прибараи добро и тачно, моћи ће и ком-бинације не само моје, већ поглавито народних економика, користити; јису ли тачна, то ми немамо прилике већ они, којима је се хтело помоћи, ал они не дадоше томе прилике, или нас тиме још и наведоше на странпучицу, те ће им се на место тачног рачуна изнети привидан, наизмињен, и од њих самих састављен.

Јошћ ћу у ниже сљедећим врстама напоменути дене вино у Смедереву и Неготину па додати јошћ и Београд ради сравнења, а за тим и висину надице у реченим местима. те да се однос узај-инички дахне прегледа.

Цене тонару (100 оза) вина у грошенима чарш.

	У година 1905. а у месецима									
	Јан.	Феб.	Март.	Апр.	Мај.	Јун.	Јул.	Авг.	Септ.	Окт.
у Београду	132	138	160	160	154	160	160	140	147	176
у Смедереву	150	135	160	160	172	181	180	175	147	165
у Неготину	82	87	88	79	79	81	90	93	94	80
У година 1906.										
у Београду	180	170	172	172	172	178	179	182	126	108
у Смедереву	210	221	126	121	123	122	120	113	150	141
у Неготину	90	99	97	97	97	100	119	125	147	150
За годину 1907.										
у Београду	145	157	147	123	125	125	127	134	145	70
у Смедереву	190	180	130	115	100	143	140	136	86	80
у Неготину	—	80	80	80	80	79	80	86	70	60

Висина дахине копача 1906 год. у тр. чар.

у Београду	—	8 ¹ / ₄	8 ¹ / ₄	8 ¹ / ₄	8 ¹ / ₄	8 ¹ / ₄	8 ¹ / ₄	8 ¹ / ₄	7 ¹ / ₄	7 ¹ / ₄
у Смедереву	—	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄
у Неготину	—	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄	6 ¹ / ₄

Ове цицке показују јасно 1, да је цена вино Неготинском врло мала, скоро половици оној у Смедереву и Београду, да рекнемо као местина

где се више вина троши и одакле се можда лако разноси 2, да, што се; трошкова око производње тиче, то надица копача у Неготину није ни мало мања од оне у Смедереву, шта више равна се скоро с надицом у Београду, дакле ни ово није, а бозна ни подвоз вина до Београда што би цену вина врло поскупило, већ просто оскудица у трговини с овим хорисним производом.

И ако се у Београду од неког времена на више места троши Неготинско вино, то сведочи, да је приватна набавка нешто јача постала, осећ можда поједине покупије изнев, да се по неки трговац с вином усудио да проба ову радњу.

Ван Београда пак чуло се само понешто да је Неготинско вино однето за Русију на прво море, но и то све само од приватних људи и напредно јака вина, која су с тога, а не што би сасвим зрела и урађена била, могла овај мали пут издржати.¹⁾

У Бечу или је познат случај да се у малим флашама по без натписа (етикете) продаје Неготинско вино, но наравно само у локалима где свраћају Срба, те се буру како аустријско вино српским гостима за љубав тако врети, да би се с њеом вољом пило.

У Пешти у једној великој виноделској радњи запитао сам за наше Неготинско вино, и дат ми је одговор да се с великом муком нешто одадрати могло и с великом трпавом другога вина истурити. Да ли је ово само трговачки маркетинг, или је можда у ствари тако, не знам, тек ми се морамо за сада у се поуздати да ову радњу подигнемо.

Колико је пак од гласова ових истинитих, могло би се само онда увидети, кад би се нашла гди удесне прилике да се кака велина виноделска и подрумарска радња отвори, па да се ради по правилима науке и вештине виноделске да се шље у стране земље пре свега разним школима, где увек има обоје прилике да се с' другим винама сравни и од дотичних стручних људи одени. Тако би се његове промене на путу, ако би каквих било констатоваде и према томе, у трговини, онај производ могао удељавати, као и према потребама конзумирајуће публике, које су наравно у разним крајевима различне. Тако другачије се одговара потребама ако производ спремамо за Русију другаче за Енглеску и т. д. Французи су то већ одавна дознали, па знаду јака вина да

¹⁾ У хајдучкој прова, одакле је из Крајине неки за изложбу Лондонску, разложив сје, да и он издрзо Бале збробити. На поругу ове изложбе дошау су неки вино у војар, ома, знаду, а приседа су у доброт стану.

удесе, која Englesima у њихној влажној клими добро пријају, и која већ граниче с руком и другим јако шпаритозним пићима; док међу тим у Русији воду јоште и слатка вина. У Немачкој где се развијено укусе Ријзингом знаду и мало повеће дозе киселе киселине да разликују, и пеће без оне огромне да знаду за добро вино, које они „буке“ називају. (Johannisberger, Neroberger, Liebfrauenmilch etc.) Нама колико сам то досад дозвати могао, неприја толико ароматично, колико иначе пуно вино, с лепом црном бојом па ма то, као што иначе и мора бити, било у свеза с добром порциом тависке киселине, која нам гушу гребе и после наших масних јела, а лети као лек против многе грознице готово као и живин помаже.

Накратко, укуси су разни и морамо у том обзиру проучавати разне потребе оних, којима ће мо свој производ нудити. Према овоме и негеба ми много доказа, да за то нису способни обично они који производе вино, и кои се гајењем лозе баве, већ за то морају бити виноделски трговци, који ће имати и доста капитала, а нарочито и доста знања у руковању с вином, и да познају добре потребе публике за коју вино спремају. Јер би мора, наравно, из разних крајева вино куповати и мешати, што омет често не иде баш сасвим онако произвољно, како би ми према разним ценама хтели и желели.

Негеба ми доказивати нарочито, како наши виноделци нису на то ни спремни ни могућни? Мени само ваља напоменути у неколико оскудицу на људма, које би се поред осталих економских послова, амо још са винодељем бавили, који би искључиво о разним сортама новине лозе разбирали, разне начине подизања и обрађивања пробали, о чему добивена знања другима саопштавали, пошто су тако рећи природу своје биљке и климе упознали, и тиме се користили, окунајући је с разних страна.

Услед ове оскудости у привредницима по једној струци и влада незнање које овде на сваком кораку сусретамо, услед исте оскудице наступила је и она немарност, да се лоза обрађује онако, како јој природа захтева и у опште према другој муци и нужди, како је се, готово би рећи могли, „у правој борби за опстанком“ морамо чинити.

Ово занимање с винодељем, што предузима сваки, коме случај и прилика донесе мало винограђа; и где мајстор буди каквог заната, ради с нешто надничара; а нарочито наши многи чиновници, кои хоће из сопственог винограда да се

навију, чини, те је надница копачима и у опште радницима у винограду врло скупа.

Затим из ових сватих прилика и подрумарство представља нам слику врло жалосну. Ту је неколико буради, аховтића, десетачака, што све преко целе године стоје празно па побућа, док се нејази родна година, где их оперу хладном или врућом водом или како стари зналац, „вешт човек“ некадашњи механиџија рекне још каку смесу, онда се и њоме исперу, па мирна Крајина. Бурад се напуне, подрум испуни и уреди. Каде се с купусом наређују, буренце с „пунтајном“ балегом областа и подрумарство је у највећем жеку „разумно“! Са свим овима заслужио смо, да нам се баш и каквој великој вароши и пр. Пожарецу, каже, ни или тај и тај има добра вина и доста. Он баш и уме да га ради, и т. д.!

И ово чини с оним пређавим заједно, да је и мисао о добром вину сасвим непозната. У нашим бурадма тако је обично много плесни, да укусу вина мора носити и мирис на бућу, и онда се наравно каже, да је то задај на „грунд, земљу“, само да би лакше пролазило у гушу, која се бар мени увек сама стезе, кад морам овака вина у уста узети. А црно вино што превире у кади отвореној, где одозго стрип, ромина, а у неколико милијардама мува „сирћетара“ жуји, и не може бити а да не „цикне“ чим толикаје наступил.

На ово се човек тако навикне, да мисли најзад то све и мора бити у вину, па му је необично и зебе потајно, кад му се понуди вино бело па бистро, вино црно, а бистро и без велике опорине. О хармонији материја у вину немора се ни питати, где језик наших трговца не разликује сирћетну, од ванске киселине, ту се ни вински Алкохол, од рума и „шпирита“ од разних материја које му различан непријатан задах дају, не може разликовати. Још је било чудо некое како му нехвално вино, коме је он нешто „мајсторски учинио“ те га „дотерао“, међутим рум се тако могао, скоро, блуново опајати, да ми се гуша сама нехотично, затварала да не прогунем какавину таког „бућкураша“.

Овде дакле мора се од „аз“ почети, и неплаћени се труда, док се појам о укусној пићу не пробуди. Винодеље и ваљано подрумарство ваља одпочети унапређивати завођењем друштва виноделских и подрумарских по примеру напредних народа. Тада, у заједнички подрум могло би се грође примати на меру, из свих винограда кои су се удружили, ту би се уједно цедило, у очишћену бурад смештало, заједнички надгледало и доп-

није или на мале количине издавала за домаћу употребу или укупно продавала. Сума добивена поделама би се међу чланове друштва према ономе, колико је који узложио грођа.

На овај начин постигло би се 1. Да може и од сад сваки имати своје „парче“ винограда, кад на то већ и с народоокономског гледишта тежити морамо 2. Но да се берба нарочито, а можда и остали радови под надзиравањем заједнички плаћеног стручног човека врши; берба пак искључиво под његовом управом врши, одмера и заједничком подруму на даље руковање преда. Као добит на тај начин резултирао би *бољи производ*. 3. Ту би се на једно место нагомилало повише материјала, и намањили већ с тога виноделски трговци, јер они имају пред собом једну моралну личност, с повише потребног материјала. 4. Овај би се материјал разумним руковањем могао *једнообразним* начинити, или према сортама лозе у специјалитете одвојити, да би виноделски трговци солиднишћу послужити могао, а поштењем који овде мора ујамичено бити, изасервало би се на свако потраживање увек један, непроменљив и чист материјал. 5. Могао би се са сваке стране много уштедити, баш и да нерачунамо увећавање цене производа, што би по самој природи ствари морало наступити, услед увећаног трга, који се на овај начин постигао.

Овако удружење познато је нашем народу у много заједницама облику, при сточарству у „бачијању“.

У осталом ја немислим да су овака друштва најудеснија, да доведу виноделе до највећег савршенства; јер у друштву такоме, онај који виноград ради неосећа непосредне користи отуда; нити може да гради разлике међу различним сортама вино лозе, а нарочито при употребљивих сорта, јер се вино изнакне из прег његових очију, и он онда неможе особине овога вина од нових сорти сравњавати са пређашњим, нити му промене икакве схватити. Шта више таку мисао о дружењу нарочитом са зебњом у данашње време, почти страдале удружења, која су врло синиатички подпомогута, и која су се веома контролисати могла, на још и с тога, што се у нас таковог мисли досад просто у тој цели на видео износила, да би предавач отуда личне користи имао, себи како место иза те „бусије“ добавио да онда „водуму тно и добро ловио“.

После ових напомена остављам ове мисли, да их даље изведу и остваре они, који знаду са шта страдају наша удружења, на знала се она „по-

трошња“ или „слога“ или „нада“, или како другачије, сасвим је свеједно. А тако исто и питање о томе, одкуда ће мо набавити толике ваљане и стручне људе, да их по самим местима виноделским поставимо, остављам онима, који питају, зашто ће нам економна школа, и шта њој треба, која веде, зар јој није доста да има ланац, два зенџе, па даради и, „чуда чини“?!

О заламању вино лозе.

Заламање је један од важних радова, које предузимамо преко лета у винограду; а врло је погрешан начин заламања, каки сам код нас на много места видео па и у самој Крајини и Смедереву. То ме изазва да нарочито о заламању неколико речи преговорим и да изложим гледиште своје о томе раду, који је код нас свуда уобичајен.

При заламању тражи се да се строго врши оно, што се на природу саме лозе односи, нарочито с' тога што се погрешком у овоме раду не само овогодиншњој берби нашкоди, него и догодиншњој, а мало по мало и плодности целога винограда, јер ће за рана, тако рећи, изаказати. Са овим се разлогом не може онда мерити та околност дали ће ио при другачијем заламању притке (тачке) уштедити или ће се бљакла лакше против ветра борити и т. под.

Кад се преко лета зелени ластари напуњени сржи, у неко доба почну крно бојити, и изнутра здригавати навише до извесне висине; онда је наступило време да се лоза заламати може. Но ако смо принуђени, да то пре учинимо да би сазревајућем грођу више светлости допустили, то можемо и пре заламати, но само оне ластаре на којима се налази плод, остале пак прутове, за које се надамо да ће нам тек догодине довести плод, ваља оставити да им дрво бар у висини 2—3 пупољка „саври“. У ове изданке, које ваља да штедно заламањем не треба рачунати оне закрпале, којих има сјајет божије, ва гигама у понеком винограду, њих није требало ни пуштати да се развијају, њих треба сасвим увући. Ако би ластари били сувише високи и на све стране по савијању на хоћемо да нам у винограду буде леп ред и доста светлости, то можемо изданке две суседне лозе обавити једне око других, па већи да повијањем на једну или на другу страну неба сметале при раду, и да би се јаче држале против ветра.

Ако заламано изданке пре него што су за то удесни, то ће доћи пулолци на њима избити још ове године, и онда нећемо имати довољно пулолаца на избору, да од њих до године кондире орежемо. За тим би наступило и разграђивање лозе, и образовање много грена у весни, који не може сазрети до обичног времена бербе; а и разграђивање лозе шкодило би плодности.

Штетне последице отуда јесу: 1, што се на снагу образује грошће, које ни сазрети не може, 2, што нам је отешчано орезивање лозе године, 3, што таку лозу не можемо до године за сад употребити нити добру положницу или потоплицу начинити.

На место овог, превременог, и штетног заламана ваљало би назвати и на заперке (Geitze), те их или закидати или сасвим одламати; као год и све оне закрпале ластаре на чокоту, који се не могу развити и, који би само од штете били. —

Осим овога заламана ваљало ми поглавито још напоменути коју реч о резитби, како исту вршити ваља, па онда о засађивању новог сада — што је све од огромног утицаја на развића винове лозе, и на пораст коју од ње имамо.

При резитби, укратко ћу рећи, на ово се мора мотрати, пре не што узмемо косир на маказе у руке: 1, како је стање винограда у опште, 2, како је плодност била у прошлој берби, 3, дали се има где у близини око чокота подлагати или потапати, 4, стање сваког чокота на посе, као и о томе водити бригу, да ли старо дрво често измрне и страда. При самом резану не ваља с' маказима сасецати резнице на кондире одмах до самог пулоља, већ који палац даље, затим орезивати кондире 2—3 здравца окца за род, а резнице на једно опце за прут. Кондире прошлогodiшња морају се ове године или сасвим одсећи или у остудници згодних прута задржати онај који је се на доњем делу кондира развио. Кондире које смо при резану оставили, морају бити у неком одстојању, како би се ластари на њима довољно ширити и развити могли, за тим се сав суварак лепо сасече и окреше. Положницу, коју на једном чокоту оставимо, да с њим у околини начењену празнину попуњемо, ваља очистити од рашљива и ако би се где рачвала, па онда по најлак увијајући је положити у дубоко ископану руду, тако да само са једним пулољком вири на месту где смо је опет извадили, и онда се забележи тачком, да се неби повредила.

„Потанање“ пак целог чокота ваљало би само онда предузети, кад се најмање два празна чо-

кота попуњити морају; јер је потоплица друге године бесплодна, па је штета за само једно место потопити, у на старо место сад младу лозицу добити, која се тек „углањивати“ мора.

За засађивање новог винограда напоменућу, што важи и за пресађивање воћака, а то је да у први мах не треба штедити рад ово дубоког — копања, да би била у што дубље урањену земљу дошла. Јер ако се биљци у првом почетку не да тај добар услов за напредовање, онда јој се док није то неможе ничим накнадити; узалуд онда орезивање и стрижбање маказима каквим хоћете, узалуд ђубрење; с тога ваља да се земља с' јесени нарочито дубоко прекона и прерисе (ригола) а тиме ће се и раздробити и навасити довољно, па онда ће од користи бити за сво време док се биљка ту нахођи. Наравно при засађивању са „садиљком“ или у голми „јамницама“ не може се постићи.

О прављењу белог вина.

Жеља за белим вином јавља се код нас најаче, а то се познаје по томе, што се у Београду бела странска вина треше, а после судећи по оним пробама да га правимо чему би се странац из Аустрије смејао, а из Немачке не би га другаче већ руменим вином звао, јер они са таким бојом добијају црвн вина. Наравно ми би хтели да правимо бело вино; али топло време кад беремо, грошће богато на бојејим материјама а подпуна оскудница преса и других справа, којима би брао одвојили сок љомине, где се у колици од зрна нахођи бојеја материја; осем тога још и незнање како га ваља правити, како ли бистрити, јер с њим негде тако лако као с црним, све то чини да немамо добрих белах вина. С тога ћу у следећем да у неколико тачки наведем (по Бабоу) како нам ваља правити бела вина, и шта нарочито при берби на уму имати.

1. Гвечење грошћа морамо, кад је време топло само у подурну предузимати, јер иначе опасност је велика, да нам вино недобије „мају“ да узкисне.

2. Каук се од белог и црног грошћа мора одмах одедити, и никакво (осем по коју мисавау беду сорту оставити док се прве варнице при врењу непокажу) недати да при врењу шири остану.

3. Буре у које ћемо ширу сместити, мора бити чисто; ако ћемо каук у ново буре да сместимо, то га морамо читаво 3 недеље сваки трећи дан водом напунити, да га очистимо. Старо буре не сме никакд отворено стајати кад је празно, већ

меса добро с оном смесом посолити, а други меће то посољено комађе у чабар. С кожурицом мора шунка доле доћи, а голо месо горе. Сваки се комад мора добро с том солом натрти. И тако се шунка до шунке послаже, да мало празна места међ њима остане. — Кад је дно са шункама већ покривено, онда се мора тако посолити са оном смесом, да се гола меса нигде не види. Кад је чабар на тај начин са шункама скоро напуњен, онда се узме остало комађе, које се само са чистом солу посоди. И ово се сад комађе на оно прво лено и редовно наслаже. Врат, глава, ребра и т. д. могу се такођер са чистом солу посолити. Шунке се пак зато са пепелом измешаном солу соли, да неби гатрица у њи ушла. Оно мање комађе не треба никад са шункама у једно буре да дође; на ово, ако је икако могуће, треба да се пазн, јер се мање комађе и са мање соли одржати може. Шунке и т. д. од средњи свиња стоје у саламури 5 недеља, од већи пак свиња није ни 6 и 7 недеља много; боље је оставити ји дуже у саламури, не жели мање; мање пак комађе, као ребра, врат и т. д. доста је ако и 3 недеље у саламури остану.“

„Вађење из саламури, и припремање за димљење бива овако:“

„На сваком, на описани начин посољеном комаду, остане доста соли још кад се из саламури вади. Зато се свако парче са маалом водом добро испере, од соли и пепела добро очисти и даненом крпом добро убрише. Сад се сваки комад за вешање са jakim канатом — врцом — добро повезе.“

„Доброта шунке зависи управо од димљења. Ако нису шунке и остало месо добро од соли опране и добро са крпом убрисане, осушене, онда добију шунке „ушљив“ мирис и укус, којим од доброте и вредности много губе. Димњак мора ова својства имати: мора сасвим сув бити, дим несме тонал на шунке и месо долазити, него шунке морају тако далеко од ватре, од које дим долази, удаљене бити, да сасвим олађен дим до њи долази; мора даље тако са свију страна затворен бити, да муве, мишеви и т. д. до меса доћи не могу, а да дим омет зато довољно исхода има, дакле довољно проваје, с једном речју: дим мора сув и лаган шункама долазити, ако ји желиш добро надимљене имати.“

„Надимљено, суво месо, рибе и т. д. дају се најбоље одржати, кад ји у неко послажеш таво, да сваки комад над собом бар с палца и по с пе-

пелом покривен буде. И у димњаку се ове ствари добро одрже, кад је димњак добро сазидан; само онда кад се у димњаку шунке остављају, мора се бар сваке недеље једанпут надимити.“

„Ово је упутство и поступак за димљење и сушење свињска и друга меса, ког овде по налогу више власти на општу корист и употребење стављам.“

P.

Да се пасуљ, гра и т. д. боље и менше скува.

Сви добро знамо, како је непријатно, кад некуван пасуљ ил грашак на трпезу дође. Није тому ни домаћица ни куварница крива, него је кривица у пасуљу самом, јер се тешко кувати даје. Шта је томе узрок? Земља на којој је растао, а и врста сама. Кад већ знаш дакле, да ти се пасуљ тешко на мекано скува, а ти га један дан пре него што ћеш га кувати, мети у лонац и прелиј водом, те га тако остави да једно 24 сата у води престоји: онде ће у води набубрити и омекушати — после га без бриге кувај други дан, мекан ће бити.

P.

Средство против бувача.

Виртембершки један баштован, који је силама средства против бувача узалуд покушавао, вели да је сада нашао на једно ваљано средство. Најпре је држао ово средство у тајности, и за службувао је прилично и новаца, а сада га је свету обнародовао, да се сваки послужи. То је средство олајна проја, као што се по олајницама налази. Проја се ова ситно као брашно изтуче и по купусу и. п. проспе. Ал како? најпре прелиј купус водом, пак онда кроз сито сеј онај пра од олајне проје на њега.

Ово средство не само да обучава тамани, него га из далека одбија од сјда, јер бувач тај мирис негрии.

P.

Средство против гусеница.

У зору, после добре росе, посији гњизда гусеница са негашеним кречом, све ће покрпати. Ово с пролећа чинити треба, и то једанпут кад војске кретати почну, а други пут кад су у цвету. P.

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 20.

ПРЕДНОСТ СВАКОГ ДИ. И ОУ ДАВА
У ПОШТУ.

УПРЕДНОСТ ПРЕДРЕДНО!
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СТАРИ И ОУ ДАВА. И ОУ ДАВА.
ПРЕДНОСТ.

31. АВГУСТА 1874.

Нешто из пчеларства.

Кад је, у које време, и какве је кошнице ради добра прилога најпробитачније куповати? — Како их о пролећа наместити? — У које време подрезивати, и о нужности самог подрезивања, — по општем искуству ради подизања ове корисне животиње пчелице, желим коју речу путем нашег честитог листа о том проговорити.

1. Време куповања и паћења кошница јесте: време родбе — позва јесен, — и с пролећа. Кад се пак у друго ма које доба кошница купи, при том још у једном месту наводећи се, тад се многа пчела упропасти, кошница ослаби, јер се многе пчеле врате у обитајено место, ту непашавши своју кошницу, тумаре у најблизини, које једна другу и умртве. Штета се на тог дакле нади и по овог који је продао, и по овог који је купио. А ипак из удаљеног, од прилике на 2. сата места, може човек ма у које доба кошницу купити, ту ће се сва пчела у целини сачувати, ту јој постане нов пут полета, нов завичај, ново поднебије. Но при свем том осведочено је: да је пролеће, и по купца и по продавца најбоље, најудесније и најпробитачније. Истина да су у то време кошнице најскупље, али заслужују оно што је за њих дато, јер су прецизне и здраве се одржаве, и само да се укаже

благодатно пролеће на да на брао надати за њих новац тројином, а и више накнаде. Оволико о времену куповања кошница.

2. Какве кошнице куповати треба.

Многи наши људи почну по коју кошницу држати, по на брао изгубе вољу на држање. Овоме се приписује понајвише хрћава година, и оно је по већој части истина, — а да кошнице и на доброј години код невоље и небриге пропасти могу, и то се рекао би порећи не да! И ако се кошнице на хрћавој години ројити и припољавати не могу, то постоје неге и малог прилежана, око њи употребљеног, бар за ону годину пропасти и утаманити се не могу. Изгубио је вели вољу на кошнице, и не даду му се баш одржати, а и не изгубио и не дадо му се! Купио је, само да маго воља не даду једну или две слабе кошнице, или их је добио на поклон, метуо их је тамо у башту, оставио их без икаквог надзора, коров их обрасто, водице чисте никад не дати им, не ићи им што по веде, ни најмање на руку, сваки гад на њи навалио, јер је сладак мед, да сироте и покрај најбоље године пропаст морају; на ројење немогуће, ако би се који по несрећи и десио, погубе се, маторка изрођена а неподрезана, ометани се, и тако ти она пропада, а газда веде: хрћава је година, не даду ми се кошнице држати! А наш

је предеа тако удекан за кошнице, да се — у којима се жути свакојако довијају, за неговање пчеларства, — сматра, да, што је код нас лоша, код њи је обично добра година. Кад би ти жути, тако пчеларству вичи, дошли у наше предјеле, морали би се зајиста обогатити.

Еле код нас као и свуда покрај добре године, купљени добри кошница, нешто меге и прилежана, од овога трого, зависе добар и сигуран напредак у кошници. Кошница се добра познаје по тежини и множини меда и пчела, по својем бељем и чистијем саћу, и пријатном мирису истог, у ком се још и неразвијени или зачети пчела као прићи, или пак у самом саћу смешена јајца видати дају. У маторне кошнице саће је црно, а ројеви су бољи за припад. За овакову кошницу ни 100 гр. није прецлањено. —

3. О напештању кошница.

Место на којим се кошнице у пролеће и на цело лето сместити имају, треба доста тврдо да буде, набијено белом земљом, да ирави, бубице, жабе и т. д. лако у њи неододе. Даље осведочено је да кошнице истоку окренуте по најбоље напредују, тако им сунце рано лети огране, пробуди, и на посао покрене, на другу ма коју страну окренуте није пробитачно, једно због подневне припеке, а друго због несносни сјеверо-западни ветрова и непогода.

Ми обично на кошнице мећемо кантарове од рогоза, сламе или липове коре, који чине услугу за обрану сучане припеке, и непогодни времена; — но ми би без ови кантарова лако могли бити, јер они не чине толико услужне користи, колико нам штете наносе; у оваковим кантаровима леже се обично којевак гад, мишени, бубице и ове опасне мале лептирице, које је све пчели на штету. — Ту дакле неуслугу коју нам кантарова чине, ваља заменити ониском длачицом надстрешницом, а кошнице добро облепити с балегом, која је помешана са иловачом земљом. Пред овако постављеним кошницама, ваља бар на 1 хват земљу чисто без траве држати, да кад пчелица оптерећена и уморна пред кошницу падне свог одмора ради, не штепа је на траве жаба и неупрошћује, која је велика непријатељ пчеле. О жабиним том злошћинству осведочио сам се јер сам је затекао, гди је на лету живе пчеле гугала. Растојање од кошнице до кошнице треба да садржава најмање 2 стоне. Те тако намештене и добро облепљене кошнице, треба да седну тако на земљу, да никакав гад неможе се под њи уплатити: — да им је лето дугуљасто ал узано, а не као што

обично праве округло, и то у пролеће по богатству дружини мање, у лето веће, а пред јесен опет мање због гућица и краће. К' тому је нуждан по планак судић, ако је икакво може с текућом водом, а на воду треба тречице помећати, да пчеле имају гди стати, а да се неутоне.

4. О подрезивању кошница. Подрезивати ваља кошнице: не рано, а не каснијим доцне, не адрво, а опет не остављати на сувине саћа, него свагда соразмерно мноштву пчела, тако, да га могу пчеле лако покрити, и од којевакве нечистоте сачувати и извистити; — а то је време, кад су пчеле почеле цветни прашак на ногама носити, то тек бива око месеца Марта и Априла. Подрезивање ово кошница, здраво је нужно, јер се с подрезивањем побуди и покрене пчела на нов рад, ново прављење саћа, а у новом саћу радије се и боље пчела леже, а с тим кошница богати и напредује; — а друго, помаже се с тим пчели — још ано је саће укварено и пљесниво — пре изчистити га, да нов посао лакше и радије предузети може. Кошницу при подрезивању најпре обично димом закадити ваља, и ако је маторка, треба је дубље од млађе кошнице — до сами залежени пчела — подрезати. Кад се при подрезивању опазу у саћу залежени млади пчела, онда је знак да пчеле илеу без матице. У којој се пак кошницу то до конца Априла нека видати, те су пчеле без матице, обично такве бивају одма зуком немирније, и гунарају тамо ано по кошници; — ту је помоћ најлакша; сјединити те пчеле, с пчелама које имају матицу, а иначе су малобројне. Кад се кошнице подрежу, нужно ће бити за који дан из дана у дан испод њи чистити; — и ако се при подрезивању засекао у мед, то прашком ваља посути, да се пчела остала непазили, које кошницу упропастити може. Подрезано чисто ново и лепосаће пчелино — а не трutowо, које се познаје по већим рупицама — добро је на оставу метути, и кад употреба при новим ројевима ради почетка, употребљавати. —

Осим овог подрезивања, јеш једном се кошнице у години подрезују, а то бива после рондбе. Но о том, по спом искуству, пошећу реч други пут. —

Ст. Волманац. (Р.)

О ископавању и пресађивању воћана.

У сузу трошну пескушту земљу, која много влаге захтева, најпробитачније је пресађивање с јесени; напротив у тенку, влажну смољачу најбоље је с' пролећа. При ископавању мораш особито

на то пазити, да воћкици жите неповредин; а то бар можеш, само пазити при одкопавању горње земље, да ју лепо са жила скинеш, а после по величини дрвета обкопај околу воћкице 2—3 стопе у напекло, јер се дуже жите и тако одсећи морају. Сад треба пажљиво да ју подковавам и да пазим, да ју неповређују с тога места изнадим. Што више земље при ископавању на жилама остане; тим ће воћка на новом месту веселије и брже растити. Ако се морају такве воћкице на даљи пут слати, онда се мора добро на жите пазити, да се неби путем осушили, или да неби озебале. Зато паља и жите и стабло са сламом добро увити и увезати.

Обеш-ли дакле воћкицу опет да усадим, а ти мораш најпре у најпре општом погледом све повређене и повеле врхове од жила одсећи, а ако би која од дебели жила рањена била, треба ју одма до ране горе одрезати. Ако си морао много од жила одсећи, онда ћеш морати и од круне границе покртити, ако желиш, да ти воћка неугине, и да једнакост у расту буде. Немогу довољно против варварског поступања говорити, да се воћкице неподрезују сасвим до главе, и да онда као каква мотка нагледају — та то неваља! Овај је поступак на два узрока врло шкодаљив; јер прво: опашеним воћкицу од свију оних пуцака, који би изданке и лишће рађали; овим поступком би задржали воћкицу у њеном развијању, и то је врло неоснована мисао, ако се држи, да ће тим начином јаче и препречити растити.

Други је узрок, који горе наведена поступак недопушта тај, што таквим урезом учињена рана дуго не зарасте, и поводом тим воћкица болује, оно место обично трунути почне, и тако се баш хотимине навесе воћкици зло, које се после све даље и даље распростире, док воћкица напоследку и неугине.

Овај поступак, воћку у главу одсећи, може се само у двама случајевима трпити: 1.) ако би се при ископавању жите тако повредило, или ако би се тако одрезати морало, да само покривање грана неби довољно било, да се једнакост у жилама и гранама постави; 2.) ако су воћкице у расту одвише у често расле, да су се више у висину него у ширину развијале, пак да би се онда побољшати могао, да би их ветар скрпао. Иначе се такво подрезивање у главу недопушта.

Јаму, у коју ће се тако приправљена воћка усадити, треба неко време пре ископати, да ју зима, ваздух, вода и сунце да боље примање воћкице прируготве, и да паљену земљу већна оплоде.

Јаме копати у влажну земљу, гди вода не може отицати, непомаже ништа, јер воћкица, ма она као што треба и усађена била, ту успевати не може. У доброј земљи мора јама бар 4 стопе ширека и 3 стопе дубока бити. Ако је место каменито, песковито сувине или у опште ако је земља хрђава треба јаму и шире и дубље ископати, ону хрђаву земљу сасвим ископати, а јаму бољом земљом напунити и тек онда воћкицу усадити.

Као што захтева паљење воћака из земље велику пажњу, исто тако треба пазити и при усађивању, јер од тога успех целог рада зависи. При овом послу треба строго на то пазити, докле се морају жите земљом покртити и на коју се страну воћка окренути мора. Према ово код младих воћака није баш преко ружно, ипак је увек корисније онако је усадити, као што је пре усађена била, т. ј. ону страну треба сјеверу окренути, која је и пре на пређем месту сјеверу окренута била, а она југу, која је на пређем месту југу окренута била. Ово се лако по боја коре познати може, јер је сјеверна страна много тврђа и дебла од јужне, а и уташтија од јужне. Од овога зависи много и здравље воћкице, јер кад би окренуо пређашњу сјеверну страну, која није на ту топлоту научена, југу, онда би та окорела и соч би престао довољно тећи, те би тако та страна, тако рећи обозела.

Друго гласније правило које се при усађивању воћкице строго у обзир узети има, јесте покривање жила. Обште правило, које у овом обзиру као путовођа служити може, ово је: жите мораш тако дубоко у земљу увовати, да могу довољно ваздуха имати, а да се опет неосуше од сунчане препеке т. ј. морају бар 3 палца са земљом покривене бити. На последку мора се на то пазити, да небуду учесто усађене; у често усађено воће губи много од своје лепоте и доброте, јер у често усађеним воћкама неможе довољно ваздуха ни светлости долазити, а ово су условија за доброту, лепоту и величину. Оно треба за правило узети: јабуке и крушке треба 30—36 стопа једно од друго усадити а трешње, вишње, шљиве и т. д. 16—20 стопа. Р.

О преносу отрова од бедренице (Milzbrand) поводом мувиног убода на људе и скотове.

Нашем свету неће то познато бити, да се мувиним убодом тај отров на људе и скотове пренети може, зато оћемо у корист људства ово да саопштинмо, које је од велике пажњости за сваког земљоделца.

Муве сисају с крвљу заједно, из болесних скотова и отров, којим после, слабајући на људе и скотове крв ових трују. Следећи слушајни потврђују да је тако.

Селак је са два вола орао једног врло топлог дана комад своје земље, која близу шуме дежаше. Кад је већ неколико сати орао приметити читав рој из шуме долазећи мува, које се половима на врат спусте. Селак баш није много на марио за њи, јер мислише да су то обичне муве, као што обично на топлим данима бива, да гомилама на мраву слаћу, и терао је своју бразду даље.

Кад је пак бразду свршио, и на уратини пугу обрнути хтео, поче се по многоћи, затим свакати и немаровати, као када би бесити хтео, само да се ти несвесни гостију на врату опрости, а будући је код нас још јаран на врату у обичају, то се сврото живинце није довољно од ови непријатеља бранити могао.

На ову немарноћу вола, који није од бола више ни у бразду ући хтео, падше селак на ум, да одконе једну границу и да с њоме те не-свесне госте од волова одврати; у тај нах пријети да је оно место, гди су муве стајале сасвим крваво и јако отечено.

Будући је скоро подне било, а и во нехтеде више у бразду, зато га селак одјарми и кући одведе. Код куће су одма завоји с ладном водом чишени, особито на она отечена и окрвављена места. Испрва је живинце јело, ал мало час се поче од јасала удаљивати, и поче сикајући и крвљу дисати. Брзо се селак досети, и мете свеже ладне воде пред њега, коју је врло радо пију, а затим пет мало јести почео ал опет не као обично, а и оно десање је мало затимпустио.

После подне, кад је воду боље било ујарми га селак на ново, да орање тога дана сврши. Ал на путу није во ишао с волом и весело на њиву као обично, које је селак истина приметио, ал је држао, да је та лешност у њему због топлога дана, што није у шталу јео као обично, и што је мало теже и орао пре подне, јер је земља тврда и сува била — у крвљу да рекнем, он је тај случај приписивао умору. Кад су две бразде узорали, нехтеде во даље и морао та је глзла на ново одјармити. Оток се продужио већ чак до присју и во је као чудо неко изгледао. Јести је сасвим престао, дисао је све краће и краће. Кад и кад је мучао, цео стражњи део је отекао и завет био, а дрктање неко нападне стражње поге. Други, у помоћ дошавши селак хтеде крв пустити, но крв нехтеде отицати, па које примјети: да је во сувше

дебо, пак неможе трчати; јер није још узрока знао.

Оток је даље отицати престао, ал кратко десање, надуи и дрктање узеше све већи и већи мах. Балега је била врло сува и крвава. — Сад се поче во на ново десање, и за то га време нико умерити није у стању био; за мало час се пак умири, ал се дигнути није могао. Надуи и дрктање све већи и већи мах узимаше, и по после 24. часова утине; одма после смрти највише на уста, њушку и стражњицу прна крв тећи.

Кад су већ лекари, који су на тај случај дошли, пријетили, да су то бедренице (Milzbrand), то се дерање које са највећом пажњом предузети морало, да се само нико неопвреди. Оток на врату гди су муве оне слетиле, био је крвном неком крвљу напуњен, која је као катран нагледала. Сва друга истраживања потврдише, да је во зајиста од бедренице утинуо, коју су му за цело оне муве из шуме панеле, које су пре тога сигурно на каквој стрвини сисале, која је од бедренице утинула.

Овим подобан случај догодио се је у овеке пределу и на човеку једном. Шумар један спаваше у шуми под грмом, једног врло топлог дана; на једанпут га нешто утинуи у десни образ, а он се из сна трже и неотице убије с руком на образу бившу муву. Брзо је врло образ отекао, и оток се распространио за $\frac{1}{4}$ сата преко целог лица. Ма да је лекарске помоћи одма било, оток се једнако даље распрострањавао, на врат и прса дошао, и сиром човек сутра дан покрај велики болова испусти душу.

(„Journ. l'agricul. belge.“)

P.

Пољоделство и сеосне школе.

Највећи део ђака, који се по сели наши у основним школама учи, посвећује се пољоделству — свом фамилијарном занату; ђаци излажу из школе, па се одна мотике и плуга прихвате, одна даље прелазе у практичан живот, јер само поједини се отваци да даље уче, почем осталима — по њиховом схваћању — није даља наука нужна, а некима опет нужна средства фале.

За такове ђане, који неће даље да уче, стоји у рукама учитељевим, да их, колико је могуће приготови за будући њихов живот и у самој основној школи. Ако и није земљоделска наука увршћена у ред осталих наука у нашим основним школама, као што је то случај у многим напред-

нијим државама, — ипак ће и у том обзиру ваљан учитељ много допринети моћи. — Он ће моћи удалити застареле предрасуде, паметним и очигледним, примерним саветом моћи ће укључити старопутине, и тако за подизање и напредовање ваљаног земљоделства, сточарства, воћарства, пчеларства, свињарства итд. много допринети.

Помислимо само шта ту све треба, да сељаци наши боље плавује набаве, — шта треба муне док му се докаже да му је вршалица и решето преко нужно, а да му до руку приспео усељ не пропадне, и колико ће времена проћи, да се једном и наш селан бољем газдовању обучи, те се тиме материјално подигне.

Основна је школа за селџака: *школа за цео његов живот*, у њој ће се њему моћи из главе избити она здоретна мисао: „*да плаче отац, као што му је чинио и отац.*“

У овој школи мора се већ одраслој деци разумљачити, да се данас од селџака у сваком смислу више захтева, но што се захтевало пре, па је зато баш и већа производња нужна, јер су и потребе веће. Селџачкој деци ваља јасно представити, да су времена сасвим друга, а да оно „*добро*“ што је некад „*добро*“ било, *данас не ваља*, јер је пољопривредна наука много напреднија, а потребе су много веће. Примера има довољно, с којима се то јасно представити може. Сеоском учитељу је у томе отворено просторо поље, али учитеља треба за такве поуке и добро наградити.

Један од најзнаменитијих научењака вели: „*Кад у село једном учитељу одем, одма му погледам врт (башту, градину), па ћу по врту да га ценим; али хајмо даље, — погледајмо њиве које су око села, па ћемо одма на први поглед видети слику и сазнати ступањ образованости селџака у том селу, а из оба погледа појмићемо ваљаност одашње школе и учитеља.*“ Али то може кажити за оне државе, где тај научењак живи, где су учитељи у пољопривреди научени, али кад нас још на жалост ме — ај при свем том и од наших учитеља много зависи, који се читањем добрих књига могу — колико толико — у пољопривреди обучити, кад се у учитељској школи *старано* не обучавају; а у пољопривреди вешт учитељ, много доприноси благостању онога села у ком се он налази.

Обучавањем у пољопривреди не подиже учитељ благостање само оне општине, у којој он служи, но и сам осећа неку сопствено увеселење, задовољство, радост, што је благостању допринео, и мила му се, кад плодове труда свога види и

шиљна се наслађава; он ће више поштовања од својих општинара и селџака задобити, који ће му, заједно с потомцима благодарни бити.

Сваки ће учитељ у својој општини веће поштовање задобити, кад у друштву изостаје којекако решенице, но се са селџацима у разговоре и договоре селџачке упусти, згодним приликама њихове им мање наброји и начин каже, како једну на другу грану свога газдовања поправити и дотерати могу. На тај ће се начин врло брзо показати већа свеза *између општине и школе*, у корист обојих, а још већа за учитеља самог.

Учитељ песме никад помислити, да је пољоделство тако незнатно и просто занимање, да би га опхођење са простијим од њега селџацима понизило, да делање у том правцу није и његова задаћа, да би он од свог научног поноса што изгубио, итд.

Пољо-привредна наука једна је од најпаметнијих. Ни један занат, ни једно занимање, не захтева тако разновидног знања и науке, као пољо-привреда. Ботаника, хемија, механика, зоологија, минералогичка, рачуница итд., то су све науке за земљоделца од неважне важности.

Још се и то у дужност сеоског учитеља ставити може, да се постара и да образложи селџачка друштва, где ће у разговору са селџацима на све њихове мање знања, и сазнавши их, он ће својим вештим понашањем и науком те мање растуљачити у колико оне развију општем школи, он ће им на пут стати, и тиме село у боље материјално стање постепено довести.

Р

Српско вино на светској винској изложби у Алберт-халу, у Лондону.

По накнадним извештајима из Лондона, које је ово дана добио г. министар финансије од оних Енглеца, који су имали доброту, да се приме, да воде бригу о српском вину док је изложено на речевој изложби, — прва крајинска вина г.г. Мишића, Јовановића, Николића, Баба-Фешића. М. Спасића и Г. Јеремића, и белз Смедеренска вина из винограда кнежева и г. браће Рашаћа најбоље су се допадала енглеским потрошачима, и најбоље би се плаћала кад би се изложила на продају у Енглеској.

Међу европским северним народима, који по најбољих, али јаким вина радо и доста пију, становници велике Британије долазе готово на првом месту. Зато се у великој Британији понајвише и троше одабрана стара и јака вина. Напоменуто

красива вина доста налице по изгледу, укусу и јачини на португалска и шпанска стара вина — на портшери и малагу — која се понајвише трпе у Енглеској.

Ова господа енглеска, пријатељи Србије, који су се примили надгледати српско вино, изложено у Алберт-халу, слава су на пробу и оцену побоља од тих вина чувеним винарима Лондонским, и они су сви тога мишљења, као што је г. Министар изјавио, да су пробана српска вина махом доста немарно израђена и непереврела, у нечистим судовима и хрђаним зградама држана. Зато управ немају онај укус, ону јачину и онај изглед, који би имала да се брижљивије раде и држе.

Жељити је, да ова оцена опомене наш винарски свет, да при прављењу вина одваја зрело грожђе од незрелог, трудог и нечистог; да остави да вино добро преври, пре него што га успе у судове; да га држи у добрим и чистим подрумима и бурадима; и да га почешће и на време претаче и чисти. Јер само овако наша вина могу постати светска вина, по добру се цену продавати, и произвођачима лепе добитке давати.

Најбоље испирање оних буради у која ће се купус киселити.

Кад се бурад од купуса с просећа испирање, онда се обично оставе у коморе, пак се тамо скоро рећи усмаде. Газдарчино је дакле прво дело пре мећања купуса, да буре добро испере, да ово ни најмање на плесан, или другу навету сирад неударе. Ово се испирање најбоље овако постиже: у буре се успе најпре воде, пак у ну прна брашна или мекње. Ово се догле у покривеном бурету остави, док се вода неукисели. Сад се ова вода из бурета одлије и чиста унутра мете, с којом се буре догле испира, док у бурету никаквога загађа не буде. Она прва вода с мекњама даје се свињама, који је јако раду пију, и после ње добро једу.

Р.

Збирајте воћна семена!

На семе од јабуке или крушке слабо ко пази. Њега при једеном или разгизу или их расеку и они који га требају. Природа је много за семе учинила, пак баш и то што ми једемо, само је за његову заштиту створила и наредила. Семена кућа и месо јабуке или крушке, или другог вог

воћа је за семе, а не за себе самог или као што неки мисле, за наше задовољство створено. Сваки, који башту има, и воће неговати и облагорођавати жели, треба пажљиво семене да скупа и да га сортира, јер од семена однеговано воће даје најбоље плодове. Тако збирано и осушено семе несе доћи у онакав суд или кутију, која је туткалом улаћена, јер сваки баштован треба да зна, да туткало клајајућу снагу семену квари. Најбоље је семе одма у земљу бацити, чим се месо с њега поједе док је јошт од природе довољно влажно. Ова је влага његов природни гној. Сав се овај труд после стотруко наплаћује

Р.

ОБЗНАНА.

На основу закључења главног збора друштва за пољску привреду, да се излог пољско-привредних производа и домаћих рукотворина отачбине наше приреди о. год. у Топчидеру, одбор је истог друштва одлучио, да се овај излог отвори на Мајовдан, 29. Септембра о. године. Програм за овај излог наштампан је и свима општинама својим путем достављен јошт у почетку Априла мес. о. год., а сада су јим послате и „привјавне листе“, у које ће се уписивати имена произвођача и шта који на излог шаље, сходно 3. тачки програма. Произвођачи из Београда могу ове привјавне листе добити у канцеларији друштвеној заједно са упутством (улица кназ Милана бр. 60). У програму је изложено и какове се награде за какве производе давати, било у справама и машинама земљоделним, било у готовом пољку.

У исто време одлучено је, да сва усеви и други мртви производи буду у Топчидеру најдаље до 20. Септембра, а други мртви производи, који се дуким стојањем могу покварити, пошлу или донесу до 27. истог месеца. Стока пак и перната живина на излог послата, принаће се 26. 27. и 28. Септембра у Топчидеру. Мање количине мртвих производа и рукотворина, могу се по пошти бесплатно пиљати на друштво, а неће, као и справе земљоделне средством дотичних општина. По ово могу чинити и поједини произвођачи, како је ком удешије.

Све наведено, по молби друштва, обнародовао је по окрузима г. министар финансије преко надзорних власти. Но друштво некрошута и средством јавне штампе исто објавити, како би се произвођачи, који би што на предечени излог послати хтели, да благовремено управљати знали.

№ 741.

у Београду.

ПРЕДСЕДНИК ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ

М. Спасић.

СЕКРЕТАР

Гаја М. Матић.

Г Л А С Н И К.

Радња друштвена.

Записник V седнице одбора Друштва за пољску привреду држане 24 Јула 1874. год. под председништвом друштвеног председника г. Мил. Спасића.

Присутни чланови: г.г. др. Ахим Медовић, Франа Бенџић, редовни члан др. Фердо Шамс, секретар Гаја М. Матић.

Бр 53.

Како је већ крајње време, да се одреди дан, у који ће се отворити о. г. по решењу главног збора излог пољско-привредних производа, да се то раније јави народу и да се за времена разашљу у све крајеве „пријавне листе“ у које ће се записивати имена произвођача одкуда су штд. то председник Друштва напосе у ствар пред одбор на решење.

На то одбор решава: да се излог тај отвори 29. септембра о. г. у недељу на Мајло-дан, а да буде отворен и приступан посетиоцима једну недељу дана.

Бр 54.

Прочита се извештај подружнице Шабачке, у коме она јавља о стању земље друштвене тамо и о усевица који су на њој ове године сејани. Пошто је писмо прочитано, узео реч г. председник и разложи, како ће бити нужно, да се когод од стране Друштва пошље у Шабач, да сву земљу прегледа и да види све у каквом се стању налази.

Одбор писмо подружници узима к знању, а за Друго решава, да у Шабач оде секретар друштвени, а да после о свему поднесе одбору свој извештај.

Бр 55.

Секретар друштва подноси одбору 5. комада пољопривредних књига и то: Die Theoretisch-praktische Ackerbauschule von Schulz; Die wichtigen Lehren der Landwirtschaft von Hlubek; Landwirthschaftliches Lesebuch von Kodum; Der Küchengarten von Bischoff; Die Gemüsegärtnerei von Marie Plink, и 6. тезаја разних пољско-привредних часописа, што је све то друштву послао на поклон г. Милан Миловић директор београдске редакције. Затим поднесе 2. списе „Труди“ од витебуршког пољскопривредног друштва и 4. списе „Руског селског хозяйства“ од московског пољско-привредног друштва.

Све ово одбор приима са благодарношћу и препоручује секретару, да те списе заведе у библиотеку Друштвене библиотеке.

Закључено и потписано.

Записник VI. седнице одбора Друштва за пољску привреду држане 25 Јула 1874. год. под председништвом друштвеног председника г. Мил. Спасића.

Присутни чланови: г.г. Радојини Шарчевић, Јован Драгашевић, др. Ахим Медовић, благајник Милосав Милованић, секретар Гаја М. Матић.

Бр 56.

Председник Друштва изнесе пред одбор, како ће се 9. Августа по римск. отворити у Анапину (у Бачкој) излог пољско-привредних машина и справа и да ће се том приликом са тим справама тамо и практички радити, па да би се могло видети и можда штогод

згодно и за наше околности изабрати што би било од практичне вредности, то предаже, да се од стране Друштва пошље на тај излог когод, који ће све то прегледати и о свему поднети одбору свој извештај.

Одбор налази, да је то заиста од велике важности за нас, решава да се у Анапину пошље председник Друштва, а у име дијурне одређује му 3. дуката дневно и подвоз.

Бр 57.

Г. Борђе Филиповић учитељ из Мостара моли, да Друштво покљони школи мостарској „Тезаку“ и све књиге што је до сада о свом трошку издао, а тако и у будуће, да покљани књиге, што их буде издао.

Одбор одобрава ово.

Закључено и потписано.

Записник VII. седнице одбора Друштва за пољску привреду држане 14 Августа 1874. год. под председништвом друштвеног председника г. Мил. Спасића.

Присутни чланови: г.г. др. Ахим Медовић, Јеврем Гудовић, Јован Драгашевић, Франа Бенџић, благајник Милосав Милованић, секретар Гаја М. Матић.

Бр 58.

Секретар друштва прочита одбору извештај свој о путовању свом у Шабач, да прегледа друштвено земљу. У извештају том он поред осталог нарочито напомиње то, како би веома корисно било и по друштво и по околину, да друштво узме једног економа, који би као друштвени чиновник радио ту земљу онако, како би та земља могла заиста бити „угледно добро“, што се и хоће са њом и право.

Одбор узима све то на знање с тим, да ће се на тој ствари радити, затим решава да се тај извештај штампа у „Тезаку“ и одобрава да се секретару одобри и исплати трошак, што је на том путу учинао.

Бр 59.

Секретар друштва прочита извештај председника Друштвеног о његовом путовању на излог у Анапину, коме наводи шта је тамо видео и јавља, да је за Друштвеноу употребу тамо купио и собом донео две трљине за трљасе кудеље и да је наручио једну вентерачу, која је боља и удесица од оних вентерача, што их је друштво до сада на Пешти набављало и да ће се та вентерача скоро амо послати, па моћи, да му се ти трошкови одобре.

Одбор узима извештај на знање с тим, да се и он штампа у „Тезаку“, затим да се одобри издатак за трљине у 9. зор. 50. кр. и за вентерачу, кад дође да се исплати 50 зор. пошто је погођена, и они издаци да се учине из партије буџета на набавку справа за излог, а межу да се изда дијурна по ранијој одлуци одборској из партије буџета на путовање стручних људи.

Бр 60.

Како је секретар друштвени добио државну службу, то он сада даје оставку на секретарство и одлажује уговор, који истеће 1. септембра о. г.

Одбор прима оставку и решава, да се одмах раси-
шине стечај на новог секретара и да се рок пријави
остави до 1. септембра.

Закључено и потписано.

Завешник VIII седнице одбора друштва за пољску
привреду државе 20. Августа 1874. год. под председ-
ништвом друштвеног председника г. Мил. Спасића.

Присутни чланови: г.г. Радојина Шарчевић, Јеврем
Гудовић, Јован Драгашевић, др. Аћим Медовић, ре-
довни члан др. Фердо Шавиц, благодјелник Милан Мил-
одановић, секретар Гаја М. Матић.

Бр 61.

Пошто г. др-у Борју Радићу палази 1. септембра
о. г. рок уговору, по коме је он био дужан да сада
данасти нуждан материјал за „Тежак“, то председник
изнесе пред одбор, како ће од сад да буде с тим уре-
ђивањем, а нарочито како да се спреми материјал за
бројеве у месецу септембру и октобру, до нове рачу-
нске године, само да би „Тежак“ могао и даље уредно
и на време излазити.

На то одбор решиша: да се за сада понуде г.г. др.
Борје Радић и Гаја М. Матић, да даду нуждан ма-
теријал за „Тежак“ за та два месеца, а да им се

за то изда награда сразмерна досадашњој награди
од штампаног табака „Тежак“. А да би допунје „Те-
жак“ излазио са ваљаним чланцима, то одбор решиша,
да се у новинама изда „Позив“ на све наше стручне
пољо-привреднике, да се позову те да се прима пи-
сања чланака у „Тежак“ по својим струкама пољско-
привредних грана, и да се објави, да ће се чланци
награђивати и то: оригинални чланци од 5. до 8. ду-
ката дес. а преводи с' 4 и 5. дук. дес. од штампаног
табака. Дописи пак о пољској-привреди на Србије да
се награђују као и преводи.

Бр 62.

Г. Милутин Савић, на земљоделско-шумарској шко-
ли, моли се да та друштво и ове године пошаље да
пропутје по неким крајевима Србије у цели проуча-
вања винограда где се оно обрађује, а он ће после
поднети извештај о свему шта је видео, као што је
и прошле године поднео извештај о путовању у Краји-
ну и Смедереву.

Одбор решиша: да се г. Савић изашље у крагује-
вачки округ, да о путовању свој поднесе извештај, и
и да му се у ште трешна дневно да 2 рубље и
подвоз.

Закључено и потписано.

П О З И В.

Одбор друштва за пољску привреду решио је, у седници својој државној 20. Августа
о. г. бр. 61., да се јавно позову сви стручни пољо-привредници, да по могућству своје
дају чланке за пољо-привредни лист „Тежак“, који издаје друштво за пољску привреду.

Чланци ови имају се писати популарно и према програму „Тежаковом“, кога је
друштво објавило у 1-вом броју „Тежака“ за 1869. годину. Програм тај обухвата све
гране пољско-привредне науке и по њему ваћи ће сваки стручни пољо-привредник поља,
да на својој струци ради онако, како ће најбоље моћи користити народу, а и самој науци.

Знајући пак, да се за писање ваљаних чланака изискује знање и практично иску-
ство, и желећи да за стално сараднике добије што више и бољих сила, и да им пружи
средства, да своје знање што боље могу распрострти, друштво нежали материјалних
издатака.

У тој цели одбор друштвени решио је у седници од 20. Августа, да се чланци
послати за „Тежак“ награђују (хонорирају) и то:

Оригинални чланци са 5—8, а преводи са 4 и 5 дуката дес. од штампаног табака.
Дописи о пољској-привреди из Србије, рачунаће се као и преводи и као такви награђиваће се.

Објављујући ово, друштво за пољску привреду позива све наше стручне пољско-
привреднике, да му шаљу своје чланке, било оригиналне (нарочито о стању наше садање
пољско-привреде и о начину како да се ова унапреди и јачне према околностима од ње
оделањају или преводи, из ове или оне гране пољско-привреде. А исто тако и све пријатеље
пољске привреде, нарочито г.г. учитеље и свештенике, да се са својим дописима, који
заслужују већу пажњу читалачког пољско-привредног света, што чешће и обилатије јављају.

Све чланке и дописе ваља слати у неплаћеном писму:

Друштву за пољску привреду

Бр. 61.

у

Београду.

0

21. Августа 1874. год.

у Београду.

СЕКРЕТАР

Гаја М. Матић.

ПРЕДСЕДНИК ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ

М. Спасић.

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 21.

ИЗДАЈЕ СРБАН 15. У Београду,
У МЕСЕЦУ.

ПРЕДСТАВНИК: МИЛОВАН СПАСИЋ.

СТАРА 15. ГОДИНА У. Београду,
ГОДИНА.

15. СЕПТЕМБРА 1874.

ИЗВЕШТАЈ Г. М. СПАСИЋА

О ИЗЛОГУ ПОЉОПРИВРЕДНОГ У АПАТИНУ (Г. МАСКО).

По одлуци друштва за пољску привреду од 26. Јула т. г. ја сам ишао у Апатин на излог пољско-привредних справа и производа, који је 28. Јула о. г. отворен. Излог овај привредна је обштина села Апатина; по на њему ни су били представљени само месни производи, рукотворне и земљоделне справе, него је такових било и из других места угарске и троједине крајевине, особито пољско-привредне машине. Срби и Хрвати у овом излогу ни су учествовали, према чему може се узети, да су та сами немачки насељеници саставили и привредили.

Од пољско-привредних производа, главни је предмет излога био кудеља или конопља и од ове произведене ствари, као: разна платна, узета, канап, преџа за батане риба и т. д. Исто тако и машине и справе, којима се кудеља израђује и за даљи рад обдељива биле су занимљиве за гледаоце. Храпе пак није никакве на излогу било.

Један фабрикант пољско-привредних справа и машина из Осека (од којих под 1/2 приложеног ценовника), напустио је једну парну машину, која три справе покреће, и којима се кудеља тлаи, од крунијег поздера чисти и умекшава. Ове справе,

у колико сам ја ствар разумео (на ме и други знајаци уверили), врло брзо и добро раде; али оне по мом мишљењу нису никакве угодне за наше прилике, гдје се кудеља у малом производу, на за то о њима више говорити непазљивим за потребно.

На истом излогу биле су и две просте справе — трилице —, којима се Немци у Апатину служе т. ј. кудељу тлае. И са овим справљима опет је чињен, при чему се показало, да и оне исто тако кудељу добро тлае, као и машине, и да ваљкиво при тлању некидају. Ове су трилице налик на наше, којима се јуди у неким крајевима Србије служе, начињене су од растовог дрвета и иране их колари, столари, качари, па и прости земљоделци, који су поље вешти у дрводелству. Ради угледа, онита и савишења са нашим трилицама, ја сам две такође од једног апатинског мајстора за рачун друштва нашег купио и овамо донео. Једна од ових трилица са два ножа — две даске за оштриљење —, које, кад се ради, подижући и спуштајући горњи део трилице, падају међу три друге, такође оштриљене даске, и кудељу тлае, т. ј. пребијају и ситне дрвене части кудеље. Друга пак трилица има одозго три, а одоздо четири ножа, или оштриљене даске, које једна другој ближе стоје, него на оној првој од два ножа. Кад се ради, најпре се тлаи на оној првој па после на

овој другој, како би се дрвене честице на коноп-
љи што боље и што ситније изломиле и од вла-
жна одвојале. —

Да би се кудеља, пошто се отпри, умекшала
и подер што ситнијим учинио, те да лакше из
кудеље трешењем испадне, имају неке „кудељне
суваче.“ Ове су суваче сасвим овако састављене,
као што су оне, у којима се жито меље, али у
место два пласната камена, који жито мељу, има
један камен, који је начињен у виду главе ше-
ћера, којој је врх одбијен. Овај је камен уздуж
пробушен, за вретено ланцем привезан и тако
удешен, да се може при раду лако око вретена,
које зубчати точкови окрећу, котрљати по рав-
ном и округлом подножју, на које се кудеља мет-
не, па кад се камен преко кудеље вала, онда се
ова претрпе и под камен подише дожде, док се
добро неумекша и подер неистрпни. Оваке су-
ваче није било на излогу, него сам такону, кад
ради гледео у Сомбору, јер апатинске ни су ра-
диле. Сваки произвођач кудеље нема оваке суваче,
него поједини људи, којима произвођачи, прена-
вољична кудеље, коју оће да обделају, плаћају. —

Осим ових справа за обделавање кудеље, до-
знао сам и нашао код једног мајстора столарског
у Сомбору врло добро удешене ветрењаче, које стр-
мљу рану веју. И пошто су ме многи тамошњи
економи упревали, да су ове ветрењаче боље и
практичније од оних, које се из Пеште набављају,
ја сам једну такону за рачун друштва наручио и
тог мајстора молио да је на друштво за пољску
приреду средством пароброда у Београд, што је
пре могуће, пошаље, где ће се одна агенцији ис-
платити. Она је погођена за 50 еоринти. —

Даље ни сам ништа на реченом излогу нашао,
што би за нас од особите користи било и што би
вредно било испитати и проучити; па за то ни
сам хтео на истом дуже остати ни чекати, док се
незатвори и дотични одбор своју оцену неизрекне.

ИЗВЕШТАЈ Г. ГАЈЕ МАТИЋА

О ШТОВАЊУ У ШАБАЦ, 27. ЈУЛА 1874. РАДИ ПРЕГЛЕДАЊА
ДРУШТВЕНЕ ЗЕМЉЕ.

Ја сам по решењу одбора друштва за пољску
приреду ишао у Шабац да прегледам целу дру-
штвену земљу и њено стање у овој години, па
по дужности својој, подносим одбору своје из-
вешће.

Мени се чини, да није пуно говорити о це-
локупном стању земље ове, што се тиче самога

земљишта, јер је и одбору познато, још од прошле
године, како је та земља све до уступања дру-
штву од стране општине била гола ледина, која
није никад обрађивана. Друштво добијши је, по-
чело је обрађивати и тако је добило једну крче-
вину, која је по особинама својим, како физичким
тако и хемијским, земља бујна, јака масна, спо-
собна за исхрану била не само култивисана, него
и свакојаке травуљине, која уз то још на таквим
земљама у опште превлађује и отима мах.

Према овоме, још не може бити ни идеје о
томе, да се на тој земљи, тако младој и бујној,
сеју и обрађују они усеви, који не могу никако
да поднесу и сувишно ширене различите травуљине.
Овакви су усеви на пр. сва жита и детаљине.

Припуњени овим природним узроцима на земљи
тој сеје се за сада углавном кукуруз, који се
преко године двапут окопава, те се тако земља
ова ситни, приступ ваздуха је у њу лакши, да
ваздух и други фактори растворе хранеће мате-
рије, те да их биљка у себе прими и да тим на-
чином земља постане мирнија и могу слободно рећи
постигнија. На љубрене земља за сад се још не
сме ни мислити, јер би на тај начин била још
бујнија и коров би се само јаче размножио, на-
рочито кад се узме у обзир и то, да би се са
заораним љубретом усејао баш нарочито овај или
онај коров, чије се семе у љубрету нашао каквим
му драго случајем.

Чим сам лађом стигао у Шабац, ја сам се
одвезао на земљу, где сам застао друштвеног ба-
штована Мијанла Ђирковића, где у воћном рас-
тињу ради око калема. Па како сам том прили-
ком прво прегледао воће, то ћу и у свој извешћу
прво о њему понести реч.

За ово кратко време, од како је тој друштвени
баштован отишао у Шабац и по наредби дру-
штвеној почео подизати воћарско растиво обла-
горођавајући различите врсте воћа на дивјама
ископаном по луговима и шумама произведеним
из семена и вошнице, учинио је заиста много, што
му само на препоруку може служити. Он је на-
калемио близу четири хиљаде разна воћа, које
напредује депо, изумијајући стотинак калема, који
се посушио овог сушног лета. И грађани нароши
Шаца и из околине, једнако расипују, кад ће
се калеми почети продавати, али сам ја тог мења,
да се продавање не предузме пре јесени 1875 год.
или с пролећа надуће (1876) године. Прво за то,
да калеми боље ојачају и да се боље развију, а
друго, да баштован до тог времена може нака-

лежити још више, те да увек буде за продају довољни број каласа.

На друштвеној земљи сејато је ове године; кукуруз, пшеница јарица, бела раж, сочиво и дотелина.

Кукуруз је од средње руке, јер у време одсецања није имао довољно влаге, те се корен није могао развити као што треба, а и оно што се развило јако кљузу различне птице и тиме га штете. Рода дакле биће од средње руке.

Пшеница јарица пожењена је и од ње је добијено око 78 крстина, рачунајући у свакој крстини по 13 стопова. Она је боља од ланске пшенице, јер је чистија, крупнија и светлија. Још лежи у крстинама и није овршена. Ја сам хтео да пробам вршитбу на машини, али ме је у том послу помела киша, која је почела да пада у недељу пред вече, па цела ноћ и Понедеоник готово до после подне, па је цео дан био валиво и мрачно.

Бела раж је овршена, али није измехена, те се не зна колико је добијено. И она је боља од ланске, особито у том обзиру, што је мање страдала од корова од ланске ражи, коју није било могуће ни косити ни жети, него су клас по клас морали चुпати.

Сочиво је врло лепо и биће га до једно 60 оха. И оно је покрупно, често и једро.

Што се зелени тиче, те је баштован посејао доста и биће је поприлично да се у време разда члановима друштвеним. Месечарка ротикица од прошле године произведена ретко да је где била добра, јер место да буде округла, као што треба, она се пушта правце у земљу те добије над жуте репе и нема оне сласти. Ја сам напоменуо баштовану, да проба те да је расађује, па ће онда бити боља, по он ми рече да је и то пробао, па да нема никакве најде. Из овог излази да семе, од које је та ротикица произведена, неваља и да би према томе ваљало набавити је од другог каквог семенарског трговца а махнути се Шмидом из Лубане, који је покрај све молбе од стране друштва да пошаље младо, добро и здраво семе, послао у два маха којешта. Углед ћу овде напоменути, да сам поуздано дознао да је фирма „Froscher A. Hermann“ веома солидна, те би тако друштво могло тамо набављати семе од зелени док баштован не почне производити онолико добра и права семена, колико је довољно за друштвену потребу.

Машина за вршење стоји у шупи и није никакo употребљивана. Ја сам хтео да правих пробу, али ме је у томе помела киша, која је почела да пада у недељу у вече и у понедељак цео дан.

Међутим на ветрењачи је овејана раж и сочиво, и по уверавању г. председника подружине, баштована и надничара извршује свој посао не може боље бити. Од других пак земљорадничких сирава не налазе се при подружину никакве друге, осим неколико Видачевих плугова, и једна гвоздена дрљача Ховардова система, по које леже у шупи сасвим без икакве употребе, што је само на штету друштва, јер кад дође време орању, онда подружња ову друштвену земљу, која треба да је угледно добро, преоре са селачким дрвеним плугом, који узме под најам од ближњих Мајураца.

Жива ограда од бодљикавог багрене: „гледичије“ не напредује као што треба, јер је сасвим ретка и од преке је потребе, да се сада под јесен празна места попуне, са овогодишњим, или ланским семеном. Под јесен с тога, што семе од гледичије клија врло тешко, па да преко зиме набубри и да лакше проклија. Глог, који је прошле године пред гледичију посађен, да ову чува од потрице, док је још млада, такође није се свуда примио и мале користи доприноси јер је редак, па стока, која је пуштена, може при свем томе да учини потрицу не само живом оградом, него и обложеним калемима.

И из овог, а и из многих других узрока, нужно је да на друштвеној земљи буде један сталан монах, који би имао задаћу не само да чува земљу од могућих потрица, него и који би баштовану био од врло велике користи. Јер помислимо само, дошло је најбоље време за калемљење, сад баштован мора да остави све друго, па само да калеми, а на другој страни опет очекују га послови не мале важи, по времену извршавања. Или мора да иде да надгледа надничаре, да раде као што треба, јер господи одборници из Шапца признају, да је њима сасвим немогуће затворити своје дућане, па ићи да надгледају земљу, а и ради komodитета свога баш са много не издају за унапређење друштвене земље. —

Свилене бубе, што их је тамо почео да гаји дејурниста министарства финансије г. Милан Пантић, покрвале су све и тако од њих није добијено ама баш ништа. Мраз и слана, који су спарвали дуков лист, били су узрок, те су бубе почеле нагло црпавати не само на друштвеној земљи, него и у сваког Шапчанина, који је почео да их гаји.

Из свега што сам за ово кратко време видео на друштвеној земљи у Шапцу, ја изводим закључак, да та земља поред све добре и патриотске воље друштва неће дати жељена резултата, т. ј.

да буде „утледно добро“, све док, док се овако буде с њоме радило, т. ј. док је год остављена надзору приватних људи, који испочетка имају и савише воље, али после кратког времена оладне према свему. Моје је убеђење, и мишљење, да друштво треба час пре да се постара, да нађе економија, са истим условима, правима и дужностима, као што је и са баштована пом учинено. Том економији дати све потребне справе и потребну стоку, па да он буде управник имања, одговоран друштву за мугућу штету. На тај начин, о коме бих ја могао још много говорити, али томе није овде место, може се до нечега доћи. Јер да друштво није узело баштована, као свог тако рећи чиновника, него да га је послало само да кажеми толико и толико воћа, па да се врати, а воће да остане под надзором подружине, то сам ја потпуно уверен, да од тог воћа и тог воћњака за кратко време не би ништа било. А овако воћњак напредује и даје изгледа да ће заиста бити будилац подизања воћарства у тим крајевима. Што се тиче подружине, она би могла и даље остати као морално тело, да стоји у свези с друштвом, што се тиче моралне радње.

Ја ово моје мишљење стављам друштву на преглед и молим га да се о том побрине, како би се друштвена земља што пре у ред довела.

Радња и каква треба да је.

Радети — то је задаћа и одредење сваког човека, па према томе и земљорадника. Једино у радњи и у знању лежи нам спас и једино радом могуће је доћи до некаких плодова, који су сваком по жељи и вољи. Што се год на свету извршило лепога, крајнога и напреднога, све се то извршило радњом и трудом. Најкрасније жеље мртве су, док су год само жеље, докле их год радња не оживотвори. Најјасније идеје и уображења нису ништа, ако не ступе у живот, а у тај живот уводи их радња. Мудрац своје мисли само онда може оживотворити и раширити, пошто почне радити и пошто их објави речју или пером. Живописац не би био живописац, кад се не би давао боје и четкице и кад не би прилежно радио. Свирачу је потребно да зна свирати, њему ваља радити док различне гласове не стави на ноте, те да тако овековечи себе и своје певање. Како је тешка радња и. пр. онога, који на мртва камена направил различне слике и кипове, који само што нису живи!

Али не само да радњом приведемо у живот оно, о чему премишљали смо често веома дуго, него

и радња једнога ваља да подпомаже радњу другог и тек то узajemном радњом подржава се она свеза и сагласност не би могли остати. Земљорадник производи жито, које продаје воденичару, овај то жито самеле и брашно продаје лебару, који од њега умеси и испече хлеб, те нас све храни. Исто тако земљорадник угаји воћа и прода га касарини; касарин га закоље, месо прода људима за храну, а кожу прода рецимо табакчији; овај ту кожу учини и прода је опанчару, који од ње направи опанке и прода их оном истом земљораднику, који је угајио оног воћа, што га је касарин заклало итд. Врсте (видови) ових радња преразличне су и обични говор разазиваје радњу лаку од тешке. Али, шта је лако? На сваки начин оно, што нам иде лако од руке. Мислители дакле да је и. пр. писање лака радња, онда имате право, јер је лако писати оном који уме, али ко не уме? С тога треба за радњу какву имати разумњања и вештине. — Дале се узима за тешку радњу она, за коју је потребно велико телесно напрезање, док се не изврши, и у том се обавиру мора заиста земљорадникову радња рачунати у веома тешке радње. Али ако замислимо, да земљорадник непрестаним управљавањем добије веома значајну лакоћу у својим радњама, онда ће заиста несомњом варошанину бити тешко управљати плугом по брази, радња коју вешт земљорадник извршује веома лако. На кад се још узме, да земљорадник већину својих послова извршује на пољу, у светој природи, онда његова радња и ако је тешка, остаје ипак пријатна, јер му она ведрни мисао, служи му здрављу и подстиче му дух на размишљање, а ваља га јача.

Сваки није за сваку радњу, али сваки ваља да ради онолико, колико може и оно, што позив његов од њега захтева. И што год који какву радњу ради дуже и чешће, то се све више усавршава у њој, то више добија у њој лакоће и окретности, те је све лакше ради. Многи се туже на многе радње, особито замашне, и ниске да оне море дух. Тужба та пожељна није не основана. Али у свакој радњи је престајање и мењање; па онда ни једна радња не стоји сама за себе, него у свези са скупом народних радња.

Као што је народ ускуп, тако и радња његова саставља неку целину. Као што се подпомажу чланови народа, тако се и радње њихове узajмично подпомажу. Кад механичар састави какву машину, он је неће никад задржати за себе, него је пушта у обрт, да се са њом служи сваки онај, који је

потребује. Али чим се један такав у целокупности народне радње заустави, одмах то осети и други токови и онда такав за током почиње застајкивати. Исто тако, сваки део целокупности наша сагласно да убрза ток радње своје према брзини осталих делова, иначе постаје несагласност. Узимимо један пример. Замислимо, да се народ какав уредно умножава, у држави тој цветају знања и вештине, трговине и занати, али то све углавном туђим, јер домаћа пољска привреда не напредује као што треба, ниш одговара општем напретку; па онда, куда би се за кратко време окренуо земљорадник, куда за њим дела држава? И при свем том, нико не може рећи да тај земљорадник не ради, он ради, труди се, усљавља се, у зноју лица свога производи он залогај хлеба, али — он не мисли.

Он не мисли, и у том лежи његова кривица. А поред његовог сопственог не мишљења дођоше још многе а многе друге невоље, које су сметале добром извршавању његових радња и отешчавале његов живот. У томе је у многим земљама било докле дошао, да земљорадник не радећи друге, по како му радеше праоци и не мисли друге, по што му мишљаху праоци. На тај начин он се нашао последњи у друштву, које се навикало да при радњама више мисли од њега.

Радња без мишљења не може опстати, као год што је и мисао без радње мртва. Мисао и радња морају да се споје, мисао ваља да роди радњу а радња да животивори мисао, онако као што душа оживљава тело.

Радити — то је девица наша, али томе ваља додати још: мислити и радити. Као што се упражњавањем тела у радњи добија окретност и лакоћа, тако исто тим самим упражњавањем, кад се свеже са мишљењем, јача дух, он расте, он се усавршава и о благовољава.

Ако какав раденик, пре но што се лати радње размисли о тој радњи, тај ће раденик обично дешне посао извршити, него онај што не размисли, те се само узаман напрема. Радња може бити занат, може да се извршује са разним машинама, а може да се зависи и на ступањ вештине, кад се ради са смислом. И земљораднику је отворено широко поље за размиславање. Узиммо ово: земљорадник има комадић врта иза куће — мали комадић земље. Травуљина и коров тамо расте, воће је старо и не доноси никаквих плодова. Али земљорадник уме да рачуна и премисла. Он почува коров и травуљину, прекопа тај комадић земље, старо воће замени младим, које брижљиво

чува, окончава, ђубри, вреше, калени, облагорођава, и куче давне користи. Тако ради онај који мисли, а онај што не мисли? Он не ради ништа, он не може да се сети да оправни тај комадић земље. Могла би на њему успевати зелен, могао би воће калемити, дешне користи вући, али — он не мисли. А како изгледа колеба његова? Јадно и чемерно. Јако би је могао поправити, али — он не мисли. Он је оставља да тако стоји докле стоји и мисли да је добра, ако са свих страна кисне, ако са свих страна ветар кроз њу душе! Лењост рађа не мишљење, а ово опет лењост! Ако је празно време, нема шта да се ради, а он иде у крчму, свиђа се, одкуд излазе парнице, опије се, изгуби на картама, па кад дође кући, а он удара жену и децу, и они су му криви, што је он неваљало.

Што важи за малог земљорадника, то важи у двапут толико за већег. На радњу треба да хита сваки, а кад нема преко пужне, радње, онда се тражи друго што, ако не мање нужно, заиста не изаје корисно. Тражи на ње паћи. Мењај радње. То креш волу на рад. Ако си се уморио од телесне радње, а ти се онда одмарај са мишљењем. Узми штогод на читај, или саунај, што други чита, то ће ти дати нове душевне хране, да се лакше латити саме радње. Само не лењствовати, него увек бити у покрету, то даје снагу, то облагорођава мисао, тим се човек усавршава, — Каква ваља дакле да је радња? Одговор је лак: *радња ваља да буде свихана са прилежатељем, разумом и премислањем.*

„Ако вам когод рече, да се можете другаче обогатити а не разумном радњом и штедљивом, не верујте му, јер је то лажа и варајање.“ — упамтите те речи славног американаца Франклина!

Ш у м а.

I

Ако се ослободимо свакидањих утисака, па ако почнемо посматрати шуму по њеној прасоти и узвишености, онда ће мо осетити, да нас у тиху шумску самоћу, у тај здрави, укрепавајући ваздух гони некаква мајнија. Као да над шумом чаробни дух простаре своја сива крила, тако се над шумом налазе непростано магле. У чистој природи, коју човек није могао да поквари, међу бујним рашћем, у тихој самоћи могуће је познати силу и величанственост, узвишеност и красоту и у шуми осећа се човек, да се пробудио и пренуо.

Хиљаду тичица гласним певањем очекују овде излазак сунца и хиљаду грла певају му кад залази. По гравима дрвета свакућу веревике, под дрветом ђаволе лиснице, једен и сридаћ прате своју породицу на гојну пашу а тихим летом лети на лов сова. Ветрић хараја а лишће шуми лепих шумом.

Лети, кад у подне над њавна влада највећа запара, у пријатној сенци шумскога дрва дочекује нас тихо шумтање лишћа и весело певање тича. Шароке круне широких дрва, јесу кишобран и сунцобран.

Кад снег уништи шарени украс ливада, кад покрије брежуљке, дуг и гајеве, онда и шума ћути. Али кад се снег отопи, кад сунце јаче гране — погледајте онда на тај нови свет, на ту поноврођену природу! Ону гробну тишину, која је преко зиме владала, пробуди дивотни и несели црнут тичица и ништа није дивније, него сматрати, како се сваком зором шума све више развија. Човеку, који то непрестано сматра и који уме да осећа, вреди много ова појава.

Чаробан утицај шуме на човека упио се дубоко у нрав, обичај и образованост народа. Према моделу природе у својој земљи, створно је човек и вештачки укук обитаоца.

Благостање људско је тесно везано са шумом.

Како је велики значај шуме одкрила хемија. Биље прима у себе из ваздуха оне стихије, које су човеку шкљодиве, разлучује киселину угљеничну коју је човек издихнуо и задржавајући за себе угљеник, важи део своје хране, издије из себе кисеоник и тако постаје оно (биље) главни услов бића човечијег. Окужавашем ваздуха постају болести, без ваздуха угасно би се живот и светлост. Шума чисти ваздух и напаја нас новим животом. Веле, да се у Филаделфији појавила жута грозница, чим су посекали сву шуму, а нездрава обоклина римске капишање постала је нездрава одојда, кад су посекали сву шуму око ње. Лекари врло често шаљу болеснике, особито који пате од грудобоље, у шуму „у здрав ваздух,* а др. Снолер уверава: „кад би смо могли оно место, где прилећива болест бесни, опколити шумом, она се не би могла даље ширити!“

Шума одржава сталнију меру у погоди, ублажава нагле пролазе погоне дневне, ноћне и годишњих времена. Шума нам значи топлина наша обитајашта, и прави те нам је храна спарљива и укусна. Ова нам даје много дивљачи и тича. А небројени младиња лекова, и они су дарови шуме.

Без шуме тешко би човеку било, јер он шуму потребује од колевке па до гроба. Свауда се могу

видити уливи шума! Славни природњак А. Хумболд рекао је: „Како су незналице људи, који безобзирце уништавају шуме, јер тиме губе воду и дрва!“ Има предела у француској, где људи морају да ложе собе осушеним ђубретом и на његовој витри да готове себи храну, а у многим местима шпанолске скупо куњују дебље гране од рузмарина, лавенда и др. које скупљају по стрменама са врло великом несигурношћу живота. Тужан је поглед на искречне пределе од Ђенове па до предела римских. Безобзирном сечом шума на хиљаде места усанули су укрепљајући извори вода.

Многи народи уважали се, у богатим пределима би помор, човек је сам пао на развалинама, које је сам направно, срушеним поредак, кога је природа означила. Потребе људске стоје у равнотежи са поноћи, коју нам природа даје. Несигурно је, или, опасно је рушити ову равнотежу. Божији благослов обратиће се у беснило природних сила. Несретна је земља где су истребљене шуме и гајеве, где брежуљке не краси шумско зеленило, где голу стрмен не покрива ни маховина — ни ништа, где је дрска ружа, не штедећи шуме, све ово уништила! Ту вихор вихори, ту павала воде односи и последњу мрву плодне земље и оставља нам голу, храницу стену, жако огледало наше нехатости.

Сваки планинац зна врло добро разлику, која постоји међу биљем, које расте на голим стрменима и међу шумом. У јужној тиролској, од времена, кад посекоше све шуме, настаде и тучних пашњава, тамо им нине не успева ни кромпир, ни поврће. Француска производи мање вина и маслиновог уља, погода се погоршала а извори усануше, од како посекоше шуме.

Кад на гола брда напада доста снега и кад топло пролетње сунце почне га топити, онда се брда јури вода као бујица, посећа собом читаво камење у плодну долину и поворећи целе пределе у гроб својих таласева. За неколико сати пропало је воће, које је одгајено с шумом. А са гозети гледе на нас голе стене, а свуда у наовола празна пустиња, без икакве обраде! То је та влетна безобзирне сече шума, која се свети целој земљи и чак потоцима.

Долински обитаоци, који су окружени шумама, не боје се тако града, грома и бујице. Шуме привале к себи облаке и јесу врло добре громовође.

Шума управља погоду.

Пошто је у шуми и над њом особито лети нижи ступањ топлоте, то је и непрестаним испа-

раванjem ваздух увек влажиши, а то веома јако потпомаже таложење водене паре из ваздуха у магалу и кишу. Још је *Лине* (ботаничар славни) опазао, да је у пределима шумским кише увек више и чешће. Колумб је јаке кише око Јамајке приписивао густим шумама, а доказано је, да је на Мадејри, на канарским и азорским острвима, од пре честих киша било, а од вако нескотне шуме, туђе се на сунне године.

Сако дрво испарава из себе доста водене паре, која спојивши се са испаравањем из маховинасте земље, таложи се у тихим, хладним вечерима, на усеве полске и на цвеће ливадако. Као што приплачи громокоја гром, тако привлачи шума одају и облаке. У њено крило пада силна киша, али задржана лишћем и гранама дрва, не пада јако на земљу не силаче горњу плодну земљу, него у капицама капље и полако се спушта и цури низ стабао. Већ при овом цурењу, вода се у неколико испарава, и тим се објашњује она пара, која плавна над шумом, после кише. Осеђује земљу сунце и ветар не могу никад тако исушити, као што се брзо суше гољети. Маховина а принада лакомо унијају из себе силне капље, и што наситена земља не прими, оно капље подлагано низ маховину, улази у цукотине стена и пред наше очи излази оживљавајући извор, који тече у журбореће потоке и даље у велике реке.

Венецуелске долине Арагуја у Америци, у којима има велико језеро, нашао је Овиједо на крају 16. века да је околено силним шумама. Године 1800. мишљаху обитаоци тамошњи, да то језеро има некакав подземни одтов, јер се непрестано смањивало, и тако је земља суха постајала све већа. Хумболд, који је чак тамо ишао, дознав, да је у последње време много шуме посечено, одма је дознао и прави узрок, зашто је нестајало воде из језера. Случајно, силним ратовима смањ се јако број обитаоца. Али за време рата, природа није се обзирала на то, Она је радила и даље, потпомагана тропском климом и тако створи она нове шуме. Овоје тако било, да је Бусенголт 1825 године нашао опет велику шуму, језеро се опет пунило и долине венецуелске постајаше плодније и плодније. Доказана је ствар, да секом шуми умњавана се и вода. Песак из реке Сене налази се подлако од садање обале оне реке, тако је она много засушила, а река По разливала се некада по целим ломбардским равнинама.

Шуме јако утичу на влагу, али и на топлоту једног предела, ублажујући велику топлоту. Зраци сунчани не могу лако да пробију кроз густе за-

вој лишћа; топлота у шуми постаје само загрејаним ваздухом и стога у шуми не може бити никад таква запара, као на гољети. А ноћу, кад се земља и ваздух расхлађују, топлота се задржава у широким крунама шумских дрва и с тога је онда топлије. Исто тако и маховина, као хрћав топлоноша, задржава топлоту у шуми. А како стојимо с настајањем, исто тако и са повисавањем, топлоте и с тога се у шуми снег дуже задржава у пролеће.

Где нема доста шума, не може земља да добија ублажавајућу промену хладноће и топлоте. У таквим пределима је земља или сувише исушена, дугот сушом, или је јаке бујнице однесу, а непрестано је изложена jakim ветровима. Погледајмо на некада пребогату Шпанију, на некада дивну грчку, на некада плодуну Далмацију; — сиромашни, без шума предели лоше исхрањују растричане обитаоце бивших рајева земаљских.

Шума је јак извор исхране и добрих доходака. Изумишљајући обрађивање за опште потребе, што исхрањује: секача, тесача, столара, стругара, коцкара, качара и многе друге, праве се ствари још узвишеније. Човек својом руком израђује шумске плодове у чудновате производе, а велике радионице израђују драгоцене ствари, које талант човечији све више дотерује и више усавршује према својим потребама.

Човек виђа да поштује шуму, која је извор толиких добара!

Налич претци су посвећивали богонија гајење, где су се скупљали, да би у њима одавали богонија почаст онако, како су они разумевали, тамо су им жртве приносили и молили их за милост. Тајна и дивна тишина, великолепна природа, која ним се јавља у узвишеном расту, нехотице уверавашу човека, простот и невинот, да у шуми обитава нека виша моћ, којој је он подложан. Шуме, као и цело царство биља, заиста су богати хилимови, и њихова савршена красота и узвишеност околеше на лепоту и узвишеност творењу. Тако, као и цела природа и биљке су створ божији, а човек је позван, да свуда подпомаже природу.

Човек, постављен у природи као неки највиши створ, узео је у своје руке различна царства, да њима влада.

Умножавањем дуљд, умножавале су се и свакојаке потребе, напредовала је земљорадња и сточарство, а нестајало је шуми, које су покривале свуоколу земљу. Шуме су се морале прити, да се добије место за обиталиште човеково, за њиве, ливаде и пашњаке. А кад додише изајаше села и вароши, пловитба и рударство, индустрија и

вештина, онда почеше шуме изчезавати све више и више, тако да се нашло за добро, законитим средствима учинити једном крај овом плаћању шумај, те да се тако уклони опасност недостатка дрва. Најзад науке природне објаснише велики значај шумај у природи, а тако исто и стечено некуство увери човека, да су му шуме јако потребне. Даље се признало, да није доста оставити шуму њеној природи, него да њеном напретку ваља да помогне и човек. — Тако је постало шумарство, а доцније и особена наука о шумској привреди, или наука о шумарству.

Да растераш мраве,

посни само гомиле са сољом, а ако је гомиле велика поли је јошт и с врелом водом, да се со што пре растопити и у земљу продретти може. Да ти пак мрави на вођку не иду, намажи сасвим доле дебао с једне стране нисово са чађом, која је с куделиним олајем изтрвена: и коњице се истим тим средством од мрави сачувати могу, кад се пукотине, кроз које се мрави у коњицу провааче, тим средством намажу.

Р.

ОБЗНАНА.

На основу закључења главног збора друштва за пољску привреду, да се излог пољско-привредних производа и домаћих рукотворина отачине наше природи о. год. у Тончидеру, одбор је истог друштва одлучио, да се овај излог отвора на Мијодан, 29. Септембра о. године. Програм за овај излог наштампан је и свима обштинама својим путем достављен јошт у почетку Априла мес. о. год., а сада су јим послате и „пријавне листе,“ у које ће се уписивати имена произвођача и шта који на излог шаље, сходно 3. тачки програма. Произвођачи из Београда могу ове пријавне листе добити у канцеларији друштвеној заједно са унутршњом (улица кназ Милана бр. 60). У програму је изложено и каковеће се награде за производе давати, било у справама и машинама земљелици, било у готовом новцу.

У исто време одлучено је, да сви усеви и други мртви производи буду у Тончидеру најдаље до 20. Септембра, а други мртви производи, који се дужином стојањем могу покварити, пошљу или донесу до 27. истог месеца. Стока пак и перната живина на излог послата, примаће се 26. 27. и 28. Септембра у Тончидеру. Мање количине мртвих

производа и рукотворина, могу се по пошти безплатно шаљати на друштво, а веће, као и справе земљоделне средством дотичних обштина. Но ово могу чинити и поједини произвођачи, како је ком удесније.

Све наведено, по молби друштва, обнародовано је по овразука г. министар финансије преко надзорних власти. Но друштво не пропушта и средством јавне штампе исто објавити, како би се произвођачи, који би што на предресени излог послали хтели, за благовремено управљати знали.

№ 741.

у Београду.

ПРЕДСЕДНИК ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ
М. Спасић.

СЕКРЕТАР

Гаја М. Матић.

ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Многи од г.г. претплатника на „Тежака“ и помажуће чланство нису платили раније своје дугове, и ако им је више пута од стране друштва за пољску привреду писано и непосредно лично и преко „Тежака;“ те због тога је друштво принуђено било преко дотичних власти тражити те дугове.

Но како су неки претплатници изјављивали своје незадовољство, што је друштво дугове преко власти тражило — преида је то и у њихову олакшицу ишло, у колико нису морали непосредно новце шаљати —; и како се сада и ова 1874. рач. година крају приближује: то се сви претплатници, и чланови помажући, који нису или стари дуг или овај за 1874. год. платили, умољавају, да новце што пре друштву пошљу; како се не би носе опет преко власти писало и истој без нужде досађивало.

TECHNICUM MITTWEIDA

(КРАЛЕВСТВО САКСОНИЈА)

ВИША СТРУЧНА ШКОЛА

за машинене инжњире, управнике радионица и т. д. Научни планови бадава могу се добити преко дирекције.

Пријем 15. Октобра. Приправна предавања бадава. (1—4)

Исправка. У броју 20. број „Тежака“ на страни 162, у ступићу првом, реду трећем, напечатано је; портшери, на место: Пот, Шери и т. д.

ТЕЖАК.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 22.

НАЈЛИК ЦЕНА 15, 2 30, ДАВА
3 МЕСЕЦ.

УКЛУЧЕНО ПРИРЕМНО:
МИЛОВАН СПАСИЋ.

СТАРИ: 60 ГРОША Ч. ДАВА 5 000.
РАЗНОЈЕ.

30. СЕПТЕМБРА 1874.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

Концем месеца Октобра о. г. излази рок претплати на „Тежака“ и помажуће чланство свим поштованим претплатницима „Тежака“ и помажућим члановима друштва за пољску привреду. Зато се овим учтиво умољавају сви родољуби и пријатељи унапређења пољске привреде, који до сада нису били претплатници, или чланови, да се изводе претплатити на речени лист, и уписати у чланство.

Г.Г. стари претплатници и помажући чланови мола најдале до 1. Новембра о. г. да јаве Друштву: желе ли и даље остати такви или не? Ко до тог времена не јави ништа Друштву ће га и даље сматрати за свог претплатника на „Тежака“ и члана, па му и даље шикати свој лист и оно што му као члану припада, за које ће он, ако преи број не врати, или се чланства не одрекне до реченога времена, дужан бити да плати.

„Тежак“ излази двапут месечно на целоме табак и доноси чланке из целокупне пољске привреде, а стаје на годину, т. од 1. Новембра 1874 до 31 Октобра 1875 год:

у Србији 40 гр. чар.

„Аустрији 4 фор. а. вр.

Помажући чланови друштва плаћају годишње 20 гр. чар. или 2 фор. а. вр. Они добијају од

друштва повељу на чланство, извештај о радњи друштвеној и о излогу и семење какво желе — ако се на време јаве.

Сва писма, било с новцима или без новца, прила пошта наша бесплатно, ако се адресује:

Друштву за пољску привреду
у Београду.

Г.Г. Помажућим члановима друштву за пољску привреду.

Приближује се време да друштво наручи разно семење за своје чланове, у колико га није било у стању само произвести, како би они исто на време добити могли. По да се неба, разне неприлике догађале, као н. пр., да се ком пошле онако семе, какво он не треба или да који од г.г. чланова позно захтева какво семење, на друштво неможе да му га благопремно набави, — то друштво умољава све своје чланове, да они најдале до 1. Децембра о. г. јаве друштву поименце: какво семење да им се пошле? Ко до тог времена нејави друштву му после неће моћи послати онако семење, какво он тражи, него се мора задовољити са онаквим, какво му се пошле.

Како се праве топле леје?

Сваки је баштован, а и домаћин иначе, који се радо с градинарством занима, за то заузет, да што раније расада за расађивање има, или да праставља, бораније итд. у неколико месеци раније има, но што то обично бива. То се само у топлим лејама постићи може. Те топле леје праве се овако: Најпре се изабере једно место у башти на градини, које је југу — на подне — окренуто, и где сунце по ваздан греје. На том месту треба измерити једну леју 4 стоне широку, а дугачка може бити како је коме воља на потреба. Дужина леје мора се пружати од истога западу. Сад може да се прави *надземна* и *подземна* топла леја; подземна је једнија, јер не треба толико дасака као надземна.

Да видимо дакле како се обе праве, па како коме угодније буде, онако нек прави.

На оно изабрано место ваља на сва четири краја ударити дрвене козице, од којих да буду она предња два 4, а она стражња $4\frac{1}{2}$ стоне над земљом висока. Сад треба дасака оградити то место у висини козица, па у тај сандук насути скорашња коњска ђубрета једну стопу високо; оно треба добро нагазити, па онда опет с једне стоне тог истог ђубрета нанети и угазити, па онда и трећу стопу. На то треба pazити, да ђубре не буде суво; ако би пак било суво, онда га треба с врелом водом полати, да се топлота поновним врењем поврати. На то ђубре дође земља. Земљу, коју ћемо овде усути, мора бити добра, па је онда треба намешати с једном трећином добро сгореог говеђег ђубрета. Ово ђубре треба са земљом што боље намешати и кроз повеће решето пропустити, да неби сламе, траве, корења, дигаља, шљунака итд. заостало, јер земља може имати мало песка, а и ничег другог.

У оном сандуку остало је празнине: горе $1\frac{1}{2}$, а доле 1 стопу. Ту треба да дође од оне земље 6—9 палаца (за краставце 6—8, а за пасује 9 палаца), а оно друго да остане празно. Кад се земља сипа, не треба сасути сву на једанпут, но у три пута, а сваки је пут лепо с грабљавом уравнивати, а поред дасака добро утацкати, да се неби од дасака одмуснула. Кад је све ово готово, онда треба направити покривања од дасака, асуре, трске, дугачке сламе идр. и покрити, да дан два настоји, да се топлота боље развије и земља боље слегне. Кад је тако леја неколико дана постојала и кад се топлота почела умерено да развија, онда се тек може разио семење, н. пр. од најранијег купуса, кеља, келерабе, целера, карфиола итд. усејати.

Друга је пак начин овај: Оно место, које смо за леју изабрали и обележили, треба $2\frac{1}{2}$ —3 стоне дубоко ископати, па онда ту руну — као што смо и код преднаведене леје рекли — с коњским ђубретом напунити до горе и добро утацкати. Ову, ђубретом напуњену руну треба оградити с једном стопом широким дасака. Ове даске да су од северне стране мало више, како би прозори косо стајали и више светлости добивали. У ту заграду треба сад исто онако земље усути, као и код претходне леје.

Ово је најпростији и најјефтинији начин, да се топле леје праве.

Оваку топлу леју треба одна у другој половини месеца фебруара правити, ако време допусти, а најдаље се одложити може до прих дана месеца марта, јер иначе доцније не вреди много. Откривати треба ове расаднице сваки дан, ако је време лепо и сунчано. — На то јако треба pazити, да земља у леји увек довољно влажна буде, а нарочито кад усејано семе почне да клија. За заливање је најбоље пред, или баш у само подне. Вода за заливање треба да стоји у топлој соби, да се мало слади и да не буде никад скорашња, јер то шкоди оном усејаном усеву. Кад расад већ ојача, онда се може два пута преко дана заливати, и то око 16 сати пре и 4 сата после подне.

У овако топлој леји, највише *жаба* има, и њи можемо ту као наше непријатеље да смирамо. У оно доба, кад се те топле леје граде, време је на пољу ладно, а жабе, тражећи топлоту, запузу се у ове леје, нарочито поред дасака; то се тако рећи подкопају у земљу и кваре расад. Лепа другог нема, но свако их јутро вадити и избацити.

То су просте топле леје, без прозора, а сад да кажемо и о оним с прозорима.

Како је неизвесно, да-ли ће у месецу јануару или фебруару леји земља раскривљена, — то нам се ваља још с јесени побрини и потражити угодни место за топлу леју. То место ваља 3 стоне дубоко ископати, и дасака оградити, да буде она страна од севера (горњак) виша, а од југа нижа, како ће сунчани зраци на леју боље и јаче ударити. Сад треба направити дрвене оквири, као што се за обичне прозоре праве, али тако, да на оним дасака насују. Ако је леја н. пр. 9 стопа дугачка, онда треба 3 таквих оквира међути, и тако ће сваки оквир бити по леји 4 стоне дугачак и 3 стоне широк. Да би они оквири (управо сад прозори) добро пасовали, треба оне даске свуд унакозло тањом даском, но неци само,

„опшати.“ Ону приправљену земљу треба сад у ту правну јаму сасути и нечим (н. пр. сламом) пошрати да се неби смрзла, но у фебруару на употребу способна била. У првој половини месеца фебруара треба ону земљу из јаме избацити и еришким коњским ђубретом испунити, као и код прешање деје што сам рекао. То ђубре треба у три пута сипати; прво с једне стопе високо, па добро нагазити, сад другу стопу и опет нагазити, па онда трећу, и тим ће се руна ђубретом испунити. Даска озго нека само с једне стопе празна буде. На ово ђубре треба одна ону земљу сасути, и то 8—9 палца високо, како би горе 3—4 палца празан простор остао. Ако би земља била сува, морамо је мало навлажити. Кад је деја овако справљена, онда је треба 4—5 дана оставити да незасејана престоји, да из ђубрета она најмекша топлота настане, која би усејаном семену шкотила.

После 4—5 дана дакле, можемо већ краставце, диње и пасуљ посејати. Диње и краставце треба овако сејати — бар је мени на тај начин најбоље за руком испало —: треба узети једну повећу саксију (лонџ од цећа) и тако је с добром земљом напунити, да с једно 3—4 прста празна остане. На ону земљу треба метути једну навлашену врх, па ту врху семе, а преко семена опет једну влажну врху, а на ону с једно два палца земље. Ону горњу земљу треба сад добро завити и саксију на толико какво место метути. Треба на то pazити, да земља увек довољно влажна буде, јер се на толиком месту брзо суши. После 48 сати проклијање семе, само ако је добро, а ако трећег дана још неби проклијало, онда је семе своју клицавост изгубило, и треба га бацити. — Проклијало семе треба одна у леју посејати, јер она велика топлота сад је већ попустила; под сваки прозор — у средину — треба по 3—4 семена усејати, и то 2 палца дубоко, не дубље! Зрна не треба на једну толику бацити, но свако да је једно од другог на 2 палца удаљено.

Док се врежа од краставаца или диња не почне да пружа, дотле се ово празно место може два и три пута засејати с ротавицама, салатом, ситним мрквама итд. Осим тога може се посејати на северној страни и пасуљ на травама, који ће дотле доспети и потрошити се, док врежа толико нарасне, да би јој што друго у леји усађено, сметало.

Краставци заклевају нише влаге и ваздуха, по диње; а диње опет хоће јачу топлоту и мање ваздуха; а што се сејања тиче, једнако се сеју. Код диња морам само то приметити, да кад шести лист пусте, онда им треба онај главни струг у

средини сасећи, па ће онда са стране издаци потерати, и ти су издаци родни, а главна лоза није, зато је и уклопити треба, да узлауд рану не троши. Те споредне лозе треба оставити да одрасту, и никако им не дати да се испрекшпају, но свакој засебан правац одредити. На сваком главном струку из корену треба само по три лозе оставити, а све друге одсећи донде, т. ј. до онога чвора, од куда су набиле, па и то оштрим ножем, да се неби рана направила, у след чега би корен трнути могао. Ово се завршује онда, кад лоза цветати почне, те се види: која је лоза плодна, а која јалова. Плодне су оне лозе, које испод цвета одна и род носе, а јалове су оне, где се испод цвета род не види. Да те јалове лозе не би узлауд плодница рану одузмале, зато их одсећи треба.

Ако желимо добре диње да имамо, то не треба на једној лози никад више од две диње оставити, те би онда тако на једном корену са три вреже, 6 добрих диња имали.

Морам још и то рећи, како треба диње и краставце покривати. Сваки дан ово подне треба прозоре отварати и нечим их подупрети, да по до једног сахата остану отворени, да краставци и диње мало ваздуха добију и да се лише, ако је од заливања мокро, осуши. Диње треба ређе, а краставце чешће заливати; дињама треба ниже, а краставцима више прозоре подизати, па зато је увек боље правити засебне деје за краставце, а засебне за диње. Свако вече треба прозоре даскама и асурама покрити, да неби стакло од јаких мразева попуцало и да би у леји топлије било. Ако се асурама покрива, онда треба преко њих још и поју даску метути, да не би ветар асуру однео.

За 3—4 недеље умалиће се топлота у леји, а то се одна на бљамка познаје, које не расту онако нагло као у почетку; зато се топлота овако обновљава: свуд око деје, баш до самих дасака, треба еришким коњског ђубрета с једно 2—3 стопе широко панети, а високо, колико су и даске високе. Али ово облагање с ђубретом може се предузети одна још у почетку, па ће се стална топлота дуже задржати; задржа ће се дотле, док плодови не сазру. Кад би хтели у једној леји и краставце и диње сејати, онда треба с ђубретом онај одељак где су диње, оделити од оног где су краставци. Ја сам прошлог пролећа чинио опште, да диње и краставце под једним околностима гајим, па су краставци прекирасно рађали, а диње су понеле да не може лешије бити, а чим су као

погрупиши орашчић биле, а оне се осушине и однаше.

Које је могуће, а и не жали труда, тај може и више малих леја направити, па у сваку по једну прету зеља засебно посејати, или расадити; тако н. пр. у једну само ротквице и салате, у другу краставце, у трећу динје, у четврту карфиол итд.

Све расаде у овим топлим лејама треба малом водом заливати, и то само умерено,

Као год што се поступа с динјама — осим заливања и отварања прозора — онако се исто поступа и с краставцима. Што су год дани топлији, тим се више прозори отварају и дуже отворени остају, али још пре захода сунца затворити и покрити треба. А кад се сасвим отопли, а неби се имали више бојати мразева, онда се могу прозори сасвим скинути и оставити. Остаје само да пазимо на заливање; а кад замрти треба то ће земља најбоље показати.

P.

О зимовању пчела.

Сад је време да коју о том прозборимо.

Ако оће ко да се назове мајстором пчеларства, треба да му пчеле тако зиму проведу, да с' пролећа што мање мртвих пчела буде, највише 5%; те да буду све кошнице тако здраве и једре, да добије од њи много ројева и обилно меда. За то треба одма с' лета мед председати; јер данас није то више никакова уијетност добити много ројева, ал' они су слаби, пак не могу зиму да преживе, те пчелар има с' пролећа посла, да кошнице од мртвих пчела очисти. Поред добре кошнице су главна услова сретна презимовања, да много пчела има, које младу, здраву матицу и довољно меда имају. Одма дакле јошт за лета треба кованција стару матицу с' новом да замени, да с пчеле одавнине не цапају и да довољно ране имају. При прегледању пчела пред зиму, треба мање народе да здружи, а слабе да рани. Ако их рани течним медом, треба то за рана чинити, да пчеле могу мед замотати, ал' је боље, по меда у саћу има, јер га може сваки час подметати. Ако немаш, ал' нећеш пчеле медом да подрањујеш, подиј јим жутог шећера у малим комадићима, што сам ја увек до сада с' добрим успјехом радио.

Зими мора кованција своје љубимце од свакојали непријатеља бранити, а исто тако и од јаке зиме и сучаних арака. У другим топлијим земљана, не треба то чинити, ал' код нас је (на

Моравској) презимовање од велике важности. То ћемо добити, ако пчеле у суве коморе на' пивнице сместимо где неће зима допрети моћи, кад се параван пре тога осведочимо, да су свој рад на пољу свршиле и неће више излетати. Време, кад то чинити треба, није увек једнако, јер зависи од тога, какова је година; тако су се н. пр. моје пчеле године 1865. још 4. и 11. децембра пасле. У јакој зими требају пчеле више ране, да могу потребне топлоте више развијати; жестоки ветрови и олује такођер их узнемирују. Ма да зимско сунце није сувине топло, то ипак често пчеле превари; стојећи, особито зими, ниско на „лету“ ударају араке управо у кошницу, тим пчеле на поље маме, где обично погину, или ако се и врате, а оне доцније од разлада угну.

Пчеле дакле најбоље зимују у пивницама, коморама или у другим сувим стајама, само ако су тавне. Да буду од мишева, њихови највећи непријатељи осигурани, ваља око њи понаментати мишоловке. Мачке неваља унутра пуштати, јер док је пре миш по кошницама скакао, скакали би сада и миш и мачка, те би тиме пчеле узнемиравали. Ал' и пчелар кад пчелана удави, треба да пазу, да вратима не удара, или другог пушња не прави, јер то јако пчеле узнемирује.

Кад се пролеће приближује те се пчеле кретати почињу, добро ће бити с' вечера врата отворити, пак их преко целе ноћи отворена оставити, а јутром затворити, да тако ладнији ноћни ваздух пчеле обузме те их запречи, да прерано много младих не замећу, јер би им с' тога требало за рана воде, пак би морале пре на пашу излетати. Добро би било да им се у то доба нешто воде у суду пред „лето“ кошнице метне, да због недостатка воде не страдају, те би могле и младе издржавати, и тада им подложени жути шећер јести.

Кад настане време, где се већ нека бојати, да би излетеле пчеле могле погинути на снегу на' на оштром ваздуху, поставе се кошнице тиха сунчана дана на обично место, ако је ипак могуће опет на оно исто, где су и прошле године биле; јер сам опазио, да с пчеле ове године онуда облетале, где су прошле године наменствене биле. Кад се кошнице наменштају, треба да их кованција очисти и мртве пчеле отклони, да то не морају саме пчеле чинити, јер тиме поред мртвих и живе пострађају. Кад си већ кошнице сместио, а ти мети пред њи воде, да не погину овако јошт слабе, воду тражећи.

Што је овде у опште речено о презимовању, разуме се оних пчела, где је зими студен тако

јава, да би од ње пчеле пострадале, ако би их на своје летњем стану оставио. Код нас је мало таквих предјела, где би пчелама опасна зима загладала, те с' тога остају на своје обичном месту. Аа' и у овом случају даје се од онога, што горе о презимному напоменуемо, на корист пчеларства и код нас употребити. Ако ису ко- вануци тако ураћени, да се могу и с' јужне стране затворити, те тако против зиме и сунца обезбедити, преба ковануција „лето“ сламом да за- творни, ако зима расте, да кошница против жестоке зиме буде заштићена, аа' тако, да ваздух унутра одлазити може; исто тако и саме кошнице ваља са северне стране сламом да заклопи. Тако су пчеле у кошници осигуране не само против навала ладних зимских ветрова и против мећаве, него и против мишева, а још и против птица грабљивица, које особито радо зими пчелњак облећу.

Уопште ваља пријетити, да ваљан ковануција неће пчелама своју пажњу закратити онда, пошто су радити престале, нећ да ће их и зими чешће прегледати, да ли тако зимују, да се могу с' про- лећа на његову корист пробудити.

„G. I.“

P.

О сејању дудовог семена.

Више су наш поштованих читаоца умолили, да им при сејању дудовог семена, у помоћ бу- демо, Ево јим с' овим жељу испуњавамо.

На више страна нашег отаџаства подижу се ду- даре. Ми ћемо дакле овде неколико опомена тиме сејачима дати, да им посао успешнији буде.

За сејање дудовог семена треба приправити леју у башти, или у дудари, која мора 4 стопе широка бити, а дугачка може бити, колико газада ухте. Земља мора бити добра и трошна; мора се најмање две стопе дубоко упорити и свито на- дробити, да кљану семена ништа на путу не стоји. Место, где ће се леја наместити, мора са- свим сунчано и од ветрова заклоњено бити. И то је један од главнијих услова, да воде при руци имаши, да можеш приљезно заливати.

Најбоље је време за сејање онда, кад се већ више пролетњи мразеви не бојаши. Леју треба онда у мало 9—12 палаца раздалежи и само 1 палац дубоко браздице направити. Ове се поред затегнутог ужета праве, да би бразде праве биле, лешне и правилније изгледале.

У ове браздице треба семе посејати, које си пре сејања у кишници води неколико сата нато- пио, и после у ладовини осушио. Ово треба

дакле међ' два прста узети и врло ретко посејати, са фином земљом покрити и после заливачом, која има ситну решетку, добро залити. Да би ово се- јање једнако било, које је и за ово лешне и за усев угодније, то је добро; кад се семе у толико порција подели, колико леја има.

Ако после сејања сухо време настане, онда треба леје јутром и вечером заливати.

После 15 до 20 дана проклија семе. Најпре се укажу два дугуљаста, отворено зелена листића, којима брзо прави изрежани листићи следеју. Од тога времена треба у јутру и у вече приљезно заливати и од травуљина плевити. Земљу међу редове треба од времена до времена с' мотичицом опнопавати, да влага боље у земљу продрти може. Ако је баш јака суша настала, онда треба с' гра- нама расад покривати, да се не би њекне оне биљке посушили.

Многи препоручују, да се између редова дрвене ситне пилотине, или маховина простре, јер и једна и друга одржавају земљу пуном влагом.

Месеца августа, дакле ово преобарања, пре- ставе се мало са заливањем, да би се оне слабе биљке одрвениле.

Најјаче биљке можеш већ те јесени поводити и пресадити, на добро за тај посао приправљену леју. — Слабије пак треба пре зиме на једно два палаца над земљом, са оштрим ножем или ножни- цама (маказама) одсећи, и са сламом или сувим лишћем покрити, да храз неба могао живе из земље извући.

Пдућег пролећа треба мало по мало ону сламу или лишће с' леје поскидати, и онет преко целог лета од травуљина плевити, да ова рана из земље само растећим дудићима одилази.

На тај начин неговане биљке, на расту већ друге године 3—4 стопе високо.

Један лот семена даје 6000 биљака. Дудићи врло брзо расту,

Један је шумар 1856. године само покушао на овај начин да сеје дудове и да их негује и већ 1865. године имао је дрва од три хвата ви- сине, и ово га је навело те дудове у велико сади и негује.

Само се ваља за добро семе постарати; а ово ћемо сваком, који би вољу имао да сеје с' Драге воље набавити¹⁾.

P.

¹⁾ Министарство финансија развило је семе дудово бесплатно, а тако и друштво за кољску привреду да је за сваком, који га захтева.

О остављању репе и кромпира за зиму.

„Zeitschrift f. d. landw. Verein d. Grossherzogth. Hessen name:

Што се остављања кромпира и репе таче, то имамо три начина напоменути: остављање у подруму, у рупама и у гомиле. Негледајући на то, да је заклање великог подрума с великим трошком спонтано, особито онде где се репа и кромпир у велико саде, и где се гомиле у подруму на такво прострсти морају, много је боље, због одржања њихове доброте, остављати и кромпирену репу у гомиле под ведрим небом. Остављање у дубоким рупама исто је тако негодно, као и оно у подруму. Више економија су се чудили, да им бургундска репа у руни труне. Ово долази једном од сувише великих репа са многом водом коју у себи имају, а друго што је испарење у тако дубоким јамама препречено. Што сувише и ладније окопавање на место остављања дођу, које такођер умерено влажно и ладно бити мора, у толико су и репа и кромпир од трулежа већма сачувани. Но будући да ове окопавине одма после жетве за испарење (знојење) изложене бити морају, то се морено постарати да то испарење што веће буде, а то бива само у сходно наменстеним гомилама.

Ове се гомиле наменстају на равном утанканом месту, и то тако, да се репе (репом доле) и кромпир на форму кућног крова Δ послажу. Те гомиле нека су доле 6—8 стопа широке, а висина нека је 4—6 стопа. Доле се посеје једно 5—6 палача високо сламе, пак на ову дођу онда репе и/или кромпир, јер их и то јакно од прозеба чува, сва се гомила сад такођер са толико дебело сламе посеје, пак онда на њу земља дође с' једно 3—4 палача дебело. А да је човек још сигурнији од мраза, посеје се горе још с' једног прета пецела. За покривање се узме најбоље она слама што од коња као огризана остане, јер се у овој миеви не радо задржавају. Уметање одушак у гомиле због испарења, сасвим је шкољиво и неупотребимо, јер се на таким местима плина спуштају и кроз то жале, труну. (Ја сам био више месеци у шећерној фабрики града Тури и Таксиса, где је било више од 900 хвати таквих гомила репа, и на свакој је било по две до три такве одушке, и никад се репа покарпила није. Држим дакле да с пуним правом рећи могу, да то трулење од чега другог долази, а не од одушак. — Ваља те одушке на згодно место уметнути, и при отпаву на ња пазити, не остављати их дуго отворене, пак неће трунути репа на оној гомили, где одушак има.)

Најбоље се чини, кад се гомиле одма покрију, да не дође до ња светлости ни топлота. Земља се мора равном утанкати, да се може киша лако сипати. Ако би јаки мразени наступили, онда се мора гомила са још толико земље покривати, а најбоље је онда тако дебело земљу настати, колико је око гомиле земља доле смрзнута, јер ни на добро утанканој гомили неће дубље мраз продрићти. Око гомила ће бити сад једнака (јаркова) од куда се земља за покривање гомила узимала, и то је добро, јер ће се у ња вода сипати, а гомиле ће увек суве остати; Из искуства се зна, да се они плодови на овај начин најбоље од трулежа и проклијавана сачувају. Клијањем се кромпир и репи хранећа снага излуче, зато се проклијано корење никад за добру цену продати не може. С' друге се стране ошет зна, да је непроклијано, ал до пролећа одржано корење губитком водних частица временом све богатије на сувљим частицама, а и богатије мора бити на одржаним хранећим частицама, по што је свеже корење. И па то се мора пазити при опредељивању хранеће паче. Р.

Како праве Швајцарци сир?

И ми га од нашег млека правити можемо. Скоро у читавој Швајцарској праве казан сир. Тамо се млеку краве два пута на дан, од 1. Маја до 15. Августа у 4 сата у јутру и у три сата по подне, а у осталим месецима јутром и вечером. Будући да много млека за један сир треба, то се сложе људи читавог села, и два три суседна села дођу такођер у друштво, пак млеко заједно збирају. Цела ова задруга најми једног сирача и направи кућу, где ће се сир правити. Тон сирачу је дужност сир правити од месеца Марта до Септембра непрестано, он га мора солити и све чинити, док сир за давање небуде. Од славе доште сира добије он извесну награду у сир, новцу и ранили. Сваки доноси два пута млеко на дан, пак му се то бележи у рабон колико је донео. Један рабон остане у сирачи а други се носи кући, да не би забуре био. Кад је члан један те задруге донео од прилике 300 ова млека, млека, које је за један сирац доста, онда он добије први сир, т. ј. онај сир, који је тога дана зготовљен, а у једно и скорупа што правља. Он да сад дрва за кување другога сира и јестиво сирачу докле, док други сир не буде готов; ко овај други добије, тај онда даје дрва и јестиво и т. д. Тим начином и онај најспромажнији дође до великог

сирца, која је по мало само млека давао. Кад дође до продаје, онда, или сваки за себе свој сир прода или се и ту здруже пак неколико буради напуне и уједно продају, а новац соразмерно међу собом поделе. При закључку рачуна изађе кадгод, да је један дао више, а други мање млека; онда мора онај што је мање дао надокнадити, или у новцу или у млеку, то је све једно.

Корист оваковим друштвима увиђена је, пак се зато у Швајцарској, Холанди итд. таква друштва установљавали. И код нас би се то исто чинити могло, и желити је да што пре у живот ступе и код нас таква друштва, јер и наше краве добра млека дају, нарочито у ужитком, чаханском итд. округу.

Овако се сир прави:

Од прилике 300 ока млека дође у један котао, који се на три престаји, и доле стоји, док се до 25 степени топлоте не угреје, које се топломером лако дознати може; у овако угрејано млеко успе се растопљено сирити. Како се види да ово сирити дјелствовати почне, узме се котао с' ватре и оставе на страну, да млеко на мјеру предстоји и да се усвери. За мало тренутака се усери; на површњу се увати пена, та се сад скине, а сир се у мале комадиће исече пак онда са великом варљачом добро узмеша. Сад се опет котао в' ватри престаји и остави, да се сир до 35 степени топлоте угреје. На послетку се сир од сурутке сасвим исцеди и сталожи на дно котла; опет се сурутка повуни а сир даље кува при непрестаном мешању. Сад се котао с' ватре скине, сир се с' рукама добро исцеди и на ланен чаршав метне.

За форму се узме танак, 6—8 палаца широк обруч, који се по среди узетом опаше, да се може по потреби доиције с'узити. Форми се ова метне на стол и изнутра простре ланеним чаршавом, на која се сир успе; сир се са чаршавом сасвим обавије, пак се онда на њега даска метне и тешким камењем притисне, да се сурутка добро исцеди. У овој форми и овако притиснут стоји сир од јутра до вечера, или од вечера до јутра. После се извади сир из ове форме, окрене се да горе дође што је доле било, пак се у други сув чаршав и опет у форму метне, а с' форма са узетом стегне, да мање буде, како ће се сир. већма стиснути. У овој ће мањој форми сир пак изаћи, а с' га треба унутра стиснути. Ово се понавља непрестано једно 5 до 6 саги, да се сир од сурутке до кани исцеди да чвршћи буде.

Сутра дан се узме сир из форме и сољу добро натре с' једне и друге стране и околом. Нај-

мање 6 недеља дана се овако сир преврће и соли непрестано од времена до времена (свака 2—3 дана), а оставити га ваља за то време у ладну комору. Овако се непрестано соли, док се год површина не почне знојити, а то је знак, да сир више соли не прима. За то време сир лагано сазрева, и ту му се направи ове шупљавке, које се при расецању виде. Овакови сирци од 300 ока млека су обично 25—30 ока тешки, и изискују 20-ти део своје тежине соли.

То је све.

P.

Кад је најбоље време за сађење лозе?

Код овога посла мора се најпре и најуре узети у обзир земља. Земља је или топлија, или ладнија, како која лежи.

На толиким земљама саде се виногради у јесен, како се сађенице с' чокота одсепу, или да речем: како ове сазру. Зрелост пшона познаје се по опадању ливша, по скупљању пругица, по уналањању ожомовине и по сувоћи срце (срца), која подупно показује, да је видимо кретање сока у лози сасвим престало. Лоза је свуда скоро с' концем јесени зрела, и у то се време на толиким земљама (присеојним) виногради већ садити могу. Ако би се пак на толиким земљама сађење винограда с' пролећа предузело, па по несрећи суво било, онда би ти се то догодило, да би лозе, некајајући довољно плаге одма увеле, и од прве сунчане топлоте пропале.

На таквим толиким земљама врло је ретко тако ладна и јака зима, а да би лози шкодила она и преко зиме своје чини и живи, и преправља се за нов пролетњи живот.

На ладнијим земљама, давље које су сјевеју окренуте, (осојним) увек је боље с' пролећа виноград садити, јер је овде за лозу сасвим другачије. Ако би се на таквим земљама с' јесени садиле, онда би се често догађало, да би цео посао узалудан био јер би закопани део лозе преко ание у ладној земљи трунуо, а ове две три које се над земљом оставе, тако би од мразе страдале, да ни ластара неби развијале. Најбоље је давље на ладнијим земљама с' пролећа виноград садити. И то би се могло саветовати, да се до времена садње и прибављање лозе отложки. На нашим земљама особито у Срему, саде се виногради с' јесени, зими и пролећа, ако је јесен сува, а зима топла, које код нас врло често бива. Ако виноград с' јесени или у зиму посадиш, ти загриш а кад се мразева не бојиш, а та одгриш.

Ако сеђенице неупотребити, како си их с' чокота одсенао, онда их мораш чувати до времена садње. Најбоље и најпростије је чувати их или у води или мало влажној песку.

Сађенице дакле, које си с' чокота одсенао, а нећеш одма да их засадиш, повежи у снопиће по 50—100 лоза. Ове снопиће мети сад у какваз суд с' водом тако, да доњи крај лозе, који ће у земљу доћи, с' једне стране у води буде. Ако лозу дуже времена у води држати мораш, онда воду мењати ваља, јер се вода квари кад дуго стоји, а и лози шкоди. Кад окца у води набубре, онда лозу садити можеш.

А можеш их и овако у песку у подруму оставити: Исто тако у снопиће повежи, сваку врсту знаком таквим забележи, пак их затриј у мало овлажен песак у подруму толико, да само два до три окца напоље из песка вире. Кад окца набубре онда се лоза сади.

Р.

Средство против коњске сипње.

Доктор Хаубнер чувени маревни лекар, препоручује код сувога замља коњског, код жлезди, сипње, гњаста у стомаку и црени, код хрђавог стомака и т. д. неколико недеља сваки дан не-престанце, тако ободеле коње са жутом репом

(мрзом, шаргареном) ранити Уредним ласта овога зна из сопственог искуства, да мрва коња врло добро прија. То потврђује ден изглед коња после такве ране, а особито дена сјајна длака на њему. Мрзав је у опште врло добра рана за сваку кућевну живад, особито за теоче и сивње.

Р.

ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Многи од г.г. претплатника на „Тежака“ и показује чланство нису платили раније своје дугове, и ако им је више пута од стране друштва за пољску привреду писано и непосредно лично и преко „Тежака“, те због тога је друштво принуђено било преко дотичних власти тражити те дугове.

Но како су неки претплатници изјављивали своје незадовољство, што је друштво дугове преко власти тражило — премда је то и у њихову олакшицу било, у колико нису морали непосредно новце плаћати —; и како се сада и ова 1874. рач. година крају приближује: то се сви претплатници, и чланови помажући, који нису или стари дуг или овај за 1874. год. платили, умољавају, да новце што пре друштву пошаљу; како се не би после опет преко власти писало и иетој без нужде до-сађивало.

Г Л А С Н И К.

Радња друштвена.

Закључци IX. седнице одбора друштва за пољску привреду државне 31. Августа 1874. год. под председништвом друштвеног председника г. Мил. Спасића.

Присутни чланови: г.г. др. Ани Медовић, Радојица Шарчевић, Јерем Гудовић, Ф. Шаме и благодетел г. Милан Миловић.

Бр. 63.

Председник подноси молбе кандидата за секретарско место друштва за пољску привреду, које је упућено.

Помто се прочиташе све молбе с документима, би од њих девет кандидата изабран г. Жинко Шокорац, сир. економ с тим да се с њим закључи уговор за годину дана почевши са 1. Септембром тек. године.

Бр. 64.

Председник друштва јавља, да је он прегледао зграде и наменштај за излог у Тонцидери и предлаже да се неке оправке и доправке изврше.

Решено је, да се оправке и доправке изврше и учини трошак плаћати по рачунима из суме одређене друштвеном буџетом за излог, који ће се оне године привредити.

Бр. 65.

Председник подноси један план, по ком би се имало начинити једно здање за стан друштва, и предлаже, да се умоли г. министар финансије, да друштву уступи место до магацина друштвеног за наведену цед, како би се по томе могао изнети предлог пред главни збор.

Решено је, да се г. министар финансије умоли, да подјејствује гди треба, те да се потребно здање за друштво о државној трошци начини на плану оног до друштвеног магацина. А ако влада из буди којих узрока не би хтела ово здање начинити, да она уступи речени план друштву, да оно само себи нужду згради сагради.

Закључено и потписано.

TECHNICUM MITTWEIDA

(КРАЈЕВСТВО САКСОНИЈА)

ВИША СТРУЧНА ШКОЛА

за машинске машинице, управљиве радвојница и т. д. Научни планови бадава могу се добити преко дирекције. Пријем 15. Октобра. Приправна предавања бадава.

(2—6)

ТЕЖАК

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 23.

НОВАЯ СЕРИЯ 15, И ДЛ. ДАВА
И МОДЕЛЬ.

УТЕШЕ ПРИНУЖЕНОТ
МИЛОВАН СПАСИЋ

СТАИ: 40 ГОДИНА С. ВНЕ 6 ОСТ.
ГОДИНА.

15. ОКТОБРА 1874.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

Концем овога месеца плаћали рок претплати на „Тешаку“ и помажуће чланство свим поштомалим претплатницима „Тешака“ и помажућим члановима Друштва за пољску привреду. Зато се овим учтиво умољавају сви родољуби и пријатељи унапређења пољске привреде, који до сада нису били претплатници, или чланови, да се изводе претплатити на речени лист, и уписати у чланство.

Г.Г. стари претплатници и помажући чланови
ваља најдаље до 1. Новембра о. г. да јаве Дру-
штву: желе ли и даје остаци таквих или не? Ко
до тог времена не јави ништа друштво ће га и
даље сматрати за свога претплатника на „Тежак“
и члана, аа му и даје шиласти свој лист и оно
што му као члану припада, за које ће он, ако
први број не врати, или се чланства не одрекне до
редњег времена, дужан бити да плати.

„Темак“ излази двапут месечно на целој табак и доноси чланке из целокупне пољске привреде, а стаје на годину, т. од 1. Новембра 1874 до 31 Октобра 1875 год:

у Србији 40 гр. чар.

„Аустрија 4 фор. а. вр.

Помажући чланови друштва плаћају годишње 20 гр. чар. или 2 фор. а. вр. Они добијају од

друštva povedu na članstvo, izveštaj o radnji
 društveno i o izlogu i semeđe kakvo žele —
 ako se na vreme jave.

Сва писма, било с новцима или без новаца, прима пошта наша бесплатно, ако се адресује:

Друштву за пољску привреду
у Београду.

Г.Г. Помажућим члановима друштву за пољску
привреду.

Приближује се време да друштво наруči razno semeње za svoje članove, u koliko ga nije bilo u stavu samo proizvesti, kako bi oni isto na vreme dobiti mogli. Po da se nebi, razne neprikladne detaljade, kao n. pr., da se kom pošlje onako seme, kakovo on ne treba ili da koji od g.g. članova pozna zahteva kakovo semeње, na društvu nemože da mu ga blagovremeno nabavi, — to društvu umoljava sve svoje članove, da oni *mađdale do 1. Decembra* o. g. jave društvu poimenice: kakvo semeње da im se pošlje? Ko do tog vremena ne javi društvu mu posle neће moći poslati onako semeње, kakvo on traži, nego se mora zadovoljiti sa onakim, kakvo mu se pošlje.

Наметнице на воћкама.

У ова оскудна времена, што су сада настала, ваља сваки, а нарочито мали земљорадник да се осире на све стране, где би само могао добити који грош, да без натежава измири своје разноврсне издате. Скупа, чудновата времена насташе! Са жељом погледом слуша данас млађи парантај, кад старији окупе причати, како је пре неколико десетина година било све јевтиније. Кола дрва, веде, 3—4 гроша, па се грејеш као цар, а она хлеба десет пара, па та беше у изобилу, — све јевтино, зашта год запиташ — чабе! А данас ти је све папreno, спуда само да те огуле. Мучна времена. Ваља радити, криво радити. Земљораднику такође.

Пре свега ваља му се упети, да му земља његова рађа што обилатије. Па и ако му је главни доходак само са њива и ливада, опет зато не треба заборавити, да му и баштица његова донесе лепо парицу, а особито воће — његов воћњак. И њива ће доносити врло мало, ако се не обрађује како ваља, а воћњак тако исто. Ако земљорадник хоће да обере лепа, добра и доста воћа, богме њему ваља да то воће надгледа како треба, а нарочито да га чува од многих и многих непријатеља. Овде ће мо да упознамо земљорадника са два непријатеља, т. ј. са маховином и лишајима.

По баштама, где је ваздуху немогуће да продира као што треба, где дакле нема пројаје, где су земље мочарне, где је воће веома густо посађено, онде кора на деблу препуцава. У ове пукотине најури прашина и друга нечист, а мало за тим ветар донесе амо семенице од маховине и лишајева, које се угњизди у пукотину и у ову прашину, а пошто ни једно ни друго нису никакве мазе, него голи синови, каквих је ретко, то се одмах приме и почну расти. Тако је то, човек би по неки пут бог зна шта дао, да му се калем какве лепе воћке прими, а овде где моли бога, само да не добије ову беду, она му долази и незвана. Јер хо воде да види, како му је воћка покривена маховином, те погледа као нико њен? Маховина и лишајеви, то су вам наметнице (паразити, готовани) и јако се распаљују, те за то није чудо, што за кратко време покрију цео воћку својим кожом, кога се чини ми се ратосиља и сама биљка. Већ и име њено „наметнице“ показује вам, да живе о туђем трошку. И завета, и маховина и лишајеви, краду од воћке њену храну, не даду ваздуху да допире до дрвета, него се лепо простру

по целој воћци, па онда — јагма! Па није им само доста то, шта саме отимају храну воћди, него су још прекрасно уочиште за различите бубе, које се у њих сакривају. А већ како оне знају упропастити већку, то вам је познато.

Као свака биљка, тако и воћка, узима храну својим коренем из земље, али прилично је узима и из ваздуха. За ту цељ, да би храна из ваздуха могла у биљку улазити, има на деблу, леторастима и лишћу мноштво рупаца и шупљина, баш као оно на телу нашем, куда пробија зној. Исто тако, као што тело човечеје и животињско кроз своје шупљине прима потребну топлоту и ваздух, а испушта непотребне материје, ради тако и свака биљка, па на сваки начин и воћка. Кроз ове шупљине на биљу, продире ваздух, влага и топлота, а кроз те исте шупљине излазе опет не потребне материје, и на тај начин постаје покретање биљног сока, без ког покретања не може бити ни говора о правом животу. Што воћка лакше прима потребне а испушта непотребне материје, то ће бити здравија и напреднија. А ако у том напне на такве сметње, н. пр. које јој праве маховина и лишајеви, онда јој је немогуће да из ваздуха усисава храну, а без хране не може никакмо да напредује. Воћка вене, па најзад угине. Немојте мислити да маховина зими чува воће од зиме. Боже сачувај, такав допов није за тако што способан. Баш напротив, у ову маховину и лишајева зауставља се вода, која се зими смрзне и онда је око воћке сам лед, па онда није чудо, што таква воћка пропадне.

Дакле већ тај узрок, што воћка због маховине и лишајева не може да усисава из ваздуха потребну храну, требало би да натера воћара, да отера ове незване госте. Али, ваља знати, да није само то, него да се маховина и лишајеви хране баш самим соком из воћке. Па пошто оне од воћка отимају сок, то такве воћке или не рађају ни мало, или доносе хрљаво воће, а другачије не може ни да буде, јер да воће буде као што треба, да буде укусно и сочно, треба у воћци да буде доста сока. А баш ове две наметнице отимају од воћке онај најважнији сок, јер своје тавке жмљанце пуштају у шупљине воћкиног дебла и отуд сисају сок. Дакле, не само што спречавају воћци да прима храну из ваздуха, него још краду и онај сок кога, воћка којекало узме из земље. Праве бедушнице!

Напоследку, у маховину и лишајева сакрива се различит гад и бубе. Оно је до душе истина, да веома много буба преко зиме одлазе у земљу и тамо презиме, па тек у пролеће отуд излазе, опет зато има много буба, којима је милије уто-

чиште под распуцаном кором дебла и међу маховином, јер су овде сигурније, да их тиче неће гонити.

Ако дакле помислимо на све ове штете, што их чине маховина и лишавени на воћкама, онда сваки ваља да призна то, да је од весога велике користи, да се воћке чисте од тих наметница. Али на жалост има много воћара и земљорадника, који се не обзиру на ове шкољавнице, и с тога је код таквог воћара на воћкама увек мало и хрђава воћа.

Најбоље би средство против ових непријатеља био то, да се воћке чисто истрајају. Веома је добро истрајати воћке оштром четком одмах после кише. Ако не са четком, а оно за ту целу направљеном гвозденом сипаром. Што се пак тиче времена, кад то треба радити, то је најбоље у време, кад се воћке чисте од гусеница.

Надгледајмо брижљиво наше баште и наше воћке, на нам радња неће бити узалудна. У наградњу за овој посао добићемо укусно и лепо воће, а за ово воће, децу пару.

М.

Ш т е д њ а.

Образован човек може бити велики само онда, кад своје мишљење, своју снагу и радњу не одопасти само на садашњост, него кад и у будућност назире и кад за њу ради. Ко мисли само на садашњост, у чијем календару нема записано и *сутра*, издичи на оног човека, који би цело дрво посекао само с тога, да плод лакше обере, или на оног човека, који зато неће да сади воће, што није сигуран, да ће и он јести плодове са њега.

Ако ове појаве изближе посматрамо, лако ће мо опазити, да се образованост и суровост, варварство и цивилизација и у томе разликују, што необразовани људи мисле само на своје тренутне потребе, дочим васпитање ради непрестано и за будућност. За љубав своје тренутне користи и насладе, суровост руши све, дочим радња образованих људи траје хиљадама година и корисна је потомцима. На тој радњи, која није ништа друго него штедња за будућност, (чување белих пара за прве дане) оснива се образовање човека и читавих народа, јер где нема штедње, ту се напредак не може ни замислити.

Ако штедњу изближе посматрамо, то ће мо опазити, да је има у разним видовима, али поглавито нам се показује у виду *примитивне радње*, т. ј. у штедњи ми видимо ону стварајућу снагу, која почива на моралном ојачању човечанства, ви-

димо је где неуморно борача напред, видимо је као услов високог благостања, видимо је као језгро братске љубави.

Радња са мишљењем — то је *штедња*. Н. пр. да ли би имали времена да се васпитамо као што треба, кад би сваку своју потребу морали подмињивати и извршавати својим сопственим рукама? Кад би морали и учити школске задатке и саопшати себи обућу и вапун, и испецати дрна и скувати ручак итд? Зар се са том поделом рада не уштеди и времена и стотине руку људских, и зар би човечанство могло напредовати у свом обрзовању, кад се не би штедило времена и кад се не би слагали уштеђени капитал у разне индустријске установе, које су од користи не само за садашњи, него и за будући нараштај?

Па кад штедиш одајемо толику част и хвалу, онда у колико више ваља нам се клонити њене противности — *нештедње* — која је узрок покварености и пронасти не само појединих, но и целих народа?

Али за то, што појам штедње није доста јасан, ваља се често у име њеног нештедња, и ако нема нигде ни трага ни спомена расипању и раскошдуку. Како то? Ето како: многи мисле да штеди време, ако ради у зноју лица свога од јутра до мрака, и мисли да штеди новце, ако неће да набави оно, што му је преко потребно.

Ко ради од јутра до мрака са напрезањем, а међутим би са каквом добром машиниом извршио радњу и много брже, и много боље и лакше, за тога се не може рећи да штеди. А шта да речемо о оном, који криво стечени капитал остави да му буђа по сандуцима, место да тај новац пусти у обрт, у индустријска предузећа, па да се таме користи и он и други — штеди ли тај?

Права штедња је израз образованости човека, и основа његовог благостања и будућности. Али је и то истина, да штедња тамо не може бити, где нема поделе рада и где нема радње са мишљењем. С тога ваља пре свега спојити ово двоје, па онда даље радити, јер без тога не може бити добра рада, а не може бити ни праве штедње, него ће бити некакво ципцарање, које доброј ствари може пре да нахуди, него да јој помогне. М.

Чувај се сујеверице!

(ОД НЕМАЊЕ).

Чувај се сујеверице, или дажљивог веровања, које тражи свесу између на каквог уврзак и на какве појаве, веровања, које није основао ни на

верозакону, ни на науци. Сујеверицу ваља избе-
гавати свуда и на сваком месту, јер *летина*, то
је јелина богиња, која је права.

Сујеверица је узрок многим несрећама, јер она
може веома лако да разруши весеље, здравље,
благостане и многа друга добра у животу. На
жалост, код простијих људи још сујеверици потпу-
но влада! Погађајте само, како се ту брзиљиво
преврћу листови календара, да се према *мени месеца*
види какво ће време бити, и ако многогодишње
искуство учи, да они који пишу календаре просто
обманују свет са тим намерама. Тако се за
репате звезде мисли, да су неки особити божји
посланици, које бог шаље да нам унапред кажу,
кад ће бити глад, поплава, помор, рат итд. Исто
је тако сујеверица, што се по вечитом календару
тражи, какво ће време бити. Па какве су глупо-
сти рођанци и савовници, које издају поједини
шпекуланти, да на рачун простог света дођу од
новца. То је јавна крађа новаца, коју треба за-
копом познати, и сваког оног до које одерати,
ко се усуди да издаје рођанике, савовнике и
вечите календаре. Дале, како су гадне оне сује-
верце, које ваљамо сваки дан у животу. Опомените
се оне глупости, како то не ваља, кад за једним
столом ручају њих 13! Како се у *истом* неће да
одпочиње никакав посао! Паметан и вредан човек
одпочиње свој посао кад год је потреба, и ако
га паметно ради, извршиће га срећно.

Па онда, дечене болесница са којекавим ба-
јањем, врачањем, некаким лудим мумлањем, га-
шењем угљевља, а бог сам зна, шта још тамо
нема! Што је човек мање познат са природом и
са појавама природним, то све више верује у виле
и вештице, у ђавола и сатону, и у којекавне уроке.
Ако се во разболе од какве омање болести, сује-
веран човек никад неће узети природна средства,
која могу да помогну, него се одмах лађа бајања,
амајаја итд. средстава, која су исто тако луда,
као што је глуп појам о постанку тих болести.
Болест, која му у рођанику нише, мора доћи,
и он у то тако тврдо верује, да се заиста у силу
бога и разболе, само с тога што непрестано мисли
на то. Рођаник је за такве сујеверце прави за-
кон. Они се управо боје да употребе какво па-
метно средство, него се лађају глупих средстава
само за то, што у рођанику нише да ће помоћи,
и то шта више још у тај и тај дан, иначе не
пред! Тако често њихов живот зависи од каквог
шпекулативног календарчије, који се у нотаји
смеје, јер и он сам зна да лаже, па се и сам
чуд, како му простота верује. — Исто у тако
глупе сујеверце у еточарству, у пољу и у башти.

Ако крива почне мање млека давати, сујеверан
човек мисли да је *оачињена*, па онда напише над
шталским вратима три крста, од којих бега онај,
што има снагу да очини! А мањем давању млека
је узрок, или што је крива штогод немоћна, или
што је — гладна.

При сејању у пољу и у башти управљају се
према месецу. Неки уверавају и лажу свет, да
ваља сејати само кад је месец *пун*, јер веде боље
ће увек расти. Ал ако семе није здраво и добро,
не помаже ни пун ни празан месец. Други опет
лажу овако: пресађуј, веде, воће или друго што
у време кад месец расте, јер ће се сигурније при-
жити, а кад га унутате зашто, неће вам такав
глупи „*ваучењак*“ ништа умети рећи, него ће само
нешто промиљати и тако вам пресно слагати, да
одмах од нега ваља побегти. Ко је пола упознао
са природном наукама, тај зна, да звезде и месец
немају никаквог утицаја на нашу земљу. А што
је још најгоре, колико се пропусти красног вре-
мена исчекујући пун месец, а докле би се извр-
шила најпужнији послова.

Тако је сујеверио обављање послова неких
само у извесне дане. Дале, сујеверици је и ово:
„данас је огњена Марија, не смем да радим ни-
шта.“ Међутим покошена трава лежи на ливади
и сутра дан му је ваља однесе ску.

Ако ће мо се сви предавати оваквим глупим
сујеверицама, онда одоме без трага сва напрезања,
труди и муке. С тога немојте бити сујеверни, него
мудри, паметни и разборити. **М.**

П л у г.

Између свих земљорадничких алата, који служе
за обрађивање земље, *пруга* је најпужнији и нај-
важнији. Пегова је задаћа та, да земљу растресе
и измрши, да поров истреби, да ђубре заоре, да
земљу измеша са сваке стране најзад са плугом
ваде из земље кртолосто биље (н. пр. промнуре).

Добар плуг ваља да буде овакав:

Он ваља да је просто састављен и да је из-
држљив, не сме бити тежак, ваља да је што јев-
тинији и такав, да се лако може оправити.

Он ваља да иде сигурно и лако, дакле треба
да је такав, да је лако могуће њиме управљати,
и да не захтева велику теглећу снагу.

Он ваља да је такав, да га је лако удесити
за плитко или дубоко, за широко или узано орање,
а одређену дубину и ширину ваља да извршује
равномерно.

Земљу, коју је раоник пресекао ваља да преда дашцици, а ова треба да је тако састављена, да ту земљу према и да је савршено преврне, тако да горњи слој дође доле, а доњи да сад буде на врху.

Да плуг одговори овим захтевима, за разне земље и пределе, нужно је било саставити и различите плугове, који се у овом или оном делу разликују један од другог.

Тако има плугова за тешке земље, затим за лаке и средње. А према управљању њиховом за плање, дубље, шире и уже орање има различитих сипаница, којима се плуг управља за извршивање ових послова онако, како је и колико је нужно.

Плугови се праве обично: од дрвета (гредељ, ручице, паоци на точковима, осовине итд.) и од гвозђа (раоник, дашцица, цртало, потплата итд.) или су сви ови делови од гвозђа. На неким плуговима праве раоник, дашцицу итд. од кованог, на неким од ливеног гвозђа. Плугови од кованог гвозђа много су бољи, јер се не ломе лако, а особито су добри за наше земљораднике, јер ако се који део и сломије, лако га је оправити. Плугови од ливеног гвозђа крци су, лако се ломе и могуће их је оправити само у фабрици.

Наши су плугови дели дрвени, и гредељ, и ручица и дашцица, осим што је раоник окован. Али наши су плугови веома хрђави и проваљале још од најстаријих времена, па не одговарају никако нише данашњем напредном времену. С тога ваља живо настати, да се из сваке земљорадничке куће избади наш хрђав, дрвени плуг, и да се замени са бољим, па ће онда и обрађивање земље бити боље. Наше „друштво за пољску правреду“ већ је ударило тим путем, јер од како оно постоји, унешло је у наш народ доста нових плугова. Само би ваљало то имати на уму, да се не препоручује само једна сорта плугова за целу земљу, кад се зна да су земље различите, јер један плуг може једном земљораднику бити од највеће користи, док другом тај исти плуг не би ништа вредно. С тога ваља прво испитати земље наше и њихова својства, па према томе и распоредити онакве плугове, који су за овај или онај предео најудеснији.

У једном пределу биће добар плуг, тако зван Бургов, од кованог гвозђа, али у другом пределу већ неће ваљати, него ће ту можда бољи бити плуг чешки, тако зван „рухадло“, или Путмајеров, или други какав плуг. Јер и ако Бургов плуг има № 1. 2. и 3. за тешке, средње и лаке земље, омет су ове нумере у прелазима тако слабо прометре, да издвајају према прелазима различитих

земаља. Или другим речима: Бургов плуг № 1. направљен је за лаке земље, али у својој конструкцији он је омет такав, да ће од њега бити удеснији какав још лакши, н. пр. рухадло, или други који, и обротно.

Мени се чини, да је и то један од узрока, што наши земљорадници сразмерно слабо набављају нове плугове. Ко је узео једанпут један плуг и почео шњим да оре, а он није био удесан за његову земљу и хрђаво му извршивао радњу, тај је земљорадник места узео плуг, па га иза коша оставио да хрђа, а прихватио се свог старог дрвенака. Па је уз то још рекао ча Јовану или брат Миловану, да нон плуг што га је купио не ваља ништа, то је затим шло од уста до уста, и тако се остало при старом.

С тога ваља препоручивати плугове по својствима наших земаља, а ни почем другом. Но за тај посао ваља испитати све равности земаља у Србији. М.

О томе, како се ваља са челама опходити.

Природа је челама дала жаоку, да би имале чиме бранити себе и свој иметак. Људи и животиња, који хоће меда, има много. На тај начин биле би челе увек опљачкане, да немају жаоке.

И зашта, чела употребљује своју жаоку једво да се одбрани, и то само близу кошнице, кад мисли, да иметку њеном прети опасност или кад је уредне.

Стога, ко хоће са ичелами добро да знаје па крај, нека се чува свега, чиме би их могао наљути или раздражити, или што би оне сматрале за непријатељство. Нека их никад узалуд не узнемирује, јер и само дрњање кошнице буни их. Оне се боје, да им се саће не однесе или да се не сруши, или мисле, да им прети бог зна каква опасност. А кога пред кошницом стигну — нека је човек или животиња, тога хоће да отерају жаоком.

Ина примера, где је живиче, пуштено у башту, љуштило око кошнице или ову превалоу челе на њега навалише и тако избодоше, да је од тога на скоро прело.

Куда челе асте — туна не стој пред кошницом, или не иди туда — то је челама врло непријатно, особито кад мед уносе у кошницу. А ако се мора туда проћи, то треба ићи одмереним кораком, не претајући и не махајући рукама јако. А да то ваља се увек дицем кошници окренути. Јер, ако чела убоде, то ће пре убости, кад се

пуна меда враћа с поља у кошницу, него кад празна тек излеће из кошнице.

За боље имају челе највише воље, кад је за-
пара и то у подне. Онда у пазаве у црву нај-
више медног сока. Па ако у то време дува још
ветрић, који челама смета у лету, онда се нај-
више драже.

Особито се јако раздражи чела, кад падне
на штогод длакаво. Ако падне човеку у косу,
онда врло тешко из косе излази, него вујећи
пуна љутине замотава се све више у косу, док
не дође до коже, па онда убоде. Урок њене
љутине у то време је овај: својим ногама запале
се међу длаке, ту мисли да ју је когод ухватио,
па у намери да се ослободи, замотава се све више
и више. С тога к' челама никад не ваља ићи без
капе или без пешира.

Необично непријатељски владају се челе и
према своје познатој кованцији, кад им је матица
још млада, која није још носила јајца.

Ако чела почне летити око главе, као да би
хтела убити, онда не ваља упуштати се с њоме
у борбу. Јер тек сада мисли она, да има пред
собом правог непријатеља и с тога лети онда на
човека још више. Много боље је у том случају
ићи полако, покривати лице, и отићи у сенку, под
како дрво. Или може се и стати на једно место,
па се немицати. И у једном и другом случају
чела престане гонити.

При прегледању и при другим радњама, које
кованица има у ковануку, ваља бити пажљив.
Као да ниједну челу не ражљути. Ако је малко прти-
сно, она изда из себе глас, на кога се скупе
најближе челе — на освету. Онда код њих важи:
Једна за све, све за једну.

С тога, ко има са челама што да ради, нека
спој посао ради помало и смотрено, али и без
бојажљивости. Само се не треба бојати. Изгледа,
као да челе то знају, кад страљивац око њих
ради. На њега лете све, као људе. На спрам
смедрог мајстора, изгледају врло послушне.

Челе не трпе сирад и задај. [Које уста сирде,
или због шуњких зуба или из другог узрока, или
ако је јео црног и белог лука, ако је пио пива,
раније итд. тај нека не дише на челе, него нека
јаче дахне на страну, иначе ће их само раздра-
жити. Њих дражи и то кад петар донесе какав
њима непријатан задај.

Исто тако им је мрско и јаче испаравање из
тела. С тога не треба челама ићи јако ознојен.
Особито им је мрско испарење коњско. Код коња
је и та негода, што ако коња чела убоде, он

неће да бега, као н. пр. крава, него остане на
једном месту, почне се ритати и често поземљи
ваљати, а тим наравно још више дражи челе.

Исто тако ради и гуска, кад је чела убоде.
Она почне крилима махати, па и на псе, особито
на црне, челе лете веома радо. И уопште црне
или мрке ствари не могу да спосе. Црни пешир,
метуг неколико стопа пред кошнице, доведе их
тако рећи до очајања.

У осталом човек, који често с њима има
посла и на кога су оне већ навикле, не треба да
их се јако боји. М.

Свилена буба.

У Источној Индији живи гусеница једног не-
гледног поћног лентира, који се при уцауравању
запреда у чврсту чауру састављену из једног једи-
тог, сјајног, чврстог и одприлике 1000 стопа
дугачког копча. Још од памет века знали су Хи-
нези, да се овај копча одваја од чауре веома
лако, и да може да се испреде. Стога су они још
одавно донели ову гусеницу у своју земљу, гаји-
ли су је у великом мноштву и ткали од копча
њених чаура свилане материје, те тиме заслужи-
вали лепе новце.

А да би они сами могли вући користи од
ње строго су забранили, да се гусеница извози из
земље. Извоз кажњен је смрћу. Одприлике на 500.
година после Христовог рођења, испале за руком
двојици калуђера, те у својим шуњљим штаповима
изнеше много семена од свилене бубе. Са њим
неопазно дођоше у Цариград, где почеше гајити
буба? Одавде се она раширила по целој Јеврони.
Од тог времена овај гадни инсект постао је љуби-
мац човеков, јер доноси благостање и даје посла
и заслуге милијонима руку.

Лентир свилене бубе је средње величине, жу-
насто-бео, са првим пругама преко крила. Женка,
која је нешто већа и дебља од мужјака чим изађе
из чауре, одмах се спари са мужјаком и спесе
5—600 малих, дугуљастих, јасно жутих јајца,
која се одмах стврду, и доцније добију боју више
љубичасту. На топлоти од 16—20°R налегну се
из ових јајца мале, црне ларвице (првићи), које
су у прво време мрке, затим отвореније и најзад
беле боје, и које расту необично брзо.

Гусеница тако живи 30 дана и цео јој је тај
живот подељен у 5 одељења, која су значајна с
тога, што се у то време гусеница свилачи. Прво
одељење траје 5, друго 4, треће 6, четврто такође

6. а пето 8. дана. Одмах четвртог дана после излежења почиње гусеница јести много мање но пре, постаје трма, а петог дана сасвим се укочи и тако остане на 25—30 сати са издигнутом главом у висину. После тога почиње се будити, кожу пресвлачити, исто свршује шестог дана, па одмах почиње јести онако исто алаљиво, као и у почетку живота. На свршетку осмог дана долази опет друго спавање и деветог дана друго пресвлачење итд. Двадесет деветог или тридесетог дана престаје алаљива гусеница ждерати, живо хода тамо овамо, а главу држи непрестано усправљену. Стражињ део тела на светлости држан бива прозрачан, постаје сва мекши, а кожа изнад врата бива смежурана.

Гусеница је у то време „зрела“ за учуравање. У висину тела, покрај приног канала, налазе се две жлезде, у којима стоји т. зв. прећа, која је црњаваста, лепљива и течна. Оне има тако много, да њена пуноћа узнемирује гусеницу и зато она тражи, да се ослободи ове течности. С тога тумара тамо амо, а најрадије иде у висину, па чим наиђе на угодно место, одмах почне по себи пуштати онај сок и то на два отвара, који се налазе испод усана. Како овај сок изађе на отворе, одмах се стврдне у ковац. У том гусеница почиње упредати прво мале коцке, да себи направи тлање, које око себе упреда. За 3—5 доготови она чауру (коков), која бива дугуљаста, а код мужјака по средини угнута. Гусеници, које на стражињ делу имају ноге жуте боје, упредају жуте чауре, а са белим ногама беле чауре.

После две три недеље у овој чаури образује се лентир; а да би могао изаћи из чауре пушта на своја уста некаку луту течност, која омекша врх чауре, па је он онда лако пробије и излуче се. Овако уокрене чауре немају велике вредности. С тога ваља оставити само онолико чаури, да лентир сам изађу, колико је нужно за даље гајење, а остале чауре ваља умртвити или над врућом водом, или у загрејаној фуруни. После кратког времена, кад лентир изађу, почиње парење, и женка свесе на 5—600 јајца, па угину обоје. **М.**

Ручне машине за вршење.

У новије време изродила се велика препирна о томе: кад је уврало изнађена ручна машина за вршење и које први увео у рад пољопривредни.

Препирку ону изазвао је један швајцарски фабрикант машина, који је почео доказивати, да

је он први изумео, и ако је прве опште са њом почео да прави тек мало пре од 1865. године.

Доказивање ово његово није ништа друго, до лична сујета, јер је сваком познато, да је ручна машина за вршење вец прилично стар алат.

Прећине мо ћутећи све прећашње опште који нису испали за руком, него нам само ваља напоменути, да је ручних ових машина било у Енглеској већ у првој трећини овога века.

По делу др-а Хама „пољопривредне справе и машине у Енглеској“, морамо веровати, да је најстарију ручну вршећу машину саставио Јован Сајда у Аустрији. Готово њој подобну саставио је доцније Лај у Норволку, који је уједно завео давање машина у вајама, за извесни ујам.

У горњем делу хамовам видимо осим те две, још и Рамсонову ручну вршећу машину, која је почела радити 1840 год.

Али још пре тога (1839) добио је за ручну вршећу машину патент, заслужни фабрикант пољопривредне справа Теофило Ваје, који је имао своју фабрику пре у Дрезди, а сади у Прагу. Та његова машина била је веома добра.

Међутим све конструкције ових справа почеле су се јаче ширити тек онда, кад 1851 год. др. Хам донесе са Лондонске светске изложбе Хенсманову машину, те је почео правити и употребљавати по целој Немачкој.

Машина ова сад је од свих најраспрострањенија и извештаји гласе, да је од не било на бечкој светској изложби више комада, нарочито изложених од Ајхмана у Прагу.

Изазвала Хенемао назвао је своју машину „Van Duck.“

Сад још једно питање: дали ваља земљорадницима препоручивати ручне машине за вршење, или не?

На ово питање, о којем је по целом свету говорено веома много, можемо само односно (ре-лативно) одговорити.

Ствар је сасвим јасна и доказана, да се употребом ове машине не постиже ни најмања уштеда снаге, него при употреби и. п. млатила (Dresch-bägel), тог најстаријег пољопривредног алата, које је чудноватим начином у целом свету сасвим подједнако састављен.

Не може се ни то порећи, да је стари начин ручног вршења телу мање шкодљив, него садње окретање тоčkova. Па при свем том има ручна машина за вршења својих веома добрих страна. Пре свега ова врше много чистије зрно, него што се то може ручним млатилом или са коњима. О том се може уверити сваки, који год има ручну машину за вршење. Нека пусти кроз машину свој, који је пре тога окретен са коњима, или са млатилом. Затим, код машине могу се употребити не извезбани и слабији надничари, што је нарочито значајно за породице мањих земљорадника.

Постањале ручне машине и радља са њом јеје кизало тешка; можемо је веома лако преносити с

места на место. Али исто је тако можемо употребити и за различите друге деља, које би иначе могли постићи само ако су нам при руци многе снаге. Тако се може употребити и за вршење или млатење дегелације итд. Једном речју ручна машина за вршење заслужје првенство, пред вршењем са коњима.

Али ако сравнимо ручну машину за вршење са оном штоје стога окреће (са ватлом), онда ће првенство добити заиста ова последња.

Главна задаћа машина је, да се човеку олакша ропска механичка рађања. А ово не чине они који употребљују луде за окретање машине. Већ из овог разлога морамо просто саветовати, да се за воде свуда, где је год могуће, машине са ватлом, на место ручне радње, врх ова машина ради добро, брзо и јефтино. Само ваља бити напљив.

Ко у обите хоће да ради са машином за вршење, он обично има и стову. Ако је пак нема, може се удружити са својим суседом а путем удружења може се много што шта постићи.

Али можда ће когод рећи: нема ми ко оправити, ако се који део сломије. То је до душе истина, али у том случају могу се набавити уза сваку машину по један точак, а клинци се већ и онако дају; па онда треба пазити, да се машина намести како ваља, да се добро учврсти и да се уопште са њом пажљиво ради, и онда се сигурно неће ништа на вој сломило тако лако. **М.**

Ћубрење воћана.

Сваки ће воћар знати из сопственог искуства, како му веома често пропадне све воће с тога, што преко лета наступил јака суша. Ово горко искуство натерало је многе воћаре, да премисљају, како би се ове незгоде уклониле, и почели мислити, да ли не би требало другаче љубрити, па да се влага у земљи задржи дуже.

Воћарство није више прихватио осталој приреди; сваки ће признати да оно донаше дубоко у наше ценове, и да му треба поклопити пажњу много већу, него што се то обично мисли. Воћарство треба — бар у неколико — да надокнади и шуме, у колико то оно може да учине. Није места, да онде сада разлажемо важност шума, или глушог ону, којом се горосечом опустеше крајине. Многе крајине, које су неразумном горосечом опустеле, дају нам жалостан пример, како је лудост у економији на једној страни учињена, штетна и на другој страни.

Но да се вратимо на наш предмет.

Да би се земна влага око воћке дуже задржала а у једно, да би се воћки дала убрзо храна, искусни воћари мисле, да је много боље љубрити са течним, него са тврдим љубрестом. Али ово течно љубре није само обична мокраћа, него балега (најбоље краваља) размучена у води. Т. ј. балега

се сва покупи, а према томе колико је има, саспе се у казан суд (у шафол или каду итд.). На ону балегу уседе се толико воде, колико да се сва балега размучи, те да образује доста глатку масу. Ова течност сипа се под воћке. Но пре тога се око воћке ископа јамича свуд унаоколо под стопе дубока, по тако, да горње корење остане под земљом.

Од ископане земље направи се око јаме као насип, или шанца, да течност не би одтицала. Око сваке воћке нације се одиралике један шафол размучене балега и два три шафола воде.

Ова течност, у којој има доста растворене хране, уније се у земљу. А честице, које се још нису раствориле остану на површини, па се врхеном после кини, и оне растворе и са кином, или заливашем, оду до корена у дубљину. Пошто се сва течност уније у земљу, онда се она ископана земља опет разгрене око воћке и јаме се затвори.

Овако љубрење најбоље је у месецу априлу, или на крају марта, јер га воћка за будући цвет и плод највише потребује.

Овим се зимиња влага јако умножи и воћка може одолети и дужио дельтој суши.

Далје овако љубрење има две добре стране: прво, воћка добије потребну влагу, која се унија дубоко у земљу, и с тога је она у стању да издржи и дужио суму; друго, корење воћке, добије храну течну, већ растворену, а све биље баш и хоће такву храну. Ову храну добије воћка и много брже, него љубрењем са чистом балегом, која тек у земљи мора да се раствара, што траје подуго.

Многи, и воћари и земљорадници, држе да је љубрење, особито старијих воћана, савршено излишно. Но ни један од њих не уме нам рећи прави узрок, зашто је излишно. Можда је ово погрешно мишљење постало отуд, што се љубре, обично око воћке расуто, не уније до корена, него га или киша однесе по свој градини, или се најбоље љубре честице испаре у ваздух. Ово до душе може да се догоди, пошто се корење налази доста дубоко под земљом. Али ваља само јаму оградити шанцем, па вода неће моћи љубре односити, и ваља одмах поравнати јаму чим се љубре уније, па се не треба бојати ничега.

Ако се један начин љубрења показао као не-удесан, опет зато ни један наметан воћар не може одрећи корист љубрења воћа у опште, начином, који се као добар може да покаже. **М.**

TECHNICUS MITTWEIDA

(КРАЉЕСТВО САКСОНИЈА)

ВИША СТРУЧНА ШКОЛА

за машинске инжињере, управника радioniца и т. д. Научни планови бадава могу се добити преко дирекције.

Пријем 15. Октобра. Приправна предавања бадава. (3—6)

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. ИЗДАЈЕ: „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“ У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 24.

ИЗДАЈЕ (САМО 15. И 16. ДИНА
У БИСКУ).

УРЕДНИК: ПРОВЕРИТЕЉИ:
НИЛОВАН СПАСИЋ.

СТАРИ: 40 ГОДИНА. У БИСКУ. 4 ДИНА.
ТАКОВИ.

31. ОКТОБРА 1874.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

Са овим бројем свршава се рок претплати на „Тежака“ и помажуће чланство свим поштованим претплатницима „Тежака“ и помажућим члановима друштва за пољску привреду. Зато се овим учтиво умољавају сви родољуби и пријатељи унапређења пољске привреде, који до сада нису били претплатници, или чланови, да се изводе претплатити на речени лист, и уписати у чланство.

Г.Г. стари претплатници и помажући чланови ваља најдале до 1. Новембра о. г. да јаве друштву: желе ли и даље остати такови или не? Ко до тог времена не јави ништа друштво ће га и даље сматрати за свога претплатника на „Тежака“ и члана, па му и даље шилати свој лист и оно што му као члану припада, за које ће он, ако први број не врати, или се чланства не одрекне до реченога времена, дужан бити да плати.

„Тежак“ излази двапут месечно на целога табак и доноси чланке из целокупне пољске привреде, а стаје на годину, т. од 1. Новембра 1874 до 31 Октобра 1875 год:

у Србији 40 гр. чар.

„Аустрији 4 фор. а. вр.

Помажући чланови друштва плаћају годишње 20 гр. чар. или 2 фор. а. вр. Они добијају од

друштва новељу на чланство, извештај о радњи друштвеној и о излогу и семење какво желе — ако се на време јаве.

Сва писма, било с новцима или без новца, прима пошта наша бесплатно, ако се адресује:

Друштву за пољску привреду
у Београду.

Г.Г. Помажућим члановима друштву за пољску привреду.

Приближује се време да друштво наручи разно семење за своје чланове, у којима га није било у стану само произвести, како би они исто на време добити могли. Но да се неби, разне неприлике догађале, као и. пр., да се ком пошље онако семе, какво он не треба или да који од г.г. чланова позно захтева какво семење, па друштво не може да му га благовремено набави, — то друштво умољава све своје чланове, да они најдале до 1. Децембра о. г. јаве друштву поштом: какво семење да им се пошље? Ко до тог времена нејави друштву му после неће моћи послати онакво семење, какво он тражи, него се мора задовољити са онаквим, какво му се пошље.

Недирајте у птице!

Сваке године, кад једва дочекамо, да зима скине са земље своје ледено огртало, прво нас поздраве дубраве и ливаде својим зеленилом а за тим почну излазити безбројни ројеви најразличитијих инсеката, који су се пробудили из свога зимског дугог снаја. Свака врста тих различитих бубица и осталих инсеката науче што може шаренију и светлију одећу, пак се спрема на весели пар, како би могла свој род штој боље и већма множити. И та јим намера остави поље за руком. Јер слабо која жена од инсекта неће бар неколико стотина јаја преко године изнећи. Колико се јако множе инсекти, навешћу у потврђење мојим речима, шта о томе пише Виреј славни француски наученак.

„Кад погледамо — пише он — на силне инсекте, још се већма препенеримо, кад њихову плодност сравнимо са плодношћу осталих животиња. Слон (елефант) окоти кроз годину или две године дана тек по једно слонче, а куја за то време окоти по осам штепади. Птица, не спеше више од 20 јаја; амфибије (змије, гуштери, корњаче), особито пак рибе, истина врло су плодне, али обично се једанпут плоде преко године. Али сасвим је иначе код инсекта, који чим се излегу из чауре, непрестано се само паре и множе. Најмањи лептираш спеше најмање по 300 до 400 јаја; матица од пчела спеше годишње 30 до 40 хиљада јаја; вашице (*Blattlaus*), зелени скакавац, кадри су за кратко време прекривати читаво поље. Има неких живородних мува, које — као што важе Лионе — излегу на један мах по 20 хиљада мужица. Нека је ових само 10 тисућа жена, што се излазе на један мах, то ће јих у трећем волеу за једно само лето бити две хиљаде, милиона, што јак је само једна муштина изгледа. Какве би биле само за неколико година безбројне чете тих животиња, кад се сама природа неби постарала, те у поноћ нам дала друге врсте, које ове тамане! И заиста, треба само неколико дана, па да се изведе кијамет инсеката. Плава мушница у лето спеше своја јаја у месо; после неколико сати, ако је топло, већ су од јаја постале гусенице (први); ове се брзо учауре — и мало час, па ето читав облак мушница, које су готове сунути и множити се, те би својим силним, бројем непослетку прождале све, што је живо на свету, кад неби природа имала начин, како ће јих потаманити, као н. пр. какав ранаји мраз с' јесени. Облак великих скакаваца (шашки), кад уишће по читав валајет, кад

погризу траве и усеве у корен и све очисте, неостаје им друго, него са грозном халавошћу прождирати једно друго; за мало пак, јим се допадне та храна, те тако заводу ждерати сами своје племе. Видимо, како се инсекти тако брзо множе, да јих за мало дана изајави треће колена на свет; за њима дође опет 3 или 4 колена, ова се напово плоде без краја и конца и са нечуеном плодношћу.

Животиње нижега реда, као што су инсекти, нечуено јако множе се, као што смо видели, и потапају свет небројеним миријадама ројева, те како се множе, коте и живе, праве необичне штете растину и другим животињама (овде не узимамо у рачун велике користи, што јих имамо од некојих родова инсеката). И тако доста је споменути н. пр. кокају (гундела), која кадгод у пролеће прождере готово сво лашће са дрвећа, а непа гусеница, *аурдоя*,^{*)} живи по неколико година у земљи и рани се једино од подгризивања корена марву, цвећу, кромпиру и осталом растину. Онда да споменемо ове различите бубе, што међу своја јаја у замке од шљива, крушака, јабука, ораха итд., те је веће драљиво и пушљиво; — жижак који метне своје јаје у цвет од грашка и сочиза, пак ово поквара; оне различите бубе и жишци, који су врло страшни, јер нису једино од жита, што га је у кош метнуо начинио гожду триња и плесе; — друге бубе, које често изгризу и униште усеви на корен; — онај обични бели лептир, из чијих се јаја легу гусенице, које су кадре за дан за два неколико јутара највећшега кунуса на очиглед газди утаманити; — грозна невоља људска, велики зелени скакавац; па оне грозне голубачке муве и други обиди, стршњи и цундрави, који пак које марву, овце и козе муче и умарају; — црвоточина, која начини од најлешних балвана и дасака голи прах! Нису ли ове на око ситне животињце у ствари највећа мука растину и зверицу, на посредно и човеку?

„Нису китови — вели истинито Виреј — нису то носорози и остале големи животиње, што су на земљи најважније, него па против, оне најслабије, што нам најмање у очи падају, животињце, инсекти и све ситније животиње. Ако посматрамо природу без предрасуда, онда морамо рећи, да

^{*)} Примећујемо, да инсекти (као и, пр. змије, лептери, муве итд.) спеше јаја, од којих изајави гусенице (арпе). Ове живе тако, где је јаја била спесела, као н. пр. у воћу, у житном зрку, у земљи, у дрвету — пак се хране од предјела, у коме су, а оне што су у океану, те врсту растину пореме. Некоје гусенице живе по толику дана, а неке и две године (као гусенице од кокаје); зајем се учају, престану јести а чакне се тврде чауре, и тек из чауре, доко прогризу њихову тврду кожу, изиђу у пролеће савршени инсекти.

ових последњих животиња бескрајна множина далеко боље надвишава горостасно тело великих звєради. Н. пр. хиљаде хиљада гусеница, облаци скакаваца, прождеру сваки дан више хране, него што јим важи њихово тело; за кратко време обрете они лишће са пространих шума; али оне мање штете, што јих они чине, недају се ни прегледати, јер су раширене по толиком свету; ако се чини, да чопор волова више потроши траве на ливади, а та штета биће само на једно месту; ипак те велике животиње једва да поједу на дан раве и десети део своје тежине. Често се варамо привидношћу, па томе смо варању подложни и у обзир на животињску снагу; јер ако снагу мишица (мускула сранимо у бубе са сломом, узевши у обзир одношај величине буба ће бити бескрајно јача. Најмањи зрнати кадар је понети или повући својим кљештама терет 15 и 20 пута већи, но што му је тело; а неграгани слон једва се маче, кад натоварим на њега пет или шест тисућа фунти, колико је његово тело тешко. Да нешто слон има у односу на најмању бубицу снаге, био би кадар стеге одваљивати брегове изртати.“

Истану рећи, нема дела без причине, и мудри промисао божије није ништа на земљи створио, што неби било потребно човеку. Кад би нешто број тих ситних животиња без препоне множио се и њих неко неби голио уништити би оне без сумње сво растине и на тај начин преобратио би најплодније крајеве земље у годе пустиње, које неби могле одржавати ни какво друго живо створење. Али промисао божији састарао се и за то.

„Тек што је — вели исти Виреј — пролеће земљу огрејало и изазвало из ње нове клице дрва и травака, ево буде се и изашле из земље ројеви буба, гусеница, црви, разгале своје чедусти, пак немилосредно стану таманити цветне пуцолке и вежне клице. Шта би било од наших њива, вртова, шума, код ових ненаситих дупежа, који су оружани кљештама и чедустима? — Али за мало, пак ево оживи обзоре, на ветреним крилима помене долећу даке чете птица неваича, одевене светлим перјем. Оне желе познати нове земље, пак брзо просецају зрак; од жарких брегова Аерике дигну се оне поврх средиземнога мора, прелете острова, високе горе, краљевине и царевине, па као какви ваздушни пловци пристају у туђој земљи, поздрављајући је својим песмама. Оне долећу с радомшћу, као на какво весеље, на нов разговор. Многа од њих нађе гњездо свога чукундеда, коленику, где се родила. Ластва познаје свој прозор, виогилава своју дупљу; славуј позна оне гајеве, у којима се толико

пута његова песма разгела; сваки заузме своје пређашње место, поље или жбуј, пак потражи себа нову љубавцу. Али кроз колико опасности шта је могло довести на наше северне стране те сретне птице од југа и истока? То што је природа њима на радост уготовила код нас богате нирове; не само што за те малене ланконце спрема у зрелом воћу и живу слатку пићу, него нарочито спремила је за њих у тисућу прста инсекта најразличитију најжуеутију храну. Зашто све ове птице отворе најжешћи и најрепностнији рат против наших инсеката, те тако они плаћају са ливом, што су покрали у нашим баштама, храни и пољима. И тако ове птичице прави су добротвори за нас па и за сво растине, које ослобођавају од безбројних душмана. Да нема њихова оштра ока, да нема њихова брза лета, те могу да опае и достигну и најмању бубицу, у множили ти се инсекти необично и све ти уништили, као оно египатски скакавци.“

Дакле промисао божији испоручио је птицама, да бране човека од сувишнога умножења инсеката. Али како слабо пона баш тај човек то добро, што га има од птица! Смешени се допушта маленој децуратији, као и подрасталим клицанима, да кивре птицама гњезда, да из њих узимају јаја и птичиће, нарочито пак да убију и муче велике птице, ако ове, вођене љубављу родитељском, даду се ухватити при обради својих птичића!... Од деце се не даје очекивати, да она знају расуђивати, какво велико свирелство чене мучењем птица; али родитељи, као одрасли људи, не треба да допуштају дела, која су управо против његове користи. Међу нашим људима слабо ко и зна за ове ствари; зато дижемо свој глас вама, пречастна господо свештеници, да ви, којима је у дужности и позову преповедати божију љубав и доброту, да ви код младежи и код родитеља способите, како би се ширила права свест међу народом.

А које су поименице те птице, које земљораднику користе?

Ево их:

Дрозд, имелаш (или велики дрозд); све птице из врсте *Sylvia* дакле: славуј, црвендаћ, жутоволка, царић, пољска шена, говедарна (или пљаска), ластва, ластавица, брегунница, пољни кобач (или љук козар), мухолонка, ковач (или пузалац), све врсте сеница, домаћи и пољски врабац, зеба (или финка), чешљуга (или штиглци), чивак (или цајак), сирачак, чворак, чавка, дуга, пунавац (или кукавичји коњ), сирди-врана, кукавица, виогилава, сви детаљи, кос. Из

врете таца грабљивица: мишар, кукувија, буџана, совуља, еја, гулик (Regenpfeifer), зивав.

Што се може замерити неким и неким од тих наведених птица, то је, да се по гдеке не рани само бубама и првима, него добију вољу и на зрнелу, које човек није гајио за њих. Тај приговор и ту замерку баш хоћемо да посматрамо изближе, јер често бива, што по реч, „да се дула истреса с пехелом.“

Већ по самом кљуку може се видети на птици, каквом се храном храни. Танах, растрљаст кљуц није никакво zgodан за развијање зрнелу; такав је дакле кљуц створен само да бубе и привае. А то одиета и видимо скоро у свију наших певачица. Али овамо идү и ласте, ноћни коцци и куканице, које такође заслужују сваку штетну и обрану. О ластама нећемо много да говоримо; у нас, хвала Богу, није још до тога дошло, као у других народа, где се шта више ласта сматра још и за типичну грабљивицу. Неке и неке птице налазе у нас заштите у народном веровању; то ево већ прво и прво видимо у ласте. Ласте држи наш народ за свете птице, које је грехота убијати. Ево како се о њој приповеда. Кад су неверници били расцепи Исуса Христа, мучили су га још онако на крсту свима мукама мислећи, да још није мртав. Обо крста облетале две птичице, ласта и врабац. Ласта је било жао, што толико муче Христа Бога, па је непрестано циркутала: „мрт! мрт!“ (мртав), и не баш га се већ оканули а врабац, коме је ваљда говело то мучење, циркутао је све једнако: „жив!, жив!“, те су тако Исуса још више мучили. С' тога је Бог благословио ласту, и рекао да је нико живи не сме убијати; а врабац је пролазео, и да га сваки свуда, где га год нађе убија и распиње на крст и мучи разним мукама, као што су погани мучили божијег сина. Овако сам бар ја слушао за моје млађе у родноме своме месту, и не знам, да ли још где постоји то веровање. (Поклопимо Вуку као да то није било познато бар нема ништа прибележено у његовом „Рјечнику“ и у „Обичајима народним“). По томе дакле зна ласта за себе сигурна лећа, али тим мање сврху врабац; и колико је по томе наш народ до прве исправљив, у толико је неправедан према другоме, као што ћеш мало ниже видети.

Ито је тако и с' куканицом. И за њу наш народ држи, да ју је грехота убити, али је већ у Дубровнику бију и једу, „па се још хвале да се њоме добро храни.“*) И Немци је особито радо

тамање. За њу се зна, да се храни самим бубама, гусеницама и првима, и с' тога је од велике хасне. Што се дакле од гусеница ухвати за жедуцац, држе, да јој је жедуцац космат.

Ноћни кобац или љук иде поћу у лов на летпарове и друге ноћне бубе, па том приликом улеће често у стаје, где овце и козе станују, те одтуд је баш и постало криво миње, да он памузе козе све до капи, док год се не исуше вимена, онда га неки и зову козар или козодој.

И за детадије се говори по гдешто хрђаво; а то с' тога што он набушује дрва (отуда се зове и кљуц дрво), те се у избушеним местима често прикупи вода, те дрво може да натруне. Али то пису само којекакви кересеке од њега, него он кљује само с' тога, дрво, да тим начином истра бубе и прве из њихових зачеошца, те да јих ископаби. Ако другим којим начином може да добије хране, то је толико pametan, да је предпостави томе мученоме истеривању буба. Има примера, да је долазио по храну на саме прозоре, ако му је погод поставио или ако се случајно ту загледа.

За имелаца или великог дрозда веле неки, да је врло шгодљив; а то доводи из тога, што се он храни понавјаше јагодама од имела, па семење од њих несварено са избацама од себе издаје, те се то семење ухвати о грање, и изникне отуд нов, „врло шгодљив“ шиб. То стоји; али сад се пита еда ли је корист од имелаца већа, него што је та штета, што је почини? Уопште кад се узме, никак незниње на једноме цвету толико шибља, да ће му Бог зна како наудити. А друго, њу је врло лако помоћи: ваља само шибље посећи, чим се појави, па марира крајина. Па осим тога, имелац понаби и сила буба — и тога ради га баш ваља узети у обрану.

Другаче би и то стајало, да ваља истребити и све остале птице, које имају прохтева на трешње крушце, грожђе итд., а то су трешњарка, вуга, вијолава, врабац и др. Рећи ћемо коју о врапцу, да се не помисли, да смо оно отојич о користи врабац рекао тек онако од она, само да се важе. Мисли, да ће се најбоље његова корист увидети из једног врло познатог примера. Пруски краљ Фридрих велики држао их је, баш као и ми, за врло шгодљиве птице, те с' тога заповеди, да се у свој околици око Потсдама сви врапци поубијају, мислећи тим начином, задржати и сачувати трешње за себе, а не да му јих ти прождљавци пождеру. Алге чуда! Друге се године наплоди толико гусеница, да се плод није могао ни развити, а како-ли сазрети — иначе су све те гусенице

*) Види „Живот и обичаји народа српског“ од В. С. Караџића, на стр. 224, и у „Рјечнику“ код реч „куканица“.

врашци ископабили! Тако би исто било, кад би хтеди истребити и остале птице, које се хране и воћем!

Па тако је и са совама. Пошто оне излеђу само ноћу, то тако мора да синиљају каквог врага. И оне дојства нису заслужиле гоњење: оне копаће разне животињске, шкољине усевиња. Али зар ове нису птице аласаутице, које само смрт наговешћују! Колико се пута човек вара! Будући радо лете на светлост, а код болесника обично ноћу свага гори, то многи лаковерни држи, да су оне предсказале томе сиромазу смрт; па још ако се, на несрећу догоди, да доиста умре болесник, с онда ништа лакше, него да се та сујеверница још чвршће укореи. Међутим зна се, да су све сове најкорисније птице, које се хране више шкољкама и мишевима, него ли корисним птицама. С' тога неби само доста било, да се сове само штеде, него би јих ваљало и неговати и гајити, да јих што више буде на корисном стражарењу над околном. Наши свештеници и народни учитељи добро би учинили, да поуче народ сваком приликом, које су му птице од хасне, које ли не.

У сасија шкољиве птице рачуна Карло Фогт ове: уопште све соколе, јастребове кошке, ево (штркове) и свраке. Да ли је пак и рода шкољива, није извесно, бар се не може из речи Фогтових извести јасно; рода се хране бубама, пуленима, жабама, гуштеровима и мишевима само што по који пут оне да смакне и по коју рибу, тичиће и младе зечеве. Осим тога спадају у шкољиве птице још и ораови и чапље.

Човек ће сам знати, шта му ваља радити, да што боље прође са својим усевиња, виноградама и воћњацима. Аво је у списку изостала која корисна или у последњим редовима која шкољива птица, то ће свако лако моћи сам увидети; најглавнији су преставници и од једне и од друге врсте наведени. Напоконетку стављам ово неколико речи сваком брату Србину на срце, који за тим тежи, да се већ огресено једном лакших сујеверница и предрасуда. Оне ће нам само шкодити, а никад користити. Р.

Кано треба младице (дивјане) садити?

Или треба за сваку дивјаку поособ јаку ископати, или уздуж деје поред увета јендека начинити. Дубљина и ширина јама или јендека треба да буде сиром величине, дужине и висине жала. При свему

тому треба и шире и дубље јама или јарак ископати, да врхови жила никоји до тврде земље не допире, како би се одма могле даље до мекакој и шупљој земљи пружати. Младице не треба дубоко садити, јер жиле најплататељнију рану из горње земље добијају, а друго, што ће дрво свагда тонути, будући је јама и шира и дубља него што је нужно било. Али не треба ни плитко садити, јербо се у време копања жилице врло лако повредити могу. Ако се младице у јесен саде, то онда и на то мислити треба, да ће хразеви преко зиме оно дрвце, које се са жилама није у земљи утврдило, према мало, — по опет штетод горе извлачити, и да ће честит хразеви из горње земље над жилама сву влагу испрати, и тако осушити, да је ветар лако развејати може, и жиле голе остати, које скоро с' полак стоне земље над собом имати морају. За главно дакле правило при сађењу дрва узети можемо: да ни једно дрво, било младо или маторо, ни дубље, ни плаће садити треба, него што је најпре стајало.

Кад се младица сади, треба жилице њене пажљиво на све стране, као што природа дрвца изискује, по њима ситну земљу, у којој неби камења, лишћа, траве или дрва било, с' руком свуд редом поспити, док се жиле не покрију, па онда, дрвце за стабло уватити, полако овако онамо продриати и протрести, да она ситна земља све шупљине између жилаца попуни. После овог опет младо земље посути и прилично нагазити — и кад цели ред овако посађен буде, онда толико воде на жиле усутити треба, да јендек, или све јама у води огрезну, а кад земља све воду испије, онда младице ако се која накривила треба исправити и остаду над жилама празнину земљом загринути — после земљу око стабла с' грабљинама тако поравнати, како ће земља од стабла на једну стопу далеко мало виша а баш око стабла снижа с' два прста бити, да се сва вода од снега и кише из стабла на жиле сливати може. — Овако и оваким начинном треба и даље све младице садити. Може ово сађење и без воде проћи, и како се младица прилично нагази, одма је до горе загринути; но то неби саветовао, јер са заливањем полак смо већ добили, што се примање тиче.

Дивјаке могу избијати првог лета, како им драго, не треба их дирати, но само, ако се гди по кој изданак из жила покаже, ваља га мотичицом одкопати, и баш до стабла или жиле, од куда је избијо, с' оштрим багнетним пожем одсећи, и тако ће им стабло деблаћи а не ништа растити. Ако би која дивјака само на врху терала, то јој врх

одсећи или покитица откинути ваља, и ситији је нагонити, да и са стране из стабла више ока избију, скорим ће и само стабло дебелијати. Оне дивјаке, у којих је стабло здраво ојачало, треба сваког пролећа гране које се на страну пружају, покресати, и само ока на стаблу оставити, из којих ће нове границе истерати. Ако је стабло дивјаке умерено одебљало, то треба границе оне које се виду као да беду највећма ослабити, тако скратити, да само сједног палца буду дугачке.

Школу дивјака (растало) треба сваке године трипут: у пролеће, о Ивану дну, и у јесен пред зиму при суну вену прекопати; једно да земља свагда распуштена буде, а да се и од траве чисто држи. У пролеће треба понајдубље, но свеликом пажњом копати, да се младе жилице повредиле не би; у лето плиће због суше, а у јесен такође по плитко, да неби наступајућа зима жилицама у шупљој земљи каку жкду начела. Било ди су дивјаке у јесен или у пролеће посађене, то оног лета није саветно около њи копати, јербо је и земља около њи шупља; а ако би се гди која трава појавила, најбоље је такоу с' мотичицом одсећи или изчупати — и тако се поменуто озонавање на оне дивјаке само односи, које су већ једно лето у школи престојале.

P.

Г р а б љ е.

Ово је једно од најстарији баштовански оруђа које се још и данас свуди употребљује и употребљавати мора.

Грабље су сасвим просто оруђе, које сваки, и најпростији ковач направити може.

Грабље за то служе, да површије окореле земље издробе, да семе са земљом помешају итд. Оне се могу употребити и уместо мотичице; ал' ово су управо њица добра својства:

1. *Дробљење је сасвим мјелисходно.* Грудве се с' њица најбоље разбити могу, и ми неможе таковог алата више, с' којим се тај посао и уједно поравнавање извршавати више, као с' грабљама: с' њима се дроб и троши земља, без да се преврће, као што с' мотиком и ашовом бива.

2. *Грабље се и тамо употребити могу, гди би се и с' најпачиом мотичицом, може бити штета направити.* Танки они зупци продиру и ведре земљу, гди су биљке врло учесто посађене и посејане. Што су зупци киши и мало испривљени, тим се боље с' њица цел постижује, јер се онда с' њица продрети може, гди су биљке мало веће. Лук целер

и т. д. могу се дакле са таквим грабљама потпуно обрађивати. То се од самог себе разуме, да се она биља, која пачије живе пуштају, пажљивије обрађивати морају, него она, која једну, дубљу жиду пуштају и којој се тако лако шедити неможе. Од највеће је дакле користи код виртарства — баштованства, јер се с' њима све деје, каквим год земљи оно засејане бале, с' успехом обрађивати могу.

3. *Са грабљама се травулина и коров утамањивати може.* Грабље не одсеку корову жиду, која би после опет, у земљи заоставши, на ново терати могла, него ју сасвим из земље извуку. Зато се с' грабљама деје од зубаче и друге траве много боље оплевити могу, него из с' којом другом справом. Кад је земља сува, онда се с' руком тако оплевити неда, као с' грабљама.

4. *С' грабљама се врло брзо рад.* Два човека могу за један дан читаво јутро изграбљати. Учинио само ова два примера. Једна башта, које је земља такова, да се брзо суши и мора се копати сваки час; године 1857 и 1859 било је лето суво, пак се у њој није баш могао са мотичицом копати, него сам баш морао с' грабљама земљу дробити, да бар ваздух у њу улазити може, и депа је та зелен била, гди сам то чинио, а гди нисам, тамо је све учмало. Кад је пак време одвише мокро, онда је цела деја около слењена, пак и ту неможе ваздух у њу да продре; е и ту се површије с' грабљама дроб, и ваздуху, који је за успавање биљке одвећ нуждан, пута даје да у земљу проћи може.

На тај су начин грабље врло важно оруђе, које се уместо многи други алата употребити може.

Сваки зна из искуства шта с' њима ради, ал' није знао, да оне и више предности имају, осим само прстог и обичног грабљања наши деја.

Грабље су једино оруђе, које се са успехом и на киши, и у врту, у вањњак, у винограду и код мења употребити може, само то морам нашим селацима примјетити, да ако желе, да им грабље све ово тачно извршују, онда морају зупци већи бити, него што су код њи обично са 2, шта више и са 1 и пв палца високи. Зупци ми треба да су ојачани 4 а највише 6 палца високи, онда се с' њима сви послови извршивати могу.

P.

О Измени Семена.

Искуством је посведочено, кад се дуже времена једна иста пачица без мењања семена у једином

пределу сеје, да се плод изроди, мањи бива и слабије рађа. А то понављаше онде бива, гди се треваши, пак сваке треће године једна усеви плодина на ону земљу долази, гди је и пре три године била. Тако ћеш наћи код нас пшенице са ситним зрном, које је живи доказ, да се та врста пшенице изродила. Друго је зао омет то, што усеви у овим пределима болују, гди се дуже време семе не промене. Тако има предела, у којима ћеш наћи главнице, не само у пшеници, него и зоби и јечму, а то је да видиш велику штету.

Најбољег доказа кој ово потврђује, да је из опште позната истина, да у овом пределу гди је главница била, ове нестане (бар за 2—3 године), сад се семе из другог предела донесе.

Добра средства редовног мењања семена, ова су: 1. Усеви се боље, снажније развијају и богатије рађају; 2. Прегупрећу је се изрод; 3. Много мање усева од болести страда.

Кад оћеш давати на другог ког предела семе да донесеш, мораш pazити да није из близа; ал добра средства мењања тога покажу се очевидно, ако је онај предела, из кој си семе донео само и неколико сати удаљен. Ако наћеш на семе, које је у лакшој земљи расло, него што је своја, тим боље! Да при избору семена на чистоту на добру pazити морамо, разуме се по себи. Особито пак по чистоту pazити морамо, јер би се иначе догодити могао, да се нове траурљиве из једнога предела у други пренесу.

Добра средства мењања семена довољно су позната, и као што видим, улази то мењање семена и у наш прост народ. Некоји немају прилике да то чине, ал онај кој може, нећ увек чини. Та зар невидите гдегоје читаве пределе, како су им усеви крљави? а то зато, што давно семе промењу нису.

Кажу, да оно семе није добро за сејање, које је од туче (леда) пострадало.

Повунај, пак мењај твоје семе, пак ћеш се брзо о истини овога што реко уверити. Р.

О погрешном усађивању воћана.

Ја сам врло често слушао гди се газде наше туже, да им младеће воћке на брзо после усађивања: или угину или куњају и неће као што би требало да успевају. Узрок овоме појаву нећемо наћи ни у земљи ни у поднебају, него понављаше је томе узрок погрешно усађивање дотичне воћнице, а наравно то, што се обично воћна дубље укопа него што би требало.

У делој Немачкој познати воћар, Лукас из Рајтлингена, описише с' пуним правом све воћаре, да воћке своје не закопавају сувише дубоко у земљу, јер то је узрок, да воћка болује.

Он онако вели: „Неможете себи представити, како великог уплива има и најмање дубље усађивање воћке на успевање, родност усавршење и доброту плода. Више баштована у овоме греше, пак зато и немогу паљаву и племенитију врсту воћа да одрже. Што дубље воћка у земљи стоји, то слабије допиру до жила њени сунчане зраке.“

Ово и Шлаиф и сви други уми воћари потврђују, и побуђени се налазе, да свакога, који с' воћкима ради, на овај важан носоа опомену, како би свакоме тај рад боље за руком išао.

О овоме нас у осталом најбоље уверавају шумска дрва и дивље воћке, које је сама природа посејала и засадила; јер ћемо код њи наћи, да свако дрво са својим крмом од жила, нешто више од површија земље лежи.

Свакоме се у том погледу ово препоручити може:

1. Три до четири недеље пре усађивања напуни ископане јаме са оном изабаченом земљом, да се ова може сама слећи, а не после да се с' воћком заједно слеже.

2. Ваља дрво тако укопати, да му жале више од површија земље стоје; ал' се најпре са бољом земљом поврећене жале испуне, да би се, пресађивањем поврећене жале оправиле; и

3. Треба воћку испрва само олакше укопати и за тачку привезати, како би се ова полагањом слећи могло. Рак нека ти буде круна од жила у 3—4 палца више из земље, омет је боље, него да је толико више у земљи.

Млађи воћарима увек то препоручити могу, да се савета старијих, искусијих воћара држе и да при усађивању племенитији врсти на горепомнуте три тачке пазе.

Средства, како се воћке најбоље здраве и плодне одржати могу, казао сам у овоме месту већ више пута, ал' будући њих врло разни јошт има, то ћу и о њима други пут омет говорити. Р.

Како се сади млад виноград?

Има омиљени лоза, које су се слабо одомаћиле, а до који нам је јако стало, да се распростане; — на ту дељ служи пресада.

Када лоза потера када измишине изданке посече, онда је најбоље време за преседу, јер онако одсечени изданци сви увате корена, представ-

љајући, да их против топлих, сунчаних зрака сачувамо.

За ову цел најудеснија су парници, који су са стакленим таблама покривени, које по вољи промажати и затварати можемо. У оваком парнику укорени се и онака вишага, коју смо у сред лета одсекали.

Удесна је осим тога и постела, која је двема окружена, и на коју се једна даска због лада направити може. Али ако свега овога немамо, то можемо доуи и поред промје око винограда усадити и то на оној страни, где је већ око 10 сати пре подне ладовина.

Земља, у коју доуи усадимо, ваља да је чиста, доле да је пуна ране, а горе да је барем од једне тачке песак, јер у њему не труне доза, а рина, што од доле доуи долази, да је јој доста сваге за то, да се до јесени оснажи.

Одсечене изданке изданшије на пово сећи, јер неосечени боље се укорени; затим јих из тачке привезати и подивати ваља, и у опће на то назвати, да је зрак око њи ладан; али ако је земља врло влажна, то они иструну

(Н. г.)

P.

Сваки сељак треба да рачуна.

Ако оне сељак да се увери, шта му његово газдовање, или једна струка газдовања доноси, мора рачуна водити.

Рачунице треба поделити за сваку врсту газдовања башка и водити јих што простије, тако, да се на први поглед може све превидити, и да се за водење тих рачуница не губи ни много времена, нити да је тај посао повлазан, али као што рекох, да се одаа из њих издати може шта се код једне или друге врсте газдовања добива на' губи.

Ко не рачуна, није добар газда, и никад неће моћи велика дохода имати.

Како се може газда, који не рачуна, осведочити, да-ли је и. пр. од гојења стоке што уобичајно је изгубио, кад о томе није рачуна водио; како може он знати, да ли му је сејање куделе, лана, репе, или другог код трговачког билга прихода донело, кад он не срављује добитак са трошком, ког је за производ тога билга имао.

Не само ови, но и многи другу основи говоре за газдинско рачунање и књиговодство, које је данас и нашем сељаку од преве потребе.

Да се у далека и опширна рачунања упустим, неби ни паметно, ни цијелходно било, јер сељак

се не може само са рачунањем и водењем књига занимати, почем он и своје послове извршивати и своје раденике надгледати мора. Али сваки дан узми себи по часа времена за писање — а више ти и неће требати, да прот и практичан рачун водиш —, то можеш при доброј вољи извршити, без да друге послове пренебрегнеш.

Сељак, који рачуна и књигу води, неће за цело тај посао оставити, јер је увидио велике користи тог посла.

(d. pr. L.)

P.

Мушмуле.

Можеш казати на глогу, гуњи и на крушци. На гуњи је најбоље. Мушмуле се по највише у расцеп камене у исто време, кад и друго воће. Мушмуле се не једу одма с дрвета узбране, јер су опоре, него се морају касније, кад већ израсли оне да истану, побрати и гдегод на промајно место поређати да угуља, јер су за јело тек онда добре. Да би пак пре угуљали, међу се у суву сламу, у жито и т. д. И мушмула има данас много врсти, има јих као осредње јабуке крушних. Љубитељима мушмула могао би човек препоручити, да своје ситне тамане, пак крушне уведе јер је мушмула и тако само онда угадно воће, ако је плод крупан.

P.

Средство против трулог задаја у пшеници.

Један немачки економ лечи пшеницу од трулог задаја тиме, што ју пресе са у пра истученим угљом, тиме ју добра измеша и остави да тако једно 14 дана престоји. После тог времена изрешета се добро пшеница, да се од угља очисти. Овом се начином, вели он, сасвим онај неповољан задај истера, а брзином од тазове пшенице је изредно. Само то примећује, да се тај посао не сме онда извршивати, ако је пољу храз, по средња топлота само.

P.

TECHNICUM MITTWEIDA

(КРАЛЕВСТВО САКСОНИЈА)

ВИША СТРУЧНА ШКОЛА

за машинске нишнуре, управнике радионица и т. д. Научни планови бадава могу се добити преко дирекције. Пријем 15. Октобра. Приправна предавања бадава.

(4—6)

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

М. Бр. 2568

Т Е Ж А К

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА VI. 1874.

ИЗДАЈЕ ГА

„ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

УРЕЂИВАО ГЛА:

МИЛОВАН СПАСИЋ,

ПРЕДСЕДНИК „ДРУШТВА.“

СА 13 ДРВОРЕЗА.

У БЕОГРАДУ,

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ
1874.

САДРЖАЈ.

Рађња друштвена.

СТРАНА.	
Зависник X. одборске седнице	16.
„ V. главног збора	57.
„ XI, XII и XIII. одборске седнице	68.
„ I. одборске седнице	99.
„ II. „ „	107.
„ V. „ „	163.
„ VI. „ „	„
„ VII. „ „	„
„ VIII. „ „	164.
„ IX. „ „	180.

Чланци разног садржаја.

Извештај о полској прил. за месец Октоб. 1873 год.	23.
Извештај о полској прил. за месец Новемб. 1873 год.	31.
Сведоштво о доброти ручне машини	40.
Врени и његови вредјескици Р.	25. 39. 44.
О улину месеца на растење бавље Р.	46.
Извештај о полској прил. за месец Децемб. 1873 год.	47.
Распис г. Министра финансије о јесељни усевника .	50.
Дни против мраза. Р.	54.
Кољко хранске снаге имају разне зелене пиће? Р. . .	55.
Предрачуни за год. 1874.	65.
О води Р.	73.
Нешто у обраду прабаци и других корисних тваци. Р.	76.
Програм за IV. нилот	77.
Ратуи принама и давања за 1873 год.	80.
Да ли су нужне природне науке пољопривред- нику? М.	50. 71. 95.
Извештај о полској прил. за месец Март 1874 год.	100.
Земљорадња у Јапану С.—Р.	104.
Извештај о полској прил. за месец Април. 1874 год.	108.
Кана плава тваци и рађња Р.	111.
Дуги дан месеца Јуна Р.	124.
Органи који баву за храну служу Р.	130. 135.
О сејању сиралесе Р.	147.
О улину поднебаја на бавле Р.	148.
Пољоделство и сеоске школе Р.	160.
Извештај г. Гаје Матића о путовању у Шабаци . .	166.
Извештај г. Милована Спасића о нилоту у Азиату	166.
Списко ниво на нилотији у Лондону	161.
Рађња и кавка треба да је М.	168.
Како праве Швајцарци свр?	178.
Штедиња М.	183.
Чувај се сирјенице М.	183.
Недирајте у тваци? Р.	190.
Сваки сељак треба да рачуна Р.	196.
Срство противу трулог задија у писеници Р. . .	196.
Распис г. Министра финансије о потесина	66. 101.

Пољоделство.

Неколико питања и одговора о сејању Р.	15.
Лугерска и прена детална Р.	22.

СТРАНА.	
Ручна машини за круњење укургива	29.
О изредном сејању прошира од Мајера	29.
О сејању прирца Р.	53.
Ораве и плуг од Р. Бојића	87. 93.
Да ли треба ђуре домаће живади поменати Р. . .	98.
Како вала земљу обрађивати? Р.	109.
Касе треба да поступамо са ђуретом на јавни Р. .	121.
Сејање коповале Р.	123.
Плуг М.	184.
Ручне машини за вршење М.	187.
Грабље Р.	194.
О имени семени	194.

Воћарство и виноградарство.

Вентачно умножавање бави Р.	1.
О чега валано време вина записи? Р.	6.
Нешто о наислом вину Р.	8.
Болести и непријатељи бресака Р.	11.
О пресајивању младих воћака Р.	14.
Нешто о јабучковачи Р.	20.
Кад је најбоље врени за твације винограда Р. . .	33.
О подмађивању воћака Р.	35.
О тваци воћака у сависајана Р.	37.
О пресајивању воћака Р.	66.
Нешто о оснивању и прирођивању оснивањских растла (воћака) Р.	43. 74.
У очи резидбе винограда Р.	81. 85.
Виноград шара русог у Крину М. С.	84.
Како се орах и лешњак расклођују Р.	91.
Чолот Смедеревка Р.	91.
Веленке о виноградлу смедеревском и крајиском од Милутина Савића	117. 125. 133. 141. 149.
Филоксерва Вастатирине Др. М.	128. 138.
Нешто о нивој лози од Ђоке Петровића	145.
Списна вина на лондонском нилоту	147.
О ископавању и пресајивању воћака Р.	158.
Збирате воћа сенина Р.	162.
О сејању дудовог семени Р.	177.
Кад је најбоље врени за савије лозе?	179.
Наметнице на воћак М.	182.
Ђурбене воћак М.	188.
Како треба младике садити Р.	193.
О погретком усајивању воћак Р.	195.
Како се сати млади винограда? Р.	195.
Мушугле Р.	196.
Шта ће садити у виноград после мраза од Милу- тина Савића	102.
Садите воће! Р.	106.

Сточарство и марвено лекаство.

Пловка Р.	5.
Како да побољшамо наше сточарство? (Ц.) Р. . . .	9. 17.
Разлика млека према мужи Р.	21.
Како су уређене Холандске штале? Р.	22.

Зашто има толико борових кова? Р.	23.
Треба ли гонити овце преко зимских усева на по- палу или не Р.	30.
Добрац од Шварца Р.	38.
О гајењу крава мулара Р.	41.
О мука пре хранења, за креже самог хранења и по- сле хранења Р.	45.
О избору армаче за приклад понаособ Р.	51.
Гајење љука Р.	69.
О пошанању старости коња по зубима Р.	72.
Некоја средста да се надувено жаранче излечи.	97.
О хранењу са целим зрном (Н Ст—1) Р.	113.
Хранење свана Р.	116.
Нумерисање и рованење оваца	121.
О препосу отрова од бедренице	159.
Средство противу коњске силе	180.

За башту и домаће умјетности.

Кален восак	8.
Да купус за добре „проколе“ произведем	15.
Средство противу зечева Р.	16.
Како се варило најбоље кува? Р.	16.
О прели Р.	38.
Зашто су некоји краставци горки? Р.	40.
Најбоља рама за љуње Р.	47.
Пања за кришату земљу Р.	47.
Средство противу уједа ичелиног	56.
Да добијем крупне и добре краставце Р.	67.
Лес је најпознатији овај Р.	67.
Нешто о гранку Р.	75.
Попа замена памука Р.	84.
Јабуче се најдуже чувају Р.	84.
Дим пржене кафе Р.	84.
Кад гомече роу слоније Р.	84.

О сејању маза Р.	89.
Товломар у кућанству Р.	92.
Добар кален восак Р.	107.
Средство противу бубе швабе	107.
Сочио Р.	115.
Остављање желерабе за зиму Р.	123.
Француски начини сушења воћа Р.	140.
Како Руси суше месо? Р.	156.
Да се пасуа боље и лакше скува Р.	155.
Средство противу бубаца Р.	156.
Средство противу гусеница Р.	156.
Најбоље испирање бурада на кисео купус Р.	162.
Да растерам ирвине Р.	172.
Како се краве топле леје?	174.
О остављању репе и крошпира за зиму Р.	178.

Пчеларство и свиларство.

О ројешу пчела Р.	3.
Три правила кованџијска Р.	7.
О чувању пчела преко зиме Р.	18.
О оплођењу матице ван кошнице Р.	114.
Како се на саћа најбоље восак педи Р.	115.
О томе како се вала са пчелама сикодити? М.	125.
Посао кованџије у Јулу Августу и Септембру Р.	134.
Нешто из Пчеларства од Стев. Болманца Р.	157.
О зимовању пчела Р.	176.
Свилена буба М.	186.

Шумарство.

О укипопању дрва сџеницама О—Р.	139.
Шума М.	169.